

MA-188

Sovjetunió múzeum
Képek adattal

Gyűjtő: Reálgyűjtemény, Képek Gyűjtemény

Gyűjtés ideje: 1953-54

Tartalom leírása

67 + 68 - 150 - 19

6 grafika, 21 rajz, 13 aljegy
17 tábla & kotta

Táblák mutatás; Képek

Sorozat, XXXIII

Iratgyűjtő

**MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT**

KISKUNHALASI GYÁRA

Levegőszel

Adatok az egy-egy ltr. 20h. Képek adattal

1.

1/20/1

RIFFL-KÖNYV MŰTUDOMÁNYI INTÉZSÉG

204.-

K Ö R Ö S H E G Y   K Ö Z S É G   M O N O G R Á F I Á J A

Összeállította:

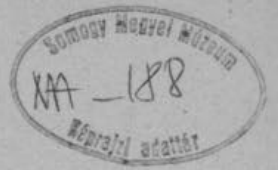
REÓTHY FERENC

és

ZOLTÁN JENŐ

ált.isk.tanárok

Kőröshegy 1953-54 tanévben.

Kőröshegy népe java része anyaföldből él. Földbirtoka adja részére a kiváló minőségű szőlőt, légy kenyérrel. Ekéje a földet turja, jószágát a föld táplálja. Házát a föld anyagából építi. Bármily közel él is, bármily mértékben élvezi a szép táj: a Balaton csodavilága kincseit, ha nem sokat gondol velük. Pedig érdemes!

Kőröshegy községének és környékének több ezer éves története van. A parton megtelepülő, védelmet és álelmet kereső ember kultiválójává vált a tájnak.

E monográfia lapjain bemutatjuk múltját, jelenét. Így leszünk igazán szűkebb hazánknak: szülőföldünknek nemcsak megismerői, élvezői, hanem továbbfejlesztői is.

KÖRÖSHEGY KÖZSEG MONOGRAFIÁJA
I. RÉSZ

TÖRTÉNETI RÉSZ

tartalmazza:

1. A község multját napjainkig,
2. A köröshegyi műemlék templomot,
3. Iskola multját, történetét.

A KÖZSÉG FEKVÉSE, TÖRTÉNETE.

A magyar tengertől délre, a Lucs tetőkeleti lábánál, a Gyugyhát és az előbbi völgyteknyében fekszik **KÖRÖSHEGY.**

Ősközösség. A Balaton vidékén már évezredek óta voltak emberi települések. A régi bb csiszolatlan kőkorszakból (paleolit), emlékeink nincsenek, tehát az ősközösség első korszakában (vadság fokán) valószínűleg Köröshegy környékén még nem élt ember. A csiszolt kőszerszámokat gyártó ember nyomaira bukkantak a tó egész partvidékén, így többek között a Köröshegyhez tartozott balatonföldvári pusztá homokpartok veremlakásaiban, tehát ebben a korban (neolit) már a talált leletek alapján (kőeszközök, hálósúlyok stb) arra mutatnak, hogy már évezredek ezelőtt halászó-, vadászó embercsoportok éltek itt. A réz és bronzkorszakból emlékek nem maradtak fenn, tehát e korszak ~~Dunántulon is és közvetlen környékünkön is~~ aránylag rövid időtartamu lehetett.

Kelták. Az első őslakók, akikről már többet tudunk a kelták voltak. Ezt bizonyítják azok a korongon készült agyagedények, amelyeket 1896-ban az első balatonföldvári villák alapjainak feltárásakor az ész napfényre hozott. Ezeken kívül még fontos bizonyíték az a kelta érem is, amelyet ugyancsak a köröshegyi határban találtak, amely hátlapján tipikus nomád lovast ábrázol. (A lelet a Keszthelyi Múzeum tulajdonában van.) Ilyen leleteken Szóládön is találtak. Ez is alátámasztja, az ~~első~~ legismertebb őslakók a kelták voltak.

Az első legismertebb őslakók ittléte bizonyításául Csató Antal b.földvári lakóssal folytatott beszélgetésünket közöljük: Lázár Béla 194 -ben házát építette. Az alap és pince kiásásakor kis/ebb-nagyobb történelmi értékekre bukkantak. A./Üregszerű temetkezési hely, emberi csont (lábszárcsont), ugyanitt találtak őz, kecske vagy jukhoz hasonlító hasított körmű lábszár csontot, valamint bordacsontokat. B./Szabad tűzhely bizonyítéka a kamra füstös oldala és kormos edények voltak. A konyhában különböző nagyságu tálak, edények voltak. A legnagyobb értékű kb 20-25 cm-es váza, és fél dl-től kb. 12 literesig készült azonos díszítéstű edénysorozat volt. Ezeket a leleteket agyagpala védte meg az utókor számára. A keszthelyi Balatoni Múzeumba szállították az értékes edényeket. Sági múzeum igazgató, a keltakor szakértője állapította meg a fentieket.

Lázár Béla házépítésénélkötött edények rajzai:

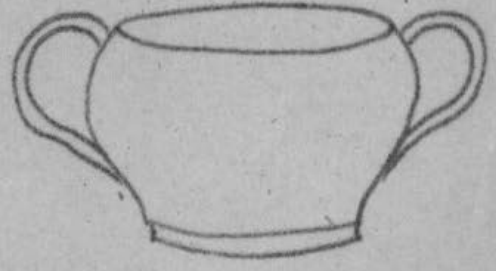
talált tál
középen domborműszalag

váza

0,5-20 dl-ig.
edények

2-14 literesekig.

Rómaiak. A kelták uralmát a rómaiak váltották fel. A római légiók ide kb i.u. 90. évben nyomultak be. Köröshegy a római korban már népes telep. Erre vallanak azok az épületnyomok, műtárgyak, sírok melyek az újabb időkben kerültek felszínre. A plébánia udvarán római füstcsöveket, a tanító pincéjében 8 ivópoháralaku agyag-é dény, egy nagyobb korsót és négyszögű téglákat talált Rómer Flóris régész.

Feltehető tehát, hogy a Mogentianae (Fenékpuszta) felől Aquincumba (Obuda), a Balaton déli partja mentén vezető római utvonalba esett.

A légiók itt tartózkodásának a környéken is vannak bizonyítékai. Régészeink ugyanis 1898-ban a szomszédos Szántódon fűles amforákat (nagy, kétfülkés korso), kapcsot, római sirt és pénzdarabokat ástak ki.

Később a Balaton környékén, tehát valószínűleg Somogy É. részén is hun, szarmata, oszrogót, longobárd és avar népek laktak a szlávok és a honfoglalás előtt.

Avarok. Amár az avarok; - a rómaiak, meg a longobárdok kitakarodás után Somogy megye egyes tájait is elfoglalták, az avar uralom nyomait itt hasztalan keressük. Igaz ugyan, hogy Földvár nevében és felszínéből arra lehetne következtetni, hogy ezt az erődöt a földvárakat építő avarok "dombolták" föl, de ezt a feltevést - adatok hiányában - semmivel sem lehet igazolni.

A nép emlékezetében a Gönyűtetőhöz húzódó árok, amelyek a villasorok között ma is fellelhetők, mint állítólagos "avar földcsanakokat" emlegetik.

Szlávok. Az avarok idején jönnek be a szlávok. Megtelepedésük elég könnyű, mert a lovas, harcos avar népnek megélhetéséhez szükséges volt földművelőkre, majd később Szvatopluk ellen Arnulf hívja szövetségeseit a magyarok előcsapatait.

I. u. IX. szd-ban PRIVINA pannonmórvai néptörzsei lepték el a Balaton környékét. A szláv népek itt lakásának bizonyítékai közé sorolható a szláv nyelv hatása. Pl. névadások:

Balaton	(Blato	annyi, mint	tó, mocsár)
Köröshegy (ószláv)	(Krs,	annyi, mint	vízmeder, homokos terület, ingoványos part)
Lucs - tető	(Lucs	annyi, mint	szurokfenyő)
Gönyű - tető, Gönye	(germje	annyi, mint	bozótos hely)
Gyugy-tető	(guka	annyi, mint	domb)
Zamárdi	(szmárd	annyi, mint	mocsárszagu, büzös)
Tihany	(Tiho	annyi, mint	csendes)

Őseink. A honfoglaló magyarok ezt a vidéket is a IX. szd végén birtokukba vették, mivel a vadban, halban valamint erdőben gazdag vidék csábította őket, így letelepedésre igen alkalmasnak találták. Már a vezérek korában megszállták a magyarság "legelőkelőbb" nemzetségei.

Somogy megye mai területét a X. szd-ban Árpád legidősebb fia Tarhos leszármazottai Szerénd/Szár, Tar, / (kopasz) vagy Zirind, majd Kopány kapja. Tehát először királyi birtok, csak később kerül az Egyház kezére.

6

Bessenyő. A mai Somogy területének első lakói a besenyők voltak, akiket Anonymus szerint még Zoltán fejedelem telepített le.

Koppány. A X. szd végén Koppány kapja meg e területet. Koppány az ősi hű-
hez tartozó és ragaszkodó nemzeti párt részéről vette kezébe a
nyílt felkelés zászlaját. Az elégedetlenség oka az idegen papság
és vendéglovagok "kegyelése", az ősi nemzeti intézmények, szokások
és erkölcsök kiméletlen figyelembe nem vétele mélyen elkeseri-
tette. Természetes, a felkelésnek ezenkívül elsősorban gazdasági
okai voltak. (földmivelésre való áttérés stb). Koppány és a fel-
kelők célja Istvánt a kormányról elűzni, a kereszténységet azzal
együtt, az idegen befolyást megsemmisíteni, az ősi vallást és szö-
vetséges vérségi kormányrendszert régi alakjában visszaállítani.
A feltevés szerint Koppányt e tájról gyűjtött sereggel indul-
hatott el. A feltevés szerint és dr Lukács Károly szerint is Kop-
pány ősi földvárát Lucs-tető-Gönyű-tető környékén sejtik.
Koppány csapatai elől István Esztergomból a Garam-parti bányi sán-
cok mögé vonult. Itt a fővezériséget Wenczelin wasserburgi grófra
bizta.

A felkelők Veszprém várának ostromával vesztegették idejüket. Itt
lepték meg István, illetve Wenczelin csapatai. A csata Koppány
vereségével és halálával végződött, akit Wenczelin párharcbán győ-
zött le. Koppány testét Esztergom, Veszprém, Győr kapuira szegez-
tette István, a negyedik részt Erdélybe küldte Töhötöm unokájának.
Gyula törzsfőnek elrettentő példának.

István az elesett Koppány törzsbirtokát, Somogy összes termésének
tizedét (tehát Köröshegynek is) - a pannonhalmi szent Márton monos-
torának adományozta, oly szoros megkötéssel, hogy akinek tíz gye-
reke születik, abból is a tizediket a monostornak tartozik adni.
Koppány pogányait arra kényszerítették, hogy felvegyék a keresztény-
séget. Ilyen azonban kevés számban akadt. Ezeket megfosztották sza-
badságuktól és szolgasorsba vetették.

Wenczelin az elkobzott vagyonból gazdag örökséget kapott Koppány
birtokából. Őtöle származik a Ják nemzetsége. Somogyvármegye leg-
vagyományosabb birtokosai közé tartozott.

(Wenczelin és a Ják nemzetséggel igazolható, hogy főurak nagyré-
sze nem volt ősmagyar, hanem nyugatról bejött lovagok leszármazott-
jai.)

Krshegy, és Gyugy. A szájhagyomány azt tartja, hogy az ősmagyarok eredetileg a Gyugy-
és Gyugy. háton laktak. (Szájhagyomány szerint ekkor "Kenre" volt a neve.
Írásos emlék erről nincs. Egyesek abból következtetnek, hogy a köz-
ség nevében nem maradhatott volna meg a "hegy" szó, ha lakóhelyük
nem hegyközség lett volna. Ez az érv igen gyenge, mert a Szinnyi
Méle Magyar Tájékoztató szerint a hegy szó a nép nyelvén "lápok közt
vezető szilárd, sík föld"-et is jelent. Az ósláv eredetű "krs" -
mint már említettük - vízmeder, homokos terület, ingoványos part.
Köröshegy pedig ilyen helyen feküdt. Az is igaz, hogy Köröshegy és
Körös váltakozva fordult elő, mégis lehetséges, hogy bizonyos idő-
ben ott élt, vagy oda menekült Köröshegy lakossága.
Ezt alátámaszthatjuk még azzal, hogy Gyugy-puszta a középkorban
falu volt, amelyről több írásos emlékünk van.

Gugy. 1229-ben a székesfehérvári káptalan birtoka. 1231-ben Gudoh néven, szerepel és Gyog-nak irták. 1391-~~XXXX~~ben Gjud néven emlegetik. 1413-ban Gew gh néven fordul elő. 1536. évi adólajstromban Kys-Gywg alakban fordul elő és részben a székesfehérvári káptalané, részben az óbidai apácáké volt. 1583-ban Ungnád Kristóf volt a földesura. Azelőtt odatartozott még Mocsármány (azelőtt Alsótéglaház) és Öreg hegy is. Kb XVII. szd óta Gyugy illetve Gyugypusztának hívják.

Kőröshegy. Kőröshegy nevével már a korai Árpád-korban találkozunk. Első István uralkodása alatt építhették a szt. Benedek rendi szerzetesek a templomot. A templom körül kolostort is építhettek, mely azonban inkább csak megszálló hely volt, bár térfogata a felfedezett alapfalak után 1024 m² terjedelmű volt. Az alapfalak rendkívül szilárdak - van köztük 110 cm vastag is. Az alapfalakból következőleg a templom vérszerűleg volt megerősítve.

Egy másik adat szerint eredeti kéttornyú temploma egy 1815-ből eredő feljegyzés szerint 1040-41-ben épült volna, s abban az időben a templom északi részén a kereszties vitézeknek kolostoruknak is volt, akik a birtokukat képező falut "Keuzenének hívták. Ezen ősi templom azonban a tatárjárás alatt elpusztult. Eredetileg román stílusban épült, amelyet bizonyít a mai templom román stílusú alapfalai.

A harmincas évek elején, a földvári kövesut építések, amely a mai templom töszomszédságában húzódik el - a felszínre került ásatások adatai szerint - a templom körül is temetkeztek. A "cimeterium" (a cinterem) a község első temetője volt. Tehát az ásatási leletek alapján Kőröshegyen is így volt. A lélekszám növekedése során a temető a templom mellől elköltözött. Érthető is, mint ahogy a XI. szd törvényei előírták, hogy a falunak nem szabad messzire távoznia templomától. Később a mai homokbánya helyén és a labdarugópályától délre is volt temető, az 1600 évek elején, melynek még nem régén még írásos emlékei is voltak. (Kovács Erzsébet és János sírköve).

I. László 1082-iki oklevelében elsorolva és megerősítve a veszprémi egyház javait, köztük Kőröshegyet is megemlíti. - Ebben a megerősítő levélben a következő alakban találjuk meg: Keurushyg. (Hazai okmánytár). Az 1082. oklevélből megtudjuk, hogy a község és határa akkoriban részint a veszprémi káptalannak, és a pannonhalmi apátság-nak birtokállományához tartoztak.

1102-ben már parochiás egyháza volt szt Márton tiszteletére és ezen évben II. Paschalis pápa is megerősíti kiadott bullájában a pannonhalmi apátság jogát erre az egyházra nézve. Ekkor a falu neve: Caurisi, a benedek rend tulajdona. (Árpádkori új okmánytár). A fent említett pápai bullák között arra is kiterjedt, hogy a tizedszolgáltatások negyedrészt az ugynevezett "quarta fabrice"-t (a templom fenttartására szolgáló negyed) az apátság kapja meg, mint templom fenttartó. Tehát ekkor állt itt egy templom vagy legalább is kápolna. Sőt ez már I. László összeírásából is következtethető, mely hat kápolnát említ fel a szentmártoni apátság birtokában s ezek egyike a bizonyára Kőröshegyen volt. Hogy e kápolna és a pápaemlített "egyház" két különböző épületet, vagy a régi, kisebb épületnek nagyobbá alakítását, tehát a különböző időkben és különböző személyek által kétféle kifejezéssel illetett ugyanazon épület jelenti-e, vagy talán a "kápolna" kifejezés középkori nyelvjárás szerint a szentmártoni egyházhoz viszonyítva annak fiókegyházi minőségét az "egyház" kifejezés pedig anyaegyházi mivoltát akarja kifejezni, el nem dömlhetjük, de nem is fontos, hanem az igen, hogy akár kápolna, akár ennél nagyobb templom volt ez egyház, bizonyára az ezen korban az általános román, félköríves formában épült.

8

III. Ince pápa 1215-ben a kőröshegyi egyházat anyagi dolgokban a pannonhalmi főapátnak; egyházi dolgokban a veszprémi püspöknek rendeli alá.

Ebben a korban 1229-től a székesfehérvári káptalannak is volt itt birtoka.

A hitközség növekedését és a templomnak is az istentiszteleti szükségleteket kielégítő hagyságát mutatja az, hogy Kőröshegy 1233 előtt anyaegyház rangjára emelkedik, vagyis önálló lelkesze van, ki egyelőre még nem plébános, hanem csak parochiás (megyés) pap, ki tizedet nem kap a hívektől és a főesperes, vagyis a püspök helyetteseként az egyházmegye (a veszprémi) egy kerületét igazgató és eleinte a kerületben lakó és lelkészkedő papnak van alávetve.

1233-ban pedig a Kőröshegytől nyugatra a Balaton partján fekvő Szárszó község kápolnája, melyet Bertalan veszprémi püspök építtetett Kőröshegy főkegyháza gyanánt szerepel. 1237-ben már fő esperessel dicsekedhet, amennyiben Jakab nevű parochiás papja azzá lett. Ez már nem az egyedüli ez időben Kőröshegyen lakó papi személy. Unicus klerikus Árpás fia is itt működik. Ebben az időben vgyis Jakab főesperes idejében vagy azt közvetlen megelőző időben 1234-ben Kevrushegy néven említik Kőröshegyet. Ezen érdekes oklevelek szerint Bertalan veszprémi püspök IV. Ince pápánál bepanaszolja Salamon pannonhalmi apátot, hogy a kőröshegyi egyházat - az igazság ellenére - ők tartják kezökben és a veszprémi püspök fennahtósága alá tartozó papokat világi bírák elé idézték, és midőn azok vonakodtak elmenni, e rőszakkal elfogatták és lóhoz kötve hurcolták őket bíróság elé.

IV. Ince pápa ezen ügy kivizsgálására 1246-ban a zirci apátot és perjelt ki is küldi. (Valószínűleg ezen időben épült a jelenleg is megépült plébánia templom, mely mint istálló és templom a török uralmat is átélte)??/.

Azon pereket tárgyaló okmányokból, melyek a veszprémi püspökök és a szentmártoni (pannonhalmi) apátok közt a kőröshegyi Szt Márton egyház felett való joghatóságra keletkeztek, még többször értesülünk a kőröshegyi plébánia templomról, de sajnos, annak építési történetéről semmit sem nyújtanak. (Legfeljebb az utolsó, 1518-ik adatból, mely szerint ekkor Sebestyén a plébános neve és Albert, Bertalan, Gergely, Lőrincz és Mihály oltáros papok /altarista/ működnek e helyen következtethetünk annyit, hogy a kőröshegyi szt Márton-plébánia templomban több oltár volt, tehát nagyobb méretű lehetett.) Ezek után felvetődik a kérdés, vajjon a kőröshegyi emlékek templom ez a szent Márton plébánia templom? Mielőbb azonban erre válaszolnunk számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy Kőröshegyen nemcsak a plébániai istentisztelet céljára szolgáló és világi papok által adminisztrált templom építésének szükséglete forgott fenn, hanem volt ott egy másik egyházi intézmény is, mely okvetlenül épített a maga használatára templomot. S ez nem az itt birtokos, de csak gazdasági telepet tartó benedekrend, hanem a Magyarországra 1229-ben jött ferenc-rend volt. Hogy mikor telepedtek meg a ferencesek Kőröshegyen és ki hozta őket ide, arról nincs tudomásunk.

(Közben találunk még egy pár adatot: 1333-tól az esztergom-szigeti apácák tulajdona. 1332-37-ig plébániája van és ez évek pápai tizedjegyzékében már szerepel. Közben még a dömsödi prépostság, és a székesfehérvári jánoslovagok tulajdona Kőröshegy.)

Az előbbiekhöz visszatérve megemlíthetjük, hogy a ferencrendiek letelepedése jóval 1339 után történt, mert kőröshegyi kolostuk a cseri (szürkekámzás) barátok csoportjának "salvatoriánus" rendtartományához tartozott, mely ugyan nem ezen a néven, hanem "observans" (szigorú szegénységet tartó) néven az említett évben alakult meg Boszniában és innen rajzott ki hazánkba, nagyobb erővel csak 1408 után.

Ez alábbiak bizonyítására például a tolnamegyei ozorán, melynek őrségéhez (custodia) a kőröshegyi convent Paks, Györgyi (ma Györgyi puszta), Héderhely, Sellye és Csákány conventjeinek társaságában 1506-ban tartozott, 1418-ban honosította meg a cseri barátokat a híres törökverő és a művészettörténetből is ismert Ozorai Dípó temesi főispán. A cseri barátok hittérítői működést fejtettek ki Magyarországnak vallásilag nagyon megoszlott és ezért a "nemzeti egység felbomlásával" is fenyegetett déli végein, ezenkívül a törökök ellen megindult küzdelemben ők voltak a seregek "lelki" gondozói, vigasztalói, bátorítói és a keresztény népek fellelkesítői a "vér és a pénzáldozatokra". Capistrano (Kapisztrán) János is a szigorubb ferencrendiek közül való volt. Ezért nagyon felkarolták őket az ország körültekintő vezetői a királyok, Hunyady János és főúri családok. Így 1459-1461 között négy új kolostort építettek számukra éppen Dunántul. Nem volna alaptalan az a föltevés, hogy föllendülésük és közkedveltségük e korszakában létesült a kőröshegyi kolostoruk és templomuk is, hisz az egyházi birtokosokon kívül találunk itt világi birtokosokat is.

Mielőtt még a világi főúri birtokosokat felsorolnánk, meg kell említeni, hogy Kőröshegynek 1382-ben már vásártere is volt. 1386-ban Mária királynő birtokai közt szerepel, midőn 10 évvel később Zsigmond Fehérkő várával együtt a Pécz nembeli Marczali Miklosnak adományozta, a vázáron felül már egyéb városi kiváltsága is voltak.

1396-tól Kőröshegy Fehérkő (Ma Katonavárnak nevezett rom, Kereki községtől Ny-ra) várával együtt az előbb említett Pécz nembeli Marczaliak Zsigmondtól adományként kapják. Ebben az időben tehát Kewrosheg Fehérkő várához tartozott, illetve, mint "Oppidum" Marczali Miklósé. (Oppidum Kewrosheg).

Fehérkő másképp Katonavár Szántódtól délre Kereki községtől Ny-ra a Balaton tótól 7 km-re emelkedett. A levelesi erdő egy nyiladékan át ma is láthatjuk a közelben roskadozó Fehérkő "vöröstéglából" épült romjait, melyet a meredek helyoldal szélén a bokor és cserje, fa nőtt be. A vár omladékait felőrli az idő köfoga. Nem törődik vele senki. Ennek ellenére azonban még ma is látható a vár BK-i részén egy falrész, mely 9-10 méter magas. A falban két függőleges irányu vályat, mely valószínűleg harci és élelmezési célokat szolgált a szükség idején. Ennek tövében bejárat lehet jutni a vár pincéjébe, illetve egy alagúthoz hasonló vályatba. A beomlott rész utját is követni lehet. A várak is szépen látható, amely mintegy 200 m hosszúságban veszi körül a várat, valamikor 15 méter széles és 6 m mély lehetett. A romokból még arra is következtetni lehet, hogy hol lehetett a vár kapuja. Ma már a vár sáncai is bozótos, cserjés.

Hogy mikor épült a vár, biztosan nem tudjuk. Irásos nyomát nem találtuk, csak sejtjük, hogy IV. Béla korában a nagy várépítési láz idejében keletkezhetett. A vár 1396-ig a király birtok volt.

Még a XV. szd elején is Marczali Miklós benne az ur. De a familia, valami ok miatt "kikopott" belőle, mert 1474-ben Mátyás a tihanyi convent által az ecsedi Réthory István országbirót iktatta a vár birtokába.

1467-ben az Enyingi Török család záloga. Marczali László és neje Báthory Kató 1474-ben kötött örökösödési szerződésben Báthory Istvánnak és testvéreinek vallották be, akiket még az év folyamán a Marczaliak itteni birtokába iktattak.

Időközben 1490-ben Megyesaljai István szerez reá jogot, majd 1495-ben Báthoryakra nézve az adományt II. Ulászló király megújítja.

Egyes helyeken 20-30 m.

A kereki FEHÉRKŐ VÁRA (Katonavár) ALAPRAJZA:

várárok
szélesség
20-30 m

mélyége
6 m.

falmagasság: 10 m

alagút

ut.

Méreték kb:

1:300

A hajdani Fehérkő híres várnagyai:

1422. Sárközi László

1436. Kiss László

1486. Tóli Imre

11

Közben 1416-tól Kőröshegy község is a pannonhalmi apátságoknak, 1460-tól a berzencei Lőrántfiaknak és 1490-től Medgyesaljai István tulajdona.

1455-ben városi kiváltságát (városi jellegét) elvesztette, mert ekkor már csak birtokként szerepel.

Mátyás halála után II. Ulászlótól a Báthory család kapja a Marczali család helyett Fehérvár városát és Kőröshegyet is 1495-ben.

Visszatérve a kőröshegyi ferencrendiekhez, akikről még 3 adatunk van: Egyik 1542-ből való, arról szól, hogy a kőröshegyi barátok régen vagyis, amikor még a kőröshegyi kolostort el nem hagyták, a Sármelléken kére gettek.

A másik: 1531-ben az Ozora örségben lévő "kereshegy"-i szent ferenc-rendi kolostorfőnök (Guardianus) Gallangi Tamás páter.

Harmadik: 1536. évi adólajstrom szerint a pannonhalmi apátság részben a mindszenti pálosok, részben Pekry Lajos tulajdona.

A harmadik eset éppen Pekry Lajossal van kapcsolatban. Pekry Lajos, a királynak tótországi (szalvoniai) lovaskapitánya, az örökös pénz-zavarban szenvedő és katonáit fizetni nem tudó "kereshegy"-i földes-ur 1535-37 között kolostort fölégette (a mohácsi vész követő pártos-kodó, zavaros időben járunk), a cseri barátok jászberényi közgyűlésnek határozata szerint Kőröshegyet itthagyták. Tehát addig tartott a ferencrendiek szereplése Kőröshegyen. Különben is a török hódítás foly-tán az ozorai örség valamennyi kolostora, a háderhelyei és csákányi kivételével, már 1544 előtt megsemmisült.

Biztos adatunk van arról, hogy a ferencesek kolostora még 1530-ban állt. 1536-ban nemcsak a kolostor pusztult el, hanem a templom tető-zete is.

Ezekután, mint a szent Márton plébánia templománál itt is kérdezhetjük, vajjon a kőröshegyi emléke-templom talán ez a ferenc-rendi templom volt?

A csucsives téglá templom a XIV-XV. szd-ban építhetett. Ennek hajójá-ban ósrégi román alapfalakat találtak. Az árpédkori egyházi építé-szet egyik legrégebbi maradványa. (A templom emlék gondosan kikép-zett gót formákkal. A templom ablakai /ablakbetétei/ a legszebb gót formákkal faragványoktól ékesek. Eredetileg ferencesek építhették, ami kitűnik az első pilanatra, ha feltűnően hosszú szentélyét meg-figyeljük. Hajója alig két méterrel hosszabb a nyolcszög három olda-lával zárodó szentélyénél, melynek éke-i fala mellett áll a négyszögű alapu zömök torony, melyhez 1906-07-ben épült a torony lépcsőháza és a déli kapu. (A lépcsőházat tévesen töröktoronynak nevezik.)

Eddig a kőröshegyi emléke-templom eredetének kérdését, a templom stílusának korhatározó jegyeit nem véve tudomásul, úgy intézték el, hogy a XIV vagy a XV. szd-ra tették építésének korát, de a hajójában a szentély előtt a padló alatt talált állítólagos templomfalmaradványokra hivatkozva, azzal a hozzáadással, hogy egy régibb, szerintük a szent Márton templom romjai fölé történt az építkezés. A stílus je-gyeket pedig nem ismerő egyszerűen összekeverték a templomot a szent állították, hogy ez a templom, melyet már I. István korában egy 1024 négyszögű méter terjedelmű és nagyságának ellenére mégis csak megszálló helyen szolgáló kolostorral együtt a benedekrendiek építettek, ter-mészetesen román stílusban, azt várszerűleg megerősítették, a XV. szd-ban gót stílusban átépítették, a XVI. szd-első felében enyingi Török Bálint szigetvári várur hadai, a kőröshegyiek Szapolyai (Zápolyai) pártiak voltak, bosszúból felégették.

Az első elméletet a templompadló alatt talált építményi maradványok természete dönti meg. Kommandinger Kálmás kőröshegyi plébánosnak 1895 május 8-án a Magyar Nemzeti Múzeumhoz intézett levelében ugyan-is azt olvastuk, hogy "1895. áprilisban, midőn a templom boltozatlan részében /hajója/ egy deszkabódé oszlopait leásatta a plébános, 45 cm mélyen téglá és vakolat alépítményekre akadtak, tovább nem tudtak lé-hatolni. A téglák szabályosan vannak egymásmellé erős vakolattal, ./.

nem lapjukkal, hanem élőkkel rakva, mintha boltozat lenne. Valószínű, hogy a síralag (kripta) van ott. Annyi tény, hogy a templomot hajdanában szerzetesek építhették, szerzetesek templomok alatt alapépítmények szokták lenni. (pl. a tihanyi alatt is van). Érdemes lenne az ásatásokat megkísérelni." Sajnos az ásatásokat sohasem kísérelték meg, de ennyi is elég a minősítéshez. A templomot restauráló Stehlo Ottó közléséből azzal egészül ki Kommandinger leírása, hogy a falmaradványok a diadalív előtt a hajóban kelet-nyugat irányban húzódnak egymástól 4.40 méter távolságra párhuzamosan. A másik elméletet pedig azért lehet megdönteni, ha Kőröshegyen két templom egykori létezését ki tudjuk mutatni. És ezt kimutathatjuk.

Rómer Flóris jegyzeteiben hivatkozik Fényes Elekre, ki "Magyarországnak s a hozzákapcsolt tartományoknak mostani állapota, statisztikai és geográfiai tekintetben. Pest, 1835-40" c. munkája I. kötetének 227. lapján Kőröshegyen egy klostornak és két templomnak omladékait és egy nagy temetőhelyet említ. Ugyanezt mondja Horváth Bálint "a füredi savanyuvíz" c. munkájában.

Ennélfogva a feltett kérdésekre úgy kell válaszolnunk, hogy Kőröshegyen a középkorban már két templom volt: a román stílusban épült szent Márton plébánia templom, mely nyomtalanul elpusztult és a ferenc rendiek XV. szd.-ban épült kolostortemploma, mely a kőröshegyi emléktemplomba van fennmaradt.

(A most legutóbb talált adatok bizonyítják, hogy a románstílusban épült szent Márton plébánia templom, melynek Szőnyi Ottó szerint ~~szintén~~ nyomtalanul elpusztult, még két szd.-dal ezelőtt alapfalait őseink - az írások szerint - láthatták.)

Most felszínre került adatok, melyek 1815-ben Tikos István plébános állított össze latin nyelven - alátámasztja, sőt kibővíti az eddig elmondottakat, valamint új adatokkal bővíti Kőröshegy történetét.

A kőröshegyi anyaszentegyház ~~szintén~~ I. András király adománya folytán 1059-ben teljes joggal a pannonhalmi (benedekrendi) szent Márton kolostorhoz tartozott, ahol a kőröshegyi hívek (lakosok, lelkek) a hátsó részként a pannonhalmi apátnak letenni tartoztak. (Pannonhalmi apátság aktái szerint.)

Valójában a templom először I. u. 1141 év körül épült két toronnyal. Hogy alapkövet helyeztek-e el az bizonytalan. (Alapköv helyezését e korban a templom nagyságára volt jellemző). II. András idejében már nagyszámu kereszties lakta a monostort. Ebben a korban a Tihanyi (bencés) szent Anján (Anyos) (szent Benedek tanítványa) anyaegyház filiálisa.

Folytatólagosan az időknek MOSTOHASÁGA MIATT A keresztiesek rendjei lett, úgy hogy "jeruzsálemi" II. András alatt már kereszties népek lakják a kőröshegyi monostort, amit akkor "Keren"-nek neveztek. IV. Béla alatt (1270-ben) a tatárok betörése bekövetkezően az egész monostor kifosztott, sőt az egész "Keren" falu alapjaiban eltörülve megszűnt lakóhelynek lenni.

A következő időben újra lakni kezdték a falut kevesen, de a monostor és a templom romokban maradt.

Károly Róbert király azonban adományozás folytán szent Kereszt c. apátságot alapított - királyi javadalommal és apátfőnökséggel. (Az apátfőnök székhelye lett.)

A hely amelyet azelőtt "Keren"-nek hívtak, most "Kereszthegyháznak" kezdték nevezni, és a helység pecsétjében, melyben kereszt volt és Kereszthegy felírás volt késő ideig használatban volt.

Csak 1815. évben Molnár József szállóbiró gondatlansága folytán vesztett el. En magam (Tikos plébános írja) 1815-ös évben kértem, hogy ilyen régiség megmaradjon, aki (értsd: szállóbiró) azt állította, hogy nála van, de amikor elment, hogy elhozza a pecsétet, azt mondta hogy elveszett. Jóllehet annakelött fiainak játéknak odaadta. Ez a szent Kereszt apátság és templom nem ott van elhelyezve, ahol most van a templom, hanem a falu közepén, nyugat fordítva a közösségi vaskovácsnál és (interspani Moderni & Fabri fereterii pagensis domos) házaik között. Még akkor ott ésva fundamentumot találtak. Ebben az időben a monostor boltívei lassan összeomlottak. 1516-ban II. Ulászló alatt Lobonczénes (per) által Magyarország felletdülva, Kereszthegy ismét el lett pusztítva és lakóitól meg letfosztva.

A monostor~~ok~~ és a mellette lévő templom és az apátsági szent Kereszt templom is elpusztult.

A mohácsi vész után Zépolya és Ferdinánd között a királyi koronáért viszály fejlődött ki, nem katolikusok ösznlötték el Magyarországot és ekkor ezt az elhagyott helyet nem katolikusok kezdték lakni s ezek maguknak kis imakápolnát, imahelyet (oratorium) kezdtek építeni az elhagyott monostornak "cserepeiből, köveiből", és pedig az oratóriumot a mi ~~templomunk~~ új templomunkhoz függesztették hozzá, a tanító lak felé fordítva, úgy hogy az ő templomuknak az ajtaja észak felé nézett és a torony az ő céljait szolgálta.

Egy Kerekes József nevű köcsis disznóól építése céljából "cserepet" kutatván pénzt talált 1556-ból, mely a fundamentumba volt elhelyezve aki a pénzt utódainak dokumentum gyanánt átadta. (Tikos István plébános 1815 körül.)

Eközben a törökök Magyarországon pusztítottak, várakat akartak maguknak építeni, de téglá, cserép kő hiányában voltak, ezért sok templomukat leromboltak és várak építésére használtak. (Georgius Karabinszky 411. oldal). Ez lett az apátsági épületnek és a szent Kereszt ről címzett templomnak is a sorsa, amelyet részben a kaposvári várnak megerősítésére hordtak el, részben pedig a földesur Pusztaszemesen ökörüstállók építésére használta fel, de az alapokat ugyancsak hosszú időn keresztül... (látni lehetett). /Szájhagyomány első szemtanuktól átvéve./

A törökök a magyaroktól megtámadva, amikor Kereszthegy községnél összeecsaptak (összeecsapást készítettek) a törökök az egész falut felgyújtották és (solo aequatum deseruerunt ultro fugerunt).

A Kereszthegyen maradt magyarok töredéke Gyugyfaluba menekült, ahol ma (1800 körül) házaik alapjait és szállóföldeknek a szétosztását (valószínű határké) lehet látni, de az egészet sűrű erdő borítja és a földesur minden évben nagyszámu diófát megműveltet (a régi Diós területe lehetett ez).

Gyugyról folyamatosan visszatérve ezt az elhagyott helyet kezdte benépesíteni "Köröshegy" név alatt, de csak kálvinisták, akik minden felé elterjedtek. A "helység birtoklói" Dankházi, Kovács, Pap(p) voltak.

Ezután lassanként még több kálvinista jött és igazi falut építettek és maguknak egy új templomot is felépítettek. Az ő első templomuk szintén elpusztult. Áthelyezett fából falusi szokás szerint kívülről lenye sve (az alap föld), amint annak a kornak építkezési szokása volt - a falunak a közepén K felé fordulva, azona helyen, ahol most (fagopirátium) azon a részen ahol a Borkút pincéjéhez vezet az ut, (Szájhagyomány, élőkétől), de ma már az alapját sem lehet látni, mert a falu Ny felé beépült, gróf Széchenyi Ferenc öméltóságának hozzájárulása által ~~széke~~ inkább nyugat felé épült a falu.

A mi templomunk még teljesen elhagyatott, úgyhogy a közepén kinőtt fa a falak magasságát túlhaladta. Közben a törököket ki"zve I. lipót császár új és új telepésekkel növekedett, de csak reformátusokkal.

I. Lipót császár adománya folytán Széchenyi György esztergomi püspök 1685-ben adománylevéllel valódi (haszonélvezetet is) tényleges birtoklás jogát kapta. Itt két testvére volt. Az egyik Széchenyi Antal generális. A generális Széchenyi halála után tulajdonába és birtokába vette ez a nagyon vállalkozó szellemű katolikus, Kőrös-hegyi közösséget.

A generális halála után utódok nélkül Széchenyi Antal következett, akinek segítségével, megnövekedett a római katolikusok száma és az 6 papjuk Diák János volt. Mivel pedig megnövekedett a római katolikusok száma plébánia alakítására gondolt és a szőládi anya-egyháztól, amelyhez 40 éven át tartozott, most külön vált. A kőröshegyi templomot befedette, a középső részt egy fallal elválasztva. (1757.)

Ugyanis a monstort a pusztulástól fennmaradva mindinkább szétesett, köveit a falusi emberek különböző célokra használták, akik otthon és a szőlőben, amikor nekik tetszett felhasználták, úgy hogy amikor a templomot újra használatba vették boltozat nélkül ~~itt~~ és újra látogatni kezdték, nagy számban lakoztak a templomban galambok. Megtörtént, hogy amikor a szt. misén nagy számban voltak jelen egy galambtól megmozgatott kő egy asszonynak a fejére zuhant, aki azonnal meghalt.

Ezután maga Széchenyi Antal gróf a belső részt, ahol a szt. misét bemutatták boltozással látta el 1786-ban. És a toronyt, mivel az is romokban hevert az ablaknak a legfelső boltozásáig újra építtette, és egy közönséges tetővel befedette.

Harangokat 1784-ben hozták, és akkor (1784-ben) másodizben befedték és harmadizben újra 1815-ben junius, julius, augusztus és szeptemberben közös munkával cserepekkel befedték.

Amikor Széchenyi ~~István~~ Ferenc irányította a falut - fel van jegyezve - hogy több éven keresztül ezt tették, de itt a templom mellett Geiger Antal új házában, ahol az 6 prédikátoruk a "fészerben ~~lakott~~ lakott" és a háznak a környékében folytatta az 6 "szokásait" (predikatori teendőit), /t.i., amiről később még szó lesz - ebben az időben egy leveles szin volt a templom., míg végül vert földből imaházat építettek maguknak, majd 1816-ban (?) virágzó templomot építettek maguknak.

1770-től Széchenyi Antal idejében a következők voltak a lelkipásztorok:

Ujvári Teodor
páter Hilláron
Déri Lukács
Vida Albert
Bedő Mátyás
Bedő Alajos
Takács Antal
Pribék László
Bognár Dávid

Német Tádé
Bognár Dávid (ismét)
Kulcsár Marcell
Vlaszati Játshint
Márton (keresztnev)
Bán Ferdinánd
Molnár Joakim
Galavits Richárd

váltotta Tikos István plébános Marcaliból, akinek az idejében a templomot újra renoválták és cserepekkel befedték; harmóniumot kapott, amelyet 1819. október 3-án hoztak el és vettek használatba.

Pál József (Marcaliból) lett ezután a plébános.

Töröskkor. Már, mint említettük a XVI.szdz első felében állandó harc van itt, az ~~XXX~~ enyingi Török Bálint szigetvári vár ur hadai, a kőröshegyiek Szapolyai pártiak voltak, bosszúból felégették a falut.

1541 után idenyomult török az 1555.-ben létesített somogyi szandzsáknak egyik kerületévé tette a Kőrösit, tehát akkor Kőröshegy mezőváros központi szerepet játszott. A török hódoltság alatt népes falu, amit az alábbiak is bizonyítanak majd.

A törökök Somogyban is, mint a többi elfoglalt országrészeken, nemcsak katonailag, de közigazgatásilag és pénzügyileg is berendezkedtek: mindenütt a maguk sajátos szokásainak és hazai intézményeinek megfelelően. Legnagyobb kormányzati egység a vilajet, vagy pasalik volt, mely bégék által igazgatott szandzsákokra oszlott. A szandzsákok járásokból, azaz náhiék-ből álltak. Somogy a mohácsi szandzsákhhoz tartozott. Az 1555. hadjárat folyamán elfoglalt újabb somogyi terület törökkézre jutása önálló szandzsák szervezését tette szükségessé. Ennek székhelye Koppány lett (ma Törökkoppány nevet megőrizte), ez a szandzsák a következőképen oszlott meg:

- Koppányi náhie (I.)
- Dombóói náhie (II.)
- Karádi náhie (III.)
- Kőrösi náhie (IV.)
- Marcali náhie (V.)

Viszont Somogy ÉK-i sarka a simontornyai szandzsákhoz tartozott, az endrédi náhiébe. (Balaton/-endrédi náhie feje Ibrahim aga, aki Pisky urammal együtt Kőröshegyet is meglátogatta, még említést teszünk.)

Már az előbb említettük, hogy Kőröshegy mezőváros jellegű volt. Tehát, kincstári birtok lehetett. A kincstári birtok közvetlen a török államkincstárnak adózott. Az ilyen helyeken élőknek aránylag jobb sorsuk volt, mert kevesebb zaklatásnak voltak kitéve. Ez okból gyakori eset volt, hogy a kúber birtokokról is átszökdösött az agyonsanyargatott lakosság a kincstári területekre. Így fejlődhetett Kőröshegy aránylag hatalmas mezővárossáig.

Kőröshegy nagyságát bizonyítják a török kincstári összeírások is. 1563. évi török kincstári összeírás szerint 30 adózó háza van, 1580-ban 35 ilyen háza, később pedig 42 adózó házról tesznek említést. (1715-ben csak 18 ilyen házat irtak össze /viszonyításképpen írjuk/).

Velics-Kammerer: "Magyarországi török kincstári defterek" c. munkájában közli, hogy Kőröshegy jobbágylakói 1551-ben ilyen nevek voltak:

- Kocsaj Máté
- Tóth Imre
- Simon Mihály
- Fillér Benedek
- Somogyi Lukács
- Kecskés Gergely
- Mészáros István.

Tehát a XVI.szdz. írásos emlékei is bizonyítják, hogy Kőröshegy lakói magyar nevek, valószínű magyar nyelvűek és tőrgyökeres magyar fajta lehetett.

Ekkor magyar részről 1582-től Ungnád Kristóf és 1598.-ban Nádasy Ferencé. Az 1660. évi pannonhalmi dázsváltság jegyzéke szerint szt. György vár tartozéka.

Az alábbi részletet Eötvös Károly: Utazás a Balton körül c. művéből közöljük.

Éppen most 300 esztendeje Pisky István uram volt Tihany várának volt kapitánya. Már akkor 50 esztendeje birta Somogy vármegyét a török. A magyar és a török nemes urak a tihanyi révén át meg-meglátogatták egymást. Együtt mulattak, dicsekedtek, dévajkodtak. Barátság állott fent közöttük, amit semmi se bizonyít, jobban, mint az, hogy bajt is vittek egymással. Igaz, hogy csak olyankor, amikor béke állt fenn Magyarország és Törökország között. 1589-ben pedig, ha jól emlékszem fennállt még a béke, noha csakhamar kitört a hosszú és kegyetlen háború.

Kemény tél volt, hatalmasan befagyott a Balaton. Valami kőröshegyi névnapra, vagy lakodalomra hivatalos Pisky István uram. At is ment a révén, de hivatalos volt Ibrahim aga is, endrédi birtokos a szomszédságból. Pisky uram és Ibrahim aga már ismerősök voltak, hajnalig jól is mulattak, de akkor valami haszontalanság fölött összekoccantak. Jó nevelésű ur volt mind a kettő, tetlegességre nem került a sor, hanem a bajvívás kikerülhetetlen volt közöttük. Február volt az idő, kemény télnek majdnem a közepe, olyan kemény volt a Balaton jége, mint a kőpad. Meg is beszélték rögtön, hogy mely napon, mely órában jönnek össze a jégen, a szántódi csárda irányában. Mezeitelen karddal semmi egyébbel. Egymás várát meg kell látniok. - - - - - Ibrahim aga a kitűzött helyen és időben a Balaton jégén a szántódi csárda irányában nem jelent meg. Pisky uram hiába ment oda, egy hadnagya és két huszárja hiába volt tanuja a tihanyi rév nagy jegenyefája alatt. A hitetlen török elmaradt.

Ez se baj. Kitűnt, hogy csak a szája jár. Ne is kerüljön, de karuk nem is kerül többé Pisky uram színe elé. Így vélekedett Pisky uram se ebből nem is csinált titkot. Annyira nem csinált, hogy ez igen hamar eljutott Ibrahim aga fülébe is.

Tudni kell ugyanis, hogy Ibrahim aga nem gyávaságból, nem is feledékenységből maradt el a jégről, hanem igen is nagy okból.

Zászlós aga volt ő, tehát Endréden nagy ur. Volt is neki három felesége és hat odalikja, tehát kilenc asszonya. Allah pedig a kitűzött napra csodát rendelt. Olyan csodát, aminőt még a hatalmas szultánnal sem csinált, aminőtől még titkok könyvei sem emlékeznek. A találkozás napján ugyanis egy órában betegedett le egyik felesége és két odalikja, se mindegyik egy pirosképű, erős, pufók kis Ibrahimot hozott a világra.

Nagy hire lett ennek. Nem is csoda: nagy eset ez!

Nem ritka, ha az anya ikreket szül. Az is megtörtént már, hogy hármat szül. De, hogy egy jó vitéz becsületes muzulmán agának egy nap és egy órában három felesége szüljön: ez nem jutott eszébe még Mohamednek se, aki pedig a próféták közt a legnagyobb és egyedül való igaz próféta.

Tökéletes mentsége volt tehát Ibrahim agának arra, hogy ő a bajvívásról elmaradt. Sőt még arra is, hogy követet, üzenetet küldeni elfelejtett. Szeretném azt az embert látni, aki ilyen határtalan családi öröm közepéről bajvivni menne le a jégre.

Pisky uram vélekedése azonban csakhamar fülébe jutott. Máltán haragba jöhetett arra a vélekedésre. Hiszen Pisky uramnak, ha jó vitéz és igaz nemes ember, nem szabad jó vitézről és zászlós agáról valami gyalázatos, csuf gyávaságot feltenni. Kapta is a tollat, papirost se hirtelen való első haragjában levelet írt Pisky uramnak.

Magyar nyelven írta és pedig kitűnő szép magyar nyelven. Jobban tudott magyarul, mint mai napság sok iródiák. Megvan a levél eredetiben. Ott érzik, a tihanyi zárdában a jó csuhás barátok megmutatják szívesen mindenkinek.

Ebben a levélben jól összeszedte Pisky uramat. Tehát Ibrahim bég nem nyelte el a sértést. Egy röhös gebére felültetett egy sánta cigányt és a levéllel azt küldte "Pisky-sicki" kapitány uramnak! Ebben a levélben eképpen szólítja meg.

... "Hallod-e Te mordályos beste, rossz Eb, ország hokobrlója, az Te neved nem Pisky, hanem kurta disznó" ... továbbé elnevezi kurta disznónak, ország hokobrlójának, hitetlennek, bestye k... finak. Ujra felhívja jöjjön ki hát, ha vitáz a jégre, "Egy korlátban ketten menjünk be, sem tehozzád magyar vitézek ne mehessenek be, se énhozzám török vitézek ne jöhessenek." Hanem ketten ott vijjanak életre-hálálra, amíg egyik ott nem marad.

A levél így végződik:

"Isten velem. Kült Koppányból 2-a martti 1589. Az te nem barátod Ibrahim aga, az hatalmas Török Császár Zászlós Agájja Endrédbe."

A címzést pedig így írta rá:

"Adassék az hazug, tökéletlen, hitetlen Bestye K... fiának, Pisky Istvának Tihanba tulajdon kezébe."

Mire Pisky uram ugyanattól a cigánytól küldött "enyelgő" soraiban ismételtén így hívja ki Ibrahimot páros viadalra:

... "Hallod-e Ibrahim, vitézek utolsója, hitvány szájasok elsője, aki nem vagy érdemes a még a pecér hurokjára se, ha nem volhál gyáva disznó kibujni asszonyaid szoknyarátca mögöl, kiállnál velem egy szál kardra! Egy korlátba ketten menjünk be, sem tehozzád magyar vitézek, sem én hozzám török vitézek ne jöhessenek és ott fegyverrel mindaddig vivjünk, míg egyik a másikat ki nem végzi ez világbul!" ... A levélben Ibrahim aga nem mondja meg, mi ok miatt maradt el a megbeszélte találkozásról. Igazhívő muzulmán nem beszél a feleségeiről soha egy szót, még igazhívőnek se, annál kevésbbé hitetlennek.

Pisky uram megkapta a levelet, elfogadta a bajvivást, úzenet útján meghatározták az időt, kimentek a jégre, megverekedtek emberül, az egyiknek a füle, a másiknak orra ottmaradt a jégen s amikor a sebük beheggedt: megitták az áldomást egyszer Tihanyban, egyszer pedig Endréden s azután mindvégig igen jó barátságban éltek. *

Honnan tudom én mindezt - írja továbbé Eötvös - holott nekem a barátok ezt el nem mondták, mert maguk se tudják.

Felelek a kérdésre s tudásomnak okát adom, ahogy illik igaz tanuhoz, s komoly történetíróhoz.

Hogy Pisky uram megkapta a levelet, bizonyos ez onnan, hogy az a levél most is meg van, most is Tihanyban van.

Hogy elfogadta a bajvivást: ez meg onnan bizonyos, hogy nagyon csuf dolog lett volna el nem fogadni. Ha pedig ezt a csuf dolgot elköveti: akkor a levelet kandallóba dobja s nem hagyja meg csufságának örök emlékeül. Hogy meghagyta ezzel azt akarta bizonyítani, hogy ő olyan ember, aki megállja a helyét a géton.

Hogy Ibrahim agát nem vágta le: ez éppen kétségtelen. Mert ha levágta volna: iródiájkjával réiratta volna a levél hátára, hogy "szegény bolond aga, ott hagyta fogait a jégen."

De épp oly kétségtelen, hogy Ibrahim aga se vágta le Pisky uramat, mert a kronikában ez nincs megírva, a tihanyi várkapitánynak ily gyászos haláláról pedig a krónikások pedig meg nem feledkeztek volna.

De hogy egymás orrát, fülét mégis levágták, ez nem lehetett másként azért, mert ilyen két vitéz nem játszik, ha kardot rént egymás ellen, hanem egymáson hagyja kezének és kardjának nyomait.

A tihanyi áldomás onnan bizonyos, mert Pisky uram jó magyar ember x volt, magyar ember pedig verekedés után mindig iszik egyet. Néha verekedés előtt is. Adott azonban áldomást Ibrahim aga is, mert ő már magáévá tett minden jó magyar szokást, amit azzal bizonyított be, hogy tökéletesen megtanulta a mi édes magyar nyelvünket. Ezt a német, val-lon, olasz vitézek, akik itt csavarogtak nálunk, soha nem cselekedték. (Ez volt kőröshegyi "összekoccanás"-nak a következménye.)

Az ittanyázó török természetesen nem javította ki a templomot, de a falait "megkímélte", mert a tetőnélküli templomot istálló és raktárnak használta. Viszont a hagyomány szerint (amiről most már írásos emlékünknél is van) a kolostor tégláit a Kaposvári várának építéséhez használták fel.

A harcok közben a község újra elnéptelenedik. (mint már említettük 1715-ben, amikor a Széchenyi család itt építkezni kezd, már csak 18 ház van.)

Annai bizonyos, mert írásos emlékünknél is van róla, hogy a református egyháznak 1619-ben volt rektora, mert ebben az évben Pápán megtartott zsinaton "Stafanus Rádai, rector Körösinus" itt szintén részt vett. (Pápy-Pokoly: Magyar prot. egyháztört. adattár.)

A "métrikula" szerint pedig már 1650-ben Gyugyon református eklézsiát volt. Köröshegyen szintén.

A gyugyi eklézsiát létezésének írásos emlékei is vannak, amely fényt derít az akkori egyházi viszonyokra.

"Anno nato Christo 1650 die 11. Marti". A gyugyi Particuláris synodusunkban a község között mély megátalkodott és minden régi jó rendeléseknek ellene huzakodó istenleten embereket ingerlésekből a két tartománybéli község ellenünk felzendült a temető pénz felől. Mivelhogy (nincs itt) helyekben temető, pénzt adnak 25 dr s a prédicál néhol ismét a szintén prédicál is a tanító (páló) 12 dénárt adnak. Néhol ismét ugyan semmit sem adnak. Teláltattak már olyan istentelen emberek is, akik azt kiáltottál felőlünk, hogyha szintén a két tartományból mindegyik kimegyünk mégsem adnak semmit. Végzésünk azért:

Hogy mindenik tartománybéli prédicátornak, akik vagyunk bémegegyünk az urakhoz és az hálédatlan községnek ellenünk ~~ilyen éktelenül~~ való fel támalásokat megjelentjük. Ő nagyságoktól és uraktól sokat végzünk. Azonban senki közölünk, aki szinte kezét beadta volna is jövődöbéli megmaradásra nem szolgálunk semmiben jövődö generalis synodusig. Akkor Tis Páspök Urunk(at) is 6 Sz Koronának akiben (zsejgstyuk) dolgot. Valamily ő kigyelme (Gogs) abban (meg) maradni akarunk.

Valaki pedig is végzésünket felbontván abszgy miseriordia deportáltassák. Ez végzésünket pedig mindnyáján alája akarunk írnia:

Gregorius Vikeri P.E. Vögyén S.-

Alexander Laskó P.E. Magots

Nikolaus Bódi m.k. Sz

Georgius S. m.k. Lastranyinsis (Lastranyiensis)

Andreás Lósi m.k. Adándinsis

Georgius Endrédi m.k. - - -

Petrus Bus Köröshegyiensis

Stephanus Tólnai m.k. - - -

Ladislau Darányi m.k. - - -

Gorgius Vass m.k. B.E. - -

Michael Harangm.k. B. -

Stephanus Morégi m.k. Turiensis

Martinus Adandi m.k. G. - -

Georgius Szakali m.k. - - -

Mathias R. Komáromi m.h. - -

Stephanus Sz. Mihályi m.k. W - -

Basilius Szalai m.k. - - -

Michael Szombathellyi m.k. - - -

Ez az okmány a Ref. Egyház anykönyvéből való 1775-ben másolták át a Sz. Társaságnak könyviből /: és mellyben a Canonok is benne vagynak, és melly Tis. Senior Uram kezénél tartatik: / Profuturs Testinsonis, ilyen dolgot irtam be. Másolója: Joan K. ató 1775.

Ebben a korban már Széchenyi György az község ura. (kalocsai érsek). Az adatok eltérők. Az egyik szerint 1650-ben, a másik azérint 1677-ben, aharmadik adat szerint 1685-ben kapta. (A második harmadik adat a valószínűbb.)

1671-ben kezdték építeni a reformátusok is az első fatemplomukat, ami 1683-ban készült el. Ezt a templomot a törökök égették fel és a falu lakosságát is elűzték. 1688-ban visszatér a falu.

"1688-ban újra megszállván" (!) írja egy eredeti okmány 1816-ban. Minde n bizonytal nem a törökök, hanem a németek szállták meg.

1688-tól a református egyház az r.k. templom oldalában lévő épületben nye rt elhelyezést. Első iskolájuk 1700 óta áll főt. Ennek az iskolának állítólag 93 tanulója volt.

1726-ban a község lakóinak száma 674 lélek. A Község ura Széchenyi Lajos.

Arról is van adatunk, hogy 1726-ban Csó János volt a prédikátor, 1728-ban pedig Lepényi Péter az iskolamester.

Később Széchenyi Antal a református egyházat megfosztotta fent említett épülettől, úgy hogy a ref. egyház templom nélkül maradt. Sőt a földet, rétét és szőlőt is elvette a földesur. (1749.) 1784-ig egy leveles szin volt a templom.

1752-ben Széchenyi Antal az akkori prédikátorra megneheztevelén földesuri hatalmával az esketésért és keresztelésért járó stólat elvette és a r.k. páter adminisztrátornak adta át, aki 32 éven keresztül eskettette a házasulandó reformátusokat és keresztelte református gyermekeket. Ez azzal igazolható, hogy a ref. egyház anyakönyvéből az esketési adatok 1752-től 1784-ig hiányoznak, viszont az r.k. egyház anyakönyveiben a keresztelendők között olvasható "vallás:helvét" vagy "ágh.ev."

Közben a török hódoltság alatt az r.k. templom is rom lett. 1757 év óta ismét eredeti rendeltetésének szolgál. A pusztulásra jutott egyházat 1757-ben Széchenyi Antal "kegyur" fedette be. Plébánost azonban az egyházközség még nem kapott. Széchenyi Antal karbahelyeztette a x szentélyt, boltozattal látta el. A hajó csak fazsindelyes tetőt kapott. A szentélytől csak deszkafallal választotta el és ezért a mostani templom előcsarnokának volt tekinthető. A lelkészi teendőket 1757-től 1809-ig az andocsi ferencrendiek látták el az 1759-ben plébániává szervezett községben és azóta veszprémmegyei papok. Világi papja csak 1809 óta van.

A templom ebben a töredékes állapotban maradt meg másfél évszázadon keresztül.

Az előbbiek bizonyítására a ref. egyház anyakönyvéből a következő részt közöljük szószerint:

Házások eskettetéséről jegyzék.

No.1. 1752 esztendőől fogva 1784 esztendeig és így 32 esztendőig rómano catolikusok papja vagy franciscano szerzet béli adminisztrator hirdette, eskettette a házasulandó református hallgatókat. Amint a régi öregek állították az akkori földesuraság gr Szétsényi Antal generális prédikátorra megneheztevelén földesuri hatalmával az eskettetésekre és kereszteléséért való stólat elvette és a T. Páter adminisztrátornak által adta.

Ezt tapasztalván Szóke József Vendel prédikátor ki is 1784 évtől N. Veszprém vármegyéből Marosi nevű Ekkklából (ahol 13 évet töltött el prédikátorságot) idehozattatván helytelen dolognak tartotta továbbig által engedni a házasulandó hirdetések és eskettetések a T. Páter adminisztrátortól által vette mind a hirdetést, mind az esketttetést.

Ugy mindazonáltal, hogy a királyi parancsoltat szerént minthogy később xx ususba (szokásban) volt a T. Péter adminisztrátort kellett fizetni, és így deposta (letéti) stóla bátorkodott eskettetni szinte Második Felsőleges Leopold király koronáztatásáig 1791-ig esztendőig, Amikor a ~~XXIV~~ XXVI.-dik .....ereje szerént a romano catholicusok papjait hatalmok alól az egész országban lévő protestáns ~~Ék~~íták felszabadítottak.

2 No. Hogy pedig az esketésekre való fizetés terhes ne légyen többnyire a predikátor minden jutalom nélkül eskettetett. Némelyik önként 17 - 20 Fr-t adott, de ~~faktikán~~ senkisenem volt köteles fizetni, mint a teljes szabadulásig az 1791 esztendeig.

A református egyház az új templomépítési engedélyért 1779-től hat ízben utazott Bécsbe, a küldöttség vezetője a jegyző volt, akit a hívek által megbizottak kísérték.

1783.márciusában II.József császár engedélyezte a templom építést. Egy évre rá (1784.október 31) istentiszteletet tartottak. 1786 december 20-ra teljesen felépült. A templomhoz és az iskolához az összes épületfát Széchenyi Ferenc ingyen adta. A tornyot 1794-ben építették fából.

1785-ben napvilágot lát egy rendelet, amely szerint nem szükséges a száz család ahhoz, hogy ekklezsiát állítsanak föl és templomot és iskolát építsenek, hanem kevesebb lélekszám esetében is akár fából vagy kőből templomot építhetnek. Ugyitt megemlítik, hogy a kántorok ezután mester-nek szólítottassanak és télen az iskolában oktathatnak.

Ennek a kornak jellemzője a nagy vallási ellentét. A római katolikus vallásról áttérni igen körülményes volt. Ezt bizonyítja II. József kiadott rendelete is.

Romani catholika vallásnak elhagyásáról.

Méltóztatott ő felsége kegyessen rendelni, hogy valaki az igaz romai catholika hittől elkívánna távozni és más vallásra, mint kálvinista, luteránus és (Schigmatikussá) akarna lenni szabadon tselekedhetik, ugy mindazonáltal, hogy a hat heti tanításnak ideit az az elrendelendő klastromba vagy másut kitöltvén szabadon eltérhet.

Azok fiai és gyermekei, kik még a 12 esztendőt el nem érték, mivel egyéb erét is a fiak Attyuk hatalma alatt vagy Attyok vallását követethetik; az Anyák eránt mind az általános rendelést méltóztatott tenni t.i. ha az Anya kívánná az hitet változtatni az akár özvegy-ségre jutanda, akár özvegy-ség e után férjhez menne már a gyermekét nem lenne szabad az Anyjok vallását követni, hanem hatalma alól kivétetnek és puplikum fog nékiek Tutort (gyám) rendelni. Ki is 18 esztendős korokig az igaz romai catholica hitbe fogja őket nevelni az Anyok illendő költséggel is tartozik őket tartani. De azon Tutorság alatt is szabad lészen a gyermeket Anyok házához, mostohájokhoz hasonlóképpen némelyekhez bátyyokhoz jární vélek társalkodni és azokat házaikat gyakorolni. Elérvén pedig a 18 esztendőket az olyan Tutorság alatt nevelkedett gyermekeket szabad lészen a zokat is akár azon catholika hitben megmaradni, akár Kálvinistára, vagy Lutheristaságra eltérni, de elébb a hat heti taníttást ki kell nekik állani.

Azt is kegyessen megengedni méltóztatott ő Felsőleges, hogy a Kálvinista és Luteranus valláson lévők halottaikat temesse ének-léssel, megtehetik. 27.sept.1785.Vajda Sigmond feőbiró.

Ebben az időben Pusztaszemes is Kőröshegyhez tartozott, sőt az előtt is (~~Az r.k. anyakönyvekben néhol Pusztaszemes nevének is olvassuk.~~) a török hódoltság után 1778-ban népesült be újra r.k. vallásu, svábokkal és kisebb részben ref. vallásu magyarokkal. Még ugyanebben az évben vált ki Kőröshegyből. Későbbi adatokból azonban kitűnik, hogy közigazgatásilag Kőröshegy körjegyzőségéhez tartozott.

Kereki is egy időben Kőröshegy tartozéka, mint ahogy a legutóbbi adatok még bizonyítják. A XIX. szd. elején (1816) már az édándi uraságok tulajdona. Lakosságának száma 118.

Ebben az időben váráról, mint romvárról emlékeznek meg. Ahogy nem ismerjük letkezésének idejét, úgy nem tudjuk azt sem, mikor lett rommá. Valószínűleg a török-magyar harcok korában pusztult el, a közeli Somogyvárral egyidőben, mert a XVII. szd. végén már, mint romvárról beszélnek róla.

De az is lehetséges, hogy úgy járt, mint a tihanyi vár, melynek ötszázados falaira a XVIII. szd. első éveiben mondták ki a halálos ítéletet. A bécsi kormány, mintha előre megérezte volna a közeledő kurucz-labancz világot, hogy végleg megszabaduljon a veszedelmes erősségektől, elhatározta egy sereg Magyarországi vár elpusztítását. Így járt Tihany vára is, melynek falaiba 1702-ben ütötték az első csákányvágásokat.

A törökök kitakarodás után I. Lipót parancsára megkezdődött a várak lerombolása, így a Balatonpartiaké is azon a jogcímen, hogy ezután már nem kell idegen betörésektől tartani. Pedig Bécs ellen is jó szolgálatot tehettek volna a várak.

A XVIII. szd.-ban megszűnnek a fegyveres pártharcok és a balatonparti várak valóban elvesztik létjogosultságukat.

A hegyek és lankák lakossága lassanként a békés föld és szőlőművelésre tér át.

A református egyház 1813. április 24-től 1818-ig új templomot építettek, az építéshez szükséges fát Széchenyi Ferenc ingyen adta. Ezenkívül 35.000 téglát is ingyen adott, azért, mert a kőröshegyiek hívek maradtak földesurukhoz, még akkor is, mikor 1800 november és december hónapjában Somogy megyében az isurgens (felkelő) gyalogkatonák pártot kényszerítettek és a hozzájuk csatlakozott jobbágyokkal sok helyen nagy károkat okoztak. A még szükséges 350.000 téglát a fát szintén ingyen adta a fenti földesur a ref. templomhoz - a fentemlített 1800-as eset miatt.

1812-13-14 és 17-ben jégverés pusztította el a vetést. 1817-ben a jég miatt sem búzája, sem bora nem volt Kőröshegy lakosainak.

1816-ból van egy adatunk, mely szerint a ref. iskola tanulóinak száma I-IV. o.-ban 59 tanuló. 1818-ban rk. iskola is létesült. ~~XXXX~~

A református egyház 1824-ben új papházat, 1826-ban pedig új iskolát épít.

Település. Kőröshegy a Gyugy-tető és Lucs-tető völgyében a Séd patak terraszinán épült fel, mint a "hegy" szó régi értelmezése mutatja: lépök közt vezető szilárd, sík föld, vagy mások szerint "körös-körül" hegy.

Kőröshegy településtipusa apró kertestelkekből épült uti falu (láncfal), amely valamikor egy utcából állt. A XX. szd-ban a Fő-utcával párhuzamosan épült Belső utca D.-i része a jobbágy-falu (földesuri kastélyhoz közel) jellegét viseli magán, az E-i része később épült a falu központja, a templomok köré és mögé. A XX. szd-második negyedében több soros utcásor épült. A Kaposvári ut a Fő ut folytatása, a Szántódi ut az E-i folytatása, a földvári kövesut kiépítésével egyidőben szintén utca alakult, amely majdnem összeköti a két települést. (Földvári ut.) A Földvári uttól a téglagyárig szintén új utca nőtt. A Balaton mellett Balatonsomosban új villa telep épült. A Kaposvári uttal párhuzamosan egy új belső sor épült. A Szőlő hegyben és Borkutban pár házból (15-20) "bokor" tanyához hasonló település van.

A falu központja a Fő utca. Piaca jelenleg nincs.

Három pusztája van: Gyugy, Halászó (illetve Marócz) és a községgé fejlődött földvárpuszta. Mirihárom nagybirtokrész közepén feküdt. Lakott település még: Öreghegy, Kishegy és Mocsármány (Kiserdő).

Pince-település. Kőröshegy bortermő vidék. A pince település a bortermő vidék település formája, melynek sajátos jelleget ad a község mellett elhúzódó ugynevezett "pinceváros". Itt Kőröshegyen ez a pinceváros aránylag szétszórt. A falu Fő-utcájával párhuzamosan elhúzódó pincesor még aránylag zárt, de az ezzel párhuzamosan húzódó dűlők mellett szabályosan, de szétszórtabban helyezkednek el.

A "szer"-es település az udvarhelyekről lenyulik a kert és a gyümölcsös illetve az árokig, a szerűskert pedig az udvar fölött a fennsík felé az erdőig, vagy a dombtetőig, illetve a szőlőig. A telekvégekről minden irányban gyalogősvények vezetnek.

Dűlőnevek.	Belsőség	Alsórét	Tüskés
Kiserdő	Gyugyipusztá		Feketés erdő
Besenyő	Öregerdő		Paperdő
Borochegy	Borkut		Öreghegy
Cserhegy	Baksakut		Tekenyős
Cserédalja	Somos		Ágossziget
Hosszurét	Kenderföldek		Kishegy
Sédeleji	Halászó		Paputja
Persevölgyi			Lucstető

Dűlőnevek magyarázata.

Fanemek: Somos, Körös, kőrös, tüskés (valamikor akác lehetett, majd szőlő, most újra akácerdő), feketés erdő, Öregerdő, cserhegy (egyesek szerint cserhegy), kiserdő.

Művelési formák: Kenderföldek, tormarét, alsórét, hosszurét.

Gyümölcsstermelés: Megyorós, diós, mogyoród (1854-től hivatalos neve Cserédalja), (egyesek szerint mogyoród, magyaródnak említik)

Egyházi élet: Paperdő, papkert, paputja, (az almahegyen lévő rk. barátrend-/szerzetesrend/hez vezető gyalogut).

Határőrző nép: Bessenyő.

A török hódoltság előtt Gyugy pusztá Hegyesgyőr néven szerepelt illetve ilyen névű településhez tartozott.

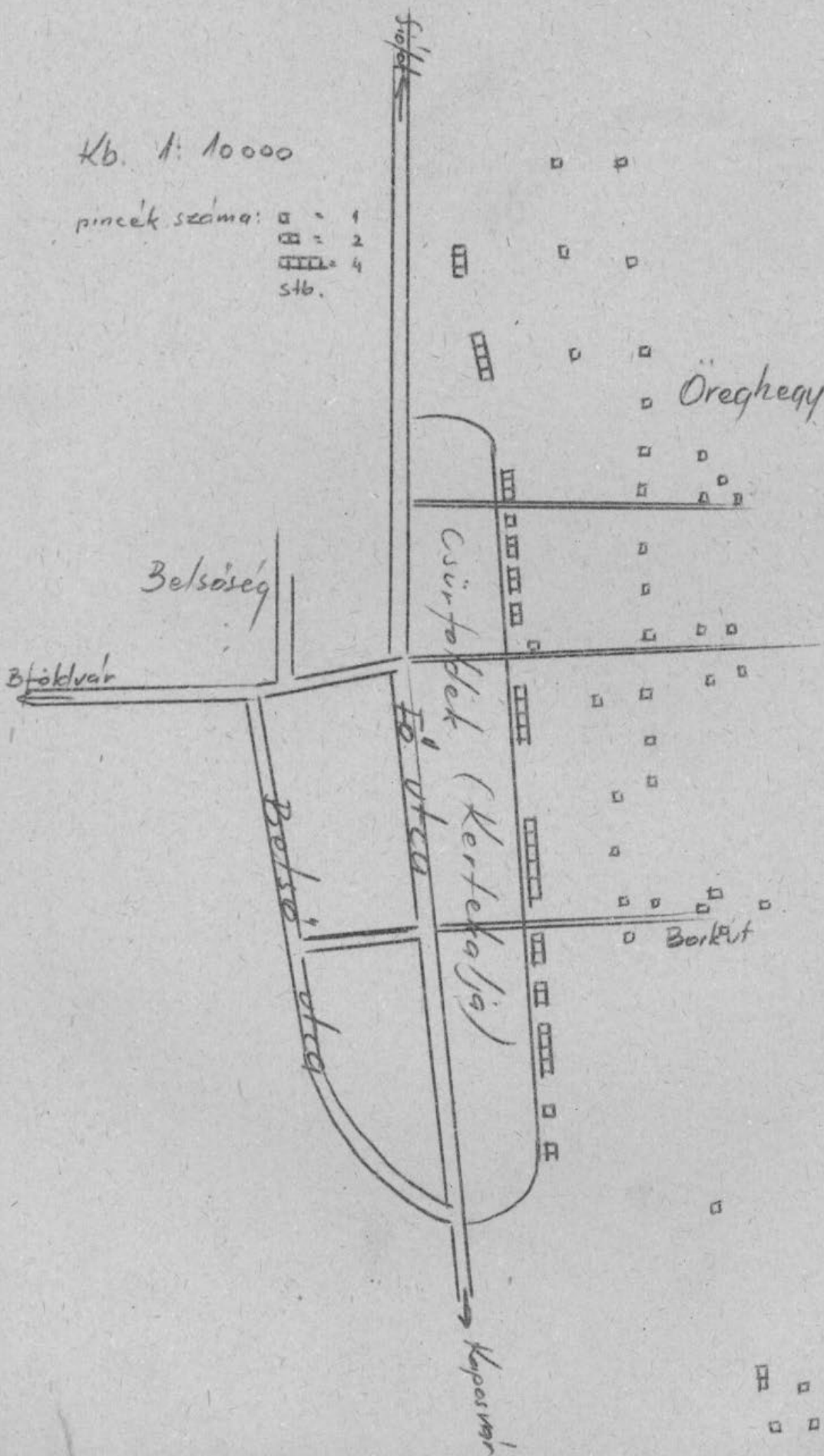
1848-ban ilyen elnevezéseket találunk még:

Baksakut keleti oldala Dorongos. Borkut dázsmapince (kut is van benne. Gubacsos, Gorzon, Tótalja, Csűrűföldek, Kertekalja, Kódiás. (Kódiás egy szerény neve volt.)

"Pinceváros"

Kb. 1: 10000

pincek száma: □ = 1
 ▤ = 2
 ▥ = 4
 stb.

Borochegy

Központ

Borkút

Öreghegy

Belsőség

Belső utca

Csirfólyókák (Kertekaján)

Belső utca

Szőfő utca

Dűlőnevek és azok magyarázata. Az előbb említett dűlőnevek között nem szerepelnek a következők, amelyek sajátos helyi vonásokat árulnak el.

Kijáró dűlő - ez a dűlő a mai napig megtartotta annak a csapásnak a nevét, amelyen valamikor a csordák jártak ki a legelőre illetve az erdőbe.

Ráadásföldek - a jobbágy felszabadítás után voltak olyan jobbágy telek illetve földrészek, amelyek nem érték el a kismagyar hold területét és ezek a földek illetve tulajdonosaik "ráadás"-ként kapták. (háromszög alakú "csücsök"-földeket értünk ezalatt.)

A Tekenyős egy részét Gyikó-nak nevezik. (gyikól - ennek pontos magyarázatát nem tudjuk még)

Farkasvere m - ez arra enged következtetni, hogy farkas járás lehetett.

Lucs-tető - lucsos- fenyves jelenti.

Kosállás-tető - valószínűleg juh delelőre vonatkozik.

Szilfa-dűlő (Persedűlő déli része) fánem.

Kecskeshegy (a Halászó északkeleti része) ez megdönti azt az állítást, hogy 1945 előtt Kőröshegyen nem volt kecske. (?)

Még ilyen neveket találhatunk Kőröshegyenő Mocsármány, Kismálog, Diós völgy stb.

Ragadványnevek. Hegyi Kovács János - a több Kovács János megkülönböztetés céljából kapta ezt a mellék nevet, t.i. a Szőlőhegyben lakott.

Kéményes Papp Sámuel - az első háztulajdonos, akinek kéményes háza volt.

Hosszu Kovács János - előneve magasnövést jelez.

Száraz Papp Gyula, András - ennek a névnek igen régi eredete van.

Az öreg Papp András nagyapja (1848 előtt) "száraz" malma volt.

Másképpen típró-malma volt. Egy deszkakorongon, ló lépegetett s e től forgatónyomató tehertől forgott a kerék.

Pihis Bartos - (pihás) - ez már inkább gunynév, mert tollas volt mindig a feje.

Kokas Kovács - ennek is igen érdekes eredete van, még abból az időből való, amikor Bodor tanító tanította a tanulókat és ez a Kovács nevű "lurkó" névsorolvasáskor a II.o.-ban a jelen helyett mindig kukorékkolt.

Csuhus Bartos - (valószínű a kaszálóján lévő gömbölyű sásszerű növényről nevezték el.)

Gyugyi Papp - itt két eset lehetséges. Egyik esetben Gyugyról származó, a másik valószínűbb megkülönböztetésül apósárról, aki Gyugyit Józsefnek hívták.

Ugyanez az eset Bőjtös appnál, akinek öreganyja volt Bötös.

Szintén megkülönböztetésül nevezték így el.

Nádázó Papp - foglalkozásáról nevezték el.

Földbirtokkal kapcsolatosan használt szavak még:

Érdekes megjegyezni a ragadvány szavak mellett a következő jellegzetes szavakat.

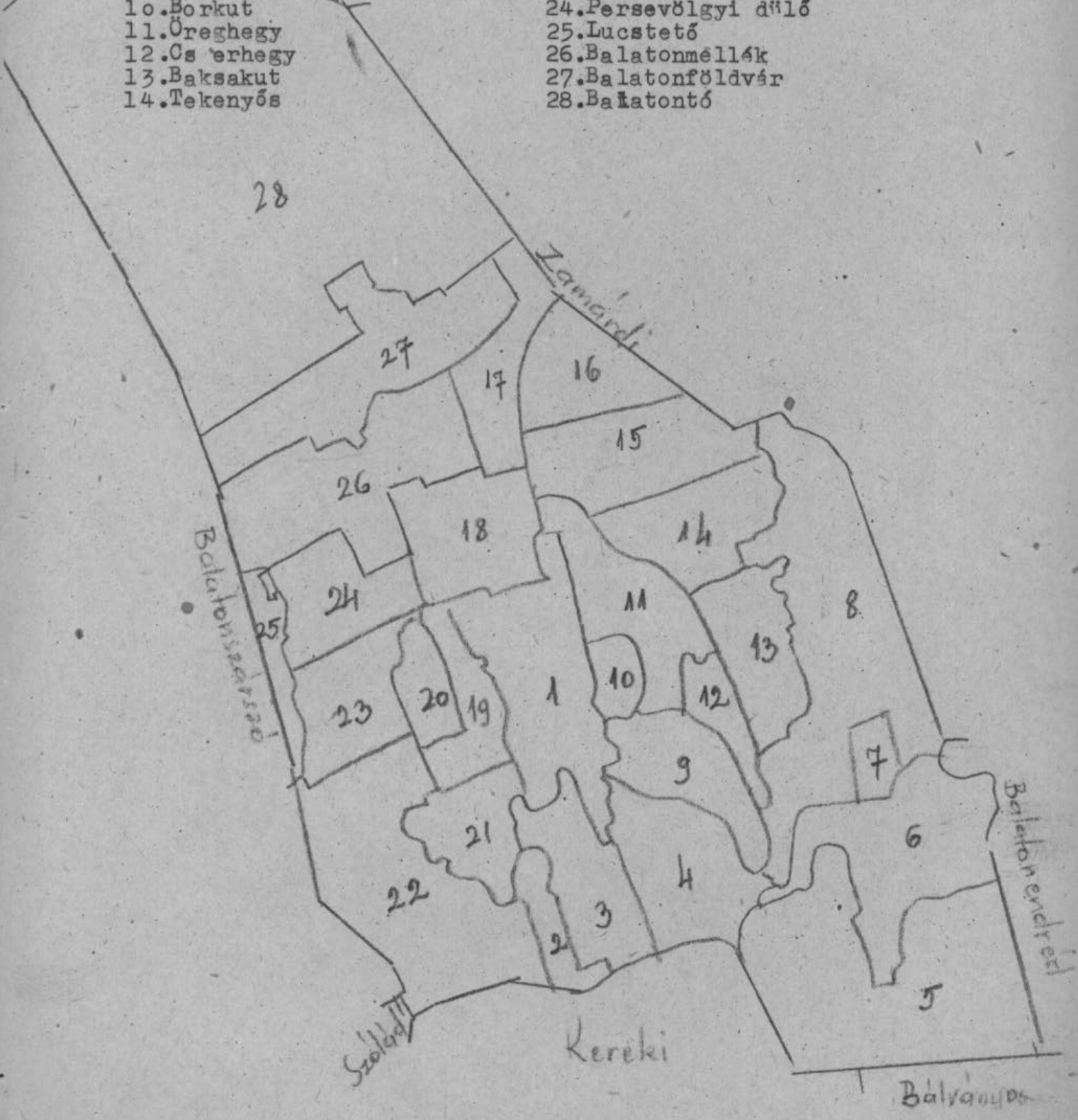
tercia (telket, kis földet, ráadás földet jelent.)

szekszió (egyenlő négy fertály. Ez az elnevezés a jobbágy felszabadítás idejében keletkezett. A négy fertály huszonnégy kisholdat jelent. /Kőröshegyen egy jobbágytelek két fertály volt/, ha ehhez hozzászámítjuk belsőséget, rétet, legelőt és erdőt vagy legalábbis annak használati jogát, az huszonnégy katasztrális holdat tesz ki).

K Ö R Ö S H E G Y   K Ö Z S É G
földrészletezési vázlat

1. Belsőség	15. Cserédalja
2. Alsórét	16. Somos
3. Feskés	17. Ágossziget
4. Kiserdő	18. Hosszuréti dűlő
5. Gyugyi puszta	19. Kenderföldek
6. Feketés erdő	20. Kishegy
7. Besenyő	21. Déselei dűlő
8. Öregerdő és Paperdő	22. Halászó
9. Borochégy	23. Paputja
10. Borkút	24. Persevölgyi dűlő
11. Öreghegy	25. Lucstető
12. Csérhegy	26. Balatonmellék
13. Baksakút	27. Balatonföldvár
14. Tekenyős	28. Balatontó

Balatonud

Zamárdi

Balatonrendező

Balatonrendező

Szőlő III

Kereki

Balatonud

1848. előtt. Volt egy térkép, amely a hábpru zivatarában elpusztult. Ez a térkép biztos, hogy több évszázados volt, mert rajta csak négy épületnyom volt látható:

1. Az első a mai református paplak helyén lévő ház, mely valamikor a széjhagyomány szerint vámszedőház volt. Ez történelmileg is elfogadható, mert Kőröshegy egy időben mezőváros volt, sőt vámszedő joga is volt. A főutvonal, amely Pannonhalma, Tihanyi rév-Szántód, ~~Kőröshegyen vezetett keresztül egészen~~ Szigetvárig tartott, itt vezetett Kőröshegyen keresztül.

a./ A hagyomány szerint ebben a vámszedő házban "dragonyosok", "pandurok", és "vasasok" laktak, akik a hatalmas erdőségen át (Szántódtól Kaposvárig) a postakocsit és vele utazó gazdag személyeket, azok gazdag gréga rakonányait kísérték el.

Ez a postakocsi hozta Szántódról a postát és adta át Kőröshegynek, majd pedig Tabnak. Ez az út két napig tartott. Így volt ez a múlt szd 70-80-as éveikig.

b./ Ebben az épületben vagy közvetlen mögötte lakhattak a falu kovácsai, akik az átmenő postakocsik lovait és a "helyőrség" lovait patkolták.

2. A mai r.k. templom mellett is volt egy ház bejelölve, amely valószínű a monostor épületének alaprajza lehetett.

3. A kaposvári fő uttól keletre, a régi temető fölötti társágban is volt egy épület berajzolva a térképbe, amely minden valószínűség szerint pince, illetve présház lehetett, mert egy nagy szőlő közepén állott és valamikor itt az r.k. egyháznak volt birtoka.

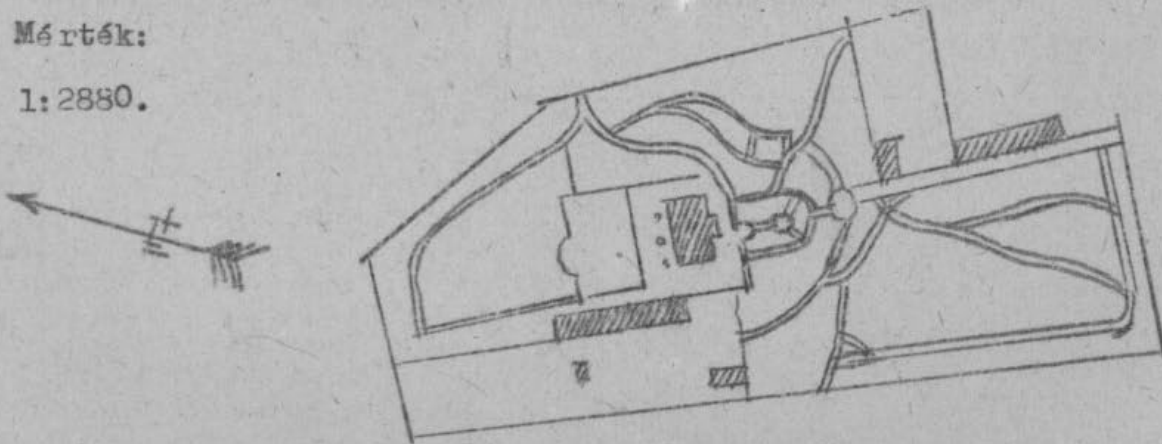
4. A negyedik épület a kastély volt, amely már a XVII. szd-ban biztosan állt, csak akkor még földszintes volt. Rendeltetése: erdészház hatalmas tölgyes közepében.

Amikor e meletet huztak rá, az erede ti tetőt használták föl, egyik gerendában bejegyzést találtak, a visszaemlékezés szerint kb 300 éves lehetett a ~~berajzolás~~ berovás a gerendába. Az épület renoválása illetve emeletes épületté alakításakor S jelzésű téglát találtak, éppen olyat, mint a mai gótstíli többszázéves kőröshegyi műtemplom renoválása alkalmával találtak.

A kastély és park alaprajza. (1926.)

Mérték:

1:2880.

Dézsmapince. Borkutban még ma is meg van az u.n. dézsmapince, amely 48- előtt az uraságé volt. A dézsmaport horták ide valamikor.

Utána nem nagyon használták, de van egy adatunk, amely szerint 1938-ban álló Ferenc gyugypusztai bérlő még használta.

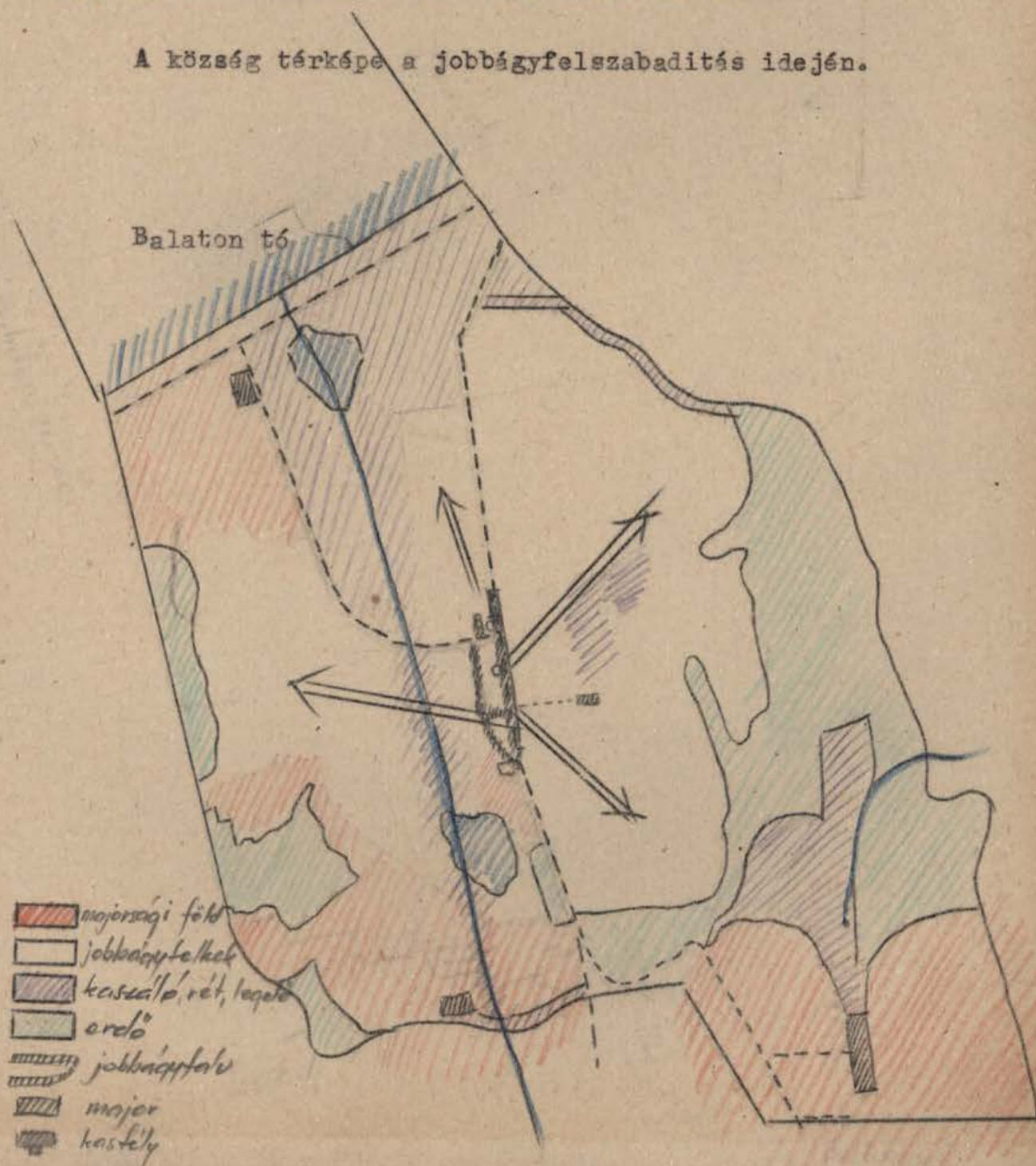
Jellassich. Bodor Antal tanító édesanyja, aki még 1910-ben még élt, mesélte, hogy amikor Jellassich csapataival erre járt Kőröshegyen leöldösték a kakasokat, hogy hirt ne adjanak a falu hollétéről. Az átvonulás időszaka alatt a harangszó is elnémult.

1847-48. A jobbágyság felszabadításának ideje elkövetkezett. Ha Kőröshegy község régi térképét vizsgáljuk - a megszokottól eltérő képet látjuk. A kastély körül is megtaláljuk a majorsági földeket. A kastély a falu északi bejárójánál, a községi település akkori legmagasabb pontján állt, mintha védő őre lenne a falunak és utnak. Innen a földesuri birtokokhoz három úton juthatunk ki a hozzátartozó pusztákhoz, illetőleg a majorsághoz, a Földvárihoz, Maróczyhoz és Gyugyi pusztához.

Az ismert adatok alapján feltehető, hogy a puszták körül a majorsági földekhez hasonló összevonás történt. Bizonyítható azzal, hogy a puszták körül találjuk a legjobb minőségű földeket és ezek a területek maradtak meg legtovább a földesur illetve a bérlők kezében s egytagban.

Ha a térképet tovább szemléljük azt is észrevehetjük, hogy a földesuri földek, a földesur kezén maradt erdők még 48 után is majdnem harapofogóként vette körül a falut.

A község térképe a jobbágyszabadítás idején.

Jobbágyfelszabadítás:

- A jobbágyfelszabadító levél kimondja:
- a./pontja: a legelőket ezután a jobbágy szabadon használhatja.
  - b./a helységtől délre Tuskésig uraságé. A temetőre két holdnyi részt szakítsanak ki.
  - c./ A Tuskéshez és a legelőkhöz marhák, birkák számára Gyugy és Kereki felé összekötetés (csapás) legyen. Kárpótlásul a zselléreknek kerti földet kell adni.
  - d./Az Ágasvári és Paperdőre a szőlőgyepű mellett a Gyugy-i pta erdőből egy darabot kapjanak az erdőből.
  - e./ Besenyő, mint ~~ur~~ urasági annak ellenére, hogy urasági birtok maradt, itatás szüksége miatt legyen a jobbágyaságé. E helyett az uraságnak maradjon meg a Tótaljai erdő.
  - f./A jobbágyok a kendermosást a Balaton mellett végezhetik.
  - g./Somos is legyen a jobbágyoké. Ugyanitt az rk és ref. lelkész 5-5 hold földet kapjon.
  - h./A Balatonhoz egy 100 öl széles ut szabad legyen a jobbágyok valamint állataik számára (itatás céljából).
  - i./A Pap- és a Gyugy-ierdőből 180 holdat a gróf magának hagy meg, de a kitermelés joga a jobbágyoké.
  - j./59 3/8 telekre járó 178 1/8 hold erdő a "Dorongos" (a mai Öreg- és Paperdő Ny-i lejtőjén) oldal és az ut közt legyen kijelölve.
  - k./A "jobbágyok" az erdei tereken szabadon legeltessenek. (legeltethessenek)

A "Gubacsos"-t a földesur tartja fent magának a szökések megakadályozására.

- 1./ Az Rk és a Ref.egyház a "Kishegy"-i uradalmi földből 3-3 holdat azért kapjanak, hogy a jobbágyokat szorgalomra, hűségre és istenfélésre neveljék.

A tanítóknak 6-6 holdat adjanak, ezért adót sem kellenek fizetni s minden más tehertől mentes legyen.

A Kereki ut helyett a "Gorzon" részből elégítsék ki a jobbágyokat. Hálás köszönet Széchenyi Ferenc grófnak.

Aláírók: Dankházi Mihály,
Papp Adám István,
Ország Gábor,
Papp Sándor,
Pintér János.

Köröshegy, 1847. május 21.

Vázsonykői gróf Zichy László s.k.

P.H.

ifj Pap István s.k. a helység birája.

A felszabadító levél szerint:

- 55 telkes jobbágy,
- 15 házas zsellér,
- 1 rk lelkész,
- 1 ref. lelkész,
- 1 nótárius (jegyző),
- 1 mester,

Összesen 60 3/8 telek, azaz 842 2/8 holdat kapjanak.

Egy jobbágytelek erdő és legelő nélkül kb átlag 14 hold lehetett. Ehhez járult még kb 7 hold legelő és 3 hold erdő (4 öl széles a Dorongosi erdőben).

A kőröshegyi jobbágyfelszabadító levél aláírói:

ifj Pap István a helység bírása s.k.

Öreg Dankházi Mihály	Nagy István
Gulyás Mihály	Kovács József
<u>Bartos Mózes s.k.</u>	Pap Ferenc
<u>Bartos József s.k.</u>	<u>Pákozdi Gergely s.k.</u>
Geczi József	Kapor József
Pintér István	Sághy Ferenc
Gróf Sándor	Pap Mózes
Varga János	Szabó István
Bartos János	Geczi János
Kis Pál János	Heves István
Dankházi Sándor	Bencze József
Bóza János	Gyugyi György
Gyugyi Mihály	F.Szabó István
J.Kovács János	Dobrovics János
id.Kovács Jánosné	Kasza János
Szita Péter	Kovács György Ferenc
Kovács János Istvánné	Szita Sándorné
Járfás János	Varga János
Gulyás István	Kis Pál Sándor
Farkas István	Molnár József
Kovács Ferenc	Varga József
Tomor János	F.Kis Péter
Sághi Péter	Farkas János
Szabó János	Kotán János
Alsi Kis Péter	Nagy István
Nagy István	Papp Illés
Nagy János	alsó Pap István
Sófi András	Debrecenyi Ferenc
Huszár Ferencné	Országh Gábor
Papp Ferenc	Papp Sándor
Kocsnya Antalné	ifj Kovács János
Petrecz József	Koczka György
Kovács Gábor	Kiss Gergely
Kovács Illés János	Kovács Mihály
Balog János	Szűts István
Sziver József	Heves János
Gyugyi János	Öreg Molnár János
Varga István	Felső Szabó Mihály
Kovács Illés	Dankházi István
Antal Istvánné	Gyugyi Istvánné
ifju Farkas János	Dankházi János
Pap Márton Mihály	Varga Mihály
Geczi Ferenc	Kovács István
Bencze Mihály	Vargha Ferenc
ifju Bencze József	Nagy József
Moccz József	D.Pál János
Gulyás János	Dankházi Péter
Gyugyi István	Bartos Péter
Papp Samu Istvánné	Pap Gergely József
Pákozdi Péter	Vámos János
Koczka Ferenc	Kovács Pál Jánosné
Vámos Mihály	Bartos István
Vámos Ferenc	ifju Kovács József
Pap Péter	Gál Józsefné
Öreg Papp Józsefné	Papp Ádám István
Bencze István	Torma Mihály
alsó Pap József	Lajos György
Csuti József	Pap János
Molnár János	Kalauz Ferenc
Szabó Mihály	Szőke István
Takács József	P.H.

1849. A jobbágyfelszabadító levél jegyzőkönyvét még a következők hitelesítették.

Füldes József jegyző s.k.

Svasztics István somogyvármegye főbírája s.k.

Simon Károly somogyvármegye esküdtje s.k.

Botka Antal tisztifőorvos s.k.

1849. márczius 14.

Urbári törvényszék.

A jelen "per" valamelyik pontját nem tartják be Somogy vármegye alispáni bíróságához utasították.

Kacsovich Ignác főjegyző s.k.

1858. 1858-ban még nem történt meg a legelő elkülönítése.

Alírást: Danczinger Lipót irodatiszt s.k.

1858-ban (illetve végén) végre megtörtént az elkülönítés és már ugyanebben az évben birtokközösség van a legelőn.

A községnek is jutott ugyanekkor legelő.

A fentit Karádjárás székhely főszolgabírájának jelentés Dankházi Hános bírósági, Nagy József és Gulyás József esküdtek.

Birtokmegosztás.

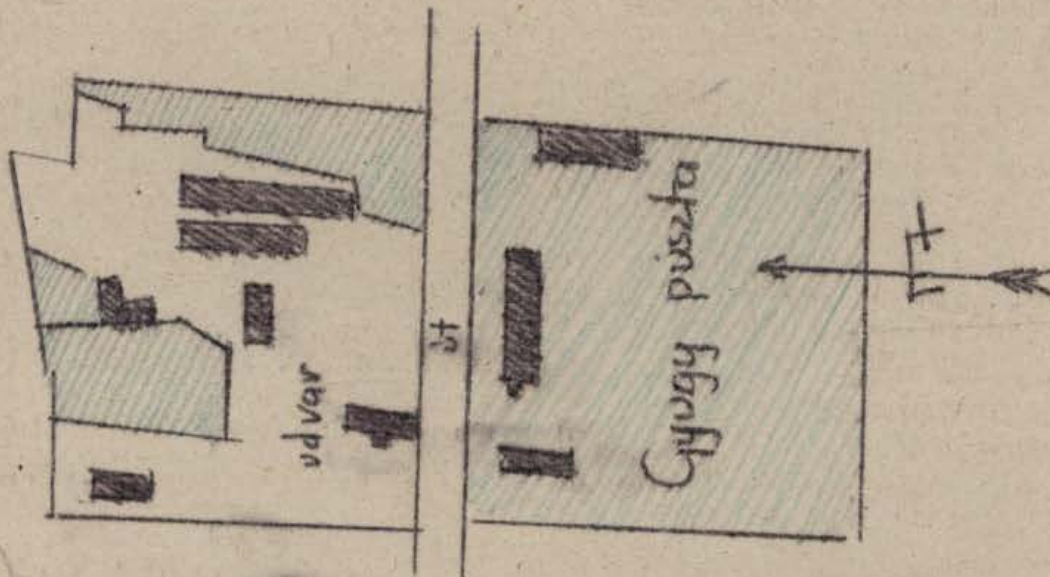
KÖRÖSHEGY KÖZSÉG BIROTKMEGOSZTLÁSA 48 UTÁN

Széchenyi Lajos birtoka.	n.öl	1200 n.öl-hold
Belső-telek ház	20 532	17 1/8
Kaszáló-rét	128 333	106 7/8
Szántó	300 413	253 3/8
elkülönített erdei legelő	464 193	386 7/8
elkülönített gyep legelő	387 192	322 5/8
Bozót a feneketlen tő környékén	59 428	49 4/8
Szőlőhegy	15 764	13 1/8
Haszonvehetlen	91 360	76 1/8
Urasági birtok összesen	1 467 215	1 222 5/8
Urbári birtok	3 284 872	2 737 3/8
Papok, mesterek birtoka	64 680	53 7/8
Helység birtoka	8 077	6 6/8
Hegyvámos szőlőhegy	772 418	643 5/8
Temetők (rk, ref, izr, uj, régi)	8 176	6 6/8
Templomhelyek	687	5/8
Haszonvehetlenek	154 281	128 5/8
Nem urasági birtok összesen	4 293 191	3 577 5/8
Összesítés:		
Urasági birtok összesen.		1 222 5/8 hold
Nem urasági birtok összesen		3 577 5/8 hold
Balaton		965 4/8 hold
VÉGÖSSZESEN		5 765 6/8 hold.

1850. október 31. Hiteletítés: Gáspár Miklós hiteles mérnök s.k.
Botka Gábor uradalmi mérnök s.k.

Jobbágyfelszabadítás után. Az előbbi kimutatásból láthattuk az urasági és az urbéri birtok számaránya 1:2. Ha leszámítjuk a legelőket, kaszálókat, réteket és hasznavehetetlen földeket, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy kb az uraságnak és az urbéri birtokosságnak 48 után a birtoka egyenlő lett. Ettől a kortól kezdve egészen a mai napig Kőröshegyen az urasági birtokon és egy-két bérlelőn kívül 15-20 holdnál nagyobb birtokom nem volt. Ennek egyik oka, a belterjes gazdálkodás - különösen a szőlőtermesztéssel való foglalkozással. Ha a terméketlen területet, erdőt nem számítjuk, akkor a belterjesen művelt terület a szántóföldhöz viszonyítva szintén 1:2 képen aránylik. Ha falu térképére nézünk és megfigyeljük a felszabadult jobbágy falu helyzetét, azt tapasztaljuk, hogy a jobbágyok nem a majorsági földeket kapták meg, hanem a Séd patak medrének mindkét oldalát, amelynek nagy része legelő és kaszáló (ez a falutól Ny irányban esik, a K-re eső terület dombos, melynek a megművelése kissé nehezebb volt, ami arra kényszerítette a felszabadult jobbágyot, hogy rátérjen a már előtte is talaj kedvelő szőlő művelésére. A szd végén ezen a területen már virágzó szőlőkultúra volt. A legjobb földek továbbra is földesuri kezelésben maradtak, a szd utolsó évtizedeiben bérlők vették át. Így pl 1870- és 80-as évek táján Gyugy puszta bérlője Német Imre, aki Széchenyi Viktoról bérelte ezt a területet, utára Bróczky Lajos lett a bérlő. Majd ezután 3 bérlőt találunk egyszerre: Drucker, Keiner, Herczfeld. Grosz László a 20-as évek elején Széchenyi Zsigmond kapja örökségbe apjától. Ő pedig eladta 400.000 P-ért Winter Imre nevű vevőnek. Ő már nemcsak a Gyugy pusztát vette meg, hanem a kastélyt és környékét, a Halastóval együtt.

A Gyugy pta a 20-as évek kataszteri térképe alapján:

1611 óta (a legújabb adatok alapján) a Széchenyi család az r.kat. templom kegyura. A birtok eladásnak érdekes következménye lett. T.i. Winter Imre nem volt katolikus (izraelita), így kegyur a fennálló rendeletek szerint nem lehetett. A kegyuri jog és kötelesség így megváltás alá került. Kb 40 hold föld és egyéb fa, terményjándékoság képezte a kegyuri megváltás alapját.

XIX. szd második fele. A jobbágy felszabadítás idején és után a következő községi bírók voltak.

1847-ben ifj Papp István
 1854-ben Bartos János
 1858-ban Dankházi János.

A jobbágy felszabadításról ma már az öregek csak annyit tudnak, hogy a jobbágy telkét csak úgy válthatta meg, hogy minden lépést területért nyolc napig kellett robotolnia.

A statisztikai adatokat figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a lakosság egy része nem rendelkezett földbirtokkal.

1862-ben nagy tűzvész pusztított Kőröshegyen, leégett a református templom, iskola és 43 ház. Utána nemsokára 1870-ben reformátusok megépítették barokk stílusú új templomukat.

Ekkor a statisztikai anyagban talált adatok szerint 1881-ben 61 izraelitát találtak a majdnem egyenlő számarányú református-katolikus községben. Saját templomjuk és iskolájuk volt.

1880 körül a falu módosabb lakói és az ugynevezett középosztály egyes tagjai kaszinót létesítettek.

A múlt szd végén a község közepe táján szeszfőzde is létesült, amely előbb a birtokos gazdáké, a 70-80-as években pedig a község veszi át, helyette a birtokos gazdák a mai pásztorházat kapják.

Mellette volt egy putri, u.n. szegényház, amelyben igen sokáig egy elhagyatott öreg néni lakott.

1899-ben felhívta a Műemlékek Orsz. Bizottságának figyelmét a templom helyreállításának szükségességét Récsey Viktor bencés tanár.

1895 augusztus 9-én Stehlo Ottó építész mérnök az orsz. műkincsek bizottságának kiküldöttje jelentésében a boltozatlan templom északkeleti és délkeleti sarkában ásatás tételét, - amidőn is 30-40 cm mélységben 2 méter hosszú s széles falépitményre találtak. Ezt az akkori plébános jelentette gróf Széchenyi Imre ur ónméltóságának, aki (1895 augusztus hó 16-án írt levelében) - aki azon év szeptember 8-án délután hitvesével meg is nézte.

1904-ben a kőröshegyi r.k. hitközség fogott hozzá nem a restaurálás-hoz, hanem az egész épületnek az istentisztelet céljára való karbanyelvezésére, s evégből a templom hosszának közepén volt kis karzatot, mely faoszlopokon állott, lebontották és a hajó nyugati végén a főbejárat mögött építettek egy nagy kórust, mely ma is megvan.

A hajót 3 cm vastag, gyalult deszkákkal lepadlásolták, hogy az eddig a templomban a tetőgerendák közt tanyázó madár, galamb és kúvik seregnek kiszorítsák és a nagy léghuzatot megszüntessék. Ugyanakkor az egyház a Műemlékek Országos Bizottságától segílyt kér. A templomot mai alakjába a Műemlékek Országos Bizottsága által 1906-07-ben végzett restaurálás hozta létre. A terveket a bizottság másodépitésze, Stehlo Ottó készítette.

/1906. augusztus 27-től folyt a restaurálás - december 13-ig és 1907. április 5-től a Műemlékek Országos Bizottsága a kultusz minisztertől kapott 15 ezer K-val tett költséggel készült el a templom./

/ A másik adat szerint: a kegyur 450 K-t, a hívek 1000 K-t, a Bizittság 10454 K 96 fillárt fedezett./

Az 1880-as évek itt is kezd elterjedni a filoxéra, kétápotját pusztításának tetőpontját 1895-ben éri el. (kb 45 %-os) Ekkor kezdődik meg újra a szőlőtelepítés.

1896-tól indul meg a nagyobb mérvű betelepülés, főként Zalából.

A letelepedés azonban ebben a korban nehezen ment, mert bizonyos konzervatív okok miatt nehézségbe ütközött. Kőröshegy népe zárkózott volt, erre a mult tanította s idegent nehezen fogadott maga körébe, ezenkívül a kor törvényei is megnehezítették a letelepedést. Többek között egy 1887. október 10-i közgyűlés jegyzőkönyve is bizonyítja ezt. A jegyzőkönyv szerint az alant felsorolt összegeket kellett előre lefizetni a községben letelepedni szándékozók-
nak.

1. a./ a munkásoknak, napszamosoknak	2.50 Fr
b./ kisház birtokot vevők, kisebb iparos és kereskedők	5.- "

c./ kisház és szőlőbirtokot vevők, földbirtokkal bírók nagyobb kereskedők, bérlők és gyárosok, tőkepénzesek és értelmi kereseti egyének	10.- "
---	--------

2. A fenti díjak fizetése alól felmentettnek:
a./ akiknek felvételei a községre nézve különös előnyrel bírnak, ezt azonban a községi képviselő testület esetről-esetről külön határozattal állapítja meg.

b./ egyházi, állami, megyei és községi tisztviselők, tanítók, tanítónők és ovónők, végre az uradalomban alkalmazott gazdaszettek.

Századforduló. Az első világháború után Kerekiből és Gyugy pusztáról tele-
XX. szd. páltak ide a cigányok.

A század eleje nagy fejlődést hozott Kőröshegy község életében is mind mezőgazdaság, mind ipar vonalán.

A filoxéra nagy ^{pusztítása} tartótlása után, hatalmas lendülettel történt a dombhajlatok ujjaszőlősítése. A kereskedelem is ebben az időben érte el a „békeidők” csúcspontját. A tégláégető is a község fejlődését szolgálta. A Földvár is ekkor indul komolyabb fejlődésnek, ezt segítette a helyi téglagyár, amely ez időben kapott körkemen-
cét.(1912).

Ezt a békés, és fejlődésnek kezdeti korszakát vágta ketté az első világháború kitörése, melynek imperialista céljai egész falu fejlődését jó időre visszavetette. Földvár fejlődése is megáll egy időre. A monográfia csak ideiglenes korhézáról emlékezik meg, melynek vezetője a kőröshegyi dr Molnár Elek körorvos.

Az idegen érdekeket szolgáló háború sok kőröshegyi áldozatot követelt. Neveiket az utókor számára feljegyezzük:

Bartos János	Horváth János	Papp Gábor
Bartos János B	Horváth B János	Papp János
Bartos József	Kasza István	Papp I Lajos
Baumann Jakab	Kiss Lajos	Páhi István
Baumann Miklós	Kiss János	Pákozdi Lajos
Bányai Ferenc	Kocsonya István	Póór Lajos
Bernáth Zoltán	Kovács József	Rajki Kálmán
Besztrovics József	Kovács József	Strassner Antal
Bóka András	Kozári Lajos	Szabó János
Bóka Péter	Mayer József	Takács József
Boldizsár Lajos	Matyiko Ferenc	Timár József
Bödök Lajos	Molnár János	Ürögi Károly
Csepelyi István	Nagy Imre	Vargha Lajos
Csepelyi József	Nagy István	Veizer Ferenc
Gyugyi Lajos ifj	Nagy Károly	Zána Gál József
Gyugyi Lajos	Nagy M József	
Horváth Lajos	Nagy József	

Az emlékmű, amelyben a fenti nevek szerepelnek Kopits Jenő szobrászművész alkotása.

1919.

A világháboru zür-zavaros időszaka után Kőröshegyen viszonylag nyugalmat találunk, legalábbis a községi képviselőtestületi jkv-e alapján. A Károlyi-i kormány időszaka alatt még sok mindent nem tudtak elintézni pl az 1919 január 14-i jegyzőkönyv szerint másodjegyzői állás (adóügyi) vált szükségessé, azonban ebben az időszakban nem tudták megoldani. A tanácskormánynak kellett jönni, amelyet Kőröshegyen 1919. április 26-án a munkástanács képviselt. 1919. április 26-án tartott a munkástanács által tartott "lés jegyzőkönyve" szerint, amely kimondja: "A munkástanács egyhangu határozattal kimondja, hogy a volt képviselőtestületnek 1919 január 14-én 9/1919 sz. alatt határozatához mindenekben hozzájárult és azt megerősítik s ezzel a második jegyzői állás rendszeresítését kimondja." (Később ugyanerre az ügyre olvassuk 1919 december 6-án, amikor már újra a régi képviselőtestület intézi a község ügyeit, hogy a járási főszolgabirójának rendeletére a másodjegyzői állást rendszeresítésére vonatkozó munkástanács által felterjesztett határozatot megtagadja a képviselőtestület pedig kénytelen a felsőbb rendelkezést tudomásul venni.)

Az alábbi jegyzőkönyv is bizonyítja, hogy a munkástanács nyugodt légkörben folytatta munkáját (1919 május 22)! Az elnök olvassa a járási politikai megbízott 2527 sz. rendeletét és kéri a jegyző áthelyezése tárgyában határozathozatalát. Határozat: A munkástanács egyhangu határozattal kimondja, hogy a jegyző áthelyezését nem hagyja. Indok: A jelenlegi jegyző, Razgha Gyula 23 évig itteni működés e alatt a nép megelégedését kiérdemelte azzal, hogy tevékenységében mindig csak a község javát tartotta szem előtt s a lakosság ügyeit is mindig jóindulattal igazsággal intézte. Így tehát jelenlegi állásában mindaddigvaló meghagyása kívánatos, míg eddigi irányelveitől el nem tér."

Még egy említésre méltó dolog a jegyzőkönyv alapján a munkástanács idejéből: "Schundtner Jakab elvtárs indítványozza a segédjegyző fizetésének javítását." A határozat kimondja, hogy a segédjegyző részére a bortermelési adóból a községet illető összegből 1919 január 1-től visszamenőleg havi 300 Koroná pótlék fizetendő. Az előbbi nyugodt hangulatot még egy jkv-i részt idézünk szöveg szerint: "Jegyzőkönyv kelt 1919. augusztus 13-án! Ekkor már ismét a községi képviselő testület tartotta első gyűlését. A körjegyző kéri indítványozza, hogy a volt munkástanács elnökének sarki Papp Andrásnak működéséért a képviselő testület elismerését és köszönetét nyilvánítsa." Határozat: A képviselő testület egyhangu határozattal kimondja, hogy az indítványhoz hozzájárul s sarki Papp Andrásnak, a volt munkástanács elnökének a község érdekében kifejtett, önzetlen, odaadó munkálkodásáért elismerését és köszönetét nyilvánítja."

1919 következményei. Nemsokára a munkástanács befejezése után más köszönetben részesültek. Balatonföldvári Fehér-család férj, feleség és 3 gyereket, mert a munkásmozgalomba bekapcsolódtak Tabon felakasztották. Vajszkai Széchenyi Emil kertészét, aki szintén Földváron lakott, azért mert földesurát dolgoztatta (ásóztatta) több botbüntetésre ítélték. Szintén botbüntetést kapott Németh nevű gépész is, aki a Balatonföld Rt vízüzem gépésze volt. Libics Imre kőröshegyi lakos, aki szociáldemokrata párti volt, de mert erősen kiállt a tanácskormány mellett, szintén Tabon végezték ki illetve akasztották fel.

De Libics Imrék mellett még többen is vannak, akikről mi nem tudunk és akikről a történelem könyvek és az emlékezet már nem beszél. De beszél még a falu ma is arról, hogy a forradalmi eszméért sokan szenvedtek mind a nők, mind a férfiak. Pedig semmi más nem cselekedtek, mint azt, hogy beszédükkel védték a tanácskormányt és az eszmét.

A falu még ma is beszél azokról a nőkről, akik élnek és nem élnek, akik egy-egy elajtott szőért megbotoztak.

Ilyen volt ma is élő Bartosné,

és az elhunyt Petrics Ilona nyugalmazott r.k. tanítónő.

A férfiak közül még többen "érdemelték" ki a fenti "okok" miatt a botbüntetést. Közülük sokan élnek, de vannak már, akik meghaltak, legtöbb közülük földmives, akik bátran kiállottak a tanácskormány mellett, köztük találjuk az akkori munkástanácselnökét, a párt jegyzőjét, a község kisbíróját stb.

Sarki Papp András

Tóth Kálmán

Kocsonya Gábor

Szárnyasi János

Tóth Sándor

Mónus Gyula

Papp Gábor

és Papp Gyula.

Mindezeket a kegyetlenkedéseket a nagynyilvánosság előtt a kastély és község háza közvetlen közelében vasárnap délután a litánia után hajtották végre.

Balogh Lajos a nádvégő, a révcserda lakója mondotta el a következő történetet. Emlékezete szerint július végén történt az esemény. A tanácskormány egyik hadseregrészlegének Siófokon volt a főhadiszállása. Ebből az irányból érkezett öt száz, akik egy civil ruhás egyént kísérték. Éjfélután fölzörgették, mivel ő volt a révész is, követelték, hogy szállítsa át azonnal az éjidején a tulsó partra. Kétszáz fehér pénz ígértek az átszállításért. (értéke kb 1 liter bor) A révész száz kék pénzt kért, kamit meg is adták. (kb 15-20 liter bor vásárló ereje volt) Egy nehéz csomagot emelt a csónakba és másodmagával sikeresen átért Tihanyba, (illetve a révbe) A civil ruhás egyén kérte, hogy kísérje a faluba. Ő nem vállalkozott rá, felköltötte a közeli révészeket, akik az éj idején nem vállalkoztak. Ekkor Balogh Lajos egyik közeli boglyában szállást készített részére. Alig ért vissza, már újabb személyek várták, közelebb érve 8 csendőr pillantott meg, akik a civil ruhás embert keresték. Ekkor ők követelték, hogy azonnal szállítsa őket át és mutassa meg az átszállított civil személy szállása. Odaérve hullt helyét lelták. Meglépett. Erre dühösen ráordítottak a révészlegényre: Te gazember megszöktetted Szamuely Tibor öccsét!

Másik eset is történt, amit elmondott. Vöröskatona szökevényeket üldöztek a csendőrök. A vörös-katonák a szántódi fésdásban húzódtak meg. Többen voltak. Balogh Lajos éppen a szántódi pusztára tartott. Ekkor pillantott meg az egyik vörös katona Balagot, aki nem tudta kivel áll szemben és fegyverét dobta. Majd szóba elegyedett, később pedig sikerült átszállítania a réven. Átérve mondta, hogy vas-megyei földmives és zalanak igyekszik családjához. A révész megnyugtatta, hogy Zalanban még nincsenek csendőrök. A többi társait, akik nem kellett réven át elfogták.

Ezeket az érdekesebb eseményeket jegyeztük fel.-

Földreform. 1923-ban Kőröshegyen is sorkerült a földreformra. A történelemből már ismerjük, hogy a nagyatádi féle földreform nem az agrárproletárok érdekeit tartotta szem előtt. Így történt ez Kőröshegyen is, ahol pedig aránylag "jócskán" osztottak földet. De itt is csak egy és másfél holdat kaptak a gazdák, csak három személy kapott 2-2 holdat és ketten három-három holdat. Kb mintegy 35 személy kapott ekkor földet és házhelyet. A "proletárföldek" még ráadásul elég távol is voltak a falutól. Nagysága házhelyekkel együtt kb 149 hold. Az akkori O.F.B. elnöke mesélte, hogy általában katonaviseltek kapták, a baloldaliak ekkor nem részesülhettek földjuttatásban.

1934-35-ben két vitéz, és 1938-ban egy vitéz kapott, összesen 22-23 hold földet. (6+6+10 vagy 11).

Sorkerült még 1940-ben házhelyosztásra is. A mai Bercsényi utca ekkor létesült. Ez a kb 23 házhely állami kisajátítás és a volt földesur felajánlása alapján történt. Arról is van tudomásunk, hogy ezek közül aházhelyek közül többet ingyen engedett át a mai tulajdonosának a földesur. Még a földmérésket is a földesur (mérnök lévén) saját maga végezte el.

Tehát ha a nagyatádi féle földreform mindkét házhely osztás és a volt vitézi földek összterülete kb 170 holdat tett ki. Ezt csak azért említem, hogy párhuzamot tudjunk vonni a 45-ös földosztással.

Van egy adatunk 1932-ből, mely szerint a község területe 5958 hold. A művelési ágak szerint a következő a megoszlása

szántó	2235 hold
rét	363
legelő	293
erdő	768
szőlő	327
kert	144
nádas	4
terméketlen	1824

A 30-as évek gazdasági helyzetére jellemzők a következő számadatok. 1930-ban a község lakosainak száma 1872.

1937-ben a szaporodás 22 fő,

1938-ban csak 16, ami arra enged következtetni,

hogy az egyke tért hódít.

Annak ellenére, hogy az hirlett, hogy Kőröshegyen mindenkinek van földje, mégis ennek ellenére, mind a 30-as évek számadata, mind a 45-ös földosztás, mind pedig a mai idők ezt megcáfolják. 1930-ban pl 61 kereső gazdasági család említ a statisztika és 89 eltartottat. Kereső gazdasági munkás 178 és eltartottat pedig 190-et. Ezekre a számadatokra még rányomja a bélyegét az, hogy 12 több gyermekekes elégtelen keresetű gazdasági munkás is volt. Sőt a támogatásra szoruló inséges családok száma 12, a munkaképteleneké pedig 4.

A földmegoszlásra jellemző a 30-as években az, hogy nagybirtok csak egy, két 200 holdas földön felüli bérlet és kb 5 20 holdon felüli birtok volt.

A megművelt terület ekkor 3336 hold.

Gazdaságok száma: (1935!)

Egy katasztrális holdon vagy azon alól	297
1-5 holdas	111
5-10 -ig	36

Emellé még azt a számadatot sorakoztatjuk fel, amely szerint 1-2000holdig 2483 katasztrális holdat ölelt fel a gazdaságok területe. Tehát a nagybirtokra kérdőn és hasznavehetlen földön kívül - kb 8-900 hold megművelt terület jutott.

Ugyan eszerinti statisztika szerint (1935) házhelyre szorulóknak száma 109, építési kölcsönre 13, tatarozási kölcsönre 2 tart igényt. Ezeket és az előbbi említett problémákat véglegesen csak 1945 tudta megoldani.

1945. Az 1945-ös földosztáshoz hasonló, mint a történelemből tudjuk, nem található. Összesen 440 hold földet osztottak ki és 97 házhelyet.

A házhelyeken kívül kb 63-64 kisbirtokos és agrárproletár kapott földet. A felosztandó föld az igénylők számához képest kevés volt. A 45-ös földosztály nem esett abba a hibába, mint a 23-as, hogy nagyrágszj parcellákat osszon. 4-5 holdnál kevesebb földet senki nem kaphatott.

Az előbbi földosztáshoz hozzá kell még számítanunk a 49-ben alakult Táncsics Tsz-t is (382 k.hold), valamint a 97 házhely területét is, amely 25 holdat tesz ki, így összesen beleértve az állami gazdaságot is 847 hold föld területet osztottak ki 1945-54-ig.

A földosztás és a házhelyosztás abban is különbözött a 23-astól, és ez különösen a házhelyekre érvényes, hogy a falu közepében vagy közelében és a Balatonhoz egész közel osztották.

A házhelyeké a következő helyeken osztották:

Somos	51 házhely	2 x 500	1000	
		4 x 350	1400	
		45 x 300	13500	15.900 n.öl
Petőfi utca	3 házhely	3 x 500	1500	1.500
József A. utca	8 házhely	8 x 300	2400	2.400
Kossuth u.	1 házhely	1 x 450	450	450
Kastély mellett	11 házhely	1 x 600	600	
		10 x 300	3000	3.600
Kaposvári ut	5 házhely	5 x 300	1500	1.500
Gyugy pta	18 házhely	18 x 300	5400	5.400
Végösszesen				30.750 n.öl vagy 25.5 m.hold

Ehhez a házhelyekhez hozzá kell még adnunk, aminek a területét pontosan nem tudjuk, az 1940-ben a Bercsényi utcában osztott kis házhelyek kibővítését is. Kb a volt 300 n.öles telkeket még 300 -zal kibővítették.

Még kell jegyezni még azt, hogy a 23-as földosztás illetve házhelyosztásért summás összeget kellett fizetni, még 1945-ben csak a műszaki költségek terhelték az új gazdákat, a házhelyekhez juttatottakat.

A kiosztott földek nagy része Gyugy pta területére, a Halászóra, Alsórét, Tüskéstől délre eső területre, kisebb része a tó környékére, Mogyoródra, Kishegyre és a Belsősgre esik.

Még ezután a hatalmas földosztás után is maradt Kőröshegyen mintegy 40-50 földnélküli, akik részben huzódostak földigényléstől, részben pedig távol voltak falujuk területétől. (pl hadifogság stb)

A nincstelenek vagy földnélküliek számára az állami tartalék földek biztosítják a kedvezményes földbérbe vevési lehetőséget.

A tartalékföld területe: 14 hold, ebből szőlő: 2 hold.

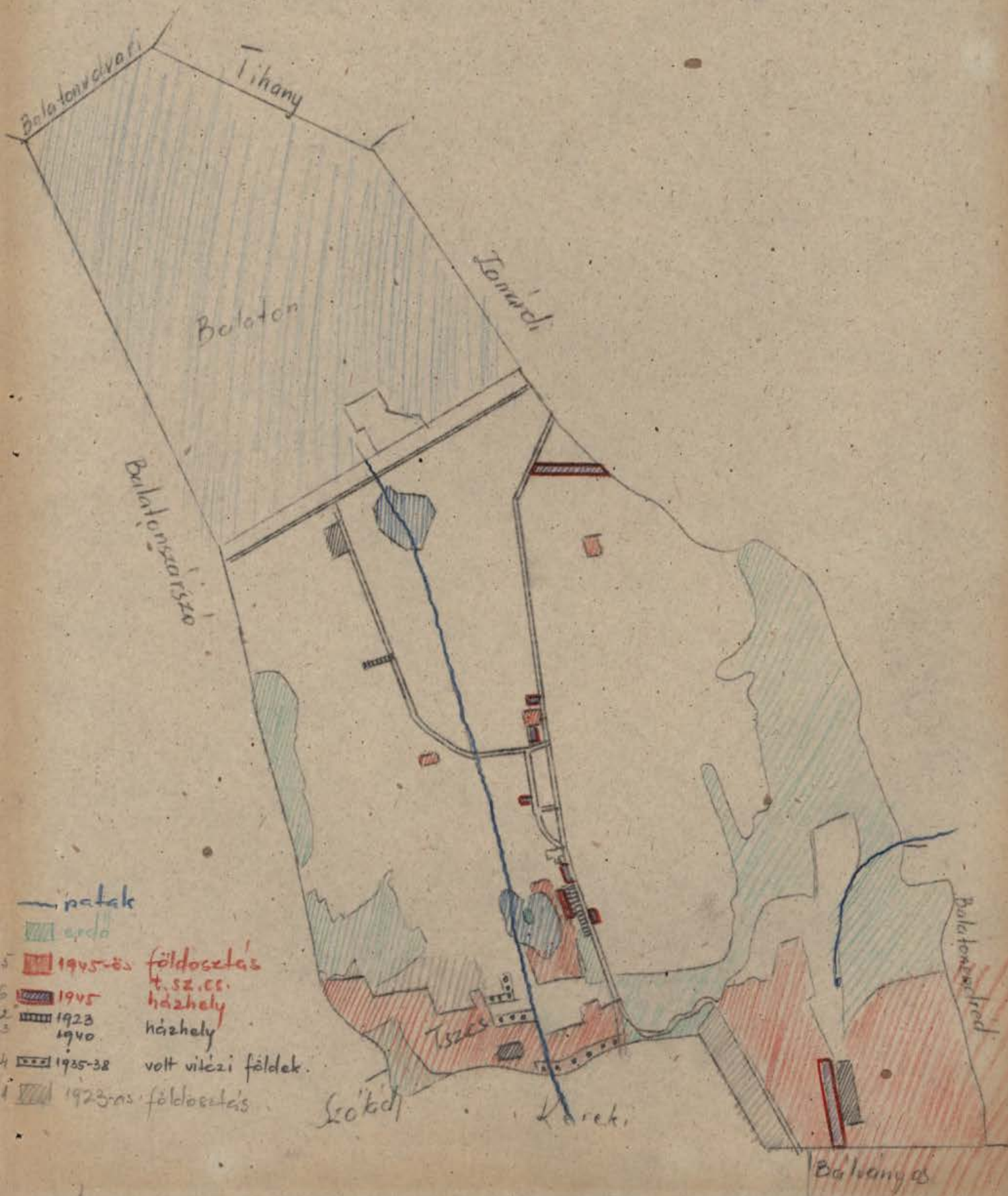
Az új gazdák tulajdonát 1947-ben jegyezték be a telekkönyvbe. Az új házhelyeken pedig megindult a házépítkezés, különösen a mai Balatonföldvár területén, Kőröshegyen a Somosban, a Kaposvári uton, és a Böldvári uton. A belterületen is épült új ház, ezen kívül több régi házat lebontva helyére új házat építettek.

FÖLDREFORM ÉS FÖLDOSZTÁS

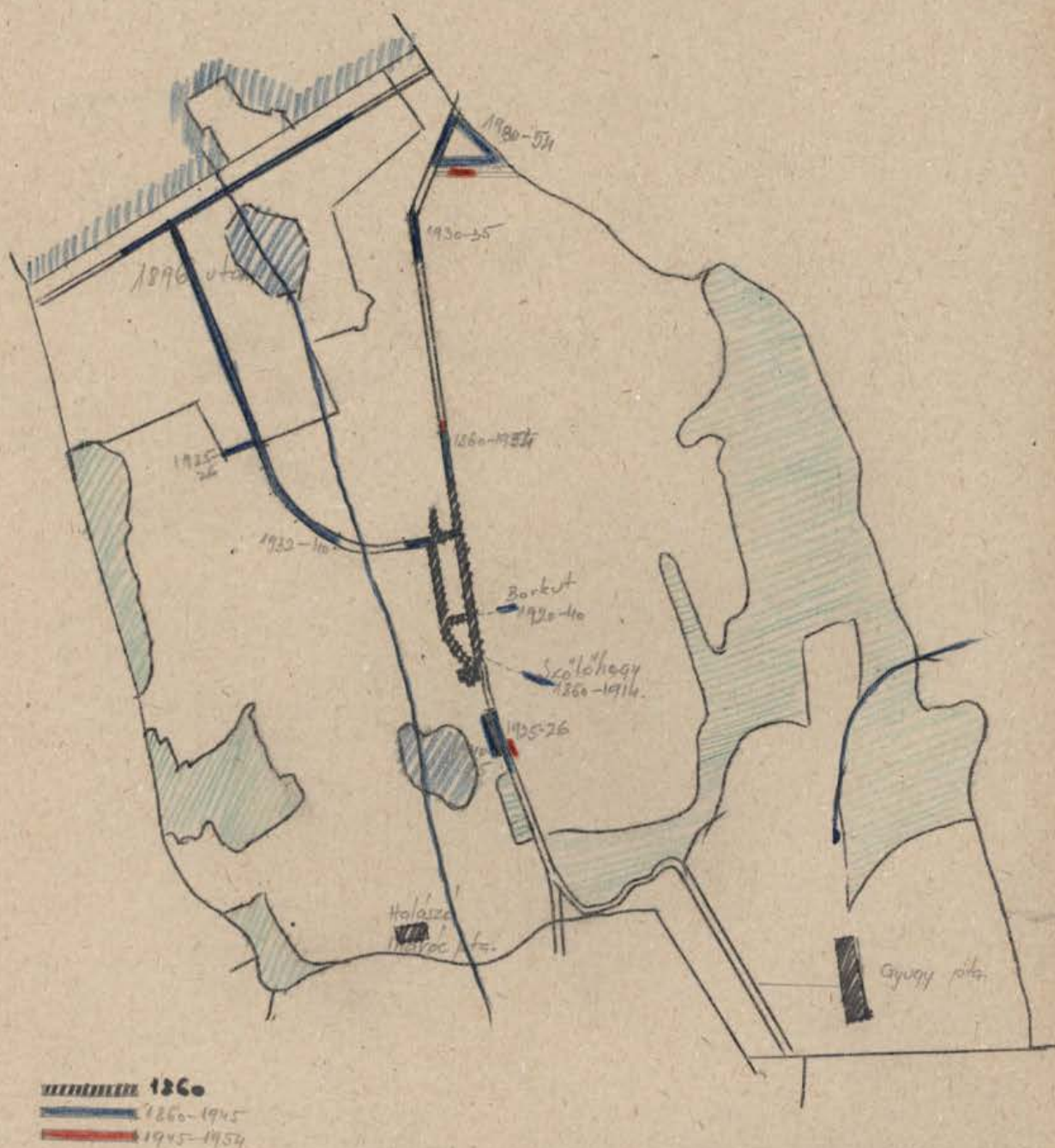
1923

-

1945

A KÖZSÉG FEJLŐDÉSE 1860-1945-1954-ig.

A térkép szerint tehát 1860-ban a község belső része épült ki. Ezenkívül a falu szélén álló kastély és a három pusztán lévő intéző, bére s és egyéb szükséges gazdasági épületek voltak meg. 1860 után az első épületek a Szőlőhegyben (községtől délkeletre) és a Borkútban pár ház épült fel.

Nagyobb mérvű építkezés a századforduló után történt.

A 20-as években a falu elsősorban délfelé, de ugyanakkor északra is és a Földvári úton északnyugat felé is kiépül. Később a téglagyár mellett, a községtől északra, a műttől a község felé illetve között kb 1 km-re a Balatontól.

1940-54-ig kisebb részben a falutól délre, nagyobb részt pedig a Balatonirányban, Somos és a 45-ös földosztás házhelyei irányában Bajánfalva községtől 1896 után hatalmas fejlődésnek indult. Új utca és villasorok épültek. Ez a fejlődés 1950-re olyan mérvű lett, hogy kiszakadt Kőröshegy testéből és önálló község lett.

Templom leírása. A kőröshegyi emlékek templom ALAPRAJZI elrendezése igen egyszerű és jellemzően ferences szerzetesi vonásokat tüntet fel. A hosszukás téglalap alakú 16,10 méter hosszú és 8,90 méter széles hajóhoz, fölé az ugynevezett diadalívvel áttört fallal elválasztva, csatlakozik a 14,50 méter hosszú, tehát majdnem a hajó méreteihez hasonló, de annál keskenyebb (7,70 méter széles) szentély, melyet a nyolcszög három oldalából képzett szögletes oltárfülke az ábsis. A templom teljes hossza kívülről nézve 33,70 méter. A szentélynek ez a viszonylagosan nagy hosszúsága mutatja, hogy a szerzetesi istentisztelet különös kiválalmi szerint épült. (Most az eredeti szentélynek csak a keleti vége, mely egy lépcsőfokkal magasabb, használják szentélyül, többi része a hajóhoz csatlakozik, padok állnak benne a hívek számára.) A szentélyzáradék- fülkében állt az oltár, melyet a templom építése korának csucsives stílusában egy áttört tornyocskával és keresztvirágaival a boltozatot verdeső és pazarul festett és aranyozott szobrokkal, domborművekkel, aranyos alapu festményekkel ékes szárnyas oltárnak kell elképzelnünk.

Az alaprajznak egy másik ferences sajátossága a torony helyzete, a szentély északi oldalán, ennek keleti végén. Helyesen utal Békéfi a XIV. szd-ban épült és szintén csucsives stílusú szentgróti (ma Zalaszentgrót) ferencrendi templom közeli példájára, melynek tornya ugyancsak a szentély északkeleti részén volt. Ugyanilyen vonásokat mutat a bácsi (ma Újvidéki bánovina, Jugoszlávia).

A régi írpád-kori négytornyú székesegyházakat nem hozhatjuk fel a ferences templomok szentélyeinek oldalához csatlakozó tornyok mintái gyanánt, mert azoknál az erősítési célzat okozta ezt az elrendezést, amit a ferences templomoknál nem állapíthatunk meg. A ferences elrendezésnek egy másik gyakorlati célzata van. Az, hogy az istentiszteletek kezdetét és részeit jelző harangozás végett a szentély vagy pedig a templomhoz csatlakozó kolostornégyszög felől hamar a toronyba lehessen jutni. A templom restaurálása előtt a toronyba a földszintjén elhelyezett sekrestyéből lehetett feljutni, egy oda beépített falépcsőzeten, ami a szűk helység használhatóságát nagyon csökkentette. Ezért a helyreállítás a torony északi oldalához egy alaprajzában négyszögű, felépítésében henger alakú lépcső tornyot illesztett és ezzel a templom alaprajzát megnagyította.

Az már nemcsak ferences sajátosság, hanem általános középkori, hogy a templom szentélye a fölkelő nap felé néz, vagyis mint a műtörténelem nyelvén mondják, keletelve van.

Az alaprajzból, az épület szerkezetének, lákból, teljesen logikusan és természetesen nő ki a templom szentély felépítése, úgy hogy, aki a kőröshegyi templom külsejét szemügyre veszi, arról minden különösebb szakértelem nélkül is leolvashatja az alaprajzi beosztást, sőt néhány csekély eltérést a rendes típustól leszámítva, nagyjában a belső építészeti elrendezést is.

A templom külső formában, anyagban, színben a legnagyobb egyszerűség, nyugalmasság és szabályosság jellemzi. A szerkezeti részek szinte puritán meztelenségben, díszítés nélkül, csakis helyes arányaikkal és elhelyezésük ritmusával érvényesülnek annak bizonyítékként, hogy ilyen módon is lehet az épület megjelenését monumentalitás hangulati szintjére emelni. Csak ablaknyílások tagozásában nyilatkozik meg az építész vagy kőfaragó díszítő kedve. Itt nincsenek egymás hegyén hátán földfelé furakodó, baldachinos és kusza levél-díszal borított toronyfiak (fiale), áttört művészi oromzatok, a tetőpárkány feletti csipkeszerű kőkorlátok, mély öblő, szobrokkal és domborművekkel elhalmozott kapuzatok, többszörös ifjodással, nyárszerű csuccsal ékfordító torony és egyéb, a különben szigorúan szerkezeti jellegű csucsives stílusú templomok díszítő készletéhez tartozó művészi bravurdarabok, amelyek annyira elbájolták a középkor emberét, de a mai kor szemlélőjét is.

Az építési anyag nem a szépen faragott kocka-kő, hanem a vakolat-
tal borított téglá és csak itt-ott, inkább toldáskép alkalmazott
terméskő. A tégláépítés a kőben szegény Somogy megyében a közép-
korban igen divatos volt. S ez meg az időjárás viszonytagságos
lecsapódása hozza létre a falak komoly szürkés színét, a tetőze-
tek tompa barnáját. De éppen ez az egyszerűség, mely az igénytelen
falusi házak környezetéhez simul, teszi olyan finoman stilusossá
a kőröshegyi templomot.

A templom valamennyi oldala közül a nyugati homlokzat a legkopárabb, a legkevésbé tagozott és áttört. Pedig a ba-
rokk templomoknál, még az egyszerű falusiaknál is megszoktuk, hogy
az építő ívek, mint fő homlokzatra koncentrálja minden díszítési
mondanivalóját. Persze itt a homlokzat szerkezete is más, mint a
barokk templomoknál. Itt nem ül a törvény a homlokzat tengelyében,
mint ahogy száz és száz példában látjuk. A mi homlokzatunk nem más,
mint a templom nyugati oldalának, a padlást is beleértve háromszög-
oromban kicsendülő zárófala. A két sarkára részutosan hozzá-
illeszkedő, lépcső támasztó pillér a talaj felé elszélesíti a fa-
la végének körvonalát, ami megjelenésének egyhangúságát enyhíti
és a talajon való biztonságának állásának benyomását kelti. Egyéb-
ként a fal merev síkját csak az eléje szökő lábazat, az orom alatt
huzódó és az oldal homlokzatokon főpárkányként folytatódó párkány,
melyet a teljesen elpusztult és azért formáiban nem ismert régi
helyébe a restaurálás épített meg és a falnyílások tagozzák. Utób-
biak a következő a faragott kőkeretes csucsíves és aránylag kis-
méretű (nyílása 1,40 méter széles) kapu. A keret hengeres
pálca tagozatok és bevájt mélyedések közepől kiálló, körtealaku
metszettel van élénkítve. Jellemző annak késői XV. szd-i gótikus
stilusára a hengeres pálcátagozatok metsződése a kapu csucsáig.

A kapu felett 1,30 méter átmérőjű kerek ablak van,
mint Békefi mondja, szent Katalin kereke. Itt azonban a kőllök
nem indulnak ki a középpontból és nem egyenesek, tehát nem is igazi
kőllök, hanem öt kőből áttörten faragott u.n. halhólyagalak egy-
mást érintő körbenhelyezéséből keletkezik az ablaknyílásnak ked-
ves rácsozata, melyet a gótikus stilusban mértani műnek nevez-
nek. A halhólyagmotivum használata ilyen mértani művekben szintén
csak akésői gótstilusban, a XVI. szd vége felé jelentkezik, tehát
ugyancsak korhatározó jelentőségű. A háromszögű ormot csak két ke-
rek lyuk töri át, melyek a padlás térbe bocsátanak be világosságot.
Az orom csucsára tűzött vas kettőskereszt, mellyel még kétszer, a
hajótető szentélyfelőli végén és a szentély keleti végén találko-
zunk, a XVIII. szd munkája.

A déli oldal hűtőkre a templom hosszirányában való
szerkezetének és szép ritmikus tagozásával a község felől jövőnek
kellemes látványt nyújt. Két fő részre oszlik. A hajó falsíkjára és
az erre következő szentélynek beljebb vonuló falsíkjára, melyet a
szentély szögletes záródása fejez be. E falsíkoknak csak két víz-
szintes vonalu tagozása van, a lábazat kissé előre szökő sávja és
a talajtól 12,20 méter magasságban huzódó tetőpárkány. A többi ta-
gozó vonal, mint függőleges és ezeket a támasztó pillérek és a köztük
elhelyezkedő ablaknyílások és ezeknek beosztásai adják.

A támasztó pilléreket a boltozatok nyomásának
felfogására alkalmazza a csucsíves építészeti stilus s ezáltal a
falakat mentesíti ettől a nagy tehertől. Ezért lehetett aztán a
falakba olyan nagy ablakokat vágni, azokon a pontokon, hol az épü-
let belsőjében a boltozatok vezét alkotó kőbordák összefutnak,
az épület külsején támasztó pilléreket találunk és pedig az épület
mindkét hosszfalán egyformán. Innen van, hogy templom hajójának
mind a déli, mind az északi oldala e tekintetben teljesen egyenlő.
Mint hogy a boltozatnak esetünkben három osztálya van és a boltoza-

ti bordák, mind a déli mind az északi fal négy-négy pontján ereszkednek le, ezért egy-egy oldalon négy-négy támasztó pillér van, melyek közül 3-3 a hosszfalak síkjára merőlegesen áll, míg a délnyugati és északnyugati sarkon levő kettő, mint már említettük, rézsutosan. A hajó délkeleti és északkeleti sarka, mint hogy a szentély két hossz fala hátrálóp a hajóhoz képest, szabadon áll s szerkezete megegyezik a dél- és északnyugati sarkokkal, tehát a támasztópilléreknek itt is rézsutosan kellene állniuk és megsem így van. Az építész itt a támasztópilléreket a hajót, a szentélytől elválasztó fal nyulványai gyanánt állította be s ezzel egyuttal a déli és északi templom homlokzatok (a szentélyt is beleértve) támasztópillér-sorozatának szép ritmusát is megmentette, amit a rézsutosan álló sarokpillérek megbontottak volna. A szentély déli hosszfalánál két támasztó pillér van, a szögletes szentélyzáradék 3 sarkára merőlegesen, tehát sugaras elrendezéssel egy-egy. A negyedik szentélysarokhoz a torony csatlakozik s ezért itt a támasztó pillér elmaradt. Ugyancsak a torony miatt hiányzik a szentély északi hosszfa mellől is az egyik támasztó pillér. A szentély támasztópilléreire meg kell jegyezni, hogy azok most nem állnak egy az eredetihez hasonló boltozati rendszerrel kapcsolatban. A mostani boltozat ugyanis a XVIII. szd. építménye, és nem bordás gótikus boltozat. Az egykori boltozat nyomait a padláson megtalálták. Az összes támasztó pillérek mind anyagra, mind formára nézve egyenlők, a szentélyek csak vékonyabbak - téglából épültek. Nem nyulnak fel egészen a tetőpárkányig. Két - most cementlappal, hajdan bizonyára kőlappal borított rézsűvel van ellátva, vagyis egyszer bővílnék lépcsősen lefelé s ehhez járul lábukatuknak csekély előre-
szökése.

A templom déli oldalának mind a hajó, mind a szentély részén a támasztópillérek között a falba vágott hatalmas (4,50 méter magas, 1,5 m. széles nyílás) csucsiv ablakok igazi diszei. Három a hajóra és három a szentélyre esik. A szentélyeket a restauráláskor nyitották ki, addig a középső egészen, a két szélső két-harmad részében be volt falazva. A hajóbeliek nyílásának alsó része is el volt falazva. Formájuk az ugynevezett harmados csucsiv, vagyis a csucsiv hajlásai az annak három részre osztott talpvonala két osztópontjába tűzött körzővel vannak megvonva. A csucsiv a hosszukás négyszög nyíláson nyugszik. Az ablak bélése ki és befelé rézsűsen tágul. A gótikának az ablaknyílások beosztásában és díszítésében megnyilvánuló ésszerűsége és pompaszerkezete még az itteni általános egyszerűségben is mutatkozik a kőből faragott pálca tagozatok révén. A nyílás téglalap alakú részét most két függélyes pálca a nyílás két oldalán keretezi, egy középső függélyes pálca pedig kétfelére osztja. A három pálcát felül két félkörív kapcsolja össze, melyeknek ívmezéjét a pálcákból kinövő és egymást metsző vékonyabb bordák töltik ki. Így ez volt ez régente is, de az időviszontagságok kitördelték a pálcákat, a restaurálás visszaállította azokat. A nyílás csucsívében a hajó még három és a szentély középső ablakában két-két, két szélső ablakában pedig egy-egy halhólyag-alku borda adja az áttört díszítést. A halhólyag-motivumról és a pálcák metsződéséről már megállapítottuk a késői gótikus jelleget. Ezt a bordát és pálcát vályatos metszete (profil) még elmélyíti. E mértani műveknek nevezett kőbordázatok és pálcák közt a restaurálást ólomvesszőkkel rombuszokra osztott és színes (kék) csikkal díszített sárgás bevezést rakott, kívül pedig dróthálóval védi az ablakokat. Több ablak aztán az épület testén nincs. Az északi oldalon bizonyára időjárás tekintetből nem tettek ablakokat. A szentélyzáradéknak azonban legalább is a délkeleti rézsutos felén a vakfűlke tanúsága szerint volt a leirtakhoz hasonló ablak, de ezt a XVIII. szd.-ban befalazták és a restaurálás sem tartotta szükségesnek kinyitni. Hogy az apsis keleti és északnyugati falán volt-e ablak el nem dönthetjük, mert itt a falak külső felén vakfűlke nem látszik. (Az ablakok nemcsak az időjárás viszonyaitól függően)

való tekintettel nem épülhettek, hanem ezen a részen huzódott el a monostor templomhoz huzódó folyosója is.)

A déli hajóoldal keleti szélső ablaka alatt most egy ivszegmentes vállakon vízszintes lezárással kialakított és egymást metsző pálcátagozatokkal bélelt, tehát késői gótikus formákat ajtónyílást és benne vaspántokkal díszített két tölgyfa ajtószárnyat látunk. Ezt a restaurálás törte ki, illetve készítette a templomi forgalom simább lebonyolítása érdekében. Eredetileg a hajó északi falának közepén volt egy ajtó, mely a templomhoz csatlakozó kolostorba közvetítette a bejárást. Ez azonban befalazva maradt.

A hajót is, a szentély is külön cserépszindelyes, villámhárító pálcákkal felszerelt vaskettős kereszttekkel díszített nyugalmas hatású nyeregtető fedi. A szentélyé kevésbé alacsonyabb. A két tető között a választó vonalak a hajót és szentélyt választó falazat ide felnyúló orma alkotja.

A templom északi oldalát a mondottakkal nagyjában már jellemeztük, csak a toronyról kell még szólnunk. Téglaából épült és vakolva van, ilágtve volt. Tagozatlan és ablakokkal csak kevésbé áttört, 6,50 méter vastag, a párkányig 24 méter magas hasábját tekintve és a templom testének formáival összehasonlítva, szinte egy más a templomnál régibb építő akarat alkotásának volnánk hajlandók felfogni s arra gondolunk, hogy egy a mostani gótikus templom helyén állt románstílusú egyház maradványa, melyet az új építkezésnél felhasználtak, mert vérszerűségével olyan illet az új templom tömegességéhez. De a Balaton körül még meglevő középkori templomtornyokkal egybevetve, rájövünk, hogy a toronyépítkezés ilyen módja helyi sajátosság. Különbözik is a torony nyugati és keleti oldalán a hajótető magasságában és efelett látható ablaknyílások csucsívesek. Sőt a felsők egykor mártani művel voltak díszítve, mint a nyugati oldali oldalon ennek maradványai mutatják. Ellenben az északi oldalnak első emeletén volt kisebb, s most az új lépcsőház által takart, valamint a legfelső emelet mind a négy oldalán a nagyobb ablaknyílások félkörívesek. (Utóbbiakat Békefi Remig újabbkoriaknak tartja.) A torony fő párkánya egy egészen egyszerű horony. A lábafelé kisebb begörbitett, gúla alakú faszindely-sisakot és arra a gombos vaskeresztet a restaurálás rakta fel. A XVIII. század-i sisak alacsonyabb volt és kettős kereszt koronázta. Most a torony a kereszt gombjáig 32,8 méter magas. Már említettük, hogy a restaurálás a torony északi oldalához lépcsőtornyot ragasztott, mely alul négyszögű, azután egy györtpárkánnyal tagozott hengerbe megy át és egy faszindelyes kuptető fedi, csucsán bádogbuzogánnyal. Csucsíves ajtaja és a hengertesten egymás felett két résablaka a keleti oldalra néz.

A templom belsőjébe lépve, meglep minket a derült hangulat, melyet a nagy csucsíves abakokból egy oldalról beözönlő világítás áraszt. Aztán meglep a templomcsarnok öblös térhatása. (A hajó magassága: csak 10,50 méter.), mely még közvetlenebb volna, ha a hajó és a szentély egymástól elválasztó fal csucsíves nyílása az ún. diadalív, végig olyan széles (5,70 m-es) volna, mint aminőre alsó részén a XIX. század folyamán kikanyarították (felső részén csak 3,70 méter) és ha a szentély boltozata még régi, a mostani hajóboltozathoz hasonló alakjában megvolna.

A hajóboltozatát a restaurálás építette meg újra az eredeti mintájára, melynek utbaigazító töredékei és nyomai a boltválnál és az oldal falakon még meg voltak. Addig a hajót egészen egyszerű lapos deszkamennyezet borította, az is csak 1904-ben készült, előbb egyenesen a padlásba lehetett benézni. Ez a boltozat félköríves metszetű, késői gótikus, kőbordás keresztboltozat. Hérom osztálya van. A vályatos, jellegzetesen késői gótikus tagozású bordák a hajó északi és déli falára és a négy sarokba illesztett, összesen tehát 8 gyámkőből indulnak ki. A gyámkő itt tulajdonképpen egy csökevényes, rövid, félhengeres törzsű faloszlop, mely azonban nem nyu-

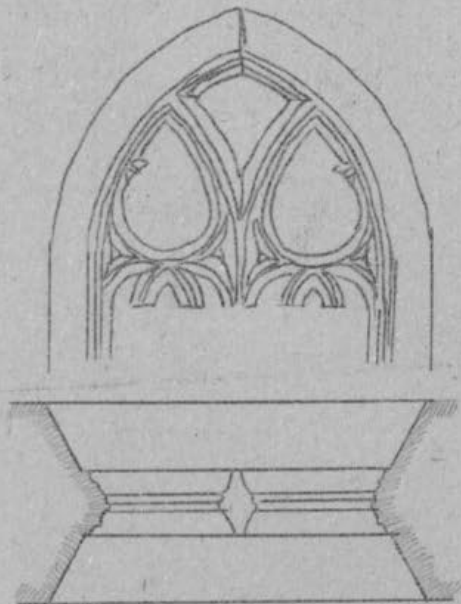
lik le a padlóig, mint az oszlopok rendszeresen, hanem alul szabad végződése van, mely domboru és homoru gyűrűzetek váltakozásából és legalul egy tompa csucsból áll. A hengeres törzsnek felső vége felé hasonló metszetű gyűrűt rakott a tervezője, melyen túl a törzs folytatódik és oldalából aztán a késői gót stílus módja szerint a boltozati bordák szökkennek ki és pedig a sarkok gyémánköveiből egy borda, az oldalfalakából három, vagyis két átlós és egy hevederborda. Az átlósbordák a boltozat cikkely közepén egy-egy nagyon egyeneszerű henger alakú zárókőben futnak össze. A szentély boltozata eredetileg ugyanilyen volt, amint a padláson látható nyomai mutatják. Ez is elpusztult a török hódoltság alatt, vagy talán még Pekry-féle felégetés alkalmával. 1757-ben új boltozatot építettek, mely azonban négy hevederívvel tagozott félhenger alakú donga, mely az oldalfalakra három-három félkörös sívegben ereszkedett le. Ezek a sívegek most csak az északi falon vannak meg, a déli falon a restaurálás a magasan felnyúló ablakok miatt helyükben csucsos sívegeket vágott a dongába. Az apszist kerítő, szögbetörő falak mentén ismét három csucsos síveg metsződik bele a félgömb-boltozatba. Az orgonakarzat fagerendáit és deszkakorlátját tartó négy, vaskostestű fedőlemezfejú, négyszögű pillér 1905-ben építették bele a hajó nyugati végébe, négyszögbe állított elrendezésben. E pillérek és a főfalak állása folytán létre jött három térszakasz közül az északnyugati a kórus lépcsőzete került, melyet csinos tölgyfakorlással látott el a restaurálás, a délnyugati pedig a nagypántekiszi sir van elhelyezve, a középső szakaszba a nyugati kapu nyílik bele, azért vannak itt a pillérek oldalára szenteltvíztartó kőgalyók illesztve.

A padlózat kötésbe rakott négyzetes téglalapokkal volt kirakva, most sárgás alapszínű kék és vörös csilagos cementlapokból áll. A torony 3,90 méter belvilágú, és 3,40 méter magas keresztboltozatos földszinti helysége sekrestyénél szolgál. A restaurálás egy-két szintőnszra és némi ornamentikára terjedő falfestésével igyekezett a templom díszét emelni. Ahol a szerkezeti részek kiemelésére szorítkozik, mint a boltozati kőborádák és azok hézagainak jelzése a diadalív belső részében néhány rozetta, csak helyeseljük, de már a szentélyfalak alsó részének kváder utánzása hamis végányokon jár, mert a templom téglából van építve. A berendezésről kevés mondani valónk van. Nem sok és még falusi viszonyokhoz mérten is igen egyszerű. A gótizáló, a fiait saját vérével táplálkozó pelikán relifjével és két imádó angyal szobrával díszített oltár, Homoray Béla, veszprémi oltárépítők készítménye, 1917-ben került a XVIII. század közepi barokkos helyébe. Kér volt a kedvéért a felette függő oltárkép szép füzéres coppfestésű kereket átgotizálni. A kép, mely a keresztre feszített Krisztust ábrázolja, legjobb darab a templomban. Szerzője állítólag Hofbauer nevű bécsi festő. A sekrestye ajtaja mellett oszlopban álló hengeres testű faszószékot találunk. A háromszakaszra tagozott sípszekrényes orgonán áttört rokokó díszítőmennyi faragványok. Az orgona újkori, Ország Sándor rákospalota-ujfalusi orgonaépítő készítménye. A hajóbeli padokat a restaurálás állította be, a szentélyek régiak. Két sívegyönggyökkel teleaggatott csillár függ le a boltozattól, a szentélyi XVI. Lajos stílus formákat mutat. A többi templomi kellék és berendezés újkori jellegű, és magán viseli a falusi templomi jelleget.

1944-45-ben újra restaurálták a templomot Vajay plébános idejében. Külsőleg kisebb időszaki tatarozást hajtottak végre. Belsőleg a templomot Leskov szky kaposvári festő újjáfestette és freskókkal látta el. A templom külső hatása ~~komor~~ komor középkori hatása mereven elűt a belső érzélgősen túl meleg freskó és falszínektől.

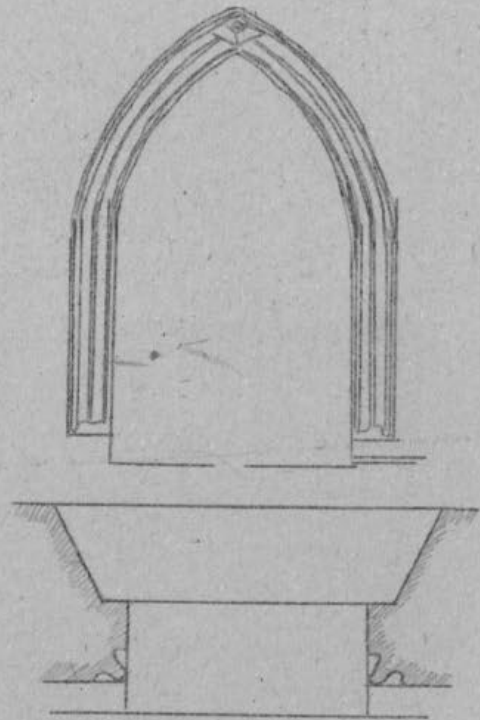
A KŐRÖSHEGYI MŰEMLÉK TEMPLOM JELLEGZŐES GÓTIKUS ÉPÍTŐSZETI VONÁSAI

A hajó csucsíves ablaka.

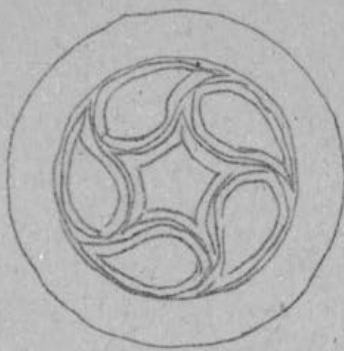

Felülnézeti metszet rajz.

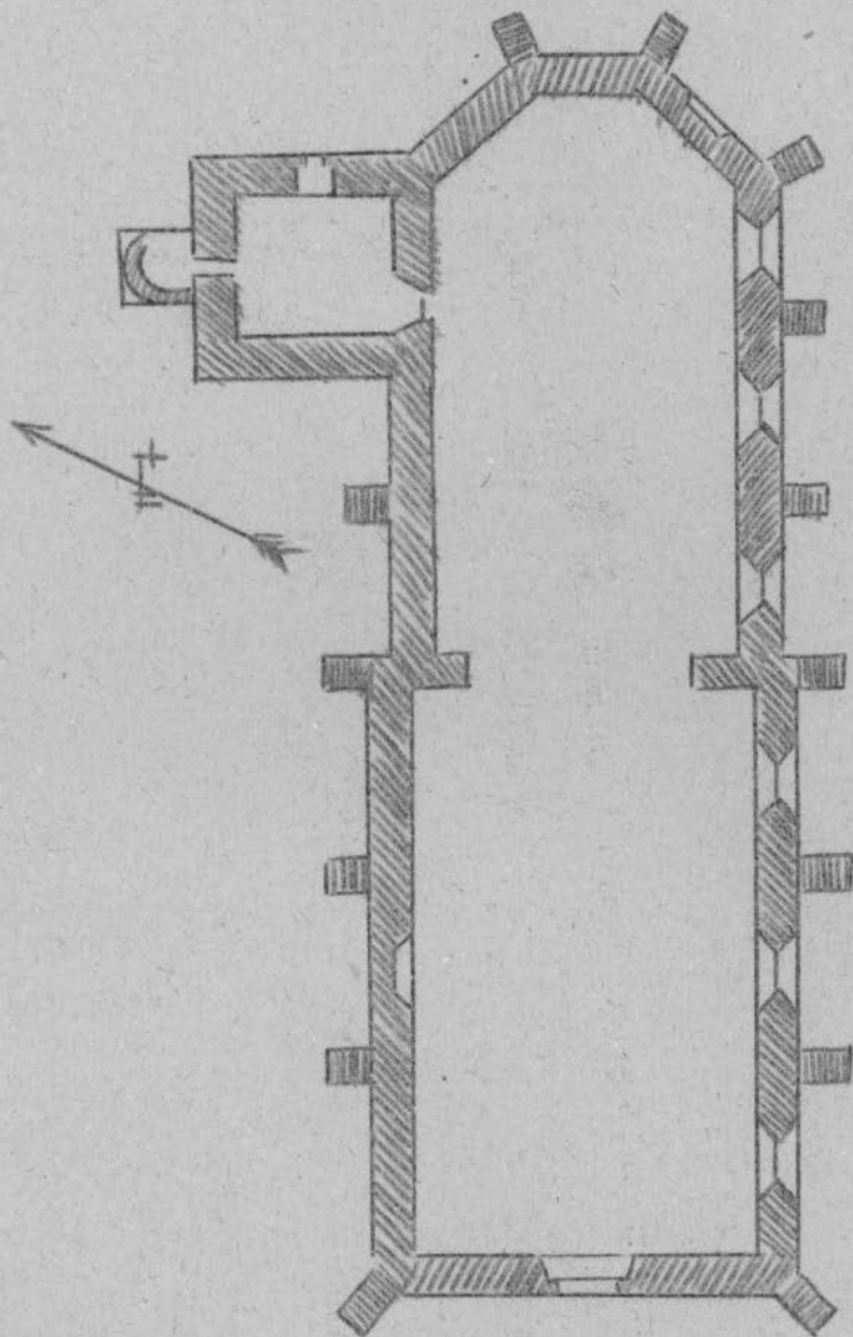
A templom nyugati kapuja.

A kapu felülnézetben.

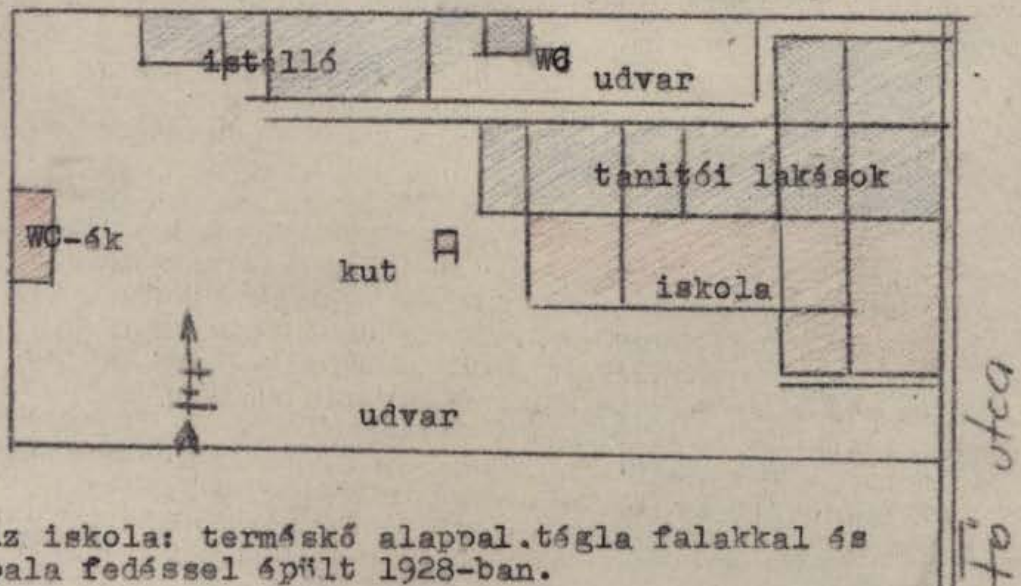
A templom nyugati homlokzat
kerek ablaka.

4 Kőröshegyi műemléktemplom
alaprája.

Ez az alaprajz is bizonyítja, hogy minden bizonyítással ferenc-rendi építkezéssel állunk szembe. Szönyi Ottó írja Régi Magyar Templomok c. művében (19. oldal): A ferencesek és domonkosok építettek ugyan tornyot, de rendszeren csak egyet és az nem állt a templom elején, hanem a szentély közelében, ugyancsak a rendi istentiszteletnek a harangozásra vonatkozó előírásai szerint. (Sopron, Gyöngyös, Kőröshegy stb.) A 199. oldalon pedig a báciai (Bács-Bodrog m) ferenc-rendi templomával kapcsolatban: A torony alig áttört hasábjai a szentély mellett emelkedik, ami arra mutat, hogy minorita vagy ferenc-rendi építkezéssel állunk szembe, amely a tornyot a szentély közelébe helyezi, a harangozások végett könnyű megközelítése céljából.

- Iskola. A kőröshegyi nemzeti majd később helvét hitvallású iskola illetve népiskola története.
- A legelső írásos emlékünknak erről az iskoláról 1619-ből való, tehát a református egyháznak már volt rektora, mert ebben az évben Pápán megtartott zsinaton "Stephanus Rádai", rektor Kőrösinus" itt szintén résztvett. (Pa yr-Pokoly: Magyar Prot. egyház tört. adattár.)
- Következő adatunk 1728-ból való, amikor Lepényi Péter az iskolamester.
- 1816-ból való jegyzőkönyv szerint a II. József császár által engedélyezett templom építése 1786 december 20-ára teljesen felépült, a templomhoz és az iskolához Száchenyi Ferenc ingyen adta, tehát ebben az évben új iskola is épült.
- Ebből a korból 1785-ben van egy ~~szarany~~ adatunk: "A Kántorok ezután nem Kántoroknak, hanem Mestereknek fognak neveztetni és szabad télen nekik tanítani iskolában, ahol nintset (érted az iskolát) fel állittatni lehet."
- 1826-ban a református egyház új iskolát épít.
- 1854-ben újra új iskola épült.
1862. augusztus 26-án az új papházat Hoch László 5 éves gyermek felgyújtotta. Elégett: a templom, iskola, paplak, tanítóilak, valamint 43 ház. Az iskola Papp Sámuel házába költözött (ez az épület volt Kőröshegyen az első kőépítésű épület, mely az iskola nagyra becsülését jelentette.) A leégett iskola a Belső utcában (ma Kossuth II. utcában) volt. Elcserélték Hegyi Kovács János Fő utcán a templom mellett északról fekvő szintén leégett házával. Ide építették az iskolát és a tanító lakot.
- 1889-ben az iskolát kibővítették.
- E század 20-as évek végén modern, új iskola épült. (Ma már csak a régi tanítói lakáshoz tartozó istálló van meg.)

Az iskola: terméskő alappal, téglafalakkal és pala fedéssel épült 1928-ban.

Az 1816-ban készült jegyzőkönyv, amely látogatásokat és egyéb feljegyzéseket tartalmazott az első értékes és érdekes írásos emlékünknél.

Az iskolák:

Könyvek: Látrai és Göböl katekizmusai

Oskolai tanítókönyv: Hubner és Heid Kété.

1. A rector: Juhász József (Pápán végzett /Látrány, Endréd, Csepely, Tengőd/).

2. Az iskola épülete nem a legjobb állapotban van és a gyermekek számára képest meglehetősen szűk. Van egy szoba, amelybe az Ekklezsiának van egy thécája, egy avultnyoszolya és két háttas szék. Van egy kis kamra is.

3. Az iskolába járó férfiak 31-en, a leányok 30-an voltak a télen.
 4. Csak télen járnak rendszerint a gyermekek, hanem nyári időben is egynehányan mind délelőtt, mind délután feljárnak egy órára lecke-mondani, és nagy iparkodással lehetne arra menni, hogy csak az abróbbak járnának fel egész esztendőn által.
 5. A tanítás iránt kiadott methodus nem mindenekben tartatik meg. A tudományok, melyek tanittatnak: a vallás, szent história, számvetés, írás, az éneklés és a szükséges könyörgések.
 6. A praedicátor ezen oskojának a tractus által való visitátora, ki is gyakran megtekinti az iskolát.
 7. Helybeli inspektorok vagynak ugyan rendelve a praedicátor mellé, de akik a praedicátorra támasztják az oskola visitállását, mint a tractus által kirendelt visitátorra.
 1816. június 30-án az iskola tanulóinak létszáma így alakul:

	I. class	II. c.	III. c.	IV. c.	Összesen:
fiuk	16	11	2	2	31
leány	11	8	6	3	28
Össz.	27	19	8	5	59

(Ha a IV. o. létszámát az I. o. létszámához viszonyítjuk, akkor a lemorzsolódás 82 %-os!)/Ha még ehhez hozzáteszük, hogy ezen tanulók nem egész évben jártak iskolába, valamint a vizsgán megjelentek száma, a tanulóknak átlag kétharmada (a napló tanúsága szerint), akkor ez a százalék még magasabb.)

Az első napló fejezetén olvasható: A Kőröshegyi Reformata Oskolában az 1832. Esztendőben Hetenként tanított tudományok, előmenetelelőmenetele a tanulóknak ezen Könyvbe jegyeztetnek fel, a Tanítók által ilyéntéknépen.

Kezdődött az oskola November 5.-ik napján volt az oskolában 40 tanuló Férfi és Leány Gyermekek egysummában. Ebben az időben már öt osztály volt, és a fenti tárgyakon kívül az ötödik osztályban Magyarország históriáját is tanulták.

Ebben az időben a rectorok hetenként jegyezték be a tanult agyagokat pl a november 5-től november 12-ig napjáig az V. o.-ban a következő anyagot végezték el:

"5.-ik Esztendősök Gyakoroltattak az Olvasásban az Éneklésben Közép Káté 2-ik vagy Erkoltsi Reszéből 5 Kérést Hubner Otomi Sz Historia 3-ik. Magyar Ország Historiaból 4 kérést. Ditseretett C. Soltás ~~1832~~ LX. Az Aritmetikából az Oszeadásról Kérdések és feleletek szerint Könyörgések. Láttam november 15-kén 1832 Polgár Károly praedicátor."

1833. évben a következőt olvashatjuk: "A Kőröshegyi Reform Oskolában 1833-dik Esztendő Nyári és Osi felében ezen Tudományok Tanítottak, - minekutánna az Examen Martius 24-kén meg tétetett Kálmán Pál Osk.: Rector által. Mártius 25-kén ámbár felesem volt az Oskolás Gyermekeknek; sőt tsak egy kettő egy Gradusból, - de az Ur Asztalához készülő Gyermekek kedvéért, akiknek még fel kell járni; fel tartoztattam amennyiben rajtam állt az Oskolás Gyermekeket az Oskolába s s Tanítottam.

Tehát ezekből a sorokból kitűnik, hogy két félév volt, amely a naplók szerint átlag áprilistól juni-juliusig tartott, a másik félév október-novembertől február-márciusig volt.

Van olyan eset is, hogy szeptemberben kezdődött ez a félév, de a napló szerint rögtön szüreti szünettel.

Idézzük a napló szó szerinti szövegét:

" Szeptember 22-diktől 30-ig. Szüret volt. pent. Oskolát nem tartottam. September 30-ától október 6-áig volt az Oskolába 4-től 9-ig tanuló gyermek az apróbbak, -~~és~~ 's tanulták az olvasást és sillabizálást; könyörgéseket. Október 6-kától 13 káig hivogat-tatásom után volt az Oskolába körül belől 13 Gyermek; akik többnyire ABC-s-ek és kezdők a tanulást; s gyakoroltattak; a betűk es-meretében, - sillabizálásban, - olvasásban. Az Oskolai 3-ik re-gulák mely a kézi könyvükben van diktáltattam, 's ki is kértem. 1834 Mártius 22-30-áig. Az Oskolás Gyermekének száma nagyon megkeve-sedett rész szerént (részben) azért hogy az Innepekre tisztogattak; akik oskolába jártak tanultak Irni, Olvasni, Számot vetni, a Kis- és és Közép Kátékából egy keveset. Az ujj Oskolások a betűket tanul-ják. Április 1-ső Napjától az utolsóig mindenkor leg feljebb 7 gyermek volt az Oskolába.- A felljebb való holdnapi tanítástomat senkinek sem mutattam be, mivel ekkor mult ki közülünk T.T. Polgár Károly Ur volt predicatorunk. Május holdnapban hasonloképpen igen kevés gyermek volt, még az új gyermekek, akik az idén adattak fel azok is tsak néha jelentek meg.- Juniusban nem vála Oskola a Tanít-ványok közül 2-3 jelent meg, - azok is hol egyik, hol másik. Julius holdnap sem volt Oskola, ugy hogy még halott temetni is alig kaphattam gyermeket, - az Apróbbak is rendessen mulattak /; a már Kőröshegyen bevett rossz szokás szerént. /Láttam Julius 30-kán Olvashatatlan aláírás. lelkipásztor.

Augusztus holdnapot 2 kétől kezdve végig betegeskedtem; - de külön-ben a szülékre és az oskolás gyermekekre nézve, ez is oly holdnap, mint a többi ... ; ennél fogva mind a magam baja, mind pedig a gyer-mekek szokásoknál fogva ismét azt kénytelen vagyok ide irni "sem-mitsem tanultak". Szeptember Holdnap a ' Szünetöléssel telt el.

Másutt a fegyelemről a következőket olvassuk:

Nagy Sigmond figyelmezteti a rektort; Figyelmeztetem a Rector U-rat arra, hogy a gyermekeket az oskola előtt parancsolja rendbe párosan állani; s lárma nélkül menni az utszákon. Hogy így sza-ladgélásokkal, lármaikkal 's különféle pajkoskodásokkal senkit ne botránkoztassanak. Valamint azt is haggya meg nekik, hogy a mellet-tek el menő betsületes embereknek kalap le véve tisztességesen köszönjenek.- Azoknak nevét, kik mind eddig az Oskolába fel nem mentek, ezen trotocoltumba beiktatva elvárom.

A rektor a figyelmeztetés után a következő bejegyzést eszközöl-te a naplóba:

Nagyon hátráltatja mind a Tanítottót, mind a tanításba, - mind a ta-nulókat a tanításba az, hogy nem teljes az Oskola, igen sok hill-jal lévén a Tanulókat, annál fogva a Tanulók kedvetlenek, hogy ez vagy amaz tanuló társok nints jelen, a Tanítottó sem tudja magát mihez tartani, örömet haladna a Tudományokba, de akik nintsenek még fenn azokat se hagyná el.

Több mint harminc név után a következő bejegyzés után, olvashatjuk:

"a többi közt a mulasztás nagy divatba van". 1835

1835. január 3-án a következő bejegyzést találjuk:

Az Oskolába naponként kevesedik a gyermekek száma - betegeskednek.

A következő napon a predikátor a következő bejegyzést eszközöli.

Szorossan vgire járassann Rector Ur az Oskola mulasztókra nézve an-nak, ha valjon méltó okonn mulasztónak e a a betegek igazán betegek-e hogy későbbben az ilyen oskolakerülökkel több baj ne legyen, - a Ha-zugokat példássann büntesse meg - ezen kívül a Templomba járó gyer-mekekre parancsoljon, hogy szép rendbe menjenek a templomba, nem futva és pajkoskodva, mint több izben már tapasztaltam. - A Szám-vetésben különösen gyakorolja a gyermekeket.

1836 április 3-án ezt a bejegyzést találjuk: "Láttam s az oskolából fogyásokat sajnálom. Kállai praedicátor.

1838 September 30-tól Oktober 7-ig csak 3 gyermek járt iskolába. (Szűretidő) A tanító péntektől szerdáig engedélyezett szűnetet. "Ollj parancs mellett, hogy szerdán mindenki okvetlen oskolai köny- veivel felkészülve oskolába megjelenjen;különben az illető Sz Biró Urnak fogok jelentést tenni."

Az előbbi sorokból láthatjuk, hogy már az általános tankötelezett- ség bevezetése előtt 30-35 évvel milyen komoly "harc" folyt a fe- gyelemért és hiányzás ellen.

Már ezekben az években tudatosan elemezték és tanulságképpen leírták a fegyelmezési regulákat. Ilyen eset pl az 1834.február 2-án leirt eset is.

Bűnök és büntetések.

Szűts István; aki harmad magával, egész héten készületlenek voltak; de két Társai a Tanítótól ki szabott büntetésre érdemeseknek Lát- ván magokat: a büntetést ki állották.

Ez minekutánra a hétnek minden napjaiban,különösen a repetitiokon megintett, s Tudatlansága észére adatott; következő hétre hétfőre az ő kedvéért a letzkélyek tsak annyi volt,hogy a lányok grádusából az utolsóig Tökéletesen feleltek; Ő pedig a gyermekek közt második ismét meg átalkodott korhelységéből el ment ki készülvén,a büntetés- nek el vételére elől hivattatott. A Tanító aki az ő tanítványi bol- dogságokért, jó lelki esmáretéről Indítván Minden módot el követett vele,először szóval, azután pedig a fellyebb említett hétfőn őt vesz sző "tésekre büntette. Ő makats engedetlenségéből;a rossz erkölts- ről tápláltatva arra a vakmerőségre vetemedett, hogy minekutánra az "tő gyermek hármat rávert,fel állott; az Oskolából kiszaladván,ha- za ment; a melyen az Oskolában lassu guny mosoly hallattszott és mintegy kezdették az az előtt közönségesen jónak tartatott,s szere- tett Tanítót meg vetni; s lassu susogással,mint szokott meg esni az alat valok között a fellyebb való mindjárt tekintetétől meg fosz- tani igyekeztek. A gyermek vissza jött vagy két óra mulva s minden szó nélkül közigbe "lt a többieknek; valamibe; valo biztában minden intását tanítójának meg vetve mosolyogtak; sőt doigálása közben fe- jét tsoválván,tselekedetét fel se vevő módon viselte magát.- Az elő- re látó Tanító látván ezen esetnek veszedelmes lehető következését magára,s tanítványira nézve,el gondolta , hogy a rosszakat addig kell ki mettzeni, mig az egészzett el nem rontja; - hogy Tanítóji betse ne tsonkuljon,hogy a jó rendet a felsőbbektől való függést, az engedelmességet,az Isten és emberek parancsolati szerén való já- rását, tovább is megtartsa; minden harag, bosszuállás, és más ilyen baromi indulatok el távoztatásával: egyedül tiszta szive kötelessége telyesítésétől ösztönösztetve, ezen ,az Oskolákba igen nagy bünt Szűts Istvánba hat vessző "tésekkel büntettette meg. Február 2-dikár 1834.P.K.

Ezen tulsó lapon nevezett Szűts István, említett hibályát a maga jó viseletével egészen eltörölte;mert azt lehet felülle mondani, hogy a legjobb magok viseletük között is első volt. Mártus 12-kenn 1836 Patkó István msk Osk.Tanító.

/"Ime 120 évvel ezelőtt a botbüntetés még segített."/

A kőröshegyi nemzeti iskola multja és jelene hatalmas feladatokat oldott meg. Ezeknek a feladatoknak megoldásához talpig becsületes, erkölcsös emberekre volt szüksége, amit az eskü szövege is megki- vánt, - De nézzük az eskü szövegét, amely 1839-ben jegyeztek föl:

Az Oskolai Tanítók esküvésüknek formája.

Én N.N. a ki a sz Társaságtól rendeltettem a N.N. Helv.v.v.tartó Sz Ekklesiában Oskola Mesternek, szentül fogadom, hogy kegyes - jámbor- józan- istenfélő leszek, - a sz Társaság T.T. Elöljárójának, mint kegyes atyáimnak, úgy T.Predikátoromnak is - mindenekben engedelmeskedem. T.Predikátoromat háta megett Hallgatóinak ~~haza~~ soha nem motskolom, sem rágalmazom, sőt inkább jó híret nevét elöt- tők terjeszteni igyekszem. Az előljárókkal nem czivódom vagy vesze- kedem, sőt őket illendőképén megbetszölöm - mindenekkel békessé- sen élek. - A Tanításban egész szorgalmatossággal foglalatoskodom, a Gyermekeken nem kegyetlenkedek hanem illendő fenytéket gyakorl- lok. - T.Predikátorom hive és engedelme nélkül a falu határából ki nem megyek, - rossz erköltsteken Emberekkel Ifjakkal - sem magam házánál, sem a Faluban - sem a szöllő hegyeken nem társalkodom, - házalló - részeges - botránykoztató életű nem leszek, hanem min- denekben az Isten Törvénye és a mi Ekklesiái Kanonjaink szerént él- ni igyekezem. - Ha pedig ezen hitem szerén ajánlott kötelességeim ellen vakmerőképén tusakodónak tapasztaltatván, - azon esetre közép időmben is Oskola Mesteri Hivatalontól megfosztassam. Isten engemet úgy segélljen. Amen.

Az eskü szövegét nem mindenki tartotta be. Amit az áthelyezések is bizonyítanak. Álljon bizonyítékul egy-két példa:

Jegyzések.

1. Patkó István. A Gyönki Tr.Consistorium által - az Uradalmi Ugy- véd Tek. Pais János Ur kívánatára - botránykoztató téteményeiért elrendeltetvén Adándra - helyébe rendeltetett Juthról Jakab Sán- dor az 1840 k év áprilyse 25-kén Kőröshegyre.

2. Jakab Sándor 5 éveket eltöltött Iskolai Tanító - erkölcsös ma- gavisellete is ellent nem állhatván - a Népnek azon kívánatára hogy Iskolájában 120 's több Gyermekek közzé szorgalmatosabb Tanító rendeltessen, - Megyesre, - kevesebb Gyermekek oktatására tétetett által, 's helyétén ... rendeltetett Kötseről Szalai György az 1845-k Év Mártia 15-kén. (...esperesileg)

Szalai Györgyöt Nagy Dániel, Nagy Dánielt pedig Enzsel Gedeon. Reső Enzsel Gedeon "bizonyos okok" következtében N.T. Esperes Ur által áttétetett Megyesre, miután Tanítói pályán Kőröshegyen 3 é- vet töltött 's helyébe N.T. Esperes Kállai Lajos Ur a gyülekezet közkivánatára Bodor Sándor hozatott lépaföről 1857 év aug.9.

A közkivánatra meghivott Bodor Sándor tanító 50 vagy 52 évet tani- tott Kőröshegyen. Több még ma élő kőröshegyi gazdát is Bodor Sándor tanított.-

Oskolai Protokollum (jegyzőkönyv). A felvételi napló" részéből egyes érdekes megjegyzések, amely önálló mondanivalót árul el. 1840. évből van az első felvételi nyilvántartás.

megholt, nem járt fel, egy hónapig járt csak stb.

1841. csak 2 hétig járt, csak karácsonyig járt, stb.

1851. Kovács Istvan nincsen Csizmája.

1860. helység csordása, helység csikósaa, stb

1866. M L. cselédje stb.

1872. kereki pusztai báres, földvári báres stb

1874. csikós, kanász gyugyi báres stb.

1888. csizmadia, r.kat., stb.

Az első osztályozási napló vagy nevezhetnénk anyakönyvi naplónak 1859 november 1 1860 április 1 közötti időből való. Ezek szerint a 6. és 5. éveseknek hét tantárgyuk, a 4. éveseknek négy tantárgyuk, a 3. éveseknek három tantárgyuk, a 2. éveseknek három tantárgyuk, az 1. éveseknek egy tantárgyuk volt.

1895-96 ban pedig a VI.o.-nak 10 tantárgya
 V.o. 10 tantárgya
 IV.o. 8 tantárgya
 III.o. 7 tantárgya
 II.o. 5 tantárgya
 I.o. 4 tantárgyat tanult.

A VI.o.-ban a következő tantárgyakat tanulták:

egyháztörténet
 zsoltárok, dicséretetek (dallamaikkal), imák
 magyar nyelv
 magyar hon története
 alkotmánytan
 földrajz
 természettan
 természetrajz
 szántan
 hangjegy ismeret, műéneklés, költemények szavalása,
 torna / szépirodalom

1859-70 ig négy jeggyel osztályozták az akkori iskolában; 1870-től négy és öt jeggyel felváltva. Az alábbi kimutatás a szorgalmi jegyeket mutatja.

1859-60.	1860-61.	1861-62.	1869-70.
kitűnő	kitűnő	kitűnő	kitűnő
dicséretes	jeles	jeles	jeles
csekély	meglehető	tűrhető	közép
rossz	rossz	rossz	rossz
	1870-71.	1871-72.	
	kitűnő	kitűnő	
	jeles	jeles	
	közép	jó	
	csekély	tűrhető	
	rossz	rossz	

Erkölcsei jegye mindenkinek minden esetben "jó" volt.

1874-75-ben volt az első nyilvános tornavizsga.

"1874/5 iskolai év első nyári felében. A nyári iskolai félév kezdődött áprilisban, tanítatván minden kötelezett tantárgy. Miután többen kérték a vizsga megtartását tehát: a nyári vizsga 1874-ik év július 5-én tartatván meg. Ennek végétével az iskola udvarán a felállított tornaszereken is próbatét tartatott számos szülők és mások jelenlétében. A 77 tanköteles gyermek közül a vizsgán jelen volt 60"

A vizsgákon általában 2/3-a vagy 3/4-e jelent meg a tanulóknak, illetve a bejegyzett tanköteleseknek. Volt olyan év, amikor a bejegyzett tankötelesek száma többszörösen kevesebb volt a valóban tankötelesek számánál. Tízetesen 1833-34-ben tanköteles 96, járt 16.

Az anyakönyvi részbe a következő érdekes bejegyzéseket találjuk:

1859-60. 86 bejegyzett tanuló, nem osztályozott 32. A nem osztályozott vagy rossz előmenetelű tanulóknál a következő bejegyzés olvasható: sokat mulasztott, nagyon sokat mulasztott, csak a télen járt, nem igen járt, keveset járt, stb.

A következő jvekben feltűnteték, akik nem földművesek pl csikós, béres, esztergályos, uradalmi kocsis, szűrszabó, urasági cseléd, tanító, asztalos, lelkész, kocsis, stb. vagy még kőműves, izráth, korcsmáros, földvári hajdu, gyugyi juhász, lélei vasuti őr, éjjeliőr, állomás főnök stb. foglalkozásokat.

Ugyancsak feltűntették az esetleges másvallásuakat is pl: evangélikus, izraelita vallásu és r.cath.

Ilyen bejegyzés is van: süketnéma.

Élégtelen tanuló nagyon keveset találtunk, de ezek tanulók szüleine foglalkozása: cseléd, földvári cseléd bejegyzést találtuk.

Egy helyütt "iszákos" bejegyzést olvastuk egy 9 éves tanulóval, aki erkölce szintén "jó" volt, mint a többi.

1895-96-ban a tanulók száma így oszlott meg az egyes osztályokban:

I.o.	11
II.o.	12
III.o.	19
IV.o.	12
V.o.	25
VI.o.	14

ÖSSZESEN: 93 tanuló.

Az első adatunk az ifjúsági és nevelői könyvtárról 1895-ből való. E szerint a tanítói könyvtárnak négy szakkönyve, az ifjúsági könyvtárnak 32, az iskolai kézikönyv-gyűjteménynek száma 10 db. Összesen 46 db könyv volt az iskolának. Ezzel szemben 1887-ben még csak 40 könyv volt.

Az ifjúsági könyvtárnak 1912-13. évben 20 olvasója volt. A 20 olvasó összesen 52 könyvet olvasott el. A legjobb olvasó Bartos Erzsé volt, aki öt könyvet kiolvasott.

Az évenkénti kimutatott statisztikai adatok.

Az iskola értéke	2000 frt.
Földek értéke	1500 frt.
Tanítói földek jövedelme	150 frt.
Bor és stóla	57 frt.
Egyházi pénztárból	170 frt.
Tandíjj	90 frt.
Az iskola belsejének területén	20 négyzetöl.
Az iskola udvarának területe	370 négyszögöl.
A torna tér	50 négyszögöl.

Az utolsó lapon az 1895-96. évből még a következő érdekes bejegyzést találtuk:

A téli vizsga megtartatott február 2-án.

A bezáró vagy is nyári vizsga június 7-kén délután két órától hatig a templomba, hattól hétig pedig a tornaterén a tornavizsga, hol világi darabok is adattak elő kettő hangra.

Ugyan ez iskolai évben volt a Miléniumi iskolai ünnep is május 9-kén, mely ünnepségen a feldiszített iskolában igen sokan szavaltak, többen egyes történeti eseményeket mondtak el. A Himnusz, Szózatot és Árpád apánk ne féltsd ősi nemzeted, című darabokat pedig kettő hangon énekelték. Délután 2 órakor pedig zászló alatt kivonultak az ismétlőkkel egyetemben a Halászlói erdőbe, igen sok résztvevők kíséretében.-

Igy telt el az 1895-96. iskolai év.

A volt r.kat.iskola rövid története.

A legelső adatok 1791-ből valók. Ebben az évben szervezték az első kántor-tanítói állást.

A második adatunk 1818-ból való, amit bizonyít az általunk ismert első iskolából illetve tanítói lakból felszedett deszka, amelyen 1818-as bevésést találunk. Ekkor a tanulók száma 74 volt. A régi iskola is a mai iskola helyén állott azzal a különbséggel, hogy a régi iskola a mai iskolaudvar nyugati kerítéséhez épült. Ennek az épületnek a déli oldala volt a tanterem és többi tanítói lakás, mely egy szobából állott.

Az első tanító, akinek a nevét ismerjük Földes József, aki kb 50 évig tanított itt. Ő volt abban az időben a falu jegyzője is. Az ő nevéhez fűződik a földkönyv felfektetése is.

A következő nevelő Tekál Rudolf, aki 30 évig tanított itt. Megbetegedett (Tbc) és az utolsó félévben helyettesről volt kénytelen gondoskodni. Gumics Lajos volt a helyettese, aki fél évig tanított évközben itt.

1914 március 1-től 1950 szeptember 1-ig Szelényi József tanította ebben az iskolában a kőröshegyi tanulókat.

Tehát e három tanító 116 esztendőig oktatta ebbe az iskolába járó tanulókat.

1922-ben új iskola épült, amely kéttantermes volt és egy szobás tanítói lakással egészítették ki. Ebben az évben lett kéttanerős az iskola. 1942-ben három tanerős lett az iskola. (I-II., III-IV. és V-VI.o.volt együtt.)

1946-47-ben annyiban módosult ez, hogy az V-VIII.osztályt tanította egy nevelő.

Az 1949 előtt Balatonföldvár fürdőtelep is a községünkhöz tartozott érdekes megjegyezni, hogy milyenek voltak az itteni iskolai viszonyok.

Kb 1932-38ig egy előkészítő jellegű iskola volt itt, amelyben magán tanuló jártak és magán tanító vezette. Az iskolát nem az állam engedélyezte, csak a szükség hozta létre, de félhivatalosan tudtak róla, az államosítás után elismerték az itt korábban működött nevelő éveit. (néhai Nemere József tanító).

Az iskola egy magánház szobájában iskolapadokkal felszerelt volt. A vagyonosabb szülők gyermeke közül 12-18-an jártak ide. Vizsgát a kőröshegyi iskolánál tettek. A vagyontalanok, szegények kőröshegyre jártak be iskolába. (1941-től állami iskola Földvárott. Lásd ott!)

Szántód pusztá, Szántód fürdőtelep és Balatonsomos gyermekei is Kőröshegyre jártak. Szántódon 1951-ben I-IV.o.-os (alsótagozati) ált. iskola nyílt egy nevelő vezetésével.

Az r.kat iskola épülete.

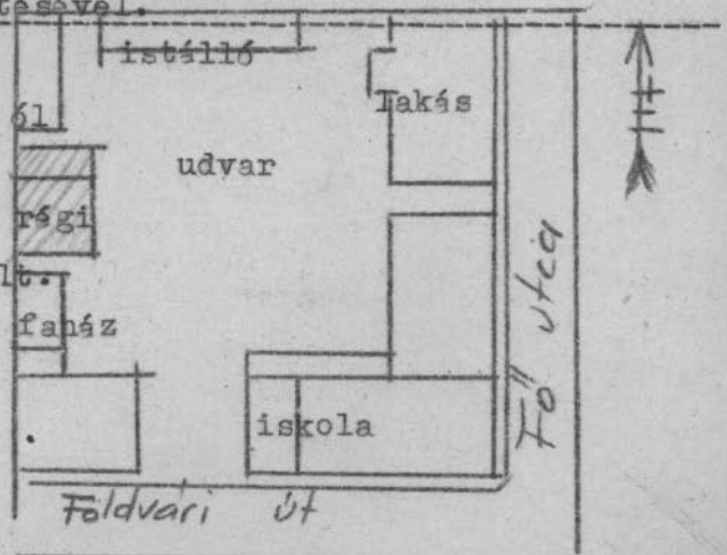
Épült 1922-ben.

Lakás 1925-ben épült.

A régi iskola és tanítói lakás az udvar Ny-i oldalán volt.

1922-25-ig mind lakás, amíg az új tanítói lakás fel nem épült.

Az r.k. iskola össz iratai, anyakönyvei 1944-45-ben elpusztultak. (Háború áldozata.)

Izraeliták. Legelső írott emlékünk az izraelitákról, ami sajnos nem került kezünkbe, 1848 előtt egy uriszéki tárgyalás jegyzőkönyve, amelyben a földesur meghatározza az itt lakott Balla (Berger) kereskedő elődeinek, hogy milyen árut tarthatnak kereskedésükben.

1867-ben számukra is meghozta az egyenlőséget.

1881-ben Kőröshegy lélekszáma 1862, amelyből 61 az izraeliták, 1932-ben -ben 1877, 24 száma.

Tehát az 1890-es évek 4,4 % eléggé előre haladott szám, amely kb országos viszonylagot eléri.

Nemcsak Kőröshegyen hanem környékben is számos zsidó család lakott. Ebben az időben zsidóiskolájuk is volt. Iskolájuk a mai ref. templommal szemben, a mai Elek József főle lakásban volt. Később a Reider-féle ház első szobájában, tanította az izraelita vallásu gyermekeket Kutner nevű izr. tanító. De nemcsak az izraelita vallásu tanulókat, hanem pl a volt jegyző (Bazgha) feleségének testvérei odajártak. A jónép vallástalanoknak tartotta őket ezért.

A környék zsidósága nagyobb ünnepeit a kőröshegyi zsidó imaházban tartotta, amely Franck Lipót tulajdona volt (mai Hutter József háztelkén).

Landau Ferenc volt a legutolsó sakterük.

Az izraelita temető a Kaposvári ut és a Séd patak között, a mai Tiskén egy részén volt.

Dr Molnár Elek községi körorvoson kívül, mind a kereskedelmi életben szerepeltek. Dr Molnár Elek 40 évig állott a község szolgálataiban, s a világháború alatt a balatonföldvári kiegészítő kórház főorvosa.

A kőröshegyi kaszinónak valamennyien tagjai voltak.

A 30-as években számuk erősen megcrappant: 1,2 %-ra. Az imaház és Franck porta a Bank tulajdonába, majd Hutter József kereskedő kezébe került. Az izraelita hitélet teljesen aláhanyatlott és az imaház is becsukott kb 1935-37 években.

Mellékhelységnek használták továbbra, berendezése elkallódott.

1943-ban a deportálásakor Kőröshegyen a következő családokat találták:

Léner család	7 taggal,
Frank Ilona	1 tag (Hochstetterné)
Dr Molnár Elek családja	4 taggal,
Lénárd Pál	1 tag,
Balla Miklósák	2 tag.

Összesen 15 izraelita vallásu egyént érintett a deportálás és kegyetlen meghurcolás.

Visszatért Lénárd Pál, aki ma is Kőröshegyen él. Azonkívül 1-2 tag. Izraelita család ma Kőröshegyen ugyszolván nincs. A megérkezettek (haláltéborokból: Auschwitz stb) családtagjai Budapestre költöztek. Legfeljebb nyáridőben nyaralás céljából térnek vissza kis időre. (főként Somos-i villákba)

Kőröshegy népe még ma is emlékszik Winter bérlőre, Berger és Löwentritt család összeházasodására, szántódi fakereskedésére, Léhner Mór kereskedőre és többiekre, akik többi család tekeérés vállalkozó szellemire, akik azon időben a község egész gazdasági élet fölötti uralom kulturális terén éreztette hatását.

A kőröshegyi téglagyár fellendülése is az ő befolyasuk által jutott a korszerű termelési gépeihez, modern berendezéséhez.

Ez a szerep jutott Kőröshegy történetében a mintegy százéves multra visszatekintő izraelitáknak.--

Földvár pta. Kőröshegy földesurának birtoka Földvár pusztá-Története meg-
egyezik XIX.század végéig Kőröshegy történetével. Új korszakot jelen-
tett a pusztá életében a "déli vasút" megépítése Budapest és
Nagykanizsa között. 1861.április 1-én látta először a csillogó
vaspályán végiggördülni az első vonatot a pusztá népe.
Ezen a vonaton utazott a mult század végén Eötvös Károly, aki az 1905
ben kiadott "Utazás a Balaton körül" c művében tesz említést Föld-
várról.

Ahogy Eötvös Károly írta - B.földvár még nem volt a világon, csak
születőben volt, mégis már a következőket írta róla.
Csak a balaton-földvári fürdőtelep vidám lakói látják mind a két
Balatont.

Szerencsés multja, virágzó jelene, ragyogó jövője van Balaton-
földvárnak.

Balatonföldvár főrendi fürdő, Siófok zsidófürdő, Almádi polgári
fürdő, Kenese hivatalnok fürdő, Balatonfüred hol papi, hol zsidó-
fürdő, Badacsony nemesi fürdő, Keszthely vegyesfürdő. És így tovább.
Egyik hullám főrendi, másik hullám polgári hullám, egyik hullám
keresztyén, másik hullám zsidó hullám. Meg lehet ám ezt ismerni
biztosan. Miről? A manó tudja. Csak az a bizonyos, hogy Balaton-
Földvár felé nem megy zsidóhullám, Siófok felé nem megy keresz-
tyén hullám.

Ilyen a balatoni szél is. Ilyen a balatoni napfény is.
Szakemberek azt mondják, hogy ilyen a tenger vize és szele és nap-
fénye is. Csakhogy az idegen nemzetek hercegei, bárói és nemezei
tökfilkók. Ők a tengernek ezt a természetét fel nem ismerik. A
Cambridgei hercegek és Montmorency grófok például annyira dőrök,
hogy ők képesek még Lewi bankárral, s még Hugmayer sütővel is egy
tengerben fürödni.

A magyarok finomabb bőre ezt meg nem engedhetik.
Készül azonban törvényjavaslat, mely az efféle bajokon segíteni
fog. E szerint a határos vármegyék felosztják majd a Balatont rend,
rang, osztály és felekezet szerint s a vizbeli határokat kikaró-
zzák. Örménynek, unitáriusnak csak lábmosó víz jut, mert ők kevesen
vannak. A zsidókat beszobitják az Akarattya-i és Gamásza-i öbölbe
Siófokig. Parasztnak adják az iszapos részeket, neki az is jó.
Kis hivatalnok és munkás ember számára átengedik a nádasokat, ku-
ruttyoljanak ott a békákkal. A java színviz lesz a főrendeké és
nemeseké és a papoké. Valamelyes rész átengednék a katonaság számár.

Igy lesz majd nagy és boldog, hatalmas, mivelte és a gazdag a tér-
sadalom.

(Igy ír gunyósan az író, de rögtön hozzáteszi:)

De csak akkor lesz ragyogó jövője Balaton-Földvárnak, ha a magya-
társadalom egykor egyetlen nemzeti társadalommá alakul át. Ha osz-
tályok, rendek, rangok, felekezetek, pártok, birtokdarabokra nem tör-
delik szét.

Földvár története napjainkban ismét fordulóhoz érkezett. A honfoglalás
után ezer évvel új honfoglalók jelentek meg a tó partján. Űze-
mek és földek dolgozói, munkások és parasztok birtokbavették az
egykor "főrendi" földet is.

De nézzük a mult század végétől történetét, fejlődését.

A mult század végén tulajdonképpen a Balatontól és Földvár pusztától
3 km-re fekvő Kőröshegy községhez tartozott. (1950-ig.) XVII. század óta
Széchenyi birtok.

Fürdőhelyé váló fejlődését néhai Korányi Frigyes (báró), a nagyhirű
magyar orvostanárnak köszönheti, mert ő vette rá az itt birtokos Sze-
chenyi Imre (grófot) annakidején, hogy létesítsen a Balaton part-
ján, a Zala-i oldal akkor már virágzásnak indult fürdőhelyei mintá-
jára nyaralótelepet. Széchenyi gróf Spurlstván uradalmi mérnök
tervei szerint 1894-ben megkezdte a Földvár nevű pusztá parcel-
lázását.

XX

Ez időben Földvár még pusztá. Cselédházakból (utolsó 1954.tavasza-
szán bontottak le), majorból, "tiszttilakból" állt.
1895-ben a Balaton és a löszpart közötti területek, mintegy 20 k.
holdat befásította és parkoztatta. Kevéssel utóbb felépült a
Kupa-vezér szálló és mellette egy széles verandaszerű étterem-
kávéház magas kilátó toronnyal. Már a parcellázás első évében 8
(nyolc) nyaraló épült, de a többi telkek is elkelték, úgy, hogy
csakhamar benépesült az eddig kopár és lakatlan terület.
A fürdőtelep 1896 június 14-én nyílt meg ünnepélyes keretek kö-
zött.

Földvár a somogyi part legmodernebbül épült telepe, amelyet külö-
nösen a magyar "arisztokrácia", magasrangú tisztviselői, és kato-
natiszti kar látogat.

A Gönyűtetőn a földesur 1897-ben kápolnát építtetett családi nya-
ralója mellett.

Már 1897-ben kevésnek bizonyult az épült szálló és megépítették
a "Bendegúz"-t, 1898-ban pedig a harmadikat is, a "Zrinyi"-t köz-
vetlen a Balaton partján.

Villany 1896 óta, vízvezeték pedig 1899 óta van a telepen; az utób-
bit 80.000 Korona költséggel létesítették a fürdőtelepen. A Vizmü-
vet a Fürdő Igazgatósága létesített, mely a Balaton vizét három
homokszűrőn át adott a fogyasztóknak nyersvíz szolgáltatást a für-
dőszezonban. (Május 1-től szeptember 30-ig.)

1897-ben egyetlen esztendő alatt 17 nyaraló épült, de ezek száma
további egy év leforgása alatt negyvenre emelkedett. Amikor Szé-
chenyi Viktor nagykorúságát elérve, átvette birtokai kezelését,
nagy kedvel látott hozzá a fürdőtelep fejlesztéséhez is. 1903-ban
eladta az egész telepet, ottani 800 holdas birtokával együtt az e
célra alakult Fürdő RT-nek. Ennek a RT-nek a tulajdonos előbbeni
gyámja és rokona; Széchenyi Imre lett. (Csak a cégért festették át,
a haszon most már kettős volt.)

1904-ben ugyanez a társaság készítette a Kvassay nevét viselő
1200 m hosszú és 18 méter széles nyílegyenes ~~piaxán~~ parti sétaut,
amelyet platánsor övez.

Kvassay Jenő, Ország vízügyeinek intézője, a Balaton kormánybízte-
tosa, a Balaton felvirágzásának nagy harcosának arcképével díszí-
tett emlékműve a kikötő szántódi oldalán - érdemeit hirdeti.

Ósi család fia volt, lett új korszaknak a hőse.
S új fényel ragyogá s be a régi nevet.
Ő ősei fegyverrel védték a szent honi földet,
Ő tudományával szállt csatásikra azért.
Nagy folyamot, kis vad vizeket zabolázva xserényen,
Sok meddő földből alkotta dus televényt.
Hő fia a honnak, lelkes hive a Balatonnak.
Emlékét hálánk lengje örökre körül! (Lampért Géza)

A vers fölött dombormű látható. A domborművet Sződy (1929) mű-
vész készítette.

A dombormű alatt kis emléktábla, amelyen olvasható:
Kvassói és Brogyáni Kvassay Jenő a Balaton Kultusz vezető
harcosának emlékére emelte a Balatoni Szövetség 1929.

1905-ben az előbbi Rt csatornáztatta az egész telepet. A csatornának szennyvizét a fürdőteleptől fél km-nyire biológiai rendszer szerint tisztítják, megszűrik és így kerül a Balatonba.

Hajózás. A Balatonon a hajózás gr Széchenyi István és Herteleny Károly táblabíró eredménye. 1847-ben megjelent az első gőzös. "Kisfaludy" gőzös gépét Londonban, hajótestét Obudán illetve F. redon készítettek. Gőzhajózással a közúti közlekedés is javult. 1887-ben "Kisfaludy" gőzös 40 évi szolgálat után befejezte működését, és Széchenyi által létrehívott társaság is felbomlott. Rá egy évre megalkult ~~széchenyi~~ "Balatontavi Gőzhajózási Rt", amely 1889. január 1-től 50 évre szerezte meg az engedélyt. Két gőzöst létesített: "Kisfaludy" és "Baross". (Baross G. kereskedelmi miniszter hatható támogatásával alakult újjá a társaság). Somogy oldalon kőmolók, facölöpös kikötőhidak épültek, amelyeket azonban évről-évre a zimankos tél, torlódó jég, stb elpusztította. 1904-ben épült a kikötő B. földvár, amelyet az állam és vármegye támogatott, ezt a megnövekedett forgalomnak megfelelően többször átépítették és megnagyobbították. Ma már a gőzhajókon kívül motoros és vitorláshajóknak, valamint a csónakok százainak szolgál kikötő és menhelyül. A kikötő remek mólója és a hullámját kedvelt sétahely. Hajójárat a Balaton EK-i részétől Balaton-Kenesétől az északi parton Keszthelyig, a D-i parton pedig Siófoktól-Fonyódig van. Az üdülő dolgozóknak ma legkedveltebb szórakozása az esti zenés sétahajózás a Balatonon.

Kikötő. A mai kikötő helyén egykor nádas volt. A korábbi fából készült kikötőhid, amelyek évről-évre megromlottak 1904-ben épült első állandó kikötő. A kikötőt iszabból, anyagból építették a bájos Galamb-szigetet. A kikötő a forgalomnak megfelelően több ízben bővült. 1904-05-ben épült, 1912-14-ben átépült, majd 1929-31-ben szintén. Mintegy 500 ezer Pengőbe került a kikötő építése és fejlesztése. Jelenlegi forgalomra elégséges a kikötő. A kikötő a 30-as évek végén még túl nagy volt. A K-i medencéjét mélyfürdőnek használták. A Ny-i részben pedig hajójárat vette igénybe. A kikötő vízmélysége a hajóútban 22-30 dm. Egyéb helyen 14-20 dm. A kikötő területe szárazföldön 7 1/2 hold. A felszabadulás után a hajóforgalom megnőtt és a K-i oldalon levő strandot is igénybe vette. Ez a strand a kikötő Ny-i oldalára került.

Strand. A Balaton somogyi partja végig fürdőzésre alkalmas. A Földvár-i strand legmodernebb strandok egyike. Beépített új kabinok épültek a régi fakabinok helyén. Pénztár, raktár, kezelőhelység, söntés stb kiegészítéssel. Zuhanyfürdő az öltözőknél. Játéktér. Kövezett strand part. A víz széleken sekély, lassan mélyül befelé, a táj bársonyszerű, finom homok. Mint fürdőhely egyike a legkiválóbbaknak.

Gyógyfürdő. 1904 óta B. földvár gyógyfürdő is. 1908-ban értézi kutat kapott. Ez a víz (ártéri víz) 186 m mélyről szakadt fel. Vastartalmu víz. 70 hold park és fásított rész közepén állott a Balatontól mintegy 100 méterre (a mai állomás előtt). Ivókurára használt gyógyvíz motorja, gépháza 1927-28-ig megvolt. Ma már csak a filagóriához hasonlító lábonálló tető jelzi.

A telep közelében elterülő vizes rétét a Földművelésügyi Minisztérium államköltségen lecsapoltatta, ezáltal a fürdőtelep a közegészségügy minden követelményének tökéletesen megfelelt. Közben több km hosszú makidám utat és sétautakat épített a Fürdő RT, ezenkívül posta és távirda hivatal épült, létesült.

1905-ben keletkezett a Balaton Club, melynek a 30-as évek kb 600 tagja volt. 1908-ban clubépület és mellette szálloda épült a club tagjai részére.

A Magyar Yacht Klub telepe országos hírű, lovas és tenisz versenyei valamint golfpályái bizottsították a volt uralkodó osztály szórakozását.

(A teniszpályák helyén ma a szabadtéri szinpad állt.)

Széchenyi Emil grófnak a földvári uton versenystállója volt. A 20-30-as száraz időben a Balaton leapedt homokos partján lóversenyeket rendeztek.

1907-ben svédgimnasztikai intézet létesült. A telepen állandó fürdőorvos és kézigyógyasztár volt. Ma állandó orvos és szTK és magán), valamint állandó gyógyszerháza van.

Az első világháború alatt kiegészítő Vöröskereszt kórház létesült. Vezetője a köröshegyi Molnár Elek dr orvos volt.

1930-ig az állomást egy fabódé jelentette. Köröszeri személyállomást illetve ma is csak vasuti megálló épült. Az épület a déli part legszébb és stilszerű állomása. Tervezője Gordon Róbert, mérnök.

Az új vízmű (gépház, modern szűrő, klórozó stb) Köröshegy-Balatonföldvár községi közmű 1937-ben építette. A csatornázás java része a 30-as évektől folyamatosan történtek.

A 30-os évek után épült műton és a Balaton közötti csatornázás vascsőhálózata kb 10-évenként cserélendő, mert a talajviz az öntött vasat rozsdasalakká teszi. Ezen okulva a 30-as évek utáni csövezések pl a műttől D-re eső szakaszon eternitcsövekkel oldották meg. Legújabb mozi ( ), szabadtéri ( ) épült és jelenti a ma kultúra legújabb előrelépését.

1938 előtt a földvári iskolások a köröshegyi elemi iskolát látogatták. 1938-ban épült az első földvári iskola, amely egytanerős volt. 1945 itt is meghozta a fejlődést. Ma két iskolával, 4 tanteremmel, gyönyörű berendezéssel áll a tanulók rendelkezésére, ahol 5 nevelő szakoktatással tanítja a gyermekeket.

Idegenforgalom. Pormentes, tiszta s a fák balzsamos illatában megfürdött levegője révén, mint üdülőhely is kitűnő. Az, aki a Balaton erősítő vizén kívül levegő fürdőnek is akar részese lenni, keresse föl Földvárt, mert itt módjában áll a Balatonpart egyik legremekebb, ligetében járkalva vágyakozását kielégíteni.

Régen csak az uralkodó osztály számára vált lehetővé Földvár üdülő telepét látogathassa. Pl. 1907-es adatok alapján, amikor a szobaár 3-10 Korona váltakozott, egy-egy szoba butorozott egész időnyre 700-2400 Korona koronába került, és emellé még az alábbi árjegyzéket és fürdőárakat mellékeljük, akkor láthatjuk, hogy kik számára épült Lajdani Földvár-fürdőtelep.

Legszerényebb napi fürdőköltség:			Legdrágább:	
szobaár	3 Korona	3.-	Korona	10.-
gyógy és zenedij		0.40		0.40
fürdő		0.50	kabinjegy	2.50
lepedő		0.20		0.20
koszt		1.50		5.00
Összesen	Korona	5.60	Összesen	18.10 Korona.

Minden megjegyzés nélkül mellékeljük az 1907. év napi árjegyzékét, minden olvasónk nyugodtan összehasonlíthatja, mibe került egy napi nyaralás.

ÁRJEGYZÉK

1 kg hus	1.40-2.- Korona	1 kg zsír	1.70 Korona
1 liter tejo	0.24	1 l. tejfel	0.80
1 l. túró	0.40	1 dh tojás	0.06

Az előbbi adatokból kitűnik, hogy Balatonföldváron a század elején a dolgozó nép gyermekei közül - nyugodtan mondhatjuk, - nem juthatott el senki. Nemcsak azért, mert anyagiakkal nem bírta volna, hanem azért, mert Balatonföldvár a század elején egészen 1945-ig f ő u r i üdülőhely volt. Ugyanezt bizonyítja, hogy Balatonföldvár területén (műút mentén és a Balaton között) autóparkolás tilos volt.

Földvár 1896-tól a mai napig rohamos fejlődését mutatja az alábbi s t a t i s z t i k a :

Év	villa	szállók	szobák	állandó üdülők	átmenő üdülők	park
1896	8	1				20 khold
1897	25	2				
1898	40	3				
1907		kb 5	82			70 khold
1913/14			94			
1934	123			2000		
1937	130	8		2000	1000	
1942		10	321			
1947		11 + (több újjáépítés alatt!)				
1954		72		40-50.000	45-55.000	

A fenti adatok bizonyítják, hogy Balatonföldvár, amely Magyarországon nemcsak egyik legszebb, hanem legkeresettebb és a legforgalmasabb üdülője egyike.

Ha a fenti adatokhoz hozzátesszük, hogy az államosítás folytán mintegy 72 kisebb-nagyobb üdülő áll dolgozó népünk rendelkezésére, és emellett 35-40 kisebb államosítás alá nem került kisméretű magánkézben levő üdülő áll rendelkezésére a pihenni vágyók részére, akkor láthatjuk azt a hatalmas fejlődést, amelyet az elmúlt felszabadulási évtized hozott.

Ha 20 évvel ezelőtti adatokat összehasonlítjuk, ekkor 20,25-szörös fejlődést látunk.

Ha 1934-ben átküldjük évi állandó üdülők száma 2000, ma pedig ez a szám kéthetenként 4-5.000 körül mozog, ennél valamivel több az átmenő (privát) magánüdülőkben megszálló vendégek száma.

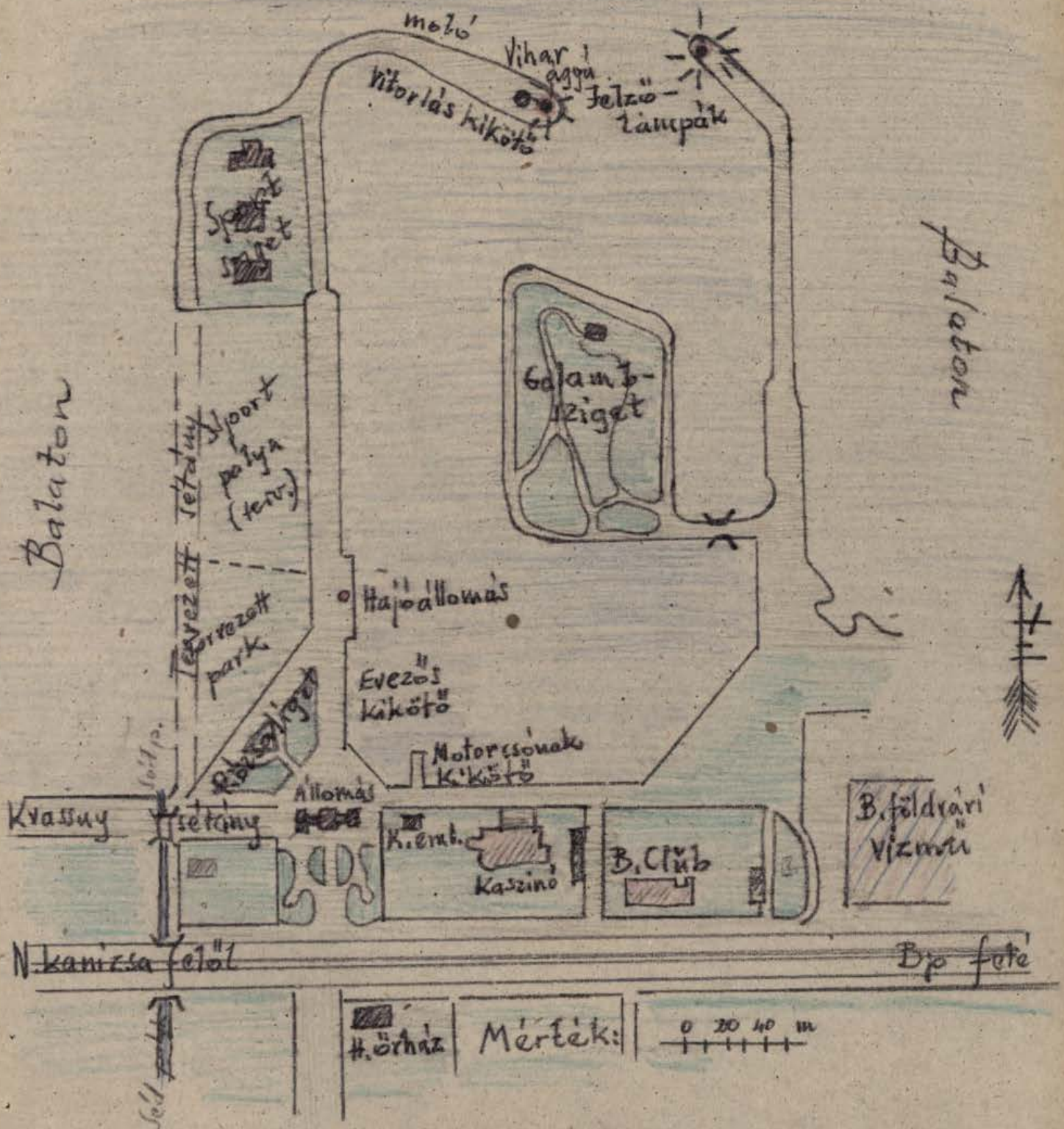
Feltétlen meg kell még jegyeznünk, hogy a beutalt kéthetes üdülők oly csekély összegért élvezik a Balaton minden szépségét, amely szinte példanélküli, hisz kétheti üdüléséért (szálló, napi ötszöri étkezés stb) 72-112 Ft fizetnek, amely egy átlagos keresetű dolgozó fizetésének mintegy 10 %-a.

Igy most már megérthetjük, hogy dolgozó népünk munkához való viszonya miért változott meg. Megérthetjük, hogy miért fognak új lendülettel a munkához, a munkaverjenyhez. Mert tudja az a dolgozó, hogy jól munkája után ismét ide, vagy az ország bármely táján üdülhet, szórakozhat.

Nyugodtan elmondhatjuk, hogy nemcsak a Tisza-vízére vonatkozik ma az a közmondás, hogyx hanem:

Aki a Balaton vizét issza, vágyik annak szive vissza!

Balatonföldvári hajókikötő.

Balatonföldvári kikötő 61.600 m² vízterületű, 7 1/2 k. hold szárazföldi területen fekszik.

Nagyhajók kikötőjének hossza 40 méter.

Vitorlások kikötőjének hossza: 100 méter.

Motorcsónak kikötőjének hossza 70 méter.

Vízmélység kb 2,2 méter. Hajóútban 3 m-ig.

Homokvándorlás és iszaposodás miatt 1929-ben, 1939 kotorták. Kotortanyagból épült Galambsziget, Sport sziget egy része. Jelenleg (1954-ben) ismét tisztítják. A tervezett Sportpálya helyét jelöltük.

A Szentód-Tihany-i rév térképe a tihanyi félszigettel.

Aszófő és Szentód között a tó vizébe mélyen benyomuló félsziget. Hossza 5,5 km. Szélessége 3 km. Köröskörül a Balaton felé meredeken alacsony hegyek párkányozzák.

Aszófő-Tihany kocsiuton 6 km távolságra van.

Ugyanakkor összehasonlítva Tihany-Szentód közötti balatoni távolságot kb másfél km-nek érzékeljük.

A kompjáró csupán 1210 méter távolságot hajózik.

Tihany félszigete ősidők óta lakott hely. Ugyancsak az átkelés itt adott biztatást a régieknek. A X. szd-ban már jól ismert hely. A révátkelő a tihanyi apátságé volt. Nekik hajtott dus jövedelmet. Vásárok, bucsuk (hetekig tartók) ugyancsak sok dolgot adott a révészgazdának. Régen 4-6 marok révészlegényhajtotta Somogyból Zalába, vagy megfordítva a kompot. És egy kormányos. Egy konvenciósrévésznek fizetése 16 q kemény gabona (buza, rozs), 8 ürméter fa, 1 hold (1600 n.öl) kukoricaföld, 325 n.öl konyhakert és 40 Korona fertálypénz volt.

1909-ben Balog Mihály vette át a kompkézelsét és csárdát. Előttük voltak zsidó bérlők is. Két komp volt, egyik vitorlás. Hat legény hajtotta és egy kormányos vezette. 8 gépkocsit vagy 30-40 állatot is beköthettek a kompra. Fél-egész óráig tartott az evezés. Erős szélben volt, hogy másfél óráig megfeszítve dolgoztak. Vitorlással szerencsés menetirányban néha negyed óráig sem tartott. Naponta 10-11-et fordultak. Sok munkát adtak a bucsuvásárok. Az első világháború alatt, amikor nem volt olaj - Kaposvártól fölig jöttek Zalába érlelni. Somogy általában még borábt járt át, Zala meg gabonáért. 1920 előtt egy személy 7 fillért, egy ló 40 fillért, egy birka 5 fillért, egy gépkocsi 2 Koronát jelentett. (ennyit fizettek). 1923-ban annyira leapadt a Balaton, hogy a moló nagyon kevésnek bizonyult, rőzsét, követ raktak moló gyanánt az apadáson. Csak kb 300 métert hajóztak épp a Tihanyi kút fölött. A járpkelők egyik oldalról a másikra átkiabálhattak. A kiszáradt Balatonpartot, Véles homokját - mint télen a havat, úgy hordta. Tóköz pusztánál a homok dűnétől a vonat nem tudott - mint télen a hófuvástól - nem tudott közlekedni.

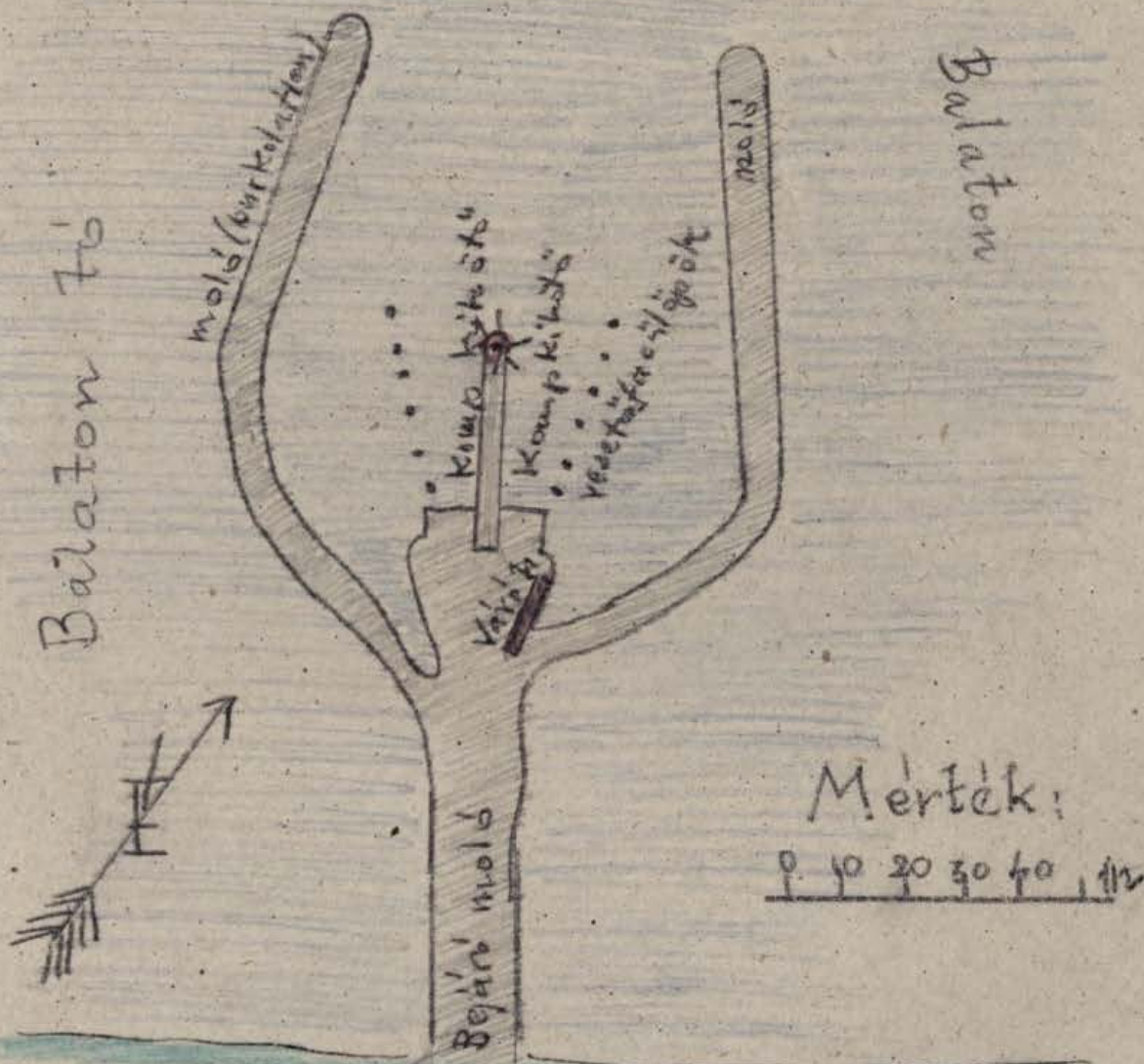
(A régi komp fényképeit Zákonyi főjegyző Siófokon őrzi.)

1928. augusztus 23-án a kompjáratót MOTOROSKOMP váltotta fel, amely állami kezelésben volt.

1928-ban készült el a szántód-tihanyi motoros kompátkelő berendezés.
Az özönvizelőttikomp helyett most itt egyszerre öt autót is átvisz
tiz perc alatt az új komp.

Szántódi rév.

(Épült 1938-ban.)

A Szántódi-i révben 5.600 m^2 vízfelület védett vízterület.
Nagyhajók kikötőjének hossza 60 méter.
Motoros csónak kikötője 20 méter.

A vízmélysége (1938-ban 2,2- 2,4 m). Ma:

Nagy vihar esetén a 12 dm-nél sekélyebben járó hajóknak a szántódi
révkikötő menedékül szolgálhat. Mólói mögött csendes a víz.

Betyárvilág. Valamikor a XIX. szd. második felében a Feketési erdő egészen a Gyugy pusztáig nyult fel. A meglévő forrás is az erdő közepén volt. Időközönként a pusztába egy Csicsa nevű betyár szent be. Egy pár oldalasszalont, egy pár csizmát, lőport és egyéb apróságokat követelt. A pusztá gazdája minden esetben eleget tett a követelésnek. Mindenk követelése mellé egy-egy fenyegetést is küldött, amely azt tartalmazta, ha nem adnak, baj lesz.

Megtörtént, hogy a pusztából más bandához tartozó betyárcsoport 4 ökröt ellopott. Csicsa "kinyomozta", hogy kint volt a négy ökör és azokat tulajdonosuknak visszajuttatta. Tehát nyugodtan elmondhatjuk, hogy a betyárok a régi világ zsandérai voltak. Olyan zsandérok, akik a szegény nép barátai voltak, vér nem tapadt kezükhöz, urfélék pedig féltek tőlük, rettegtek tőlük.

A betyárvilág Kőröshegy-i emlékei közé tartozik a Boroc-hegyben a ma már alig látható Csicsa-barlang. Ezenkívül a mai Földvár műk területén lévő Akasztó-dűlő (Akasztó hegy) a Lucs-tető és a Gönye-tető között a Csesznák szőlő mögött. Itt akasztották régen a betyárokat. Ilyen akasztásra még szemtanuk emlékeznek.

Ugyancsak látogatott volt a Szántódi pusztá és Szántódi révcsárda. Fontos étkezőhelyük volt a betyároknak a rév, mert a nagy Bakonyi erdő minden szükségben nagy jó segítséget, menedéket adott a szegény somogyi legényeknek.

Révész Szabó Mihály kőröshegyi lakos, aki a múlt század végéig révészgazda volt, Szántódi pusztában találkozott egyszer Patkó Bandi betyárral. Egy borjut és egy hordó bort követelt, amit meg is adtak nekik. Az ottani szegényeket megvendégelte, reggelig mulattak, senkit sem bántottak. A vezér csak azt az egyet parancsolta Szabó Mihálynak, hogy sohas e ismerje meg, ha látja. (Ez az esemény 1870 körül történt.)

Balogh Lajos nádarató, akinek édesapja Mihály, nagyapja Ferenc, a révcsárda lakói, hosszú ideig a rév kezelői voltak mesélte Savanyu Józsefről, Gubai Józsefről és Keserű Sándorról. 1870-72 körül nagy mulatozás volt a csárdában. 10-15 főből álló betyár banda mulatott a csárdában, a többiek örködtek. Papp József volt ekkor a papoknál szántódi pusztán a számadó. Ő volt a betyárok közvetítője. Balogh Lajossal szentek a számadónak, aki mintegy 10-12 éves gyerkőc lehetett - hogy 3 hektó bort és 5 birkát küldjön, vagy hozzon a számadó az erdőbe kijelölt fához, mert abba az időben a szántódi révtől egészen Tabig sűrű erdőség borította ezt a területet. "Óregerdőnek" nevezték. (Hatalmas szálfaék voltak benne.) A betyárok hajnalig mulattak, majd átmentek Bakonyba. A révészekkel mindig jóban voltak, így könnyűszerrel változtathatták helyüket.

Révcsárda. Sok-sok mindenről tudna az öreg csárda mesélni. Súlyos tüdőgyulladás butorzatát kb 20 évvel ezelőtt tette ki az egyik főbíró. Széles padjai, nehéz kerek asztalai megannyi bevészt név, és jelekkel sok időt átélte. Ez a berendezés látta a betyárvilág tetteit. De ezeken az asztalokon írta a "Tihanyi echóhoz" c. költeményét a révcsárda falán falán Csillag Jenő művészi bronzrelifje hirdeti emlékét.

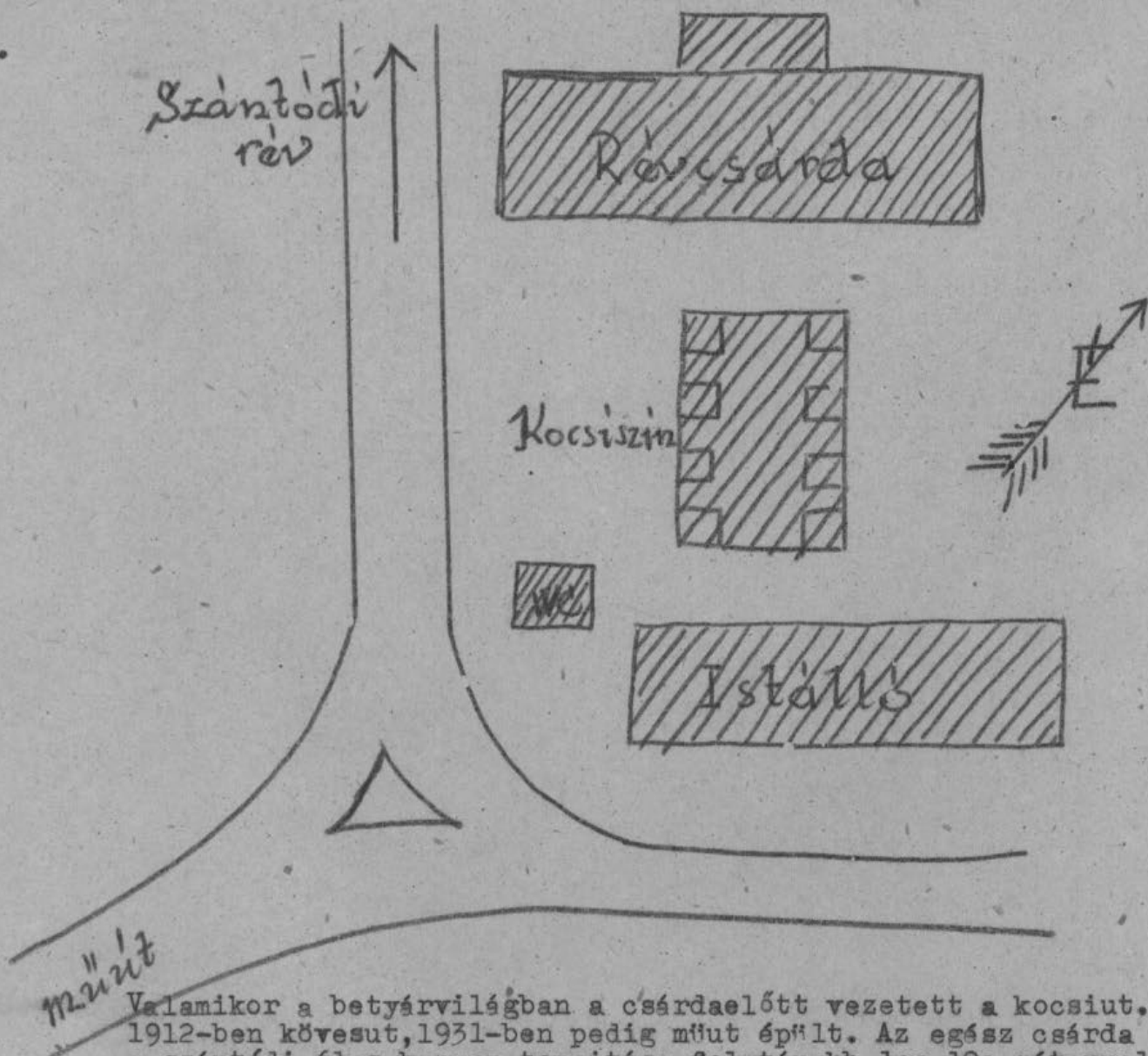
Oh Tihanynak riadó leánya!
Szállj ki szent hegyed közül

E révház írisi falai között
írta 1798 június havában
Csokonai Vitéz Mihály
A "Tihanyi echóhoz"
c. költeményét.

A költő emlékeztetése állította a kőbányai Polgári Serfűző Rt. és a Balatoni Szövetség. 1936.

Csokonai ebben az időben Csurgóról Kaposváron keresztül Kőröshegy-Szántódi réven hagyta el Somogyot és ment Zalába.

A SZÁNTÓDI RÉVCSÁRDA RAJZA.

Valamikor a betyárvilágban a csárdaelőtt vezetett a kocsit. 1912-ben kövesut, 1931-ben pedig műut épült. Az egész csárda - a szántódi éles kanyar tompítása folytán kb 100-120 méterrel a parttól beljebb került s így most az egész épület mögött, - háttal áll a műutnak.

A csárda-hajlott boltozatai régi építkezésekre emlékeztet. Kármentője, erős faráccsal s azon kis kiszolgáló ajtó volt, melyet erős tolvár védett a révcsárdás kimérőhelyét, valamint a kármentőből álló borospincét.

Balogh Lajos kb 16 éves lehetett, amikor a 72 éves öreg révész, Dobos Ferenc ajkáról utoljára hallotta mulatozás közben a szerelmek és busulók nótáját:

Hullámzó szívem a Balton,
Szerelmem rajta a csolnakom.
Szívem volt a kormányja,
Lelkem a vitorlája.
Megtört a hullámokon.

A csárda kb 1948-ig fogadta vendégeket. Ma már csak régi emléke beszél az öt felkeresőknek. A műut szántódi rév leágazásánál kis italcsárda szolgálja a megszomjazott új idők rohanó utasait, motoros, autós kirándulóit, vagy éppen a Révhez térőket.

A műut és a kaposvári ut találkozásánál Hívös László sikerült műve "Szt Kristóf" szobra áll.

Az endrédi Barát lyukból 3 km földalatti ut vezetett a szántódi p usztára. A betyárvilág kedves rejteke volt. Furuglaszó mellett mulattak.

Három furugla dal, amelyet dr Margittay Rikárd 1936-ban gyűjtött

1. Lassan

2. élénken

3. Lassan

Valaha főként a betyárok szerettek furugla hangjánál mulatni, mert rendszeren mélyebben szólt és csárdából, rejtekhelyről ki nem hallott.

B. Somos.

A Kaposvár-Szántód-i országuttól jobbra, a műttől mintegy 200 m-re háromszögben terül el. Valamikor Kőröshegy uurbéres telkes gazdáinak birtoka, amely legelőül szolgált. Razgha Gyula egykori kőröshegyi jegyző és Löwentritt zsidó vették meg és parcellázták fel a telket. A parcellázás teljes mérnöki irányítással történt. 30 parcella még 1926-os években elkelt. Két villa azon években, de a legtöbb 1930-36-os évekbe épült. Egy telket leendő iskolának fenntartottak, amely Balatonsomos és Somos telep központifekvésének felel meg. 1935-ben megalakult a Fürdő Egyesület, a háborúig működött. Feladata az utak, strand kezelése, rendbentartása. Strand kikövezése Kőröshegy községgel együtt, fásítása megtörtént szintén a község támogatásával karöltve.

Első villák közé: Razgha, Pintár, Keiser, Szatmári és Szentes villák tartoztak.

Somosban két ház kivételével a háború előtt épült. Ács és Borbély nem épp a villatelteken, hanem mögötte kapott házhelyen 1953 illetve 1954 tavaszán felépültek. Villany 1936 óta van. Az utcai világítást még nem sikerült megoldani s valószínűleg nem is tudják a villák közti hatalmas lombu fasor miatt.

Joguk a kőröshegyi strandon kabint állítani és fürdeni. A háborúk alatt az egész villanegyed rablás áldozatául esett. A hatalmas háború által okozott sérüléseket és rombolásokat ma már nagyjából kiheverték.

Község feladata lenne a fürdőstrand partjának rendezése (nád ösz-szenövés stb).

Ivóvize elsőrendű, meszes tartalmu, kb 10 méter mélyről kapják. A háború előtt Fűszeres, pék, hentes házhoz szállította a rendelés, (Kőröshegy, Földvár alá Siófok). Ma nehézségbe ütközik, mert 954. tavaszán nyílt Fórisné féle vegyeskereskedés alig tudja ellátni a körzetet. Népbolt, Közébt, Földszöv Kőröshegy, Szántód, vagy Földváron van csak.

Legtöbb villában kora tavasztól-késő őszig nyaralnak.

Va-sut.

Kőröshegy község vasutállomása 4 km-re fekvő SZÁNTÓD-KÖRÖSHEGY személy és teher vasutállomás. Vagy Balatonföldvár személy megállók hely, amely 3 km-re fekszik.

A DÉLI VASPÁLYA TÁRSULAT megépítette a Nagykanizsáig terjedő vasutvonalat. 1861. április 1-én új csodát látott a somogyi nép. Új lehetőségek ezrei nyíltak a vasut korszakával. A Balaton mentén négy helyen állt meg a vonat. Ezek közé tartozott kezdettől fogva Szántódé is. (Tihanyi révátkelő!) A fejlődésnek megfelelően nőtt az állomás területe, épülete. Mai képét 1928-ban végzett átalakításal nyerte az állomás épület. A raktár kb 50-60 éve épülhetett.

A sze, ély és teherpálya kb 800 m hosszú. Négy vágányu.

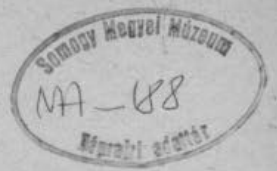
Forgalma nagy. Főként régen, amikor még a Siófok-Kaposvár-i vicinális sem volt. Tabtól kezdve az egész vidég idefuvarozott, itt szállt vonatra. 1900-as évekből részletekben épülő Kaposvár felé vezető vicinális lényegesen csökkentette a távoli vidékek forgalmait. (Első szakasz Tab-ig, második szakasz Mocsoládig, majd Kaposvárig bekötötték.) Nagy volt a forgalom az első Világháború előtti időben, ami érthető is.

Ma Kőröshegy-i téglagyár, a szántódi erdőgazdaság, a terményforgalmi vállalat, a borászat és kevés állatforgalom jelenti az áruforgalmat. Leadás a Barnevál részére takarmány, szemestakarmány, Földvár-i építkezésekhez homok, fa, cement, Földm. Szövetkezeteknek műtrágya stb érkezik.

Utásforgalma havonta kb 5-6000 személy, ezek főként üdülők teszik ki.

Balatonföldvár 1930-ban kapta a szép állomásépületét. Addig egy fabódé jelezte. Földvár gyógyfürdő. B. földvár személyforgalma ma havonta átlagban eléri a 22-23.000 utast. 90 %-ban mind üdülőforgalom illetve idegenforgalom hozza.

68

KŐRÖSHEGY KÖZSÉG MONOGRÁFIAJA
II. RÉSZ

FÖLDRAJZI RÉSZ
tartalmazza

1. Általános földrajzi tájékozódást,
2. Természeti földrajzát,
3. Gazdasági földrajzát a községnek.

41 o.
28 rajz

A község topográfiai leírása. Kőröshegy község Somogy megye É részén fekszik. A Balatontól 3,5 km-re D-re, Balatonföldvártól 2,1 km, Szántódtól 4,0 km, Siófoktól 18 km, Kaposvártól 63 km távolságra.

Greenw ichtől K-re kb 17°50'
 Egyenlítőtől É-ra kb 46°48'.

Tengerszint felett 130 m-re.

SOMOGY MEGYE:

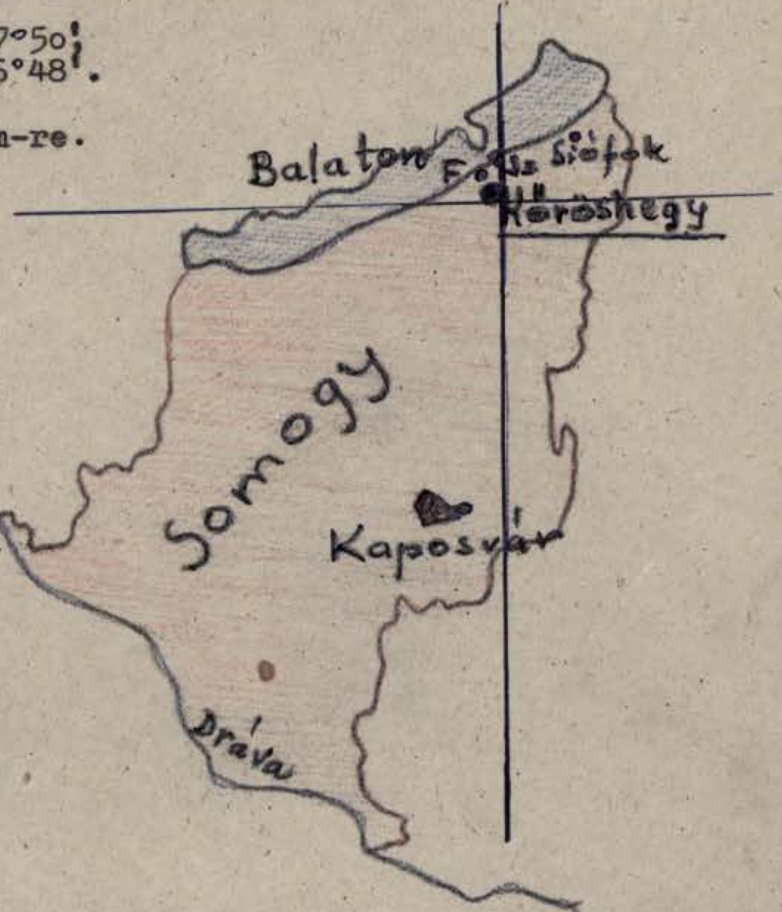
megyeszékhely: Kaposvár

SIÓFOKI JÁRÁS:

járás i székhely: Siófok

KŐRÖSHEGY

önálló tanácsu község.

Közigazgatási beosztás:

A múlt évszázad második felében a nótárius világa helyett, amikor még k a r á d i járás főszolgabírájához tartozott községünk, azokban a községekben, ahol nem volt elég nagy az értelmiség és gazdasági erejük ahhoz, hogy mint járás alkotó elemei önmagukban és községek gyanánt szerepelhessenek - több község - községi körökben u.n. körjegyzőségekbe szövetkeztek.

Kőröshegy község, mint körjegyzőség székhelye, irányítása alá tartozott Kereki, Pusztaszemes és Balatonföldvár. (Önálló körjegyzőség. Tabi járás székhelye: TAB volt. Somogyvármegye székhelye: Kaposvár.

Pl. 1937-ben Kőröshegy 5.958 kat.hold föld területű, 495 háza van, 1872 lélelkel.

Ugyanez évben Kereki 2.512 k.h. területű, 92 háza van, 565 lélelkel. Ugyanekkor Pusztaszemes 1.742 k.h.terjedelmű, 101 háza van, és 545 lelkes falu.

Balatonföldvár, még csak lakott helyeként szerepel községünknek.

Kőröshegyi körjegyzőség 1937:évben lakott helyeinek lélekszáma

Kőröshegy község	1368	
B.földvár	293	
Gyugypusztá	66	
Öreghegy	145	1.872
Kereki	468	
Amália pusztá	97	565
Pusztaszemes	468	
Alsómajos	30	
Kishegy	47	545

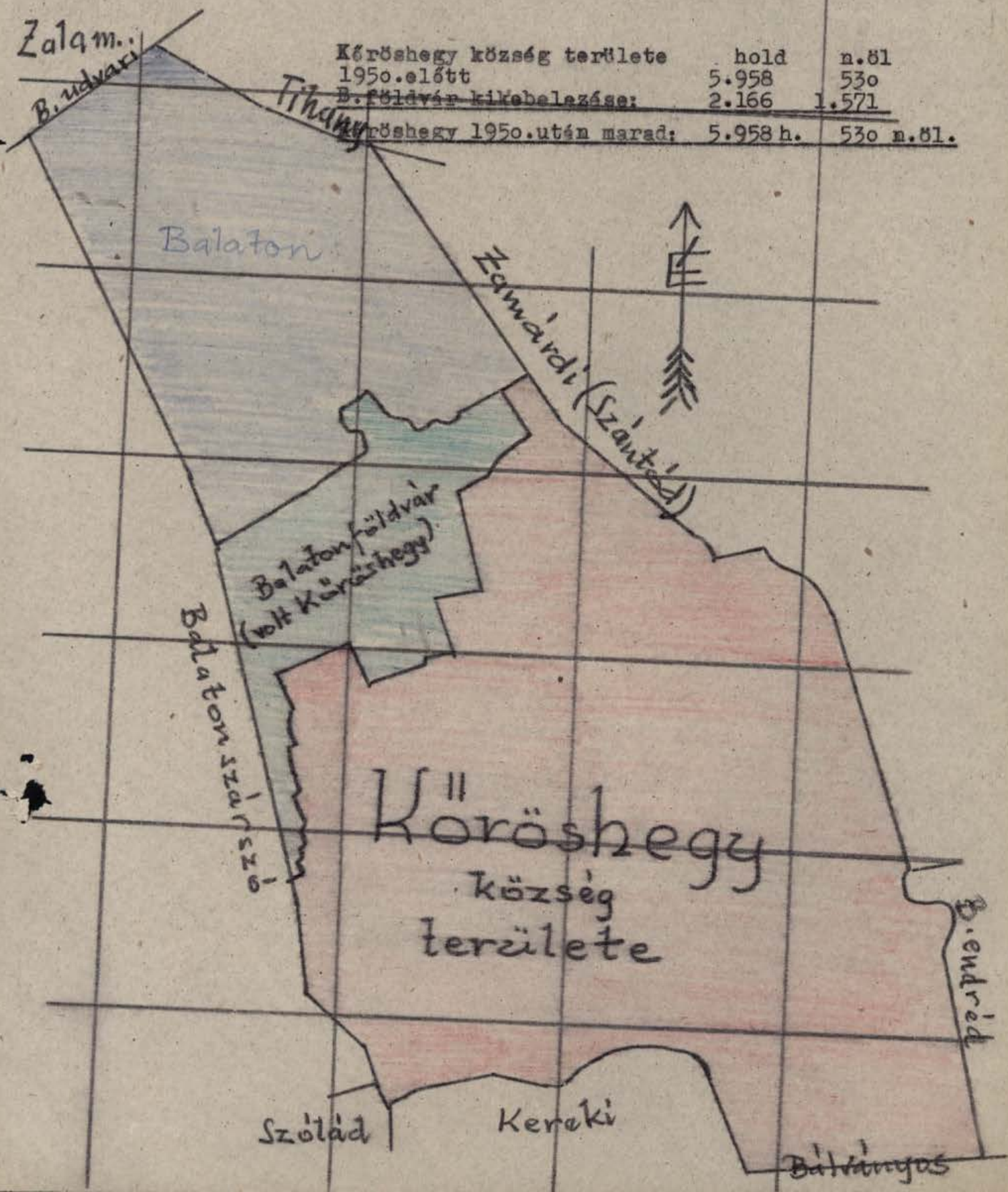
A körjegyzőség összes lélekszáma: 2.982 lélek.

B.földvár kivál. 1950. január 1-től Balatonföldvár kiválik Kőröshegy község kebeléből. Önálló községgé alakul, mintegy 2160 k.hold területű községi rész leszakít a volt község testéből.

Tanács ok. Magyarország államigazgatása beosztása a második világháborút követő időben alapvető módon megváltozott. A reformok eredménye, hogy a kőröshegyi körjegyzőség feloszlott és Kőröshegy, Kereki, Pusztaszemes, valamint az újkeletű Balatonföldvár önálló tanácsú községekké alakultak.

Határai. KŐRÖSHEGY KÖZSÉG HATÁRAI AZ ALÁBBIAK

Kőröshegy község területe	hold	n.81
1950. előtt	5.958	530
B.földvár kiképezése:	2.166	1.571
Kőröshegy 1950. után marad:	5.958 h.	530 n.81.

A táj általános jellemzése.

Kőröshegy környéke a somogy megyei dombvidékhez tartozik. A Balaton-tól délre eső Somogy-Tolnai dombvidék, az u.n. "kőtlen ország", pannoniai tengeri üledékből épült föl. Rétegeit a sivatagi korszak viharai előbb letarolták, majd lösz-takaróval fedték. Felületének a vízmosások és É-D irányú szélbarádák, közbe-közbe ugynevezett hátságok adnak változatosságot, egyébként egyhangu vidéknek.

A Séd patak terrasznán épült Kőröshegy falu. Teljesen beépült, csak a régi temetőnél van még szabadon. A község a tengerszint fölött 130 méterre fekszik. Kőrös-körül (mint a neve: Kőröshegy mutatja) hegy veszi körül, csak a Balaton felől nyílt. Gyönyörű kilátás nyílik a Balatonra az erdős Lucs tetőről (217 m), a Levelesi erdőben lévő Fejérvölgy váromától (303 m) valamint a Gyurgyát, mint község környékének legmagasabb pontjától (312 m). Több helyütt a hátságok (felkapaszkodók) meredeken megszakadnak; aszóvölgyek és lösz szakadékok még ma is képződnek kisebb mértékben. A Séd alluviális térszínét az ember szolgálatába állította, medrét kimélyítette és szabályozta. Régen két malmot hajtatott, ma két halastavat táplált az állandó vízzel. A Balaton nyugatias szél duzzasztó hatása építette turzágrendszerét a település és közlekedés számára ~~használat~~ (ut, talaj, stb. építéshez) használta fel a dolgozó nép.

Mielőtt községünk természeti földrajzával foglalkoznánk ismerkedjünk meg a Balatonnal, mint tájunk alakítója, erózióbázisával.

Balaton. Harmadkor végén tenger kullámszott hazánk területén. A tudósok eleinte pontusi, majd a Dunántul latin nevére Pannon-tengernek nevezték el. Csak a közép és magas hegyek emelkedtek ki belőle, mint dus növényzettel borított szigetsor tagjai. A mindjobban zsugorodó pliocén beltenger óriási kavicssturzásai feltöltötték a területeket. Ezek közt áramlások, a későbbi folyók medrei alakultak ki. Számtalan kisebb-nagyobb tó keletkezett. Geológusaink ebbe a korba teszik a Balaton születését, amely azonban akkor még egészen más alakú volt, amennyiben nagyon sokáig a Zalaegerszeg és Székesfehérvár irányában húzódó tólánccal állott összefüggésben. A korszak közetek között bazalt, bazalttufa, homokkő, konglomerát ismeretes. A pannon emelet rendkívül érdekes kőzetek között pedig a legismertebbek a kecskekörmöknek nevezett kongériák, melyek főleg a Balaton északi oldalán, a tihanyi partok mentén fordul elő. A pannon idő szülte a Tihany félsziget is. (Ilo gejzir kupp tanuskodik). A levantei korban Dunántul folyói ezután még jobban kialakítják folyási irányukat. A törmelékkepek durvakavics rátelapítással megnövekedtek. Ekkor a felhalmozódott törmelék a Balaton és a Velencei tó közé hidat ver. Pleisztocén korban szakadatlan romboló szélviharok dühöngenek. Megindul az u.n. porhullás, löszképződés (lösz-sárgaföld), mely vidékünkön különösen (a Balaton-Dráva és Duna közti részein) halmozódott föl. Több ezer év folyamán kitűnő termőtalajjá érett löszrétegek a pleisztocén faunának jellegzetes alakjait őrizték meg az utókor számára. Az erősen működő hévíforrások a cseppkővel rokon képződés gazdag mésztufa lerakódásai számos helyen magába zárta az akkori állat és növényvilág egy-egy képviselőjét. Ezekből tudjuk, hogy a pleisztocén növény és állatvilága (élete) nagyjában már nagyjában azonos a maival. A pleisztocén kor utolsó szakaszában jelenik meg Dunántul földjén az első paleolitik (őskori) kulturájú emberek. Leginkább a vidék peremhegyeit lakták.

A geológusok megállapítása szerint a tó azoknak a sorozatos kéregbeszakadásoknak köszöni eredetét, melyek a harmadkor legvégén következtek be a Dunántúli-Középhegységnek DK-i tívében, a Kisbalaton öblözetétől egészen a Velencei tó vidékéig, mintegy 150 km hosszúságban. Ha medemre "beszakadásról" beszélünk, akkor nem a Balaton vízmedencéjéről esik szó, hanem a zalai hegyek és a somogyi dombok között támadt megszakításról, melynek csak a feltöltődött legalján foglal helyet a tó sekély vize. Valamikor a Balatonhoz tartozott a somogyi part több berke pl. Szántódi-berke, vagy a Séd-berke is. Ezeket a Balaton egykor, jónéhány méterrel magasabb vízállás mellett teljesen elárasztotta hullámaival.

A Balaton kb több tízezeréves tó.

A tó keletkezésekor a fenék 10-15 m-rel mélyebb szintben volt a maiénál. A fenéket pontusi rétegek alkották. Legnagyobb bemélyedése a somogyi partok mentén húzódott, hosszú vályu alakjában. Levantéikori üledéket a pannonkori fenéken sehol sem találtak. Negyedkori szárazföldi sivatagi kavicsok, patakhordalékok, kavicsrétegek temeték be lassankint ezt a mélyedést. Legtöbb azinban a jelenkori tavi üledék. A számos furás útján megállapított tények közül talán a legfontosabb az, hogy a mai fenék alatt néhány méterrel, sok helyen 1-3 méter vastag tőzegréteg terül el. Et azt bizonyítja, hogy a geológiai jelenkort megelőzően, valószínűleg a negyedkor végén volt olyan időszak, amikor a tó vize a maiénál 6-7 m-rel alacsonyabban állott és a tó legnagyobb részében ellaposodott.

Vizsont a tópart környékén, a mai vízszint fölött 5-6 méterrel, sok helyen kimutatható a tó vizének a negyedkorban végzett romboló, gyaluló munkája. A Balaton vízszine tehát az idők folyamán igen nagy ingadozásoknak volt alávetve. A legalacsonyabb és a legmagasabb vízállás között mintegy 12 m a különbség.

Ami változás azóta bekövetkezett, a víz munkájának köszönhető. A szélhajtotta víz átszakította a különálló medencéket elválasztó gátakat és ugyancsak a víz építette fel a somogyi partokon azokat a csodálatos egyenességű homokturzásokat, (köskönyöket), amelyek ma a somogyi part berkeit úgy, ahogy elválasztják a tó vizétől.

A víz és a szél munkájának tulajdoníthatók azok a lenyesezt, magas partok, amelyek pl Balatonföldvárnál nagyon szépen láthatók.

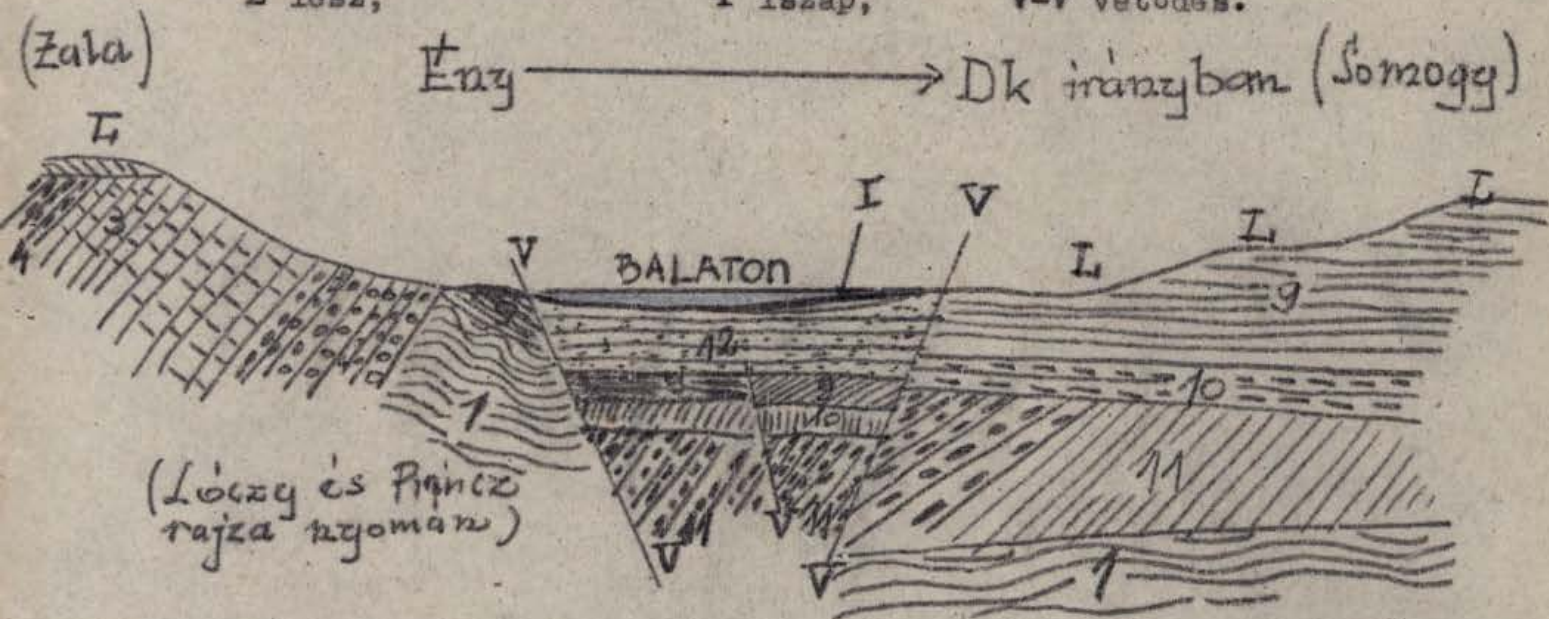
A kétféle part ~~alkotásai~~ természeteti ellentétei a következők

- a./ a zalai part kezdettől fogva szélárnyékában volt,
- b./ a zalai partok végtől majdnem végig régi, kemény sziklapadokból áll,
- c./ a zalai part összetöredezett körögei zegzugos partvonalat adnak, sok az öböl, félsziget.
- d./ a part - a zalai részen - mindenütt magas és határozott,
- e./ a széltől végett zalai öblökben sűrű nádasok vannak.
- f./ vizsont: a somogyi part állandóan szelek hazája, a somogyi part fiatal harmadkori üledékek laza anyagából épült fel,
- g./ a somogyi part (eredetileg öblözött vonala) a homokgátaktól kiegyenesedett, az öblök leváltak, elkülönültek,
- h./ itt csupa laza homok van a parton, mögötte nagy lápok, nádasok
- i./ a tóban kevés nádas tud dacolni a hullámok okozta állandó vízmozgással.

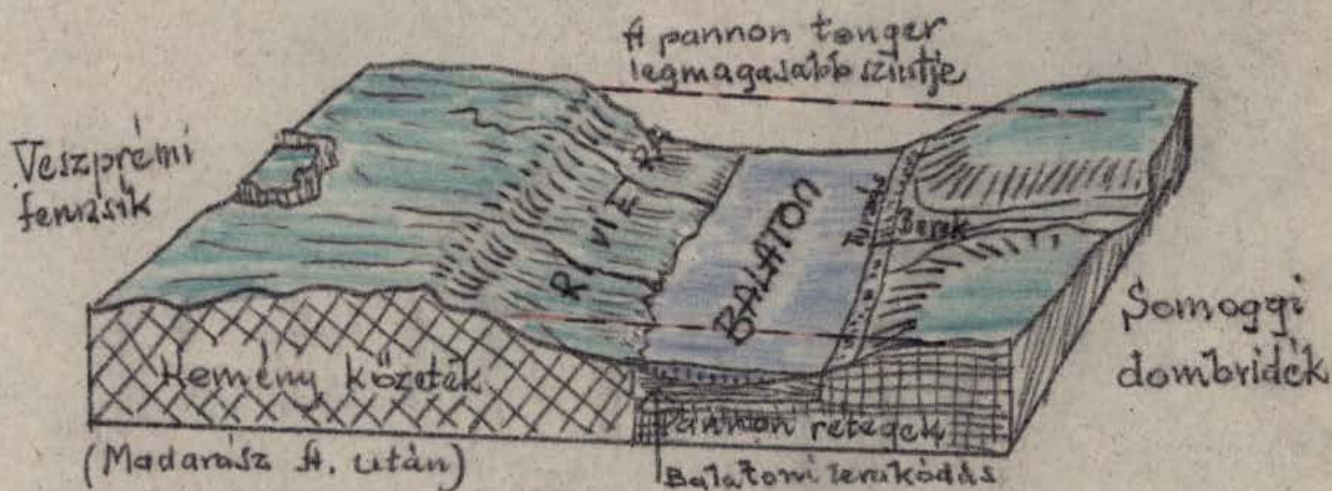
A két part ÉPÍTŐANYAGÁBAN mutatkozó különféleség egyébként arra is vall, hogy a Balatoni medence bezökkenését okozó tektonikai törésvonalak valaminő, mélyebben a Föld kérgében gyökerező elkülönülésekkel kapcsolatosak.

A BALATON ÉS DÉLI PARTJA IDEÁLIS GEOLOGIAI SZELVÉNYE.

1 Ópaleozoos rétegek	5 Liász	9 Pannon
2 Verrukánó	6 Kréta	10 Szarmata
3 Perm	7 Eocén	11 Mediterrán
4 Triász	8 Miocén	12 Levantei
L lösz,	I iszap,	V-V vetődés.

A BALATON KÖRÜLI FÖLDTANI KÉPZŐDMÉNYEK VÁZLATOS ÁBRÁJA
(tömbszelvénye)

Földkéreg. Kőröshegy falu vidékén és a Balatontól D-re legnagyobb részét fiatal harmadkori és negyedkori rétegek alkotják az altalajt.
Legtöbb helyen:

- a pannon-rétegekkel,
- a diluviális lösszel, homokkal, és
- az alluviális árterekkel találkozunk.

A mi területeinken régibb kőzeteket nem találunk. Ezért nevezik ezt a Balatontól D-re eső részt "kőtlen ország"-nak. Az ártézi kutfurások azonban Siófokon 70 m, Balatonföldváron 300 méter mélységben akadtak fillit-rétegekre. Valószínűleg a Bakonytól a Dráváig mindenütt közel a felszín alatt lappanganak ezek a régi kőzetek. Tehát amikor a halomvidékeinken járva, sehol egyebet, mint laza homok- és agyagrétegeket, vastag lösztakarókat nem találunk. a kőtlen ország nem is sejteti velünk, hogy ezek a laza rétegek talán csak vékonyan takarják a Magyar-Medencéből egykor magasra emelkedő régi kőzettömböket.

(Tekintsük meg "A Balaton és déli partja ideális geológiai szelvénye c. rajzot.) /Előző oldalon!/
A Balaton-felvidék tóparti felén mindenütt kiütköznek az ó-paleozoos zooni kőzetek. A V-V-ig Ővetődésekvonalait figyelve megfigyelhetjük, hogy a zalai és somogyi dombvidék szakadásáról van szó. Az ó-paleozoos rétegekre a triász illetve mediterrán, majd szarmata és erre a pontusi emelet ül.

A Balaton-felvidék tóparti felén mindenütt kiütköznek az ó-paleozoos zooni kőzetek. A V-V-ig Ővetődésekvonalait figyelve megfigyelhetjük, hogy a zalai és somogyi dombvidék szakadásáról van szó. Az ó-paleozoos rétegekre a triász illetve mediterrán, majd szarmata és erre a pontusi emelet ül.

A Balatonföldvárrott 1910-ben furt ártézikut, furási eredményei a mi tájunk földrétegére, földkéregére bizonyosságul szolgál.
(A 316,21 m mélyfúrás eredménye a következő oldal rajza mutatja).

Az alföldi süllyedés alkalmával a balatoni törésvonallal párhuzamos vetődések mentén támadtak horpadások. Pl. Jaba völgye stb. Törések később is átjárták ez a területet s legyező módjára ÉNy-DK-i irányba átcsapó törésvonalak, melyek az egész pannon-táblát sajátos nyalábokba hasogatták és ennek a dombvidéknek különös f felszínét megteremtették.

Tőlünk nem messze a harmadkor legvégén a Bakony Ny-i peremén (a törésvonal mentén) nagy tömegben nyomult fel a bazalt. Hatalmas bazalttufa- és lávatakarók, számtalan apró bazaltvulkán keletkezett ekkor. Ez a vulkános tevékenység igen hosszú ideig tartott. A tihanyi félsziget llo gejzirkupja még ma is oly ép, mintha ezen a helyen a hőforrások mégcsak nemrég szöktek volna fel a magasba.

Felszíni formák. Kőröshegy környékén a./deflációk, b./erózió alakította ki a domborzat formáit.

PLIOCÉNBAN a./ a szél horizontális mozgás következtében meglazult homokos és agyagos kőzetet a vetődés mentén elhordta. (ÉNy-DK irányban.)

b./DNy-EK irányban (a Balatonnal párhuzamosan) leveles vetődések.(vertikális elmozdulások)

c./később megújuló erózió hatására a leveles vetődés mentén jellegzetes völgyek jöttek létre.

Kőröshegy kiemelkedő dombjai a PLIOCÉN sivatagi éghajlat szélfuvásából fennmaradt maradékgerincek:

- Lucs-tető 217 méter magas,
- Levelesi erdő mölött 303 méter,
- és Gyugy-hát 313 méter magasán fennmaradt.

Mélyfúrás. Balatonföldvár és Kőröshegy általajáról 1910 óta van tudomásunk, mert az egészségügyi hivatal ebben az évben furatott értézi kutat a földvári állomás térszomszédságában. A furó 316,21 m mélységig hatolt le. A munkálatokat dr. Stréter Zoltán főgeológus ellenőrzése és irányítása mellett folytatták. A geológiai eredmények a következők.

EMELET	MÉLYSÉG	URAIKODÓ KÖZET	ALARENDELT	KÖVÜLETEK	EGYÉB
földszint	0,0 m		kőzet		jegyzet
Pontusi emelet		löss, homok, agyag			
	76,0 m	mészke, agyagmárga, agyag	homok, homokkő	Foraminiferák Polystomella Rotáliák stb	Egyes rétegekben molluskumok.
Szarmáciai emelet					
	181,17 m	homokos, kavicsos fíciós	agyag, agyagmárga	Pektének, Osztreák stb	Agyaz, márga közbe-településsel.
Felső mediterraneus emelet					
	228,21 m	agyagos homok, agyag, tufa, lignit			Különböző színű agyagos homok. Elkaolinodott zöldes agyag.
Alsó mediterraneus emelet		Lignit kb 2 méter vastag.			
	285,90 m	szillán, szericitpala			
Archaikus emelet					
	316,21 m	Mélyebbre nem hatolt a furó!			

PLEISZTOCÉN korban a lösz ellepte a deflációs térszint, nagy vastagságban rakódott a deflációs völgyek és mélyedések oldalára. A felsívatag éghajlatban a halmokon a növényzet a port leköti és ezzel ellankásítja a meredek lejtőket.

Erózió most ujult meg. Völgyek jellegzetes: konkavens völgyek (megfelelő bavigódás után kiszélesülés követte, állandó vízfolyás nem volt bennük.)

Aszóvölgyek és lösz-szakadékok képződése állandóan, kismértékben még a jelen korban is folyik.

Alaktani formák. I./ Az eredeti felszín: pliocénkori deflációval átalakított, s lösszel elegyengetett térszín van még ma is

a./ Gyugyhát-on (313 m). Az eredeti felszín darab E, K, D felé lapos gerincekben folytatódnak. Gyugyhát teteje nagy területű és lapos. Gyugyhátján nagy területű szántóföld van. Főként dombperemén helyezkednek el az erdők.

b./ Lucstető (217 m) és Öregerdő (300 m) csoportja hasonló, mint Gyugyhátról mondottunk.

c./ Csillagó vidékén hasonló a helyzet. Az eredeti felszín darabjai nem vízintesek, hanem lankás lejtőségek (1-5 fokig) alakjában maradtak fenn. Rajtuk földművelés folyik. Az erdő-sík a meredek lejtőkre, különösen a völgyek oldalára szorítkozik.

II./ A völgyek: deflációs (KÉNY-DDK)

eróziós

vagy lösz-szakadékok

a./ a Lucstető (217 m)-ről nagyobb eróziós oldalvölgyrendszer vezet le, vízfolyás nélkül. A szél néhol túl mélyítette a völgyet.

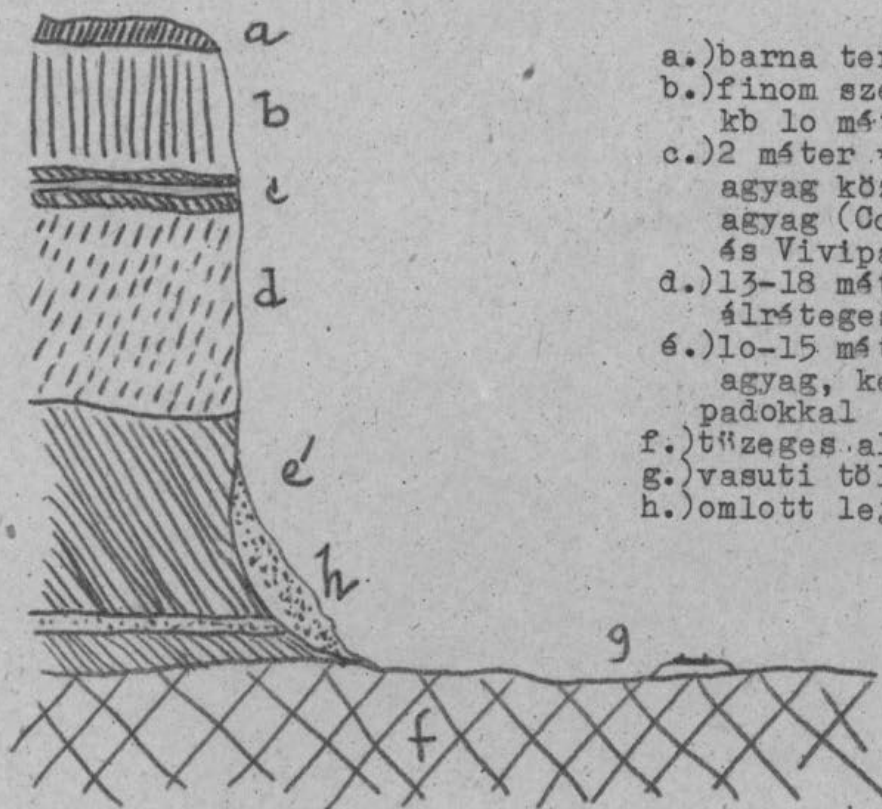
b./ Tótaljai völgy a Séd jobboldali eróziós mellékvölgye. Alsó szakasza szélesen nyílik Kőröshegy alatt a fővölgybe. A Gyugyhátról E felé jön le, állandó vize nincs. Középső szakaszán kis völgyi törmelékkupot találunk. A jelenlegi völgybevágódás 9-23 m mély. Az új völgy oldalai meredek. Lejtői néhol a víz alámosása miatt aláhajlók. A Tótaljai völgy a Pleisztocén korban vágódhatott be. (pleisztocén kori völgy löszben). A mai völgy a vízintes pontusi agyag és homokrétegbe vágódott bele. Mélysége is és szélessége is az alapkőzet keménységétől függ. Ezért homokos helyen kiszélesül, az agyagos helyen szurdok legmélyebb részei keletkeztek. A völgyben agyaglépcsőt agyaglépcső követ. A Tótaljai patak legelső szakasza állandóan előre húlja völgyfőjét a Gyugyhát teteje felé. (inszekvens völgy.) (Lásd a következő oldalon az ábrát.)

A Kőröshegy környéki térszín nagyfokú egyhangúsága az előrehaladott stádiumban levő maturus térszínre enged következtetni. (T. i. lankás lejtők, lejtőtörmelék közepesen vastag, aránylag lassan húzódik, vidék eredeti felszínéből nagy foltok megmaradtak.)

OKA: A Balaton, mint eróziós-bázis a pleisztocéntól napjainkig aránylag keveset csökkent (8-10 métert; hazánkban másutt kb 50 méterrel.) Az eróziós völgyhálózat fejlődésének hiánya erre vezethető vissza. Kis mértékben ma is napirenden vannak pl erős, nagy zivatarok 1891, 1914, 1929, 1940 vagy hatalmas hóolvadás, mint 1929-30 ban. (völgymosások, vízmosások, ártér).

A lösztakaróval fedett pannon homok és agyagrétegek legszembeszökőbb része Balatonföldváron van. Magassága 35-40 m-t is eléri. A b.földvári magaspárt szelvénye a következő oldalon.

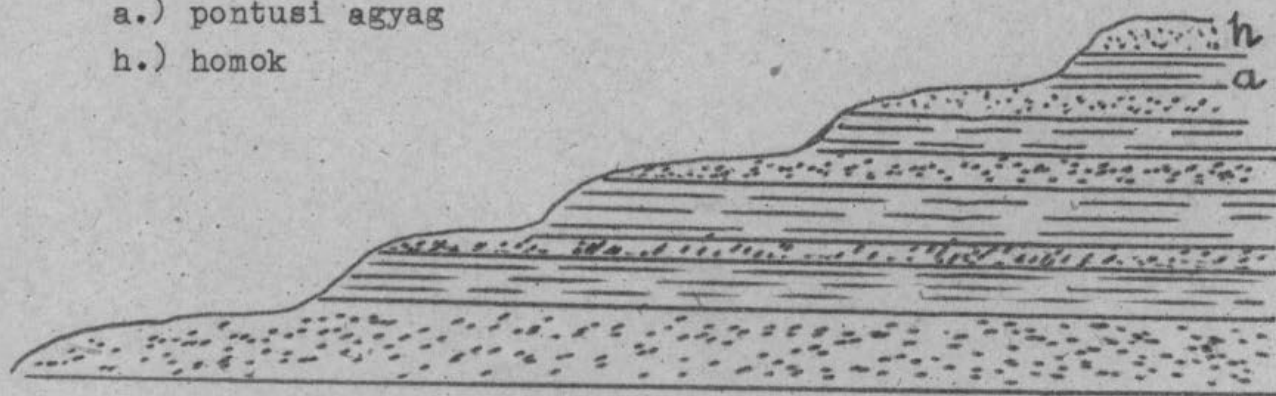
A BALATONFÖLDVÁRI MAGASPART SZELVÉNYE (Lóczy Lajos után).

- a.) barna termőföld
- b.) finom szemű típusos lösz kb 10 méter
- c.) 2 méter vastagságú szürke agyag közbe foglalt színes agyag (Congeria Balatonica és Vivipara kőviletekkel)
- d.) 13-18 méteres szürke, álréteges, csillámos homok
- e.) 10-15 méteres vastag szürke agyag, keményebb homokos padokkal
- f.) tűzezes altalaj
- g.) vasuti töltés
- h.) omlott lejtő

VÁZLET A TÓTALJAI PATAK HOSSZMETSZETÉRŐL (Haller László nyomán).

- a.) pontusi agyag
- h.) homok

← 2,7 km →

A bala tonföldvári magaspart omlását nem suvadás, hanem a nagy lejtésszög okozza. (Hajdan a Balaton hullámai alámos ták.) Részenben növény és cserje beültetésével védik a szép partfalat.

Szép példáját találjuk a vizmosásos horhóknak, amely annyira jellemző Kulsősomogy tájára, ha Gyugytetőről Szőlőhegyen keresztül ereszkedünk Kőröshegy völgyi településbe. A horhók jelenlétén a völgyoldalakban, a dombok lábánál vesszük észre, ahol ezek a vizmosások felfelé hátrálva marták bele magukat a hátak szeligi lankáiba. A hegyhátak tetején nem vesszük tudomást arról, mi lábunk alatt van. A záporok vize pillanatok alatt mély árkokat vájhat a légy löszbe, mindenütt, ahol annak valamely csupaszon hagyott sebhelyére bukkan. Ilyen kínálkozó hely a keréknyom is, amilyért ennek a löszvidéknek a lejtőin az utak csaknem kivétel nélkül jellegzetes sikhátorszerű mélyutak. Ezek az utak a szembe bejövő kocsiknak térhetnek ki egymásnak. A két oldalt emelkedő löszfalak tetején az akácok lombja teljesen összeér, az út szakszonként valósággal alagút.

Pusztaszemenestől D-re a 190 m magas dombtetőn állva, nem is gondolnánk hogy vízválasztója a Jaba és Séd pataknak. A Kőröshegy-Pusztaszemenesi völgy valamikor a Balaton egyik berekje volt, defláció és erózió alakította ki. Állandó vize van. Szelid lejtés, Nyugodt folyású vizerezet. Kőröshegynél két terrassa van. Az első mintegy 8 méter magas az alluviális térszín fölött. (Lösz nincs, termőtakaj, kavics, folyohordalék alatta). Ez valójában nem is terrasz, hanem valamikor a Balaton szintje volt ez. (8-10 métert süllyedt a tó.) A Séd második terrasz mintegy 22-27 méterrel magasabban van, tekintélyes vastagságú lösz fedi tetejét, Kőröshegy felett a völgy mindkét oldalán.

A balatonföldvár-szántódi partra futó hullámok állandóan morajlanak nek, rombolnak és építenek. A hullámverés nemcsak rombolja a b.földvári pannon rétegekből álló partot, de épít is. Mit épít? TURZÁSOKAT! Homok torlaszokat épít. Fűrészestaraju hullámaival a Séd alluviális térszínébe is benyúlt. (Turzások a balatoni nép elnevezése.) Ezen a turzáson épült a Déliviasut, műút és a villasorok egész sora a turzáson emelkedik.

(Turzások magyarázó rajza a következő oldalon!)

A balatonföldvári turzásrendszernek három főrésze van:

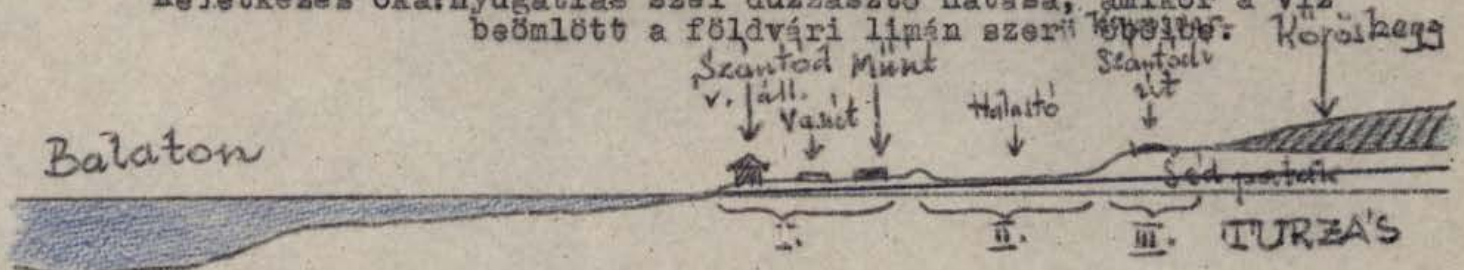
- 1./ első és legkisebb a szántód-kaposvári ut, amelyre épült, (IValak
- 2./ második Földvár-Szántód műuton belül (jóval fiatalabb)

Mindkettő magas balatoni vízállás mellett jött létre, képződésükkor a szántódi part még pusztult.)

- 3./ a harmadik turzás a Földvár-Szántód műút és a part között van.

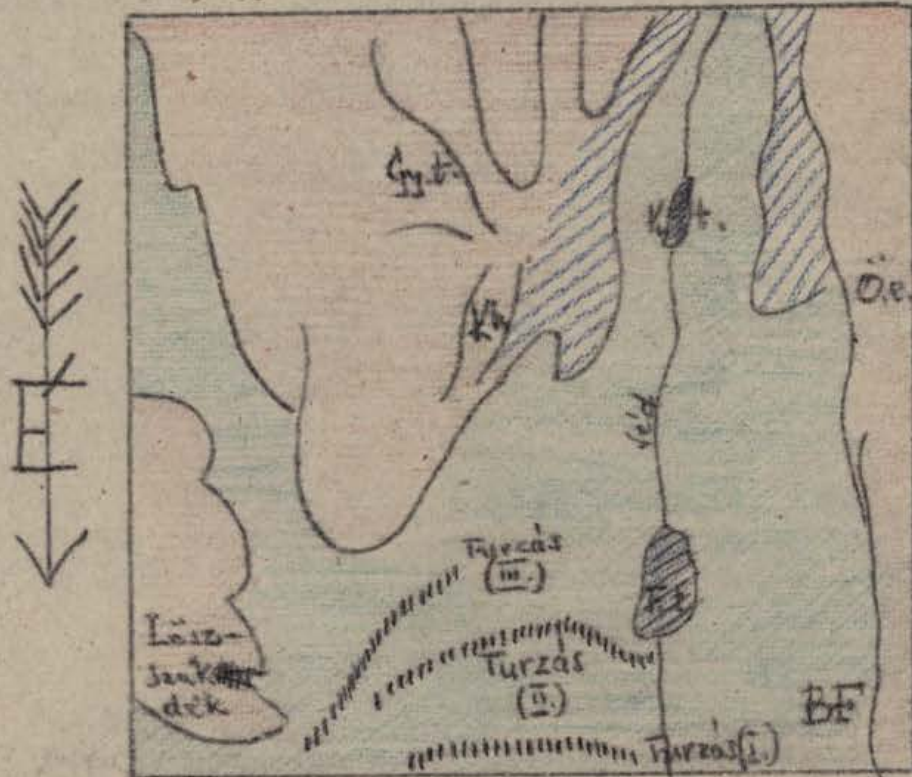
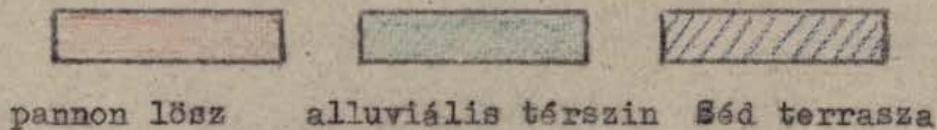
A turzás anyaga: kvarckavics, mészkő, bazalttufa s homokkődarabkák, a partok alámosásából van, hullám hordta össze. (kb 1,2-1,5 méter vastag).

Keletkezés oka: nyugatias szél duzzasztó hatása, amikor a víz beömlött a földvári lán szerről Kőröshegy felé.

Észak-dél irányú harántmetszése a turzásoknak.

A turzások helyzete a Kőröshegy környék térszínében.

Éghajlati viszonyok. Hazánk a mérsékelt égövbe tartozik. Éghajlatunkban három hatalmas időjárási "tömb" vagy "1. Keleti felét az Alföld, a szélsőséges szárazföldi, a nyugati felét az Alpok, a hűvösebb és pársabb óceáni időjárás, valamint a déli felét az Adriai tenger meleg, néha paradus időjárás befolyásolja. Az időjárás itt kevésbé állandó. Nézzük scrra a tényezőket:

A./ hőmérséklet. Januári középhőmérséklet - 1.5 fok,
juliusi középhőmérséklet +21.8 fok.
 Az évi középhőmérséklet +10.5 fokra vehető.

Természetesen különbség van pl Kőröshegy falu (130 m t.sz.fölött) és Gyugy puszta (300 m t.sz.fölött). Érzékelhető pl nyáron az aratási idő között kb egy jó hét különbség van.

A Balaton vize melegebb a Dunánál. Évi átlagos hőmérséklete 12,5 fok. Nyáron 28-29 fokra is felmelegszik. A közepes hőmérsékletű tavak közé tartozik. A hőmérséklet mindig az időjárástól függ. A Balaton - sekélysége miatt - fenéig lehül vagy felmelegszik, nem képes önmagát szabályozni. Ezért csak környéke időjárását tudja szabályozni.

B./ szél. A Balaton és környéke a szelek hazája, és szelek tanújja. Balatonfelvidék lankáiról a felmelegedett meleg légtömegek szállnak fel. Emelkedés közben szivóhatást gyakorolnak a környező légtömegekre. Maguk is bőségesen tartalmaznak párat és a Balaton felől is dus páratartalmu légtömegeket vonzanak magukhoz. A felmelegedett levegő lehül (100 m-ként 1 fokot). A lehült levegő nem képes többé magában-tartani páratartalmát.

A balatoni nép "Főszél"-nek nevezei. (fölylőru fuja szél). Ennek a szélnek szerepe főként a depressziók elvonulása után s zokott lenni, amikor napokon át fúj, többnyire melegebb időt hoz. Ez a szél dagasztja a déli parthoz a hullámokat, ez a szél volt a somogyocsi halomvidék homok elborítója, de ez a szél vájt ki a Kőröshegy-pusztarzeseni völgyet, a Séd völgyét.

A másik uralkodó szél a nyugati, amely rendszeren depressziókat kíséri, ezért esőt szorított hozni. Tartós esők és zivatarok jönnek. Időszaka főként a nyár. Télen gyakori a keleti szél, amely a kemény hideget hozza. Kőröshegyi tájnak a Földközi tenger felől DNY-on van a viharzugja (a rohadt sarok), ahonnan várható a rossz idő, vagy a jótékony zápor. A Déli szél majdnem mindig esőt készít. A vitorlásoknak a Balatonon mindig segíti (reggel, este) a vitorlázásban a partiszél.

Kőröshegy község a Séd völgyében az év legtöbb napjában széllal bélelt. (E vagy D szél felváltva fújdogálnak.)

c./csapadék. Falunk környéke csapadékjárás tekintetében átmeneti és nagyon csapodár. Évi csapadékatlaga 640-660 mm. Ez azt jelenti, hogy szántóföldeink egész évben 1-1 kat.hold földre 37.000 hl vizet kap.

Az esőzés maximum júniusban és októberben van, a minimum februárban. (gyakran kitölődnek, késnek.) Az októberi maximum csapadékját a Földközi tenger felől, a nyári esőzéseket általában az Atlanti óceán felől kapjuk.

A Balaton zalai partján végig dúló zivatarok ellen a Balaton jól véd, vagy néha aggaszt. A tihanyi emberek megfigyelése, ha Tihanyba esik, Kőröshegyen is. Szántód-tihanyi révénél a legkeskenyebb a Balaton és így könnyen áttör a vihar, zivatar.

A Balaton felett általában derült az ég: felhőtlen a téli és nyári időben. A párolgás miatt, t.i. a felhőképződés a melegebb szárazföld felett van. A napfény több, de erősebb is, mint másutt. (33%-kal több, mint az ország más területén.) Gazdag itt a napsugár az ultraviolet sugarakban. Kellemebbé teszi az éghajlatot a víztükör, mint hőmennyiséget lekötő. Az éjjeli lehűlést is mérsékli. Az időjárást a téli krétől visszaverődött napsugárzás előnyösen befolyásolja. A visszavert napsugárzás érleli a lankás partok szőlőit. Ezért emiatt is zamatosabb más vidékek gyümölcseinél. Közel a Balatonhoz a korai fagyok ellen is véd, illetve kiegyensúlyozza a lehűlést. Télen derült időben erős lehűlést okoz.

A csapadékmennyiség az éghajlat legjelentősebb tényezőjétől függ a táj növényi takarója, a talajvíz, forrás, stb. Annak ellenére, hogy a csapadékmennyiségünk közepes - gyakran száraz nyári időben hamar kiszáradnak a gazdasági növények pl ritkán van jó kukorica termés - a talajvíz eléggé bő és kielégítő. Mindenesetre nagy szerepe van ismét Kőröshegy környékének, hogy a Balaton 3-6 km sávjába esik.

Időjárási megfigyelt kiemelkedő adatok: 1884. június hűvös nyár, 1892. augusztus forró nyár, 1899 január enyhe tél, 1929. február kemény tél, 1954. nagy tél. Ugyiszintén: 1891. nagy vihar (12-15 szekeres fák dőltek ki), 1923. száraz év (Balaton erősen kiapadt), 1926. jégérés (Eb 20 cm nagasan állt a galsambtojágu jég), 1928-ban jég (nyulakat is agyonvert, a mezőn), 1941. nagyon nedves év, 1953. jó termés év, mert csapadékban kedvezett.

1812-13-14 és 17-ben jég verés pusztította el a vetést. 1817-ben a jég miatt sem búzája, sem bora nem volt Kőröshegy lakószámainak.

Vizrajz. A jégkorszak végén megindulnak a folyók. Az alluviális időben a folyók bevágódnak a löszbe és teljesen a mai alakját veszi fel a térszín.

A Séd völgye nem egyszerű deflációs, hanem defláció következtében keletkezett eróziós völgy. Egész vidéknek csak két állandó víztava és csak egyetlenegy fontosabb patakja: a Séd van. Balaton az erózióbázisa.

A Séd patak Pusztaszemes határában ered. Vizválasztó lábánál (188 m magasságban.) Itt ér véget a kőröshegyi szélbarázda. A vizválasztó E-i oldalán eredő Séd a Balatonba, az ellenkező oldalon eredő Jaba patak (Jaba völgy) a Sióba ömlik. A Séd lösz és opannon agyagba vágta kis medrét. Konzekvens vízfolyás. Séd régi völgytalpa Kőröshegy és Kereki vidékén jól láthatók. A régi temető kiásásakor keletkezett gödrök a Séd teraszának szerkezetét. A terrasz a mai alluvium felett kb 8 m-nyire van. A terrazon nincs lösz. Termőtalaj alatt, kavicsos folyóhordalék kb 2-2,5 méter vastagságban van. Séd: közép és alsószakasz jellegű, lassu folyásu, esése is jelentéktelen. Ember mégis szolgálatába állította: medrét kimélyítette és szabályozta. Folyása így kissé meggyorsult és zsilipek (malomárok) a segítségével vizimalmot hajtatott vele. Az egyik vizimalom Kereki község alatt volt, amely a múlt szd-ban eltűnt; a kőröshegyi vizimalom pedig 1926-28 körül leállt, helyette egy modern malom épült. Ma csak két halastavat táplált a Séd patak, amelyekről a halászati részben részletesebben foglalkozunk.

Kereki alatt a majornál már pontusi rétegekre is bukkanunk. Innen kis rétegforrás fakad, amely a Séd baloldali táplálója a Csillagó-tető lábától eredő kis forrás vizével. A Séd jobboldali mellékpatakja az időszakos, amely Kőröshegy alatt és Földvári halastó között találkozik: nagyobb, és csapadékosabb időjárás esetében.

A patak völgyében megközelíthető a vöröstéglás romvárat a Levelesi erőben (Fejérvár, vagy Katonavár).

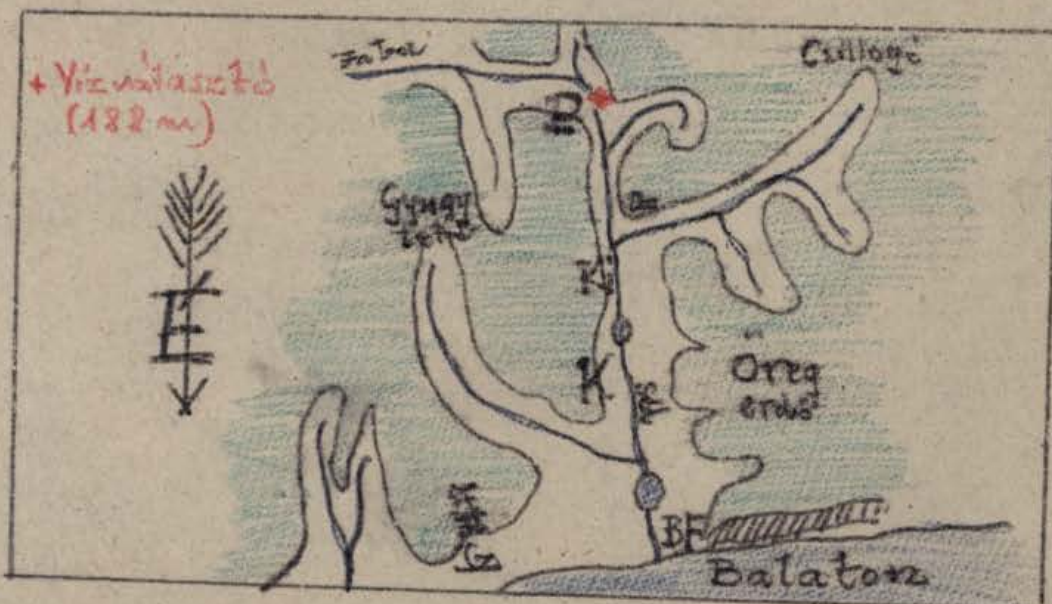
A sédek a somogyi halomvidéken, nem tudnak kifejlődni, rövidek, vízszegények, csatornázott patakok. régi berkek beöblösödések és a belső domvidékek vizét szállítják le a Balatonba.

Két vizválasztónk van még: A Gyugy-hát és az Öregerdő.

Területünk szorosan határos a Közép-Európa legnagyobb tavával: a Balatonnal.

KÖRÖSHEGY ÉS KÖRNYÉKE VIZRAJZA.

(Vázlatosan.)

Kőröshegyi tó kb 35 holdas, a Földvári pedig kb 50 h.kiterjedésű.

Balaton vize. Nézzük át röviden a közeli, határos Balaton tó vízrajzát.

Kiterjedése kerekén 600 km². Hossza mintegy 70 km, szélessége 12 km, közepes szélessége 8 km, de helyenként 5-6 km-re, Szántód-Tihany között pedig 2,5 km-re szűkül össze. Mélysége igen csekély, közepesen 3 m mély. A Balaton Közép-Európa legsekélyebb, de legnagyobb tava.

A tó mélysége lakemeglehetősen egyenletes. A somogyi parton teljes hosszában mintegy kilométer szélességű viz alatti párkány kíséri, melyet csak egészen sekély víz borít. Egy kilométeren túl nagyobb mélység következik, aránylag hirtelen. A nagyterületű viz alatti padka teszi lehetővé és utolérhetetlenül kellemessé a Balaton déli parton a fürdést. További előnye, hogy fenekét finom bársonyos homok fedi. A Balaton nemcsak fürdőzésre, hanem különféle vízisport (téli és nyári sportolási lehetőség) stb-re ad lehetőséget. A Balaton vízmennyisége 1800 millió tonnára becsülük. A Balatonnak rejtett forrása nincs, csupán a csapadék és bele ömlő patakok, sádek táplálják.

A tó áradását, apadását a Sió-zsilip segítségével kiegyensúlyozzák. Ez a Sió-csatorna torkolati műve 1947-ben készült el teljesen.

Addig szűk méretű zsilip nem uralta a Balaton szeszélyeit. Pl.

A tó vízállását 1863 óta jegyzik. A siófoki vízállásmérőnél 0 fok 104,11 méter. (Adriai tengerhez viszonyítva), 1863 óta a legmagasabb vízállás +193, a legalacsonyabb -42 volt.

	márc.1.	ápr.1.	máj.1.	jun.1.
1946:	80	85	80	76
1947:	89	146	152	152, vagyis az előtte

levő év kétszerese stb. XXX

A Sió-zsilip elkészülte után a Balaton már 120-nál magasabbra nem emelkedhet. A Sió meder most a Balaton környékét közvetlen bekapcsolja a Duna nemzetközi forgalmába.

A víz sekélyisége miatt a Balaton hullámai sem nőnek nagyra. Hét méternél hosszabb és másfél méternél magasabb hullámokat a legnagyobb vihar sem vet. Az ilyen rövid, de aránytalanul magas és egymást követő hullámok jobban megdöbálják a hajót, mint a tengeren - hol pedig 100 m hosszú és 7 m magas hullám sem ritkaság.

A "főszél" által felkorbácsolt hullámok a vizet fenékgig felkavarják. Vihar után a viznek kiegyenlítődést kereső mozgása van. Az egész tó hosszára és kb időtartamra 12 óra hosszat tart.

A másik érdekes mozgási tünete az áramlás. Ez áramlás főként Tihany (Szántódi) révnél figyelhető meg. Ez áramlás a víz felszínén nyugat-keleti irányban csaknem állandóan tapasztalható. De vajjon ezt mi okozza? Ha egy futó pillantást vetünk az alábbi térképre mindjárt érthető lesz a dolog természete.

A Balaton vízgyűjtő területe.

A Szántód-Tihany részénél a legközelebb a két part, legkeskenyebb a Balaton, mert a tóba mélyen benyúló Tihanyi félsziget a vizet alig másfél km-nyire szűkíti össze. A Balaton ezáltal két egyenlőtlen részre tagozódik. A keleti kisebb és a nagyobb nyugati medencére, amelyek közül az utóbbiba jóval több patak és árok vize folyik, mint a keletibe, amelyből meg éppen ellenkezőleg a Sió csatorna visz el jókora mennyiségű vizet. Az így keletkezett hiányt pótolja az áramlás, vizét áthajtja a keletibe.

A tó vize gyorsan változik az időjárás szerint és rendszerint csekély különbség van a felszíni és mélyeg rétegek hőmérséklete közt. A felszín hőmérséklete július-augusztusban 26 fok C-ra is fölmelegedik, de rendszeren átlagban csak 22-23 fok. Télen hidegekben befagyhat és ilyenkor egészen a fenéig 0 fok C. hőmérséklet lesz. A jég vastagsága különböző. Voltak telek, amikor alig 12-16 cm, azaz még nem halászható vastagságra nem hizott meg s voltak évek, amikor 51,60 sőt 65 cm jégvastagságot észleltek. Általában a tó vize a nyári időszakban valamivel hűvösebb a levegőnél, télen viszont melegebb. A tó fenekét elborító iszap hőfoka nyáron alacsonyabb, mint a vize, télen pedig néhány fokkal melegebb.

A tó gyakori színváltozása szintén a Balaton sekély volta miatt vezethető vissza. Tulajdonképen színe halványzöld és télen jóval tisztább, mint nyáron. A váltakozó szinpompát az ég, illetve a felhőzet színe, a nap állása, a víz felszínén a hullámjátéka, a hullámok által a fenékről felkavart iszap illetve homok mennyisége idézi elő. Derült időben pl. ha erősen hullámzik, sötétkéknek mutatkozik, nyugodt, szécsöndes időben az ég színét tükrözi, saját színét csak akkor láthatjuk meg, ha sötét és alacsonyan uszó felhőzet borítja az eget.

A Balaton vize lényegesen különbözik a többi európai tó vizétől. Vegyi vizgálatok alapján kimutatta a mult szd. derekán Sczuszter orovostanár, hogy a Balaton vize tulajdonképpen lúgosított ésványvíz. A vegyelemzések tanúsága szerint a Balaton vize igen gazdag szulfátokban, tehát kéntartalma ésványi sókban, ezenfelül szénsavas, alkális és alkáli-földes is. Ennek magyarázata az, hogy a tó a belevegyülő viznek csak csekély részét veszíti el a lefolyás útján, legnagyobb része elpárolog. Ize légy, kissé a timsóra emlékeztető.

A Balaton vizének vegyelemzését a következő táblázat mutatja:

EGY LITER VIZBEN:

Szénsavas mész	0.06820 gramm,
szénsavas magnézium	0.10794 gramm,
szénsavas nátrium	0.05617 gramm,
kénsavas mész	0.00238 gramm,
kénsavas kálium	0.00977 gramm,
kénsavas magnézium	0.06384 gramm,
klórmagnézium	0.01367 gramm,
kovasav	0.01784 gramm,
tímföld és vasáleg	0.00070 gramm,
Szerves anyagok	0.01820 gramm

Szilárd alkotórészek: 0.35871 gramm,

Félig kötött szénsav: 54.09 cm²

A Balaton vize egészséges, mert - nagy lévén az oxigéntartalma és lugossága - erős az öntisztító képessége. A Balatonviz jódtartalma is aránylag magas. Rádióaktivitása is nagyobb a közepesnél. A napfény pedig majdnem fenéig áthatja.

Ezek volnának röviden a határos nagy tavunk vizrajzának érdekességei.

Növény- és állatvilág. És mi van határos nagy tavunk vizében?

A Balaton környéke hatalmas növénykert. A növénytakaró nem ér véget a tóparton sem, a vízszílen túl, a víz felett és a víz alatt is folytatódik.

A Balaton környéke hatalmas növénykert. Szorgalmas botanikus több ezer növényfajtát gyűjthet össze. Fűvészkertnek is beillene.

A szárazföldi növényeket a tóparton mocsári növények, azon túl vízinövények váltják fel. Ezekben is gazdag a szomszédos hatalmas tó. Pár száz mocsári- és vízinövényfajtról írhatnánk.

A tó növényei abban különböznek a szárazföldi növényektől, hogy a víz számukra még inkább fontos. A mocsári növények vízből emelkednek ki, a vízinövények usznak a tó felszínén vagy alámerülve élnek.

A Balaton legismertebb mocsári bővénye a nád. A homokos déli part hullámverte, sekély vizében is viritanak üdezőld foltjai. Valaha a susogó-rengő nádszegély zöld falként zárta el az ember elől a tavat. A nád térfoglalása a mélységektől függ. A víz fenekén gyökerező nádas 1,5-2 méteres mélységnél nem hatol beljebb a tóba. Erelő növény lévén, tavaszoként új hajtás sarjad a nádgyökérről. A régi hajtás elszárad, lehull, s az erőteljesen növekvő fiatal áprilusra eléri a víztükröt. Utána rohamosan növekszik. A növény teljes hossza kb 4-5 méter. Virágai szeptemberben hozza, ekkor "hányja a cimerét"! Októberre rozsdabarnává változik. Télen jégpáncél zárja börtönbe a nádat - az embereknek meg utat nyit hozzá. Ősi szerzőkkel szembe fordítva a nádvirágok gyalázkával - megjelennek az nádvágók - és vágják a házépítéshez hasznos nádat, utána kékbe kötik.

A hatalmas tó elterjedt bővénye még a hinár. A parton sétálva is gyakran szemünkbe tűnnek vizalatti, sötét bokrai. Legelterjedtebb közöttük a szilfalevelű hinár. Viz alatt áttelelő gyökértörzséről tavaszoként új hajtás sarjad. A friss hajtások május végén eléri a víztükröt és rajta elterülnek. A napfény érlelő melegében virágot is hoznak. Ősszel végeszakad a gyöngyületnek. Ősz felé az egyre erősödő hullámok laszaggatják és partra vetik. A hinár hasznos növény a tóban, mert egyrészt a halak a fiatal friss leveleit is eszik, másrészt meg a rajta élő apró állatlállal táplálkoznak.

A hinárhoz hasonló, de nála is fontosabb növény a moszat. Néhány cm nagyságú vízbemerülő köveket, cölöp, moló stb-n mindenütt megtaláljuk a fonalmaszalatok ingó-lengő szálaival. A fonalmaszalatok alzatra rögzülnek. A lebegve élő moszatok egyik általánosan ismert fajtája a békanyál. A moszatok mindkét fajtája rendkívül nagy változatosságban található. Nagy mennyiségben élnek kovamoszatok. A Balaton örökké mozgó vizében a növények milliói élnek.

A tó élteti, táplálja növényeit - azok pedig ellene törnek. Különösen a mocsári növények. Már a hinár is a növényhad sereg szálláscsinálója. Nyomában könnyebben növekszik a nád, gyékény, sás és a többi tőzegképző növény. Így alakulnak ki a berkek, lápi rétek, tőzegesek.

A Balaton állatai rejtettek életet élnek, mint növényei. Valóságos állatkert nyüzsg a vízben, a tó mélyén. Vízében majd ezerfajta állatsereglet él. A mikroszkóp látómezejében egyszemélyes végtagoktól, többsejtű férgek garmadája észlelhető. Szabadszemmel az alsórendű rákokok (a hináron oldalozó mozgást végez, ezért a nép Oldalás Jánosnak nevezi). Az alsóbb rendűek életközössége: a plankton a halak fő tápláléka. A Balatonban szivacs is megtalálható. Rákok közül a 20-25 cm-es kecskerák ismeretes. Sok rovar az álca-korát vízben tölti pl az árvaszunyog is. A kagylók közül a kicsinytermetű vándorkagyló él nagy számban. A vizicsigák közül pedig a kavicshoz hasonló kavicscsiga tölti egész életét a vizalatt. Estéknként felsikketítő békakrekegést hallunk, kételtűek sem hiányoznak. Vizisikló is gyakori a nádasokban. Az árkokból olykor teknősbéke is belekerül. Hazánk 76 halfajtajából a Balatonban 40 fajtát találunk. Ez azt jelenti, hogy a tóban bőséges és változatos táplálékot lelnek. A Balaton élővilága (növény és állat) életműködéseik alapján összefüggnek és egységes egészet alkotnak. Az anyag körforgása itt is (tenyészet és enyészet) váltakoznak szakadatlanul.

Árterület. Pár szóval az árterületekről, és rendkívüli vízjárásról. A szántódi berek mocsaras, nádas részének egy részét 1943-ban lecsapolták. A háboru után ismét vizenyösség vált. Gazdaságilag sás, nád termelésen kívül nincs hasznosítva. A lecsapolás után a sás vizimadár-világ megcsappant.

Esős időjárás esetében a víz előnti a réteket. Nincs jó lefolyása az a domboldalokon lefutó viznek. A Séd bizony ilyenkor kevésnek bizonyul. Pl 1914ben történt, hogy Pusztaszemestől végig a Séd kiöntött és az egész rét tó gyanánt tűnt fel.

1940-ben nagy felhőszakadás volt Földvárrott, a halastó, műút környéke és a fürdőtelep uszott.

Az Ágossziget-i legelő és földvári halastó környéke mélyebb a Balaton szintjénél. November-december, de rossz téli csapadékeséskor is legkésőbb márciusra megjelenik a talajviz. Száraz évben kb augusztus hónapban kiapad, eltűnik.

1928. szeptemberében Pusztaszemes-Kereki-Köröshegy vonalában olyan felhőszakadás volt, hogy alig értek meg az idesebbek is. Pillanatok alatt a lefolyó viz olyan tömegei jelentkeztek, hogy az utmentti árkokban a rohanó ár kiöntött, a házakhoz vezető hidakat megromtította. A kövesut alépímenyét is szétrombolta és a hegyoldalak friss széntásairól a szó szoros értelmében lemosta a meglazított termőföldben. A völgyben minden viz alatt állott.

Az első világháboru előtt egyik felhőszakadás alkalmával a temető mellett elvonuló ár olyan hatalmas vizmosásokat hozott létre, hogy a szélső sírhelyekről koporsókat vitt ki a faluvégre.

Köröshegy környékén a szelid dombok és lábain a talajviz magasan megáll. Az 1928.évi szárazságot a kutak alig érezték meg.

Kutak. A falu É-részen 6-8-10 méter mélyről, a D-i részen 16-18-22 méterről és a Szőlőhegyben 18-25 méterről kapják a vizet. A község beltelkén majd minden háznak megvan a kutja. Az új sorban (Kaposvári és Bercsényi utcában) kevés, valamint a D-i részen általában, főként anyagi erő hiányában keresendő az ok, általában többen építettek közös erővel egy-egy kutat. Szőlőhegyben minden háznak saját kutja van.

A községnek egy furt kutja is van. Kb 195 méter mély, ebben 185 méter a vizállás. Szükség volna és betervezett ilyen furtkut-építést tervbe vettek: egyet Libicstér környékén és egyet az új sor környékén. A határban mezőgazdaságilag szükséges vízszempontból a község minden táján körös-körül van. Pl Halászó pta, Pál-linka ház, Mogyoród alj, Baksakut, Kódiás kut mind kültelken.

Ugyancsak kültelken fekszik a Borkut, kb 15-20 méter mély pince a domboldalba és legvégén iható forrással. Valamikor grófé volt, dézsma pince jelleggel szerepelt.

Tüzoltószivattyu-motor csak a község É kutjaiból képes vizet szivattyuzni. (8m határ kb.)

A köröshegyi viz minősége réssz. Meszes és jó d hiányos. Ez jellemzi a Balatontól délre kb 5 km eső kutakat. Kivételként talán Balatonsomos kutjai képeznek, akik vizük összetételével teljesen megelégedettek, sőt dicsekednek, hogy e tájon oly jó, üde viz nincs sehol. A furt kut vize a második talajrétegből jön, ivásra kitűnő.

Vizmű. Vizvezeték csak Földvárrott van. Kezdetben csak a fürdő rt nyáron működött, később a község vette át kezelését, 1930 táján új modern vizmű, biológiai derítő stb épült (még a síófokinál is újabb és modernebb keletű), azóta állandóan télen-nyáron a Balaton szűrt vizét fogyasztják. Előnyösebb annyiból, hogy nem jó d hiányos, így golyvaképződéstől mentesek.

A vasutállomás előtt volt egy gyógyforrásnak tekintett furt kut, mely erősen vasas tartalmu viz volt, egyesek gyógyyerőt véltek illetve tulajdonítottak neki.

Földvárrott van a környék legmélyebb furt kutja, melyből a környék altalaját megtudhatjuk. (Lásd ott!)

A földvári Népbolt előtt állítólag a legjobb ízű furtkutja volt az üdülő telepnek, de ezt valami oknál fogva - mert elromlott - betömték.-

Talajviszonyok. Kőröshegy környék talaja főként lösz, agyag és homok.

Az agyag főként a pontusi rétegekből maradtak ránk, legnagyobb ¹²⁻¹⁵ barna, vasas vályogot találunk (vagy kékes-sárgásbarna), téglasírtásra kiválóan alkalmas.

A diluviális lösszel és homokkal, mely a tájnak külön jellegzetességet ad. Homokja: muszkovit-csillámban bővelkedő, tipikus tengeri homok. Jó talajt alkot nagy foltokban még a sárgaföld, a lösz. Az alluviális ártereken humuszban gazdag folyóhordalékot találunk amely a környező dombok, falvak szeméjtét, porát, iszapját, trágyáját hordta ide és töltötte fel.

Kőröshegy és környékét még a XVIII. szd.-ban hatalmas ^{borították} ^{bükkösök,} a barna vályog talaj a fűves erdők klímájának függvénye volt. Az öregek megemlékeznek olyan viharokról, melyek 12-15 szekeres tölgyfákat döntöttek ki. Ezek életkora kb 150-200 évre tehető.

Ezek erdőségek feltört talajai váltak a környék földesurainak, jobbágyainak, zselléreinek első talajaivá. Ilyen termőtalajok a Gyugy-i, tetőn, a dombok lankáin voltak. A Séd terraszát kivéve, melyek homok, humusz, és durva kavics hordalékot, de semmi esetre löszöt nem tartalmaznak, mind löszös, márgás vagy agyagos talajok. Homokos főként a Somos tájrésze, löszös a völgy két pereme, és agyagos Kereki község felé, valamint Téglagyár környéke agyagos illetve vályogos. A pannoniai homok és agyag réteg települését, valamint a fennsíkron a lösz rétegelépülését az Öreghegy lábától felfelé haladva láthatja szépen az ember. De érdekes és felismerhető a Tótalja-i völgy esete is, amit korábban rajzban közöltünk.

Környékünkön a termőtalaj vastagsága különböző. A legvastagabban elterülő talajréteg a lösz pl a kutásakor a Szőlőhegyben 6-8-10 métert elérte. Másutt a határban általában 2 méter vastag. A földvári termőterületen mintegy fél méter. A kastély alatt, a Séd terraszán mintegy 1-2,5 méteres homok, kavics réteget tartalmaz.

A talajpusztulása hirtelen támadt zivatarok stb külső hatásokra ma is állandóan folyik. Halászó pusztán táján, és Kőröshegy fölött az Öreghegy oldalán nem egy helyütt terraszos műveléssel védekeznek a talajpusztulás ellen. Másutt betelepített gyümölcsös, erdő, vagy legelő meghagyásával védik a víz eróziójától a talajt. Savanyutalaja a kőröshegyi halastó környékének és távízének van. Így halivásra sem alkalmas.

Talajjavítások meszezéssel, istállótrágyázással, valamint szép mennyiséggel elfogyasztott műtrágyával s nem utolsósorban helyettesítésszorgóval vette kezdetét.

Az évi csapadékból kapott talajnedvesség a mélyen fekvő homokos talajok kivételével elégséges. A homokos talajokon általában a nyári nagy szárazság alatt a kultúrnövények teljesen kiszáradnak.

Növénytakaró. Már említettük, hogy Kőröshegy területének nagy részét egykor és még nem oly rég, az egész tájat átfogó erdőség borította. Ha ezek ezek el is pusztultak, de a talaj maga ma is kiválóan alkalmas erdőnevelésre. Még homokos, mind az agyagos talajon kiválóan diszlik a tölgy, bükk-, cser-, és gyertyánfa, melyek egyébként a táj uralkodó fánemek is. Gyakori a cser és bükk a gyertyán, de a bükk itt még nem jut uralomra. Elvegyűlten fordul elő a magaslati helyeken, de 200 méter alá nem ereszkedik. A nyárfák, szilfák és a virágoskóris eléggé gyakoriak. A dombok közt elterülő széles völgyek vizes berkeiben a nyárfák, fűzfélék és a mézgás éger mindenütt előfordulnak. A gesztenyések, alighanem még a régi telepítések maradványaként, de lehet, hogy a nyugati területekhez hasonlóan őshonos területen tenyésznek.

A táj jellegzetességeihez tartozik már néhány nem őshonos, hanem csak később betelepített fa így nyugaton xax jegyenyé, keleten pedig a Balatonpart környékén a jegyenyé, a somos üdülőtelep környékén és másutt utszéleket szegélyező hárs diszlik. Megemlítendő még a fekete

fenyő, amely különösen jól tenyészik a homokon, úgy hogy homokos tölgyesek vidékein kiterjedt fenyőerdőket is találunk. Pl. Lucs-tető - a neve is elárulja (lucs szó annyi, mint szurokfenyő). Hatalmas erdőségeket alkot a régi tölgy mellett a feleannyi időt kívánó és gyorsan növő akác is.

A mi vidékünkön kb 640-660 az évi csapadékmennyiség. Átmeneti terület a Középduna vagy Magyar Középhegység Nagy Magyar Alföld, valamint Dunántul növénykerülete között.

Állatvilág. Természetes állatvilág számára kitűnő hely bizonyult régen.

A hatalmas öreg tölgyesek, a párás völgyek, a mezős Séd, a nádas berek és a sás borított Balatonpart sok-sok vad csendes költő- vagy áthúzóhelye volt.

A hasznos szőrmes vadak közül: a zárt, összefüggő erdők fejedelmi lakója a szarvas szives tanyája volt. A dämvad ellaposodó agancsával (később a vadkertenek is) szives vadja volt. A legelterjedtebb és legkedvesebb csülkös vadja az őz volt, mely a zárt erdők nélkül vagy mellett is megél. Erdőn-mezőn megélő régi nyulat nagyszámban megtalálhattuk.

Hasznos szárnyas vadak: a legszebb tyukféle szárnyas vadunk a fácán és az elterjedt mezei tyukféle szárnyasvad a fogoly talált nagyszerű menedékhelyet a berkek, bozótok területein. Szalonka húzások, megtelepedésekre völgyeink, különböző vadlibák, vadkacsák, vizivad telepedett meg a jól rejtő nádasainkban.

Kártékony szőrmes vadak: ujabban elterjedt vaddisznó, ravasz róka, az erdő bozótos lakója a borz, a mezőt és halastókönyvet kedvelő nyuszt, nyest, görény, menyétosaládok mind megtalálhatók voltak.

Nem hiányozhattak a kártékony szárnyas vadak sem. Így sasok, háják, karvaly, mint ragadozók, ugyisintén a vadállományban kártevő dalmányos varju, szarka, szajkó félék is megtalálhatók voltak. Nem hiányozhatott a kedvelt gólya, és tájat egykor bőven lakó szürkegém sem.

A Séd patak szabályozatlan völgyében, mai földvári halastó helyén álló mocsaras nádas, sásos ingoványban, a lecsapolatlan szántódi berekben és nemszólva a nagy Balatonban rengeteg volt a hal. A békás halak főként alsóbbrendű állat és növényvilágból éltek, melyek összegyűjtő neve "plankton" valamint a ragadozó halak, melyek kissé kifejlettek, a náluk halakat és vízben élő egyéb állatokat fogyasztják. A fejlettebb halak veszedelme a ragadozó halak, a gémekek stb a hóhártermészetű vidra volt.

A vízben egyéb rengeteg csikbogár, csibor, vizipoloska, lópióca, béka stb volt. A vadhalak egész garmadájával hemzsegték kiöntött áradás után a mederbe visszahúzódó ár után a berkekben, medrekben, stb-ben halaink és ellenségeik, pontyfélék és harcsák.

A természetátalakító ember.

Hatalmas erdőségeink dúsnövényzetén élő és meghúzódó vadállatvilágunk, nedves, vizenyős berkekben élő szárnyasvadaink, bővizű Balatonunk táján régen kezdetét vette az itt megülő táj emberi kezének erdőirtó munkája. Kialakultak az erdők-mezők, nyíltvíz és halastó, gyümölcsös és szőlő. Ezeknek sajtóságos megosztlása mind tisztára az ember műve volt.

Ember és a tó. Már az őseink megtalálta a Balatonhoz vezető utat. Különböző népcsoportok érintik a tavat. Trajanus császár zsoldosai Dunántul meghódításakor új zsákmányukat Pannoniának nevezték el. Az addig névtelen Balatonnak is nevet adtak: Pelso-tó lett, latinul Lacus Pelso. A római tartós utakon jövő telepések csakhamar észrevették a Lacus Pelso szépségeit. A Balaton mentén a rómaiak az elsők, akik kővel és téglával építkeztek és cseréppel fedtek. Az épületek legnagyobb része a birtok közepén magában álló ház, latin nevén VILLA volt. A római kényelmi berendezések ugyanúgy a kézművesség és földmivelés - rabszolgamunkán alapultak. A szőlőművelést is rómaiak honosították meg. A rómaiak a tó első szabályozói. A római birodalom hanyatlása után a 4. szd-ban hunok, az 5. szd-ban keletigótok, a 6. szd-ban longobardok, majd avarok, két századon át frankok, majd szlávok a 9. szd második felében, majd a 10. szd-ban magyarok telepedtek meg a Balaton partjain. A honfoglaló őseink, Árpád vezér népének emlékét ma is emlékeztetnek a helynevek: pl Koppány. A tó partja csakhamar benépesül. Legrégibb építészeti emlékeket a tó mentén leljük. A vár építés kora új figyelmet szentelt a Balatonnak. A zavaros viszonyok ellenére új települések keletkeztek. A 14. szd-tól kezdve minden partmenti földesur halászhatalommal bír. A tatár-török világ szomorú sorsra juttatta a tó mentén megtelepülő embert. A török 16. szd-i előretörésével függ össze, hogy a Balaton hire-neve szétrepül a világban. A kuruc-korban a Balaton mente véres harcok színtere volt. A 18. szd-ban telepítések gazdagították a környék lakosságát. A tó gazdagsága magyar letelepülőket is vonzott. A nép főfoglalkozása földmivelés volt, kevés állattenyésztés. Itt-ott gyümölcs és szőlő termelés is társult. A halászhatalom mindenki férfi értett, mégis kevésnek volt kenyékeresete.

Bál Mátyás magyar tudós (1684-1749) a 18. szd elején jár itt és feljegyz: "Emlékszemre, hogy egyetlen huzásra olyan tömeg halat fogtak, amennyit csak több ~~szekerek~~ terhes szekér tudott elvinni." A tó halai mégsem gazdagították a partmenti népet. Bál Mátyás erre is választ ad. "A partmenti földesurak osztozkodtak a halászó vízterületeken s mindegyik a maga hasznára gyümölcsözteti a halászhatalommal, a maga szerszámaival dolgoztatja jobbágyságait." Ilyenformán a lakosság szegény és szűkösen él. Ebben a szd-ban alakulnak ki a birtokviszonyok is. Még hozzá elég kedvezőtlenül. A százezer holdakat kevesen birtokolják, a népnek semmije nincs. Nagybirtok fojtogató gyűrűje veszi körül a tavat és népét.

A társadalmi igazságtalanság képe a Balaton külföldi látogatóit is megrázza. Az olcsó viziút csak a dúsgazdag Festeticheknek kedvez. A többiek számára a tó csak akadályul ékelődött a közlekedésbe. A század építőtevékenysége inkább földesuri kastélyok és templomok emelésében jelentkezett.

A Balaton vizállása kedvére áradt-apadt. Somogy megye rendje mégis kimondották: "Regulálni nem kelletik".

A fordulat a 19. században következett be. A tó értékelésének és értékesítésének századai következtek.

Ember és tó kapcsolata kiteljesedett, gazdaggá, sokrétűvé vált. A Balaton elfoglalta méltó helyét a szívekben - és a közgazdaságban.

A déli vasút - mint a Balaton első vasútja, melyet a század fejlődése hozott - nagy lendítő erőt adott a Balaton megismeréséhez. A Balatonvidék népe lelkesen éljenezte a tovaágyuló gőzöst és a nótafák ajkáról felhangzott a dal:

"Megy a gőzös, megy a gőzös Kanizsára..."

Hires lesz a Balaton.

A mult századokban még gazdaságilag, haszonforrásilag értékelték a Balatont. Kriger Sándor pl lecsapolással akarta a nagyurak hasznát bővíteni.

A 19. században már másként vélekednek s a költők is felfedezik a Balaton szépségeit. Jelentős költőink néhányát utazott vidékünkön s számtalan alkalmuk nyílt a Balaton megismerésében és szépségei lefestésére.

A tő első méltatói Pálóczi Horváth Ádám és Kiss János. Verseikben már felcsillan a tő szépsége.

Mesolygó part, földeknek, réteknek,
Szép szőlőknek elegyülete,
Zöld erdőknek, csucsoknak, bérceknek
Ezer formát játszó képzete -

írja a Balatonról már mult század elején Kiss János.

Kisfaludy Sándor teszi országSZerte híressé a Balaton természet-
szeti szépségeit, amikor a következőket írta:

Nagyit a hir, ha szárnyra kél,
Itt valóság több a hirnél;
Ily szépet nem terme még
A magyar vad föld és ég.

A kies vidék gyönyörűsége Berzsenyi Dánielt is szerelmesévé
tette és zengő versorokkal a táj legnagyobb költői képét alkotta
ta gyönyörű versével.

Jer: nézd a Balatont, mikor a nap reggeli lángja
Tükrözetén reszket s mikor a hold fénye alatt ég;
Nézd a kék hegyeket, mint állnak sorba körülte,
Melyeken a nektár csorog és az öröm dala harsog.
Itt meredek sziklák tetején sok régi erős vár
Omladozó falain lebeg a mult hajdani képe,
S elnyeli a döbbsent elmét a fényes előkor;
Itt a századokat látott vadonok feketednek,
Melyek ezer meg ezer göbolyt kényükre nevelnek;
A szilaj árkászok legelészve legeltetik a nyájt,
S a kies estéken nyögdécsel lassu furulya.
Itt a sárga mező s kiterült lép terjed előnkbe,
Hol dus buzakalász hullámos tengere játszik,
S a barnult arató vig dal közt hosszú képét rak.

Garay János hajóra szállt, hogy a hullámokon utazva ismerje meg a
vidéket.

Uszik hajóm feletted,
Vitorláin fenn lobog,
Keblem feszül örömtől,
Szivem ver és dobog;
Egy új világban állok
Magas hullámidon,
Hazámnak tókirálya,
Tündéri Balaton.

Híressé tette a tavat s Tihanyt Csokonai Vitéz Mihály gyönyörű
költeménye is, melyet a szántódi révcárdában időzve írt.

Oh Tihanynak riadó leánya,
Szállj ki szent hegyed közül!

Garay János világosan látta, amikor alábbiakat írta:
Egy évezreden át ugarul állt a magyarnak
Tétlen pangásban, a gyönyörű Balaton.

Elveszett egy ezerév. De a gőzhajózás jövője biztatónak ígérkezett.
Még most csekély falukról
Falukra jár,
De réveiben rejlik
Jövője már.

A technika fejlődése hozzásegítette Balaton környékének felkarolását. Kőröshegy multja is közismertté vált. Ekkor még mindig a mult bástyáiként sorakoztak a hatalmas birtokok a tó körül.

Illyés Gyula a Horthy-korszak teljében forradalomról beszélt és forradalmi változásokat sejtet mikor így ír:

Kitűnt a hold Szántód felett
kékjén a délutáni égnek.
Ment le a nap Tihany felett.
Messziről hosszan összenéztek.

Igy néz ma a forradalom
farkaszsemt a régi renddel,
míg lent az embertájakon
dal és jaj árad, mint a tenger.

A változás néhány év múlva be is következett. A honfoglalás után ezer évvel új honfoglalók jelentek meg a tóparton. Munkások és parasztok, akik emelt fővel pillantottak szét a tájon - új korszak kezdődött velük a tó történetében.

Bronyiszlav Keszun szovjet költő a szépséges tóra gondol, amikor látomásként elé vetítődnek a ~~küzdők~~ felszabadító küzdelem nehéz hónapjai. De máris a pezsgő életre gondol:

E szó, akár az élet: Balaton!
Csillog a hab a parti homokon.
Nézd, falvak, kertek, kandi kicsinyek,
Megannyi gyöngyszám habpihe libeg,
Lassu zene a zöld hullámokon:
Balaton!
Balaton!
Balaton! (Dudás Kálmán fordítása)

A tavat azelőtt a nagybirtokok gyűrűje vette körül. A föld azé lett, aki megműveli. Ledőltek a sorompók, amelyek a dolgozókat a szépséges tótól elzérták. Ma a Balaton már a dolgozóké.

A balatoni csaták Somlyó György ~~szívében~~ szívében is visszhangot keltettek. A hála és szeretet hangja csendül ki: verséből:

Lankás Balaton tája
emlékszek e csatára?
Ezüst Balaton habja,
emlékszel még a hadra,
mely csillagos sereggel
jött, mint a tiszta reggel,
s fényét ránk hagyva ment el? -
Többé sose feledd el!

A tó fölött már a szabadság napja ragyog. Emlékeztetül Földváron a Vörös Katonák hősi emlékműve áll. Minden gondtalan pihenést és vidám szórakozást kereső földvári "üdülőknek" "pro memento", mert "probatum est", hogy:

Mindegy, mi vagy: bányász, halász,
földműves vagy művész:
legjobb barátod nyugszik itt,
igy gondoldj rá, míg élsz!
Te érted és értem adta ő
életét, mindenét:
meghalt, hogy élhessen tovább
a haza és a nép. (Iszakovszkij)

S az élettől lüktető Balatonföldvár azt bizonyítja: "a haza és a nép" tovább él. -

Hajón utazunk. Még jól ki sem gyönyörködtük magunkat a Balaton viztükrében, mikor nagyot dudál a hajó. FÖLDVÁR a Balaton egyik legmodernebb kikötőjébe futunk. Am ami Földvárból bennünket legjobban érdekel, az nem a több ezer üdülőt befogadó nyaralóinak sora, mert hiszen ezeket ma mindenütt megtaláljuk, hanem érdekel a tájék, a keret, a méreteiben hatalmas szép parti sétány. A százas nyárfák és ezüst tűji fenyők sora. Érdekel a hamvas fűzek festői csoportja, a rétek üde zöldje, a távlat mélysége s a látóhatárból kiemelkedő ~~lilapárás~~ hegyek lila párázata. És érdekel a part csodaszépsége. Az utakat sátorozó lomb szinompája. A virágözön. Az utakat szegő tarkaság. Megrészesít az illat. Alomba ringat a rovarzömmögés. Gyönyörködtet a cikázó lepkék tánca, amint ezrével libegnek a virágok fölött.

Érdekel a Lucstető. A Balatont kísérő löszpartok helyről-helyről itt meredeken szakadnak meg a tó felé és erdővel takart oldalakkal szép tájrészeket mutatnak az utasnak. Ezek egyik legérdekesebbje a 217 méter magasra felkapaszkodó Lucstető, melynek oldalait gyönyörű erdők takarják. Különösen szépek ezek az őszi hónapokban, mikor lombjaik a kanárzöldtől a biborvörösre, a színek minden változatát adják. A hamvas ezüstfenyők mellett ott látjuk a mélyzöld erdei fenyőt. A rozsdás tölgyek társaságában a fehér-törzsű, nyekergő nyireket. Az egyre susogó szilfák alatt a vöröslombu bengét, a lilába árnyaló kecskerágó és a bolyhos virágok ezreitől szürke-fehérnek tetsző iszalagot.

A Lucstető keleti lábánál és a Gyugyhát közötti völgyteknőben egy kedves fekvésű falvacska rejtőzködik a világ szeme előtt, a kétezer lelket számláló Kőröshegy. A többszázéves temploma mellett elsétálva, a pincevárost is elhagyva meredek ösvényen kedves szőlőkulturtáj fogad bennünket. A dombtetőre felérve, onnan visszapillantva magunk alatt látjuk a fák között meghúzódó ósrégi falut. Észak felé nézve isteni kilátás nyílik. Előttünk látjuk a tihanyi félsziget minden szépségével. S nem tudjuk hogy mit nézzünk? A gőzhajók méltóságos huzását vagy a 900 éves káptornyu apátságot, a mély távlatot vagy a szinte megfogható levegőt a hatalmas víztömeggel együtt, melynek aranyló, ezüstlő, mélyzöld, halványkék, vagy kobald színű fodrain sziporkázó fénnel játszó napsugárt. Avagy a tulparti magaslatok lilapárás árnyékaiban gyönyörködünk és ősi regéket hallgasson a hegyfokon megülő alkonyi szellőtől?

Avagy elnézze a vitzáblánál nem kisebb égtáblát, melynek színe olykor opálos fényben ragyog, máskor mély ultramarin, szürke, vagy biborban pirosuló? Megfigyelje a felhő születését, melyek olykor finom, habszerű fátyolozással, vagy tömött vattapamacsok alakjában ülnek a látóhatáron, máskor meg aranyló, csipkés széleikkel - mint óriási fejkendővel - takarják be az égi mennyasszony derült homlokát? Vagy alnézze -e, hogy a láthatárról nehéz gomolyagokban miként usznak a tetőpont felé és szeszélyes alakú fodraik miként simulhák egy tömeggé és miként változik a mély, szinte sziporkázó ultramarin ég kékes, vagy barnás-szürke hatalmas felületté?!

Csoda szép a Balaton, ez a láthatártól - láthatárig érő, egettartó, örökös mozgásban levő hatalmas víz!

Szép az egymással játszó, egymásra futó hullámgyűrűk sora. Szépek a szelid gyengén ringó habok itt, az ijlesztő, zugó, tajték hegyeket hányó örvénylések amott!

Szép a napkelte. Vajjon láttátok-e már a napkeltét a Balatonon? A hajnalt, amint földszőlje álmából a csendes vizet? Láttátok-e, mikor a ~~szélesvízpartok mögött~~ síkfoki alélt tájmögül fölbukkan az izzó korong, mikor a hullámfodrok biborszint játszanak és mint a mosollyá ébredő gyermek, vidáman, csacsogva simulnak tova?!

Láttátok-e a pillanatonként változó szinpompát? Az azurban, smaragdban, zafirban, opálban tündöklő vizet? A rózsa-ibolya fétyollal bevont eget s az eget tarkító biborszegély felhőfirtöket, melyek gyors vándorutjukban a látóhatár peremén lebukni látszanak a vízbe?

És láttátok-e az alkonyt? A sűrű felhőkárpit mögé bujós vérvörös napot? A hosszú, pirosan izzó fényhidat? A sötétedő eget, föltámadó szelet, mely fűtylve, sziszegve végtat tova a hullámok fölött és nyomukban rózsaszegély, fehér taraju habfodor szalad?!

Csodavíz ez, melynek igazi, állandó színe nincs! Reggeli párája habosfehér. A nap emelkedésével fokozatosan élénkül. Ultramarin kéksége a déli nap hevében bégyadt tejszínűvé válik, míg délutáni, zöldeskékbe átfolyó színe, az alkony óráiban ezer színt ragyogtató opáltengerré dagad!

Hát még a holdas éjszakák! Mikor legénycsinpaláttal látszik letakarva az ég. Mikor a fogyó holdsarló átfurja a sötét palástot és a felhőrongyok mögül sárgás-kékes-zöldes ragyogásban tünik elő a hold, hogy ezútfénnel szőjje be az alatt csendesen szunnyadó és csak élmében fodrozó vizet!

Vagy mikor sötét felhőcsomókkal játszik bujócskát a hold és fénylő sarlója udvart von a sötét paláston? Mikor tündérbarátainak ragyogó hidat épít a vizen: libegő, táncoló csodahidat, melyen ~~szélesvízpartok~~ vigtáncot lejtenek az erdők, vizek tündérei?!

Csodálatos tobzódásai ezek a színeknek! Képrázatos változásai a hangulatnak! Aki egyszer látta, nem feledheti, aki egyszer fölkereste, azt rabjává teszi és vágyódást kelt lelkében, hogy újra-újra lássa!

Amilyen szép, magával ragadó a fehérvitorlásokkal tündelt nyugvó vagy fodrozó Balaton, olyan döbbenetes féleletes, ha háborog. Az eget ólomszürke felhők takarják. A föltámadt szél bömbölve, sikongva száguld végig a vizek hátán, s mozgásba hozza a hatalmas tömegét. Morajló zugása gördül végig, mintha messzi-messziről égyszót hozna a szél. Mintha titánok futnének a fenék alatt, habzani, forni kezd a víz és hullám hullámot ér.

A szél fűtylve, sivitva száguld. Vele versenyt rohan a hab. Hol szétszaladnak, hől összecsapnak s magasra hányják a zöldes tajtékot. Aztán lassanként elül a vihar. Megszűnik a szél. Megszelidül a hullám. Eltűnik a zöldes tájék tajték. Mint a haragját vesztett ember arcán kisimul az ezernyi barázda. Szétfoszlik a felhőkárpit és mikor újra kist a nap, a régi, kedves, nyugodt, szinpompás víztömeget üdvözlí újra. A tisztáson, domboldalon hófehér szőrű birkák legelnek. Az erdőszélen ötlýuku furuglából, a rigó hangját igyekszik kicsalni a szűren heverészó juhász. A lombok szélei tüközve tündökölnék a verőfényben. A mélykék égen kövér felhőgömbök üzik egymást. Eggyé folynak, aztán újra szétválnak s mikor elborítják az eget, az iménti mélykék ég tejszínűvé válik újra.

Nemsokára a községi hős legelő erdőbe érünk, melynek szélén éppen juhnyáj pihen a kut mellett, a lapon és egy terebélyes szilfa árnyékában az öreg páztor üldögél magányosan. Mire gondol az öreg, amint így nap-nap után reggeltől estig magányban őrzi juhait. Meg is kérdezzük tőle, mit csinál egész nap?

"Gondurodok és furuglázok", feleli készséggel. Van nekem egy olyan régi könyvem, melybe a betűk alig látszanak ki - meséli tovább - de abba olyan történetek vannak amiket talán még maguk se hallottak, pedig tán sok iskolát kijárhattak. Ezekre a történetekre gondolok. Hát hallották e már, hogy lett a Balaton? - Nem tudjuk, mesélje csak el. -

No az úgy vót, hogy egyszer régen, de nagyon régen egy kecskepásztor legeltette a nyáját azon a nagy mezőn, amin most viz van. Akkor a Balaton feneké egész száraz vót még faluk is vótak rajta, még nagy kövek heverték széjjel, mint most Kálon. Az a pásztor meg nagyon szerette a bort, oszt ha be vót rugva, istentelenül káromkodott. A kecskék meg szerteséjjel legelésztek, de egyszer az egyik különös messze elkódorgott. No, szalad utána a pásztor, de megbotlik egy nagy kőbe, orra esik. Fölkel, csunyát káromkodik, felkapja a követ, dobja a kecske után. De inhol viz fakadt a kő helyin s olyan bőven folyott, hogy beleveszett a pásztor is, a nyáj is, de még a faluk is mind viz alá kerültek. Ha jó füle van maguknak, eccaka még ma is meg hallhatja az elsüllyedt templom harangját a viz fenekiről, ha meg hullámszik a Balaton, most is látni rajta a bodros kecskenyáját, amint szökös a viz fölött, pedig a kőrüket már Tihanyba régen kivetette a viz.

No ez érdekes történet volt, de most furulyázzék nekünk valamit, mert látom, kikandikál tarisznyájából a furulya.

Kihuzza az öreg pásztor a zeneszerszámot, mely még egy ritka példánya a kiveszőfélben levő ugynevezett ötliku furuglának. Körülbelül 90-100 cm hosszú. Bocsfából (bodzafából) faragott, a rendes 6 lukuval szemben csak 5 hangképző nyilással készült, pentatonikusan hangolt furulya ez, mely sokkal mélyebben szól a rendesnél.

Valaha főként a betyárok szerettek hangjánál mulatni, mert azt a rejtetthelyekről nem lehetett annyira kihallani. Ezt a furulyát a játszó állóhelyzetben térdei közé veszi és így alsó vége majdnem a földre ér.

Tud-e még rajta játszani öreg? -

Hogy a rossebbe ne tudnék? - Tessék csak meghallgatni. Milyen nótát játszik? Szomorut vagy vigat? -

Hát egy-két szomorut, utána egy vigat. -

No figyeljen csak ide, most száraz az idő, szépen fog váltani a furuglám: -

Lassan

No köszönjük a nótát öreg, de most már Isten áldja, majd máskor tovább hallgatjuk, ha erre járunk. Most sietünk, Tihanyba szeretnénk még menni. Talán csak jó idő lesz, ugye? Abbiz a, jó! - feleli az öreg, mert Zala derül, akkor pedig suba ~~beszkerxerxerix~~ terül. Ha Somogy derül, akkor bocskor merül. - Elbucszunk s hamarosan feltűnik előttünk az öreg révczárdá.----

GAZDASÁGI FÖLDRAJZ.

Gazdasági viszonyok általános képe.

A 18. századig Kőröshegy földje királyi, egyházi és közben török kézen volt. A török időben megcsappant lakosságban lüktetett az élet. A 18. század elején a falu természetes szaporodásán felül még újabb leteleplők is vonódva a parthoz - növelték a lakosság számát.

A nép főfoglalkozása földmivelés volt. Ehhez némi állattartás és szőlőtermelés társult.

Bél Mátyás, aki ez időben ezen a tájon megfordult a következőket jegyezte fel Kőröshegyről. (Noticiae Hungariae 1730.)

"Kereshegy hajdanában híres és kiváló építésű templomáról és kolostoráról híres hely (vidék), de később el lett pusztítva. Református telepeseket fogadott, akik ma is lakják. Széchenyi gróf alattvalói az egész megyében igen híres szőlőmiveléssel emelkedik ki. Ugyan ez a magyar tudós állapítja meg, hogy a nagybirtokok fojtogató gyűrűje veszi körül a tavat és népet.

A század építőtevékenysége földesuri kastélyok és templomok emelésében jelentkezett.

Csak egész kevés földön éltek szabad jobbágyok, akik a kötelező tizedet fizettek.

Az 1795/96. évi összeírásból (Tabella - lista) kitűnik, hogy a telepnek (Kőröshegy) 113 háza, 971 hold földje, 294 hold szőlőföldje van. Lovaknak és kocsiknak száma 62. Két vízi malom működik. Kőröshegy Igalhoz tartozik.

A jobbágyfelszabadítás alkalmával félszáz jobbágy a korábbi szabad polgárokkal együtt kb 2:1 arányban uralták a birtokot az urasággal szemben. A legjobb földek egy tagban az uraságé voltak. Urasági földek harapofogóként fogták közre a falut és népet. Az izig-vérig magyar falu főfoglalkozása most is föld és szőlőmivelés némi állattartással volt.

A 2:1 arányú földbirtok nagyon csaló arány, mert ha hasznavehetlen és urbéri birtokot levesszük és nem beszélve a földminőségről az aránymérleg 3:2 arányban az uraságéra billen. Ez a csalóka képet támasztja alá az a tény is, hogy kevés föld lévén a szőlőnek jobb jövedelmet jelentett és így a szőlőmivelés kultiváltabb volt itt. A szőlőterület a felszabadított jobbágyok javára 1:50 arányban van. (urasághoz viszonyítva). Ez viszont azt is jelenti, hogy kapott pott területük legjava domboldal - irtás föld.

A századfordulón a nép foglalkozása ^{kevés} iparosságtól eltekintve maradéktalanul változatlan. Az új Balatonkultusz napszám, fuvarzási lehetőségeket kecsegtet a földnélküliek ~~iktatva~~ és erősebb fogattal rendelkező gazdáknak, - mellékfoglalkozásként.

A két világháború közötti földreform ~~reform~~ osztatás inkább háztelkekre hozott némi könnyítést. Gazdaságilag csak annyit, amennyit a neve mond: Pröletár földek.

Az 1945-ös földreform mályreható változásokat hozott. Kőröshegy községnek ma kb 3800 k.hold föld területéből 80 % föld a dolgozó nép kezében van. Az erdő, mely mintegy 20 %-ot tesz ki, az állam kezelésében van. A fenti terület (80 %-osból) kb 10 % a közösen gazdálkodók kezelésében (TSz), a többi: 260 gazda 0-5 hold, 84 gazda 5-10, 32 gazda 10-15 és 13 gazda 15 feletti birtokkal rendelkezik. Összesen tehát 70 % föld 449 gazda kezelésében van. (Az a föld, aki megműveli.)

Nem számottevő, de gyáripara is van: 1 téglagyárat említhetjük. A régi takácsok felosztása után az asszonyok tanulták el és mindenütt háziiparként tovább virult. ~~Ma ebből semmi nyom nincs.~~ Szép számmal, mintegy község lakosságának 5 %-a iparos.

A felszabadulás után alakult közeli s határos Kereki községben környékünk mezőgazdaságát gépesítéssel ellátó állami gépálmás, mely erőteljes fejlődésével biztató jövőt mutat. Ma a mezőgazdaság helyzete pedig a volt szőlőtermelő-mezőgazdaságból áttérni a szőlőtermelő-állattenyésztő mezőgazdaságra. Ezt segíti a nemrég alakult s szép eredményeket felmutató méntelep.

A község. A község népessége. ÖSSZESEN: 2.186 lélek.

Megoszlása: a./korszerint:	0-6 évig	186 személy,	baba és
	6-14 évig	230 személy,	gyermek,
	15-18 évig	67 személy,	tanuló,
	19-felfelé	1703 személy.	választó-
			polgár.
	Összesen	2186 személy.	

b./nem szerint 47 % férfi-, és 53 % női-nem.

c./foglalkozás szerint csak kb említjük: ~~kb 65%~~

- 80 % földműves,
- 5 % ipari és kereskedelmi dolgozó,
- 5 % hivatali dolgozó,
- 10 % napszámmunkás, időszaki munkás és egyéb.

d./ nemzetiségre nézve 100 % magyar. (kivéve 1 család cigány és Balatonosomosban pár horvát család lakik).

Bel- és külterületi lakosság:

1937-ben	1954-ben
Kőröshegy község 1368 (64,3 %)	Kőröshegy község 84 %
B. földvár 293 (21 %)	B. földvárt 1950-ben lecsatolták!
Gyugypusztá 66 (4,7)	Gyugypusztá 1 %
Öreghegy 145 (10 %)	Mocsármány 0,5 %
Összesen: 1872	Halászó pta 1,5
	Kishegy 0,5
	Szőlőhegy 4,5
	Borkut 2,0
	Öreghegy 1,0
	Somos 2,0
	Balatonosomos 3,0
	2186 lakos = 100,0 %.

Földvár leszámítása után mind a községben, mind a külterületen számszerű fejlődés mutatkozik. (Öreghegy értelmezése bizonytalan, valószínűleg Borkut, Öreghegy, Szőlőhegy mind beletartozott), Gyugypusztá család-világa megszűnt, földhöz és házhelyhez jutottak s belsőbb telepettek meg.-

Születések és halálozások számára vonatkozólag szép anyag állott rendelkezésre, de csupán egy-egy időszak kimutatását készítettük el s nem folyamatosan:

Év:	ref. anyakönyv szül.: meghalt:
1726	11
1727	15
1728	21
1729	24
1730	21

Év:	ref. anyakönyv		r.k. anyakönyv		állami anyakönyv	
	sz.	+	sz.	+	sz.	+
1744		13				
1745		10				
1746	25	5				
1747	26	4				
1748	30	17				
1749	29	8				
1750	25	8				
1751	35	25				
1760	21		11	10		
1761	32		12	10		
1762	31		15			
1763	42		14			
1764	14		36			
1765	50		51			
1766	39		46			
1775		40				
1776		27				
1777		23				
1778		35				
1779		25				
1795	42	45	8	3		
1796	36	~~29~~ 29	12	4		
1797	48	56	5	12		
1798	41	33	10	-		
1799	37	24	10	5		
1800	45	34	14	9		
1801	45	37	7	9		
1802	3 2	13	14	6		
1803	36	37	8	11		
1804	40	51	6	9		
1805	36 (fi 16)	45 (fi 20)	5	4		
1836			15	9		
1837			17	14		
1838			26	9		
1839			17	9		
1840			20	6		
1841			15	10		
1842			22	10		
1843			11	8		
1844			15	8		
1845			17	10		
1877			23	18		
1878			19	13		
1879			29	21		
1880			19	16		
1881			15	16		
1882			24	13		
1883			20	20		
1884			27	13		
1885			23	11		
1886			27	12		
1896					31	33
1897					56	35
1898					53	32
1899					52	42
1900					55	29
1901					50	24
1902					50	38

	Sz.	+
1903	50	38
1904	42	42
1905	47	36
1914	39	28
1915	28	39
1916	16	25
1917	19	38
1918	16	42
1919	36	29
1920	44	25
1921	54	29
1922	44	35
1923	38	30
1943	47	28
1944	50	37
1945	46	31
1946	62	29
1947	42	25
1948	58	55
1949	41	44
1950	43	25
1951	25	23
1952	25	24
1953	30	17

Ilyen képet nyújtanak a népmozgalmi adataink!

Népbetegség, gyermekhalandóság nagy volt. Az államosítás után, a dolgozók nagyrésze SzTK tag (főképp szegényebb dolgozók) és így ingyenes orvosi, kórházi gyógykezelés áll rendelkezésükre, aránylag fillárekért gyógyszer - Kőröshegy egészségügyi helyzetét nagyon javította. A gyermekhalandóság ugyyszólván megszűnt.

Osztályviszonyok állapota múltban és ma között főképp a volt uradalmi cseléd felszabadulásával, földhöz, házhoz jutva magának egészségesebb s önállóbb életet rendezett be. Az osztályviszonyokra visszatérve régen főként a zsidóság és jobb módú parasztság, valamint az értelmiségi réteg hívott orvost s ma pedig az egész dolgozó társadalom fokozottan él az egészségügyi lehetőségekkel. Eljutottunk már odáig, hogy még a dolgozó parasztság is ellátogat Héviz vagy vagy más gyógyfürdő és ~~külföldi~~ gyógyhelyre. -

Munkaerómérleg. Régen, amikor a kis parasztnak ~~kív~~ kávés földje lévén, jól ebből tudta végezni rajta a munkát. Az uradalmak pedig az állandó cselédség mellett sommásokat (időszaki munkásokat, 6 hónapra) hozatott főként Zalából, vagy Mezőkövesd környékéről szoktak jönni. A földnélküliek és kisparasztok saját munkájuk mellett part, nap-szám, fuvar és egyéb alkalmi munkára mentek.

Ma a munkaerómérleg megváltozott, sőt nagyon is. Az állami szektorok, középparasztság idénymunka-napjaihoz alig kapnak segítséget egyszerűen nincs munkaerő felesleg. A legtöbb munkaerőt a nyári szezonban Balatonföldvár üdülőtelepei nyújtják, vagy alkalmi munkaként az év jó idejét lekötheti. Nyugodtan mondhatjuk ma a faluban munkaerő hiány van.

Lakosság összetétele ma heterogén. A második világháború előtt is, és után is a századforduló óta állandóan beköltözés és vándorlás jellemző. Laknak itt: Borostyánkőstől - Nagyszebenig és Esztergomtól - Pécs-környéki származású emberek. Ez a konglomerát összetétel a község életében érezhető, ez teszi nem egységessé, visszavonulttá, maradvány illetve közömbössé.

Régen érdekes - külön rendeleteket szabott a letelepedni kívánóknak s egyik típusjelük lett: óvakodott mindig az idegen behatásoktól, fajli keveredéstől.

Hivatalos adatok Kőröshegy történetéből.

Év	szén		v a l l á s				nemzetiség		anyanyelvet nem beszélő
	h szén	l szén	r k	r e f	e v	i z r	magyar	német	
1563	30								
1580	35								
1715	18								
1726		674							
1793		704							
1794		662							
1795		676							
1796	113								
1816		693							
1820			400	800	(kb)				
1860	139								
1872				753					
1881	189	1362	545	741	15	61	1306	10	46
1913	330	1543	680	822	10	31			
1930		1872							
1932	375	1877	1083	756	14	24			
1934	454	1877							
1937	495	2038							
1939		1872							
1954	3899	2186							(b.földvár nélküli)

1930-évből még az alábbi adatok állnak rendelkezésre.

gazdasági cseléd, kereső	61
eltartott	89
gazdasági munkás, kereső	178
eltartott	190
többgyermekes elégtelen keresetű gazd. munkás támogatásra szoruló	12
inséges család támogatásra szoruló	12
munkaképtelen	4

1935-ből az alábbi adatok ismeretesek:

törpe, kisbirtokos, napszámos	
segélyre szoruló	60
kukuk házhelyre szoruló	109
építési kölcsönre szoruló	13
tatározási kölcsönre szoruló	2
közkut	3

Mezőgazdaság.

A földterület megoszlása birtoknagyság szerint:

Régen:	Két világháború közt:	Ma:
Egy ezer holdnál nagyobb birtokon gazdálkodó nagybirtokos (a mindenkori földesur) és 15 holdon aluli szabadpolgárok, 1-2 holdas zsellérek, csak házas zsellérek.	Egy középirtok, amelyen a földesur gazdálkodott (terjedelme 100-1000 h.) Egy-két bérlő 100-3000 holdnyi területen. 5-6 kisbirtokos 15-20 h. földön, kevés kisbirtokos 5-10 holdig és legtöbb 0-5 holdig.	Nagybirtok nincs. Középirtok ~~nincs~~ 1. (a Tsz földterülete) Kisbirtokos: 0 - 1 holdig 1 - 5 holdig 5 - 10 holdig 10 - 15 holdig 15 - 20 holdig 20 - 25 holdig
		Összesen: 106 154 84 32 11 2 389

A földbirtok megoszlása művelési ágak szerint:

1950. előtt (az 1937. évben)			1950. után (B. földvár kiválása után maradt:)		
szántó	2235 k.h.	38%	2045 k.h.	35 n.öl	58,9%
rét	363	6	299	1 53	7,8
legelő	293	5	182	795	4,8
szőlő	327	5	263	421	6,9
kert	144	2	42	1 315	1,1
erdő	768	13	748	1 157	20,4
nédas	4	0	-	-	-,-
terméketlen	1824	31	2	618	0,1
ÖSSZESEN	5958 k.h.	100%	3791 k.h.	1 058 n.öl	100,0%

Az egyes szektorok egymáshoz viszonyítottasága:

Az egyénileg dolgozó parasztság a földbirtok	70 %-át műveli,
A termelőségvetkezeti csoport a földbirtok	10 %-án termel,
Az állami erdőgondnokság(erdőt) a földbirtok	20 %-át kezeli.

Terméketlen terület a korábbihoz viszonyítva nullának mondható.

A község vetésterülete ma körülbelül így alakul:

kenyér gabona nemiek	40 %
kapásnövények	32 %
takarmánynövények, gabona	10 %
ipari növények	18 %
szőlő (ujszőlőtelepítés)	2 %
Összesen	100 %

Nagyban hasonul a beadási százalékos kivetéshez, vagyis a szükséges termelendő növényekéhez: (beszolgáltatási kulcs)

kenyér gabona	42,4 %
takarmánygabona	11,9 %
tengeri	23,0 %
napraforgó	16,4 %
burgonya	16,3 %
Összesen:	100,0 %

1935 évből gazdaság statisztikai adatok. (B.földvár is benne!)

művelt kat.hold	X	gazdaságok száma			
		0-800	800-1	1-5	5-10 k.holdig
3336	X	250	47	111	36

föld nélküli	gazdasági területek			
	1 kh	1-5	5-10	10-200
93	26	277	265	1483

1954 évi gazdalaistrom adataiból. (B.földvár nélkül!)

művelt kat.hold	0-1/2	1/2-1	1-3	3-5	5-8	8-10	10-15	15-20	20 fölött
2037	46	60	97	57	64	20	32	11	2

A tartalékterület, valamint kert és földadó alá nem eső területek együttes kategorizálása.

	0-1/4	1/4-1	1-3	3-5	5-8	8-10 holdig
gazdák száma:	94	110	114	45	75	27
szőlő	6	31	114	123	340	168
kert	3	6	2	1	5	1
rét	-	5	21	17	35	23
szőlő	-	-	27	19	50	23
erdő	-	1	9	8	13	9
legelő	1	8	3	2	5	1
f.a.n.	5	1	13	6	15	8
Összesen	15 kh.	61 kh.	189 kh.	176 kh.	465 kh.	223 kh.

	10-15	15-20	20-25	25-30	30-nál több
gazdák száma:	37	15	7	1	1
szőlő	323	167	98	18	18
kert	1	3	-	4	-
rét	57	34	23	2	6
szőlő	49	27	16	1	4
erdő	17	9	-	-	-
legelő	4	4	6	-	1
f.a.n.	11	7	4	4	1
Összesen:	454 kh.	353 kh.	147 kh.	26 kh.	30 kh.

Kőröshegy község területén
szoc.szektorok bérleményei:

B.ujhelyi áll.gazd.	37 k.h.
Zamárdi erdőgazd.	702 k.h.
(erdőből 39 szőlő és 3 hold legelő)	
Tőgazdaság	44 k.h.
(ebből 17 kert, 17 szőlő, 4 erdő)	
Legeltetési Társulat	128 k.h.
Tartalékterület	273 k.h.

A "Táncsics" TSz földje:

szőlő	314 kh.
háztáji	26 kh.
rét	17 kh.
kert	7 kh.
szőlő	5 kh.
legelő	26 kh.
erdő	3 kh.
f.adó nem e.	7 kh.

TSz területe: 405 kh.

"Táncsics" T.Sz. Kőröshegy.

A Táncsics TSz 1949.márciusában alakult.12 tag és 120 k.hold földön. A tagok föld nélkül léptek be a TSz-be. A TSz elnöke ekkor Dinnyés Ferenc volt.

A TSz földterülete és taglétszáma a következőképpen alakult:

év	tag	föld	belépett tag	kilépett tag
1949	12	120 k.h.	12	-
1950	20	160 k.h.	8 (3 tag 24 h.	-
1951	54	382 k.h.	34 földdel)	-
1952	34	382 k.h.	-	20
1953	40	382 k.h.	6	-
1954	37	227 k.h.	3	3

A föld terület a következő helyeken van:

Halászó	220 k.hold	220 k.h.	
Gyugy pta	155 k.h.	155 k.h.	(1954.Áll.Gazd.-nak)
Belsőség	4 k.h.	4 k.h.	átadja:
Cserédalja	2 k.h.	2 k.h.	
Kishegy	1 k.h.	1 k.h.	
Ö s s z e s e n		382 k.h.	

1951-ben, amikor már Németh Ferenc volt az elnök 6 férőhelyes ló-istállót építettek. Még ugyanebben az évben 200 férőhelyes sertésólat javították ki. Guttman János elnök idejében fellendült a TSz. 1953-ban 8 hold gyümölcsöst telepítettek, tiszta barackcsemetével. 1954-ben 20 férőhelyes lóistállót építettek államsegéllyel. Az építkezéseket a TSz kebelén belül dolgozó iparos (kőműves és ácscs) dolgozó irányításával egy építő brigád emelte fel.

Uj növények, új módszerek:

1951-52 és 53-ban a termelő szövetkezet gyapotot is termelt. Az első két évben 2-5 holdon sikerrel, átlag 3 q termést hozott 1 k.hold, 1953-ban fagy miatt 7 holdon termés gyér volt.

1952-ben 4 k.hold gumipitypangot vetettek. A gumipitypang sikeres volt és jól jövedelmezett.

1952-ben 5 holdon keresztos vetéssel kísérleteztek, amely noidanként 1 q többlet eredménnyel zárult.

1953-ban volt az eddigi legjobb terméseredmény.

1954-ben 4 hold kertészetet létesítettek. Már eddig szépen növelte a gazdaság erejét.

Terméseredmények: (1200 n.öles területre q-ként értendő)

terménynemek	1952	1953
buza	7,5	10
rozs	10	9
árpa (őszi és tavaszi)	8,5	10,5
kukorica	4,0	15,5

Állatállomány:

Ló	19	23
Szarvasmarha	31	37
Sertés	288	184
Juh	149	158

A sertésből 1953 évben többet eladtak és tagok is részesültek a sertésállományból.

1953-ban egy munkaegységre következő részesedés járt:

gabona	4,56 kg
árpa	0,86 kg
dió	0,21 kg
takarmányrépa	6,0 kg
burgonya	1,91 kg
zab	0,44 kg
bor	0,30 dl
pénz	4,35 Ft

Ebben az évben a legjobb dolgozó 389 munkaegységet, de ő kivülé még sokan 300 munkaegységes felül értek el. Az idén is elérik a tavalyi munkaegység mennyiségét, sőt túl is haladják.

Jelenleg egy brigád 3 munkacsoportban dolgoznak. A munka jó szervezésében segít az egyre fejlődő üzemi pártszervezet is.

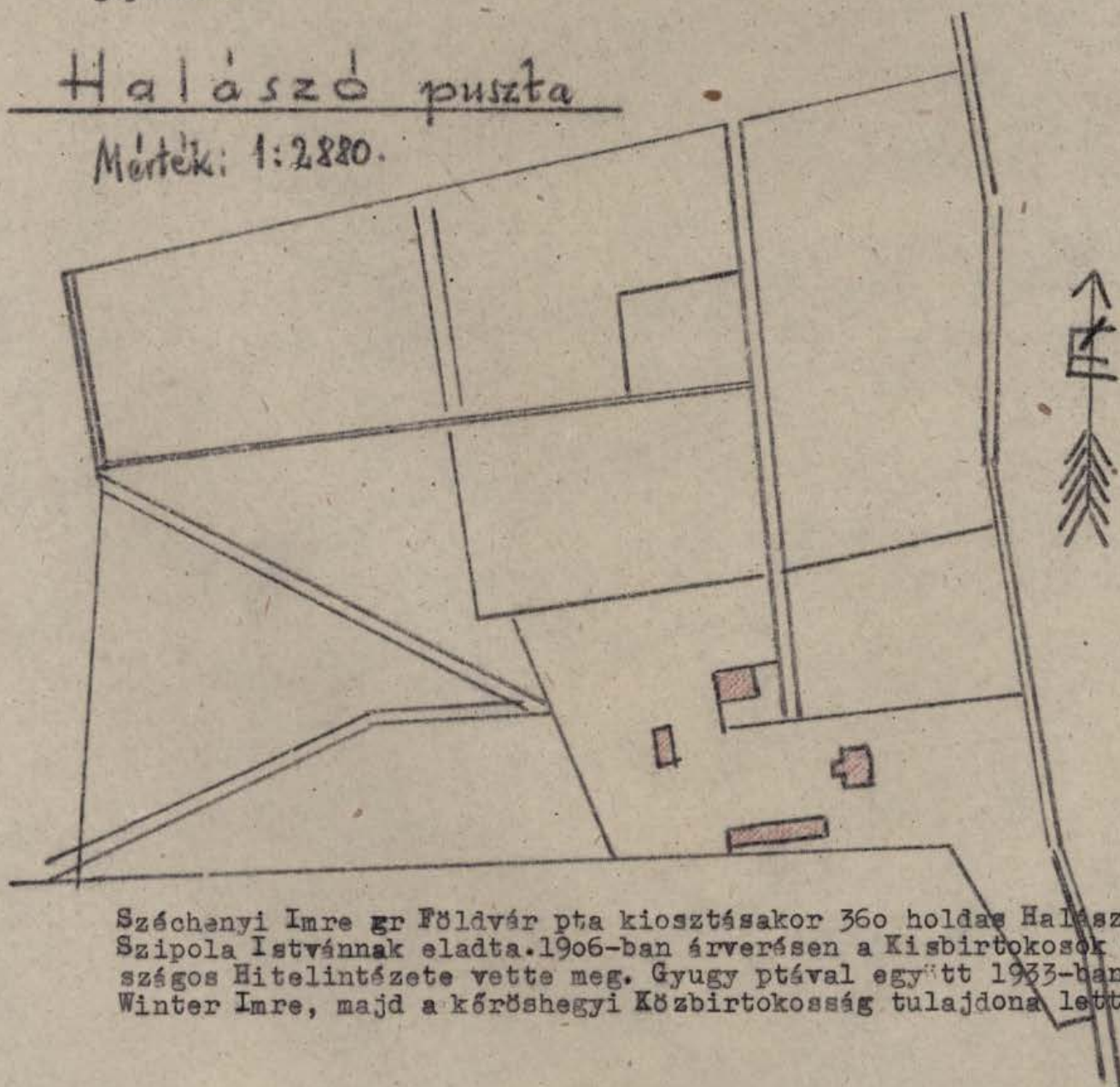
Minden tagnak 1600 öles háztáji gazdasága van.

A kereki gépállomás mindenkor segíti a TSz munkáját.

1953-ban a szántás mintegy 70 %-át, az aratás 40 %-át végezte, -
1954-ben a szántás 70 %-át, az aratás 20 %-át végezte el gépekkel.

Halászó puszta

Méretük: 1:2880.

Széchenyi Imre gr Földvár pta kiosztásakor 360 holdas Halászót Szipola Istvánnak eladta. 1906-ban árverésen a Kisbirtokosok Országos Hitelintézete vette meg. Gyugy ptával együtt 1933-ban Winter Imre, majd a kőröshegyi Közbirtokosság tulajdona lett.

Egyénileg dolgozó parasztság gazdálkodására általában a középterjes gazdálkodás felel meg. T. i. egy része a földjéhez szükséges kevés üzemtőkével rendelkezik, kevés szántó, kevés állat, kevés trágya és így jövedelem is csekély és ingadozó. Fuvarozással fedezi a kiegészítő szükségletet. Nem éppen fele, de szép számmal vannak belterjesen és aránylag jó szakértelemmel dolgozó parasztok, a kikgabonán és kapáson kívül takarmány és ipari növények~~nek~~ termelnek, értékesebb tejelő és hizó állatjuk van, több tehát a földre jutó trágya. Emellett ~~rendszeresen~~ a szükséges műtrágyát is alkalmazzák. A szabadgazdálkodás is részben érezhető az említett gazdálkodás mellett, érthető is a Balaton "dülői csábitják erre az alakuláshoz, amikor alkalmazkodik s olyan termékeket állít elő, amelyek a közeli piacon kedvezően értékesíthetők. Ugyancsak divik a kerti gazdálkodás is, t. i. a szőlő és gyümölcs is ide sorozható, valamint a szántóföldek e gy részén termesztett spenót, paprika, hagyma, paradicsom vagy dinnye, mert ezek jövedelmezősége kifizetendőnek mutatkozik. Az egyénileg dolgozó parasztságnak terméseredményei átlag 10 évenkénti termésátlagként és 1200-as (magyar hold) területre értjük:

Buza	8-9 q	szőlő, (bor)	15-30 hl
Borz	7	köles	6-8 q
árpa (tavaszi)	6	napraforgó	4-5
árpa (őszi)	8	lucerna	35
zab	4	lucerna mag	0,6
bükkönyöszab	8	baltacin	25
tengeri	20-25	baltacin mag	1,5
burgonya	45	réti széna	18
cukorrépa	150	mák	1,8
t. répa	230	zöltség	2

Rekord termések szőlőben 1931-32-ben átlag 40 hl bor, vagy ugyancsak 1946-47-es években hasonló volt.

1927-ben és 1933-ban a jégverés hatalmas méretű károkat okozott.

Gyümölcstermelés terén érdemes megemlíteni, a dió-kulturát. (Régi nevek bizonyítják pl Diós stb) A legjobban bírja a talajt évi átlag 180-250-300 q dió.

Kulák gazdálkodás kb 150 hold területen folyik. 32 k. hold elhagyott földet vettek tartalékezelésbe (elszívárgás, kihalás!)

Művelési ágak változása a századforduló előtt a kb 45 %-os filoxera járvány pusztítása következtében alakult vissza szántóvá, majd ismét újra szőlősítették. A második világháború következtében is több öreg szőlő és elhanyagolt kivágásra került és szántóföldi művelés alá került. Ma kb 28-30 hold földet szőlővel újra telepítettek.

Ma 1.383 k. hold földön folyik az egyéni dolgozók gazdálkodása,

288 k. hold van a TSz kezelésében,

30 k. hold TSz tagság háztáji kezelésében,

21 k. hold föld község művelésében van.

Gyümölcstermelés

cseresznye
körte
szilva
ringló
barack
szőlő és
dió termesztés.

Az alma például kőröshegyi talajban nem megy.

A többi gyümölcsfa a vastag lösz rétegekben mélyreható talajt találnak. Pl. a szőlő 10-12 méter gyökeret is ver.

A gyümölcs termesztést a piaci viszonyok kecségtetik.

Jó gyümölcstermés ~~1942~~ 1942 és 1953-ban volt.

Szőlészett. A legrégebbi írott emlékünk Kőröshegy szőlőkultúrájával kapcsolatban 1730-ból való. Bál Máttyás: Noticiae Hungariae c. művében Kőröshegyről többek között így ír. Az egész megyében igen híres szőlőművelésével emelkedik ki.

De találkozunk már Kőröshegy névvel szakácsi Csorba József 1857-ben megjelent Somogyvármegye ismertetése c. monográfiájában is. Számos községet sorol fel, amelynek bortermése minőség dolgában a hírneves zala szőlőhegyek termelésével egy színvonalon állott. Ezek között találjuk Kőröshegyet is, melynek hegyei, dombjai szintén igen kiváló bortermést adnak.

A szőlőföldet a földesuri szőlőhegyen a jobbágyok tették termővé. Az irtásföld átalakítása a jobbágy verejtkés munkájának eredménye volt. Ennek a termése a dézsmapincébe kerül javarészt. Nyoma - a mai dézsmapince - amely a fenti verejtkés multa emlékeztet. A jobbágyok felszabadítása után a parasztek egy része is földhöz, szőlőhöz jutott. Kb. 2/3 m. hold területű lehetett.

A filoxéra pusztítása - a 60-70-es években a szőlőgazdálkodás fellendülés korszakának, amikor a szőlőgazdák (volt jobbágyok) munkájuk eredményét élvezhették volna - 1878-1890-ig, tehát 12 éven keresztül szőlőterületek, mintegy felét Kőröshegyen is letarolta.

A Somogy megye adattárában (1937) olvashatjuk, hogy 1893-94-ben a megyében amerikai vesszőalanyokból közcélú telepek létesültek, így többek között Kőröshegyen is.

Tehát a kőröshegyi szőlők új felvirágozását a századfordulótól számíthatjuk. Törhetelen erejű parasztságunk a kipusztult szőlők helyén Gyugyón és Öreghegyen új szőlőt ültetett, okszerűbb gazdálkodásba kezdett és megalapította a kőröshegyi szőlőkultúra mai hírnevét.

Az akkori új telepítések közt főképpen: rizlinget és kevesebb mennyiségben burgundit, kéknyelűt és oportót találunk.

1950-ig 327 k. hold szőlő volt, Balatonföldvár kiválása után 264 k. hold szőlő maradt.

Ma főként a fentiekén kívül nemcsak bor- hanem csemege szőlőt is telepített kőröshegyi lakosság, a közeli balatoni piac, mint kedvező értékesítő hely.

A csemege szőlők közül különösen mézesfehér, csabagyöngye és a muskotály.

Kőröshegyen a legjobb fekvésű és talaju szőlőtelep a Mogyoród tetőn van. Talaja kavicsos (immunis), a bor kesernyés ízét a meszes talaj adja. kellemesen

Somosban kevésbé olyan jó bor terem, mert mert fekete homok alja van s nem kavics. Kissé savanykás bor.

A Kőröshegytől nyugatra eső Kishegy keletre néző oldala hasonló a somosi bor helyzetével.

A talajon kívül a bor zamatát különösen a Mogyoród tető a déli fekvés nyújtja.

A Balaton védő hatása kiterjed, némileg csökkenti a fagyot. (Bálványoson a magaslaton jobban érezhető tavasszal a talajmenti fagy, mint itt). Ez a sáv kb 5 km-re terjed, illetve véd.

A jégverés általában észak-déli irányú és általában a kövesút K-i oldalát érinti jobban, kivéve az országos méretű jégesőket. A jég eső északnyugati irányból a Bakonyon keresztül jön erre. Rendszerint jéggel, hideggel, esővel.

1940-ben peronoszpóra jelzőállomás létesült. Felszerelése: esőmérő, minimum-maximum hőmérő és nedvesség mérő óra volt. Dobozóval adták közre a védekezés esélyességét.

1945-46-ban bő bortermés volt. 1947 és 1954-ben jó sikerült bornap (ankét) volt, amikor is 15,5 maligános borok is voltak.

Kőröshegyi bor összehasonlítva Badacsonyival vetekszik. Kőröshegy 1954-ben Magyarország bornográfiájába került, vagyis elsőrendű borvidék. (Badacsonyi előbb hat a szervezetre, mert meszes talajon, a kőröshegyi homoki szőlő, ezért később hat.)-

Kertészet. A konyhakerti növénytermelésre ismét csak a közeli fűrdőszezon jó piaca vonzó, irányító. Minden háznak meg van a maga háztartásához szükséges kertészete, konyhakertje. De ezen kívül pár kimondottan kertészkedéssel foglalkozó gazda, a TSz-nek 4 holdas kertészete és több kisebb konyhakert növénytermesztő van s akik árujukat közvetlen szabadpiacon vagy szerződéses megállapodás alapján szállítják árujukat üzletek, üdülők vagy MEZŐKERP számára.

A kőröshegyi időjárás főként kedvez a ~~primőr~~ dolgoknak tavaszi primőr dolgoknak, de hűvösnek mondható mindvégig.

A tömegtermelés (kipalántás) csak május végével a fagyoszenetek bevárása után jöhet számításba. Májusban gyakran ésszeszorul a légáramlat, gyakori a fagy és erős dér.

A fekete homokban (mely nem agyagos) a korai paprika és paradicsom szereti. A Séd völgye homokos, hamar kiszárad. Csapadék pótló a magas talajvízszint. Esős évben mint pl 1953 és 1954 év - a kertészet számára szinte hátrányos volt.

Virágkertészet Kőröshegyen nincs, de Földvéron több is van.

A konyhakerti növények termesztése szakszerűen történik. Védekező szerek közül főként matador stb vegyi anyagokat használnak.

A község ellátottság foka. A község önállótónak nyilvánított község, de valóságban behozatalra szorul kenyérgabonában.

Kivitele van:

zöltség,
gyümölcs,
szőlő, dió
bor
tej, tojás
baromfi

behozatalra szorul:

kenyérgabonában (buza-rozs),
tengeri
hus

Termelési módok. Kőröshegy község a kereki állami gépállomástól kapja nagy segítségét, amely év-év után mindjobban kialakult. Gépésített gazdálkodás főként a termelőszövetkezet kebelén belül ~~marad~~ folyik.

Községünk a 3 km-re fekvő gépállomáshoz tartozik. ~~(KEREKI)~~. A Kereki gépállomás 1950-ben létesült. Megalakulásakor Kereki község egy községi épületében foglalt helyet, a gépállomást 5 erőgép képviselte. 1951-ben épült a z új gépállomás első része, közvetlen a kaposvári országút mellett 3 holdas birtokon. Hiányosságok, igényekkel együtt jelentkeztek. Ma már iroda és többi helység is megépült.

Ma: 20 méter hosszú szerelőműhely, 30 méter hosszú cséplő gépszín, 3 irodahelység, 10 méter-es férfi és női brigádszállások s mellette zuhanyfürdő, konyha, és ebédlő áll.

1950-ben	5 erőg. mellett	500 k. hold talajművelést végeztek,
1954-ben	22 erőgéppel	14.000 k. holdat irányoztak elő.

1954-ben 900 holdon szórtak géppel műtrágyát.

A helyi TSz-ben most folyik a vetési sorrend kialakítása. Ez már a helyes vetésforgó bevezetését segíti. Talajjavítások tervei is kidolgozás alatt van.

Ma a gépállomás rendelkezésére legmodernebb gépek, kizárólagos növényápoló gépek, rendszórógépek, kombájn stb áll rendelkezésre a modern agrotechnika megvalósítása számára.

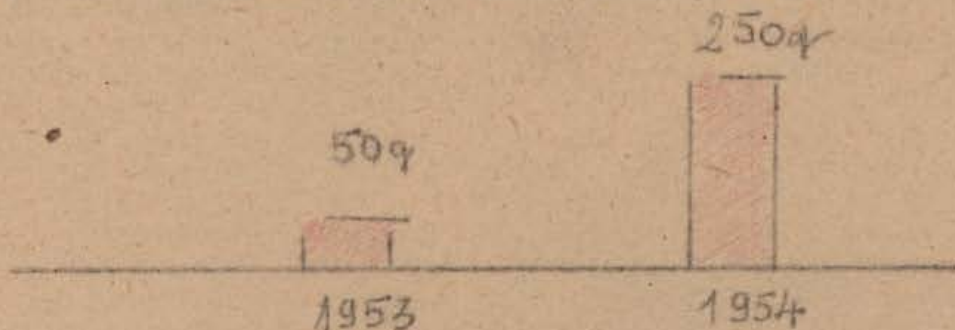
Kőröshegyi dolgozó parasztság főként trágyahordáshoz, behordáshoz, betakarodáshoz gép vontatót vesz igénybe, másodsorban szántás-vetési munkák igényelnek. A TSz tagsága és a korral haladó gazdák még több más igényű gépesített munkát kérnek.

Öntözéses gazdálkodás a Balatonsomosi vagy Szántódi csemetekertben folyik, ahol esőztető öntözési berendezés segíti a helyes gazdálkodást, a TSz-nek 4 hold öntözéses kertészete van.

Mütrágya. A község termelésére jellemző a különböző mütrágya és védekező anyagok ~~használat~~ aránylag nagyméretű használata.

A szőlőhöz és széntőföldre: pátisót, szuperfoszfátot, és kálisót használnak. (egyoldalú trágyák, televény nincs bennük!) Az istálló trágyával együtt teljes trágyát adnak a földnek. Még több trágya-féleség fogyna, de gyártása még csak idén először lett szabadáru.

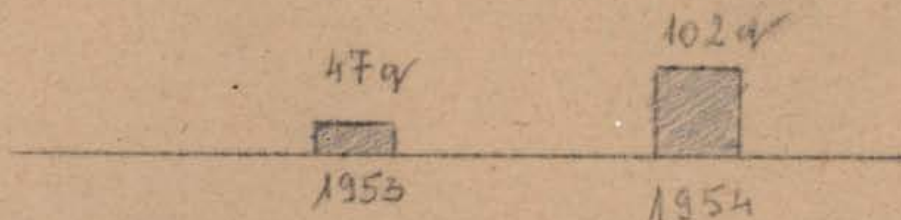
Pl a pátisó forgalma a múlt évhez viszonyítva:

A szőlő és gyümölcsös, valamint növényvédő szerek a legnagyobb választék is majd el fogyott:

részgalic	100 q (1 waggon)
részkénpor	10 q
ventilált kénpor	14 q
szulfarol	50 kg
részmeszpor	130 kg
darsin	2 kg fogyott 1954 év tavaszán.

Nézzük meg a galic forgalmát:

Több, mint kétszeresére emelkedett.

Még kel még jegyezni, hogy a mütrágya Kőröshegyen nem új, nem is kell agitatni, hogy van, mert mindenki idejében beszerzi. Az 1954. év tavaszától szüretig 11-szer permeteztek peronospora ellen és több ízben kénporoztak a gazdák. Ez megmutatja, hogy a szőlő minden munkálatát áldozatok vállalásával a szükségyszeriség szerint végzik.

Legalább négyévenként gyérik a szőlőket. (szénkénegezés)

Érdemes még a kőröshegyi földműves szövetkezet által kiszállított mütrágya mennyiségét megfigyelni, amelyek a TSz-ek szükségleteit biztosítják:

Kőröshegy: Táncsics TSz	35 q,
Kereki TSz	50 q,
Bálványos TSz	50 q,
Pusztaszemes TSz	70 q,
<u>Összesen</u>	<u>205 q.</u>

Ezenkívül csak Kőröshegy 250 q fogyasztott, tehát a mi vidékünk él a többtermelést biztosító mütrágya használatával.

Növény- és állattenyésztés. Kőröshegy neve elárulja, hogy köröskörül hegy szegélyzi. Talaja Somostól (Oreghegy lábától) kezdve inkább homokos, alatta kavicsos, Kerekivel határos részen agyagos és Ny-i oldala inkább vályogos. A falu határa közepén folyik a vizgyűjtője: a Séd. Valamikor Balatonfenék volt. Pusztaszemestől fogva összekezdte a viz a környék trágyáját, könnyen szállítható iszapját, a horhók szemetjét stb és e völgyfenéket feltöltötte. Ebből a feltöltött s volt Balatonfenékből lett Kőröshegy rétje, amely az állattenyésztésre szolgáltat lehetőséget.

Kőröshegy község legnagyobb része homokos és kavicsos, amely gabona termelésre nem volt alkalmas. A lakosság nem is ebből, hanem halászatból, fuvarozás és más napszámából éltek. Gabonatermelés nem volt kifizetődő, mivel a vetőmagot is alig fizette meg. A domboldalon a trágyát a viz mindig kimosta, ráfanyarodott s a kényszerűség - a talajt kedvelő szőlőmivelésre fogta. A szőlőkultúra elég jó jövedelmezett. Jó zamatos, kissé kesernyés ízű borok után. Mivel rét és szántó föld kevés volt, ezért állattartásra is csak kis súlyt fektetett. Gyenge minőségű, rosszul teleltetett állatok nem voltak tenyésztésre alkalmasak. A lakosság a szükséges kenyérgabonát borbevételből pótolta. A szőlőkultúra fokozatosan fejlődésével (kb 30-40 éve) annyira ment, hogy a kőröshegyi gazdák főfoglalkozása lett. Minden idejét a szőlőnek szentelte, s kora tavasztól késő őszig lefoglalta, így állattenyésztés, állattartás a legminimálisabbra szorult.

Téli takarmányszükségletet száraz és silózott takarmánnyal pótolják. Takarmány termesztés sem nagyméretű, tehát abrakolás kevésbé jut. Legelője vagy távol van (kb 6 km járásra, vagy vizenyős: májmétely (bögölymétely).

A pálinkaház mögött területen lévő sás is silózható volna.

A rétek szigorú karbantartásával, lecsapolással lehetne az Ágasszietti legelőt megjavítani. A Bessenye-völgyi jó legelőt pedig az állami bortokon keresztül 1/2 km-es hosszú csapáson áthajtással le lehetne rövidíteni a 6 km-es kerülős legelőt, amely fásított és egészséges, mert középütt állandó folyású vizek árok is van.

Takarmánytermesztés: baltacin, lóhere, lucerna, csillagfürtre terjed ki, ezenkívül silózásra és etetésre csalamádét is termelnek.

Állatállomány:

Ló: magyar parlagi
hidegvérű muraközi
melegvérű féltelivérek

Szarvasmarha: riska
bonyhádi
hollandi
szimentháli

Sertés: mangalica főként
bakonyi
angol hussertés (fehér, fekete)

Baromfi: plymuth, parlagi
emdeni, magyar lud
bosnyák pulyka

Kecske: fehér magyar tejelő

Birka: gyapjas merino

Állattenyésztés állása ma. Lótenyésztés állásához pár szóval el kell mondani, hogy a község életében nagyot jelent, hogy 1949 óta helyben állami méntelep van. A kőröshegyi méntelep a békáspusztai áll. méntelep irányítás alá tartozik. A bizottsági megállapítás szerint a környék tájfajtája a hidegvérű állatok tenyésztését írja elő. A melegvérű állatokkal nem törődnek. T. i. A talaj és dombos vidék (terep), az időjárás viszontagsága és igény a kísérlet szerint a magyar hidegvérű kancák és import belga mén keveréke felel meg a legjobban.

A kőröshegyi méntelephez tartozó községek:

Kőröshegy, Kereki, Bálványos, Pusztaszemes, Zamárdi, Balatonendréd, Földvár, Balatonszárszó és Szőlád.

Méntelep téli-nyári állomás. Apaállát 6 van. Fedeztetés csak március 1- július 1-ig azaz négy hónapon át történik.

1945-ig általában 15-20 holdas gazdáknak volt lovuk. Apaállat Kőtsén (aránylag messze) volt. Nem törődtek a kancákkal. Nem egyszer hideg és melegvérű keveredést tartották egészségesnek, u.n. sodrott lovakat. A ló drágább volt mindig a szarvasmarhánál.

Ló a h.e. 130-170 volt

h.u. ma: 250-re tehető. (gyarapodás kb 30 %-os!)

Elsősorban a helyi méntelepnek, a csikó jó iránának köszönhető. A méntelep forgalma is megnőtt. Idén több ízben torlódás volt az érdeklődésben. A magyar csikó külföldön keresett cikk. (export!)

A méntelep érdeklődési forgalma:

1952-ben	298,
1953-ban	314,
1954-ben	342 fedeztetés volt.

A szarvasmarhatenyésztés a háboru előtthöz képest visszaesést mutat. Indok: a háboru mérhetetlen sok állatot rabolt el, másodsor olcsó áru.

Állandóan kb 3 bika állk mindenkor rendelkezésre a szarvasmarha tenyésztők számára. Fajtisztaságra való tekintettel - 1-2 évenként cserélik az apaállatokat.

Szarvasmarha h.e. 900 fedeztetés,
h.u. 180 az évenkénti hágatás.

A szarvasmarha tenyésztést hátráltatja, hogy nincs jó legelője a községnek. Talajvizes (Ágassziget) s az is 3 km-re van. A jobb ~~erdőállomány~~ legelőerdőt államosították s oda a behajtás tilos. Ez volt a község legegészségesebb legelője. Fél km helyett a másik községi legelőt kerülő uton 6 km járással érheti el a jószág.

Javit a helyzeten az a lehetőség, hogy ujabban széna beadás nincs! S ez máris érezteti hatását.-

Birka: a háboru előtt birka nem volt a községben, csak talán valamikor régen és földesurnak. A háboru - ránevelte a kőröshegyieket a birka tartásra, mely 45 után gyapjat szolgáltatott a lakosság-
nak. Ma kb 250 drb juh van a községben.

Kecske: közvetlen a háboru előtti évtizedekben ez az állat sem volt ismeretes a községben. A háboru utáni megpróbáltatások, tej-
probléma rákényszerítette a szegényebb lakosságot a kecske tartá-
sára. Ma kb 45-60 tejelő fehér magyar kecske van.

(A dülönevek között találunk Kecskedomb elnevezést, amely valamikori kecsketartásra utal.)

A disznóállomány lecsökkent. Indok elsősorban a háboru fogyasztása, a sorozatos járványos sertés-vészek, amelyek csak a kötelező oltás-
sal sikerült megfékezni.

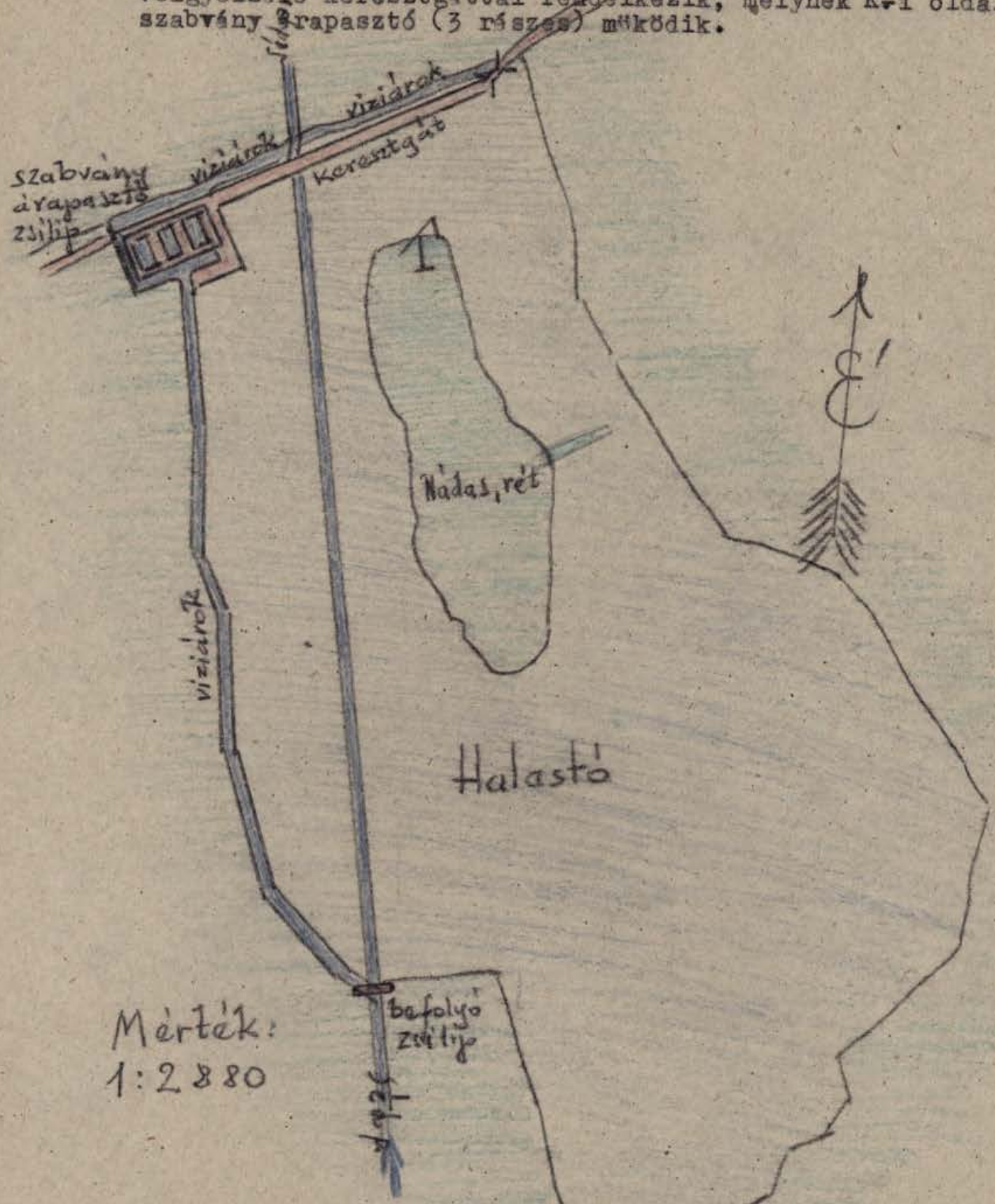
A háboru előtt kb 200-250 anyadisznó, 8-900 kijáró, plusz óladisznó, a háboru utáni kb 50-85 anyadisznó, 100-120 kijáró, plusz óladisznó állomány van.

Szép sertés állománya van 1950 óta az állami szektoroknak és TSz-nek:

SZOT (B.földvár)	SERNEVÁL (Bagóhegy)	TSz (Halászó pta)
1000 hizó, 50-60 tenyészsertés,	1000 hizósertés, 100 tenyész-sertés.	120-230 sertés- állomány.

A baromfi a háboru után évenként sorozatos baromfivész áldozata lett. Csak akkor lett állandó a község baromfi állománya, amikor 1947-től (nem egyéni) kötelező állami oltásban részesültek.

Halászat. A köröshegyi halastó (felső tó) 30 hold területen fekszik, kb. 8 hold vízfelülettel. D. oldalon egy befolyózsilippel, E. oldalon völgyelzáró keresztgáttal rendelkezik, melynek K-i oldalán szabvány árapasztó (3 részes) működik.

Mérték:
1:2880

A halastavat Széchenyi Zsiga gróf alapította. Ekkor főuri szórakozást szolgált. Később Winter nevű zsidó vette meg a tavat és a tavat kereskedelmi célra használta. Majd ismét Széchenyi kézre került, ugyanis gr. Széchenyi Gyula építésszámárnök tulajdona lett 1947-ig, amikor állami kezelésbe ment. (Ugyintézője Földvéri Halastó halászmestere.) Halgazdászatauk jelentéktelen volt. A töltés közepén van a szabályos zsilip, amelyen télen és a halászat előtt teeresztik a vizet. A tó talaja és vize savanyú. Iványra nem alkalmas tó. Halállomány: ponty, compo, süllő. Évi termelés 25-30 q, minőségre II.o.hal.

111

Nagy tó (Földvári tó). Kb 34 évvel ezelőtt építették. A Balaton-fürdő RT, mint hasznavehetetlen terület tulajdonosa volt. A Magyar Tógazdaság RT nagy anyagi befektetéssel építette. A tó első éveiben csupa nád, sásból állott. Egy-két évig igen kevés halállomány volt, mert az évek óta le nem csapolható mocsárban sok káros hal maradt vissza. Intenzív termelés csak kb építés után negyedik évben volt lehetséges.

Földváron létesített szennyvíz csatornázás ide összpontosul a halastóba. A szennyvíz biológiai derítő nélkül, csak ülepitőn keresztül folyik a tóba.

Földvár fejlődése és csatornázása oly nagy méreteket öltött, hogy a szennyvíznek új derítőre van szüksége. Ezt a biológiai derítőt és ülepitőt a pécsi Vizgazdálkodási Hivatal építteti, amelynek 1955. május havában kell elkészülnie.

Más zaki leírás. A befolyócsatorna 320 cm-es védőrácson át történik, 200 m-rel lejjebb egy looxloo cm-es biztosító rács van. Árapasztó, mint körtöltéses tó nem szükséges. Van egy lecsapoló zsilip, amelyen keresztül a Balatonba jut a víz. Hat telelője van. A tó halállomány téli teleltetését van hivatva.

Hal fajok: ponty, harcsa, compo, süllő és termeltek már pisztrángsigert is, de a tó iszaposodására miatt kiszedése (lehalászásakor) nehéz s így nem tenyésztik.

Van még vadhalnak mondott keverék (kisz, kárász, fenékjáró küllő stb) ezek betelepítését mindkét halastóba a tó szárnyas vadai (szárcsa, vadkacsa, gém stb) tollra, lábba tapadó ikrákkal végzik. Mindkét tavat össze lehalásszák. Minden hal az osztályzó asztalra kerül, ahol nemeként és súlycsoportonként osztályozzák. Évi termelés kb 200 q hal.

Innen kerülnek a telelőbe (hat telelő van, egy-egy telelőbe kb 50 q teleltetésre kerülő hal jut). Szállítás Budapestre s innét az ország különböző vidékére minden nehézség nélkül történik.

Export: Lengyelország, Csehszlovákiába és a múlt évben Szovjetunióba történt.

A tó télen ~~szé~~ lecsapolva várja az új évadot. Ilyankor a Séd partak vizét az oldalsó vizesárokban juttatják el a Balatonba. A tó maugyszolván hazánk egyik legjobb halastavai közé tartozik.

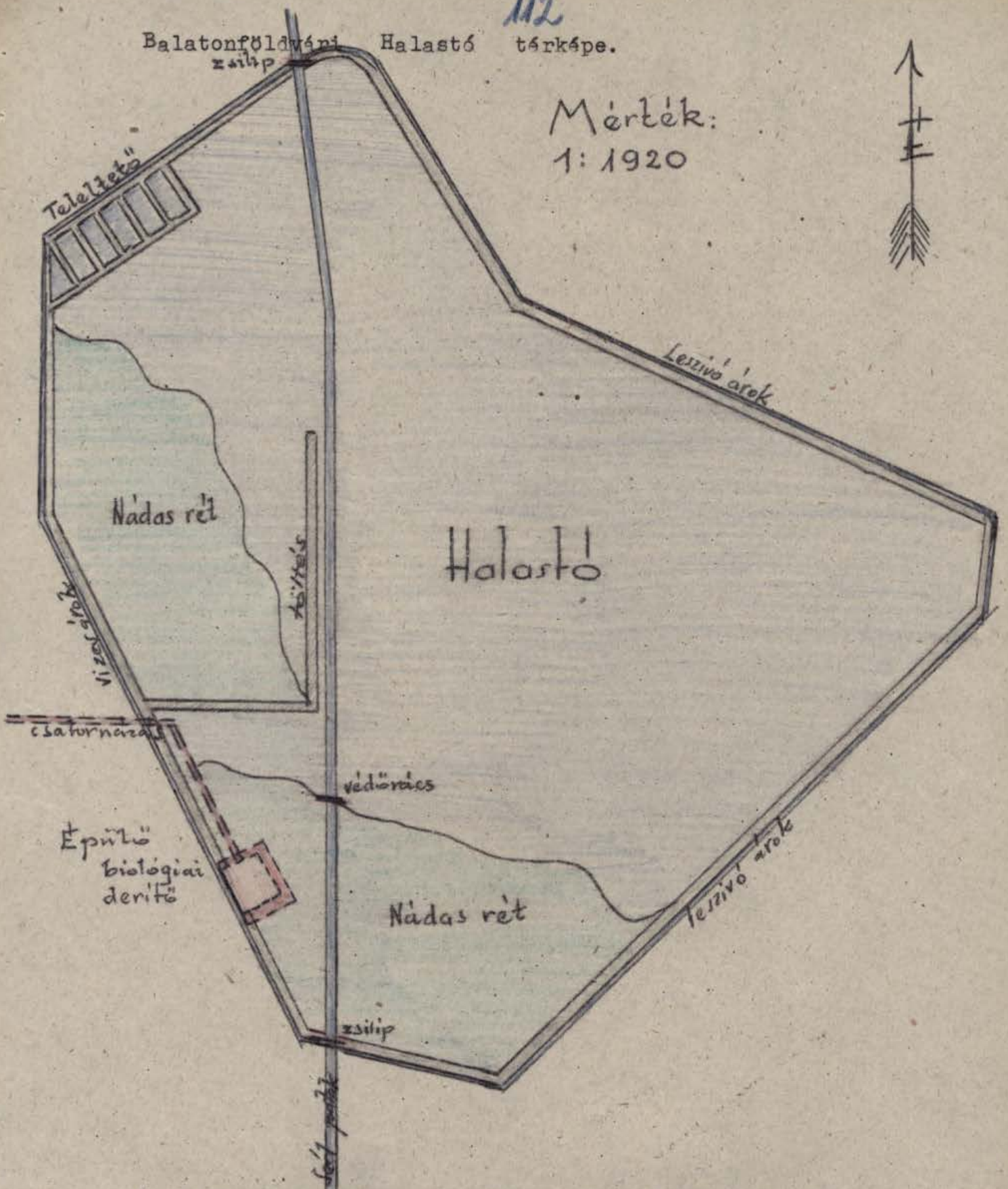
A haltörzsszállomány vérfriessítését csehszlovákiai és más ország halastavaiból hozott halállománnyal szokták biztosítani. A háború alatt ez lehetetlenné vált. A vérfelfriesség hiánya különböző halbetegségeket jelentkezett, ami azelőtt egyáltalában még nem volt ismeretes. A tihanyi Biológiai Intézet munkatársai ma sikeresen harcolnak - kísérletezéseikkel - a különböző halbetegségek leküzdése ellen.

A balatonföldvári halászmester említése szerint mindennemű eddigi árt (felhőszakadás alkalmával, hóolvadáskor stb) sikerült a felső köröshegyi tónál szépen kiegyensúlyozni, ugyancsak a földvári tónál is. 1940-ben mégis érdekességnek volt szentanuja. A felhőszakadás kint érte őket a tógazdaság intézőjével a zsilipen.

A tó közepébe alázuduló nagymennyiségű víztömeg oly erővel csapott a tóba, hogy a körtöltéses tó szélén a víz 2-3 m-t felcsapott. Nagyméretű kár ekkor sem volt, mert először: a külső áradás és a tó megnövekedett vízállás között alig volt különbség és a tó vize kb 30 cm magasan bukott át a töltésen. Az áramlás így nem volt gyors. Másodszor a halak ivás ideje befejeződött, mivel a ponty ártéri hal, így az arra nem reagált.

112

Balatonföldvári Halastó térképe.

Mérték:
1:1920

A kb 58 holdas balatonföldvári földvári halastó a Jád patakhoz a Balatonnal közti ösze. A Balatonnak szintén halkincse nagy jelentősége. A balatoni fogas világhírű. A Balatonon a halászság joga a földesuraké volt. A múlt század végéig bárlok űzték a halászság mesterségét. A rablógazdálkodás erősen kimerítette a halmennyiséget a Balatonból. 1890-ben alakult Balatoni (Társaság) Társulat, mely elsősorban a haltenyésztést karolta fel. Szabályozta a halászság, tenyésztési kísérletezéseket végzett, elzárta a csatornákat rostállal, hogy a halak ne nyomulhassanak a berkekbe. Ma a Balatoni Halászati Vállalat kimélt kezelésében van. Egész évben, szünet nélkül állandó halászság folyik.

Méhészet. Köröshegy község környéke alkalmas a méhtenyésztésre, mert gazdag az akácerdőben. Generál méhlegelőnk pedig az akác. Emellett pedig megvan a második tömeghordást biztosító méhlegelő a tisztesfű (vagy tarlóvirág), vagy kulturnövény, avagy rátság vegyes virágai. A helybeli méhészek méhcsaládjain kívül akácosaink - a kihelyezett állami vándorkaptárak családjainak és vidéki vándorméhészek méhcsaládjainak is bőven mézel.

Az időjárás elsősorban szeles. Állandó szélhuzat É-D-i vagy fordított irányu. Több évben megzavarta a főhordás időt az esős, szeles, hűvös időjárás. Az akác mellett a tisztesfű, mint ~~méhlegelő~~ tömegmézelő csak kb minden 10 évben ~~húsz~~ egyszer üt be. Sikertelenség oka a következő: Köröshegy község talajának jó része homokos. Száraz évben hamar kiszárad. Esős időben szépen mézel. Jó időjárás esetében a tarlóhántás is gyorsabban követi az aratást. Így alig számíthatnak erre. Jó időjárás esetében a gaz, gyom is jóval kevesebb, mivel pár sarabolással jó földművelés elérhető. A kötöttebb talajon (Kereki, Pusztaszemes, Bálványos környékén bővebben és szebben virul a tisztesfű, jobban kedveli e talajt, jobb még mézelőség lehetősége.

Sajnos köröshegyi méhészkedő földművesemberei legtöbbször szőlőgazda is. Első s legkedveltebb munkájuk, mondhatjuk mindenük a szőlőművelés. Reggeltől estig rengeteg munkát ad. Köröshegyi méhészeink méhgazdaságai építették a méhlegelőt folytatnak, vagyis tenyésztés és termelés kérdése is foglalkoztatja. Elárulja egyben, hogy községünk méhészei a kezdő nehézségeken túl, de nem a kimondott termelés üzemével vezethetik méhészeiket, hanem a kettő között stagnálnak évről-évre kisebb-nagyobb szerencsével. Az iparos méhészeink, akik méhlegelőkre több időt szentelhetnek, ők is munkapad elfoglaltsága miatt majdnem hasonló helyzetben vannak. Méhészeink tehát munkájuktól nem érnek rá intenzívebben méhészkedni, rajostatással erősíteni méheszeiket, mert első a szőlő, második a kenyérgabona és talán tizedrangú a méhészet kérdése. Pedig kár, mert a méhészet itt több, mint száz éve honos. Ujabb és újabb méhészkedvelők lépnek elődeik nyomába, kísérleteznek kisebb, nagyobb eredménnyel.

Nálunk a magyar méhfajtát tartják.

Az országos kaptárt kb 10-15 éve az újabb fekvőkaptárak szorítják ki. A méhészeink saját maguk gyártják kaptáraikat.

Jelenlegi méhcsaládok száma kb 250-re tehető.

Kb négyszer annyi családot elgáttat ki, mézelné a környék akácosa, mint jelenleg van.

Csak egy-két loo-nál nagyobb méhcsaládostermelőgazdaság van községünkben illetve Földvár-Szántód környék beleértve.

Költésrothadás legutóbb 1938-ban volt. Nagyméretű kárt okozott. A gondatlanságból kitett költésrothadásos vészes kezetekről ő mézrablással terjedt. 1954. tavaszán Bálványos, Tab környékén is előfordult.

Emmer Károly szántód-köröshegyi méhész említette, hogy édesapjától öröklött méhesének több kaptárán olvasható: "1926 jó termés, sok méz". A más évben elgáttatásnak bizonyult edényeket jóval meghaladta a pergetett méz mennyisége.

Jó mézelő év volt még 1942-ben, amikor az esős időjárás az őszi tömeghordást tette lehetővé. Ez évben kedvezett a méhészeknek, de viszont annál többet rontott a szőlőknek.

Méhészetünk előtt nagy fejlődési lehetőség van. Fejlődés egyik bizonyítéka az is, hogy mind több és több méhészünk a hordási lehetőségeket kihasználja, jobb méhlegelőre szállítja, anyanevelésre figyelnek és átteleltetésre nagy gondot fordítanak. Mindenegyik új kaptár, újabb örömet jelent számukra, fejlődésükre.

Vadászat. Kőröshegy hegy környéke nagyvadas vadászterület. Valamikor Kereki határban bekerített vadaskert volt. Főként dímvadak tenyésztését szolgálta. (Nagyuri passzió.) Tulajdonosa (Satzger) halála után elhagyottak kezelést a vadkertnek. Kb az I. világháboru alatt időben teljesen kipusztultak s helyettük dálról és más vidékről ide vándorolt szarvasok foglalták el helyüket.

Hatalmas zárt erdőink összefüggnek a szomszédos települések erdeikkel, amelyek nagy-, apró- és közép vadakat tenyésztését lehetővé teszi. Telen rendszeres etetéssel, szózással biztosítják a vadak ételtetését. Több ízben történt fécén és fogoly vadtelepítés vérfel-frissítés szempontjából.

1929-ben nagy télidején a vadászok hátukon hordták a takarmányt. Ma erdőseink védett vadterületnek nyilvánították, vagyis évente egyszer közös vadászat lehetséges.

Dímvad - volt, kipusztult.

Szarvasok sokszor tízes "rudli"-ban (csapatban) járnak.

Őz, fécén, nyul, fogoly erdők-mezők lakói.

Vadászsnó. Kb 2-3 éve terjedt el. Korábbi években nem jelentkezett. Kb 50-60-ra tehető számuk.

Páris völgyeinket, Séd mentét, nádas tavaink és hajlókat keresik az itt elhúzó vagy itt megtelepülő szárnyasvadaink.

A szántódi berek (1943) lecsapolása óta a viziszárnyasvad megcsapant. Itt költött a dunailid (nagyfajta vadkacsa), tőkés kanalas, temérdek szárcsa. Gémek közül: szárcsa gém, kanalas gém, bakcsók (kisebb gémfajta).

Erdőben költözők közül a szalonkát érdemes megemlíteni. (szalonkahuzás!) Bőséges szalonkahuzás ideje március-áprilisi hó. Itt vadászszák.

Balatoni vadludak - ha kevés a téli hótakaró a vetéseken - rengeteg kárt okoznak. Ezeres csapatokban lepik el a vadást és fiatal vetést teljesen letarolják.

Ősszel a szőlősgazdák reggeltől-estig őrzik a szőlőjüket a költöző seregélytől. Felhőszerű sötét csapatban csapnak egy-egy vágórászra és ott alapos pocskolást végeznek.

Selyemhernyótenyésztés községünkben pár kis és törpegazdánál folyik. Az utaink általában epressel szegélyezettek. Közeli Kereki községben kb 300 eperfából álló legelő van. Kerekiben már kedveltebb és sikeresebben tenyésztik a selyemhernyót. Az eperfákat a múlt években /az amerikai (fehér) szövőlepké terjedésének megakadályozása és pusztítása miatt/ erősen lebotolták.

Erdőgazdaság. Kőröshegy erdői valamikor mind papi birtok volt. Tihanyi apátságához tartoztak. Egyrésze grófi, másik urbírességé lett.

Általában mind "rontott" erdő. Kizárólagosan a mezőgazdálkodáshoz szükséges pénzforrásnak használták fel. Erdőfejlesztéssel nem törekedtek. Sarj erdők voltak. Sok pusztítást végzett erdeinkben a török. Majd 48 után, amikor a jobbágyfelszabadítás történt - sok helyen is csak jövedelemforrásnak tekintették és alkalmat az erdőirtásnak. Legutóbb pedig az 1942-45-ös időben, a háboru eszeveszett idejében irtották tulzottan erdeinket, rablógazda módjára.

Mesterséges erdőtelepítésekről szó sem lehetett.

Kiváló erdőtalaj. Főuralkodó a tölgy. Részben fenyő és akác, gyertyán. Százalékos megoszlás szerint a következő:

Tölgyes	60 %
Akác	20 %
Fenyves	10 %
Gyertyán	10 %
<u>Összesen</u>	<u>100 %</u>

60%	20%	10%	10%
tölgy	akác	f.	gy.

Ma ez a terület üzemtervi gazdálkodással zárt erdő.

Kőröshegytől Ny-ra eső erdő LEGELŐ JELLEGŰ. Régi községi legelő. 8x8-as hálózatban telepített akácok. A községi legelő elég jó kezelt. Kiválóan alkalmas legeltetésre. Pl a Bessenyő völgy déli folytatása völgykatlan, két oldalt akácoserdővel. Középtt pedig állandó folyású kis patak húzódik.

Ma - mind a volt Tihányi Apátság erdeje, a volt földesuri és urbéri erdők az állam kezében vannak. Az előirt üzemtervi vágási fordulókat betartják. Vagyis tölgyesnél 80 év, akácfánál pedig 40 stb. Csak az évi fatömeghozam megfelelő hányadát termeltetik ki. Erdővédelem, amelyet az erdőtörvény megkövetel ma fokozottabb számunkra, hogy az eddigi elkövetett rablógazdálkodással kirtott erdeinket fásítsuk, védjük, idő előtt kivágásra ne használjuk fel. Erdőfejlesztés az 5 éves terveknek egyik elsőrendű feladata.

Ma tuskóirtással történik a fakitermelése. Vágókat köztesként kezelik, hogy az aljnövényzet kipusztuljon.

A kivágott, kitermelt fa 60 %-át ipari célokra (pl bányafa stb) távolsági forgalomba hozzák, a 40 %-át pedig a gazdaság céljaira, a munkások és környék lakosságának szükségletére használják fel. Az őss zese erdei melléktermékeket gyűjtik. (pl cserzőkéreg, gomba, gubacs, magok stb).

Csemetekert. Kőröshegy határában, a községtől 2.5 km-re van a Szántódi All.Csemetekert. 1935-ben létesült 16 holdon. Célja a Balaton-i fásítási kulturát kielégíteni volt. Az igénylők 5 km-es körzetben díjmentesen kapták a fákat. A Balaton menti községekben és Balaton parton sok művelésre alkalmatlan, viszont fásításra nagyon is alkalmas hely volt és van. Sok fasor, liget, ut, fásított utca ~~gazdaság~~ megnőtt díszes fái hirdetik, hogy az ember a Magyar Tenger táját is megszerette és mindtöbb díszfával benépesítette. A háború után újra területileg bővítették 30 holdra. 1947-ben a Terv szolgálatába állították és azóta az egész ország számára szükséges csemete előállításáért dolgoznak. A csemetekert szakszerű iskolázása 1953-ban újabb 30 holddal bővült. Jelenleg 60 holdon folyik legkorszerűbb agrotechnikával és gépesítéssel, esőztető gépi berendezéssel a termelő munka az egész ország fásítási kulturájáért.

Erdészeti üzemegység Szántódon van. Erdőgondnokság Kaposvárott.

Szeli gesztenye. Kőröshegy vidékén, ha nem is találunk kiterjedtebb szeli gesztenyéseket, de mindenesetre a régi telepítések maradványaként találunk. Somogy egyes pontjain a szeli gesztenye (*Castanea sativa*) őshonos. Feltehető, hogy itt is egykori gesztenyés erdők lehettek.

A gesztenye római kori telepítését azzal igyekeztek bizonyítani, hogy többnyire régi emberi települések, várak, stb környékén találjuk. Ezt lehet mindenesetre másként is felfogni. A gesztenye makkjának nagy tápláló értéke letelepülésre indíthatta az őskor emberét. Az utolsó szd-ban való nagymértékű pusztulását viszont az magyarázza, hogy fáját sokféle célra felhasználták, tehát irtalmatlanul irtották. (pl nálunk a török stb). Másrészt ~~visszant~~ éppen a gesztenyések talaja bizonyult legalkalmasabbnak szőlőművelésre, utóbb tehát ez a kulturnövény vált legnagyobb ellenségévé.

Fűzfa. Nálunk az Ágossziget legelőn terem a kosárfűz. Háziparunk egyik legfontosabb nyersanyaggal ellátó hasznosítható növénye. A fűz már a történelem legrégebbi korszakaiban ebből fonták védekezési és halászati eszközeiket s ugyanebből készítették földkuhnyók kását, vagy védtek földvárcaikat a nomád népek. A kereskedelem nélkülözhetetlen kisegítőeszközevé vált a fűzből font kosár. Stb.

Mezőgazdasági áruforgalom. Vegyük az 1953. év termény felvásárlási számait és értékesítésre elszállított mezőgazdasági termelvényeket.

buza	15 vagon	tengeri	17 vagon
rozs	11 vagon	napraforgó	6 vagon
árpa	6 vagon	bükköny	1 vagon
zab	0,5 vagon	burgonya	6 vagon
bor	436 hl	bab	0,5 vagon

állati termék, hus:

sertés	155 q	süldő	5 q
szarvasmarha	137 q	baromfi	32 q
vágójuh	11 q	tojás	30 q
gyapju	2 q	tej	565 hl

gyümölcs félékből:

meggy	2 vagon	körte	0,5 vagon
barack	0,5 vagon	szilva	1 vagon
paprika	0,5 vagon	paradicsom	2 vagon
szőlő	12 q	mákgubó	30 q

Mind ezek az áruk önfogyasztáson felül részben kötelező beadás vagy szabad felvásárlás, vagy közvetlen piacraszállításból tevődnek össze.

Az áruk szállítására Szántód-Köröshegy-i vasutállomástól vasuton, vagy a MEZŐKERT, BARNEVÁL teherautón szállították közvetlen Siófok, Kaposvár vagy Bpest piacaira.

A község általános begyűjtési képe 80 %-os. Aránylag heterogén és idősebb, beteg családoknál munkaerőhiányában elmarad a kellő munka.

A mezőgazdasági termékek közül községünkben nem dolgozzák fel. Esetleg, mint a tej főlözést nyer, savó visszamarad. (-)

A mezőgazdasági termények közül illetve ipari termények között a len, kender feldolgozása vala háziiparként üzték, de ma a kender feldolgozó üzemek cseremegoldással bonyolítják le és mentesítik a községet. Valamikor a Séd mentén több kenderáztató volt és az egyik dűlő: Kenderföld pedig bizonyítja ennek a fennforgását.

Az ipar. A téglagyártó, téglagyáron kívül szép számú kisiparoság volt községben, mely itt a környéken, ma pedig üzemekben vagy magánszektorként dolgoznak.

A téglagyár ma mintegy 60 munkást foglalkoztat.

A vízmű B.földváron kevesebbet.

Kisiparosok száma:

asztalos	3-5	kőműves	4-5
kovács	3-4	szabó	2-3
cipész	6-7	nyerges, kárpitos	1
lakatos	1-2	órák	1
borbély	2-3	pék	1
ács	2-3	bognár	2-3
kádár	2-3	kereskedő	4-5

Ma: a kereskedelem a Földműves Szövetkezet kezében van.

A községben cipész KTSz is működik.

Háziipar. Valamikor takácsok céhe működött, majd ezek beszüntetése után főként az asszonyok tanulták el a mesterséget. Ma nincs. Kosárfonást, gyékényfonást, szalmafonás, seprő-kötést üzik háziilag. Fafaragás (szerszámok készítése, nyélkészítése) szinte minden gazdánál honos.

Vizimalom. A környékben mint említettük számottevő ipar nincs. A patakok (Séd) ingyen energiáját felhasználva, már 1795-96-os lajstrom felsorolása szerint is - malom ipar virágzott. Ezek szerint két ilyen malomról tudunk. Ezek közül az egyik időközben elpusztult, a másik pedig kb 1855-56-ban újjáépült és ennek a sorsa is az lett, mint a kereki alatti öreg malomé, mert 1938-ban összeomlott.

Széchenyi Imre gróf építette újjá, vagyis földesúri tulajdon volt. 1900-ban id. Hutter Sándor vette meg és egész 1938-ig működött. Napi teljesítménye: darálásból kb 20 q és őrlésből kb 5-6 q. Már abban az időben is használtak selyem szitát, de követ őrltek, lisztkeverője nem volt. (Ma hengerekkel őrlnek, a követ csak darálásra használják.) De viszont a hajtó erő nem került pénzbe. Igaz, hogy minőségileg gyengébb, mennyiségileg pedig kevesebb érlelmenyt adott.

Ezzel a malommal szemben - az ut másik oldalán - volt egy száraz malom is, mely Biró Péter tulajdona volt. Itt az őrlés járgányrendszerű lóhauzatással (körben) végezték. Ennek

Ennek a malomnak a helyén épült később egy gőzmalom (Fischer zsidó tulajdona volt), 1902-ben leégett. Napi érlelmenye 80-100 q volt. 1929-ben pedig egy modern 70 lóerős fekvő sőbbanómotorral adják a meghajtást. Teljesítmény napi egy waggon.

A malmot 1951-ben államosították. Ma 5-6 munkást foglalkoztat.

Szappangyár. Kőröshegyen van egy "ipari" érdekessége. T. i. amiről alig tudnak. Az 1920-~~évek~~ évek elején a Balaton parton - (közvetlen a Tanácsköztársaság után) - egy szeszfőzdét létesítettek Kőröshegy és Vidéke Gyümölcs és szeszfőzde Szövetkezet elnevezés alatt. Ez a szeszfőzde azonban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. 1922-ben megszűnt. A tagokat a részjegyek szerint kielégítették. 1924-ben Schilhan János megvásárolta és "Welko" szappangyárat létesített. Tehát a "szappangyár" alapítója fent nevezett személy volt. De még a 29-es válság sem következett be, amikor tőke hiányában az első alapítója ~~száraz~~ jobbnak látta eladni.

1926-ban "Mátra" nevű Rt. vette át. Ez a részvénytársaság sem járt jobban, mint előde, mert 1929-ben - a nagy válság első évében megbukott. - Az épület még 1934-35-ben állt. Építkezés céljából lebontották. Ma már csak esetleg az alapromjai látszanak. -

Az iparosság száma a 1920-30-as években Kőröshegyen.

asztalos	6	autógarás tulajdonos	1
ács	6	bádogos	2
bognár	3	borbély	5
cipész	6	cséplőgép tulajdonos	5
csizmadia	1	építés vállalkozó	2
fényképész	1	szabó	3
kereskedő	9	gépkereskedő "gynök"	1
géplakatos	2	hentes és mészáros	5
kádár	1	kérpitos	1
kávéház tulajdonos	1	kertész	2
kerékgyártó	3	vendéglős	3
kovács	4	kőműves	7
lisztkerskedő	1	malomtulajdonos	1
órás, ékszerész	1	pensió tulajdonos	2
pék	2	szijártó	1

(Ezekbe a számokba mai B. földvár üdülőttelep iparosai is bent foglaltatnak. -)

Házipar közül ebben az időben következőkre emlékeznek:

vesszőfonás, ~~seprőkötés~~ seprőkötés
rokkán fonás (szappangyár és vendég), akik munkája ma is megtalálható.
Régi takácsok;

Téglagyár. Köröshegytől másfél km-re a balatonföldvári uttól mintegy 500 m-re Ny-ra, a Lucstetőtől ÉK-re és Bföldvártól D-re, a Persevölgyi (Perselyvölgy, mert persely alakú völgy volt) dűlőben fekszik.

Langer Lajos téglagyári szakmérnök ezen a helyen az első világháború előtt 1912-13-ban I. u. korból római eredetű téglát talált. Ezek szerint e helyen római település volt. A nevezett mérnök és Földi János György a ~~ma~~ köröshegyi téglagyár volt vezetője állítása szerint - már a rómaiak idejében is gyárthattak itt téglát.

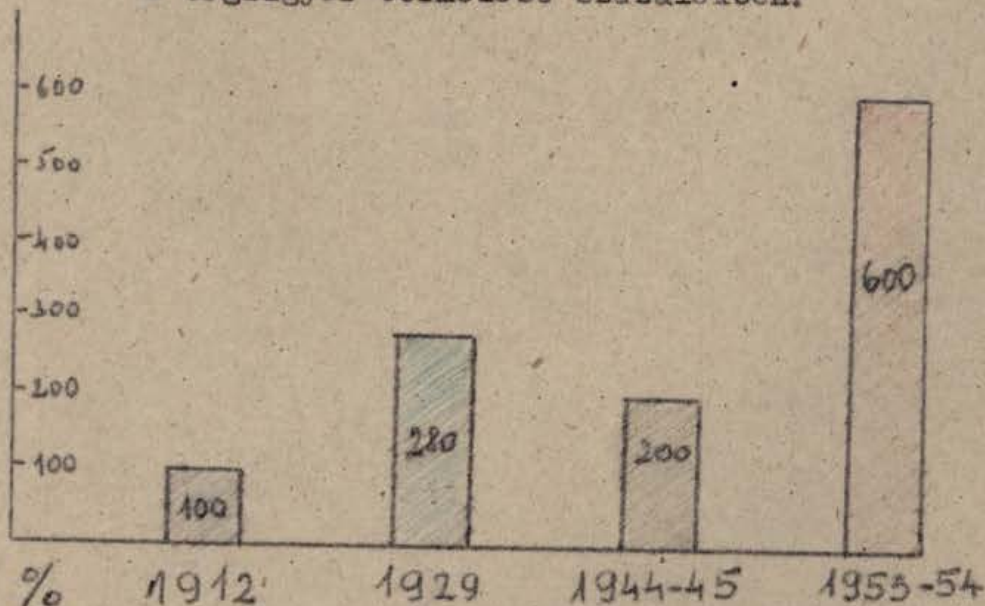
Legrégibb adatunk a téglagyárról kb 1840-ből való, amikor Tóth Mihály mester égette itt a téglát. Ezt bizonyítja TM monogrammú téglák. Ebből a korból téglák még vannak. A régi köröshegyi vágóhid (a mai pálinka főzde mellett) is ilyen méretű téglából épült, amit nemrég bontottak el. A téglák mérete 30x15x15 cm volt. Érdekes megemlíteni, hogy ez a téglaméret alig különbözik a több évszázaddal ezelőtt gyártott téglától. (Pl. Somogyvár vára 30x15x4-es méretű téglából épült.)

Később Pákozdi nevű köröshegyi lakos volt a fentemlített mester társa. 1906 körül Bertalan János mester égette itt, mint mester a téglát. 1912-ben Berger Miksa és Fia a téglagyár tulajdonosa. Ebben az időben (1912-től) Földi (Kucserka) Antal a téglagyár mestere.

1912 előtt "tábori" kemencében égették a téglát. 1912-ben épült a körkemence. 1928-ban gépesítették, villamosították. 1944-ben Keller-féle berendezést kapott.

1928-ban már a gépesítés alkalmával gépházat, prést, keverőt és szállítóberendezéssel látták el.

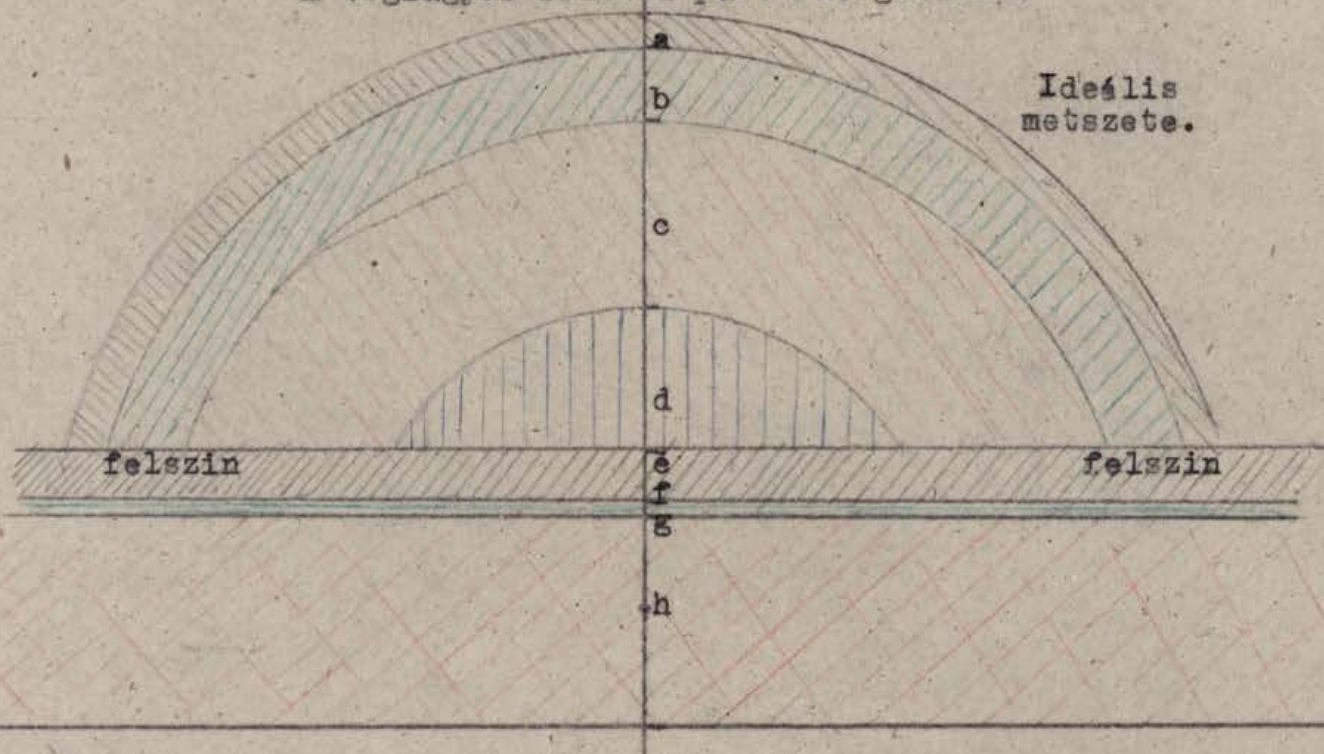
A téglagyár termelése százalékban:

A felszabadulás után 1949. december 28-a óta, (az államosítás óta) mint a fenti ábra mutatja - hatalmas fejlődésnek indult Somogy megye legkisebb téglagyára. Már a 600 %-és is bizonyítja ezen a téren a fejlődést, nem beszélve a különböző védőberendezésekről és egészségügyi intézkedésekről. (pl. védőital stb.)

A múltban 8-lo munkás (idénymunkás) dolgozott, ma pedig egész éven át hatszor annyi munkást foglalkoztat.

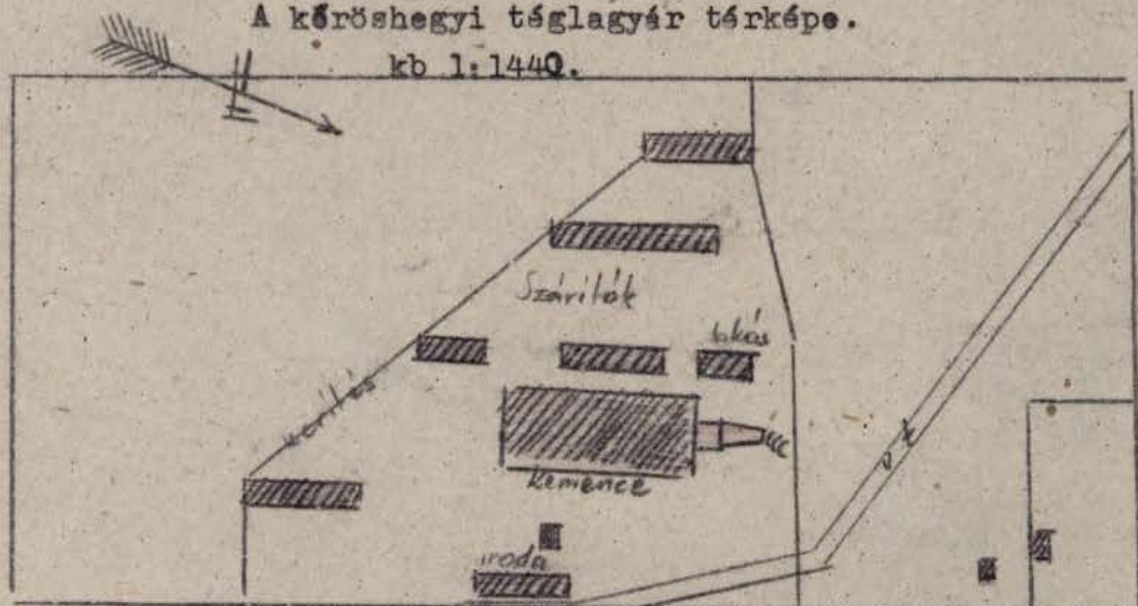
A téglagyár fölötti part rétegződése.

a.) 1/2 m termőtalaj, b.) 2 m mészkő, c.) 8 m kemény agyagláva, d.) 5 m iszap, e.) talaj felszíne, f.) 2 m agyag, g.) 1 m kő, (néhol hiányos), h.) 10 m agyag (ebből is már bányásznak).

A köröshegyi téglagyár térképe.

kb 1:1440.

Rágen a téglagyár közvetlen környékének termelt elsősorban és 30-as években Földvár fejlődésénél fellendülést mutat. Ma az egész ország számára éget, szállít. Egy időben cseréptéglát is égetett és égetni fog is még.

Téglaégető. Köröshegynek még egy tégláégetője van. Valamikor a urbéres telkes gazdák tulajdona volt, később a magánbirtokosoké, majd a község tulajdona lett.

A kitermelt földből szakemberek véleménye szerint már 500 évvel ezelőtt is működött. A legelső mestert, akinek a nevéől tudunk Bertalan János (aki később a köröshegyi téglagyárnál is dolgozott), aki a XIX. szd utolsó évtizedében egészen 1906-ig itt dolgozott. 1906 előtt egy-két kemence dolgozott (egy kemence átlag évente 28-30.000 téglát adott), évi átlag termelése kb 60.000 téglá volt.

1906-1912-ig Földi (Kucserka) Antal volt itt a tégláégetés mestere. 1908-10 körül, amikor a tégláégetőt Földi Antal vezette 200.000 volt az átlagtermelés évente. Volt olyan idő is, amikor hét kemence dolgozott egyszerre.

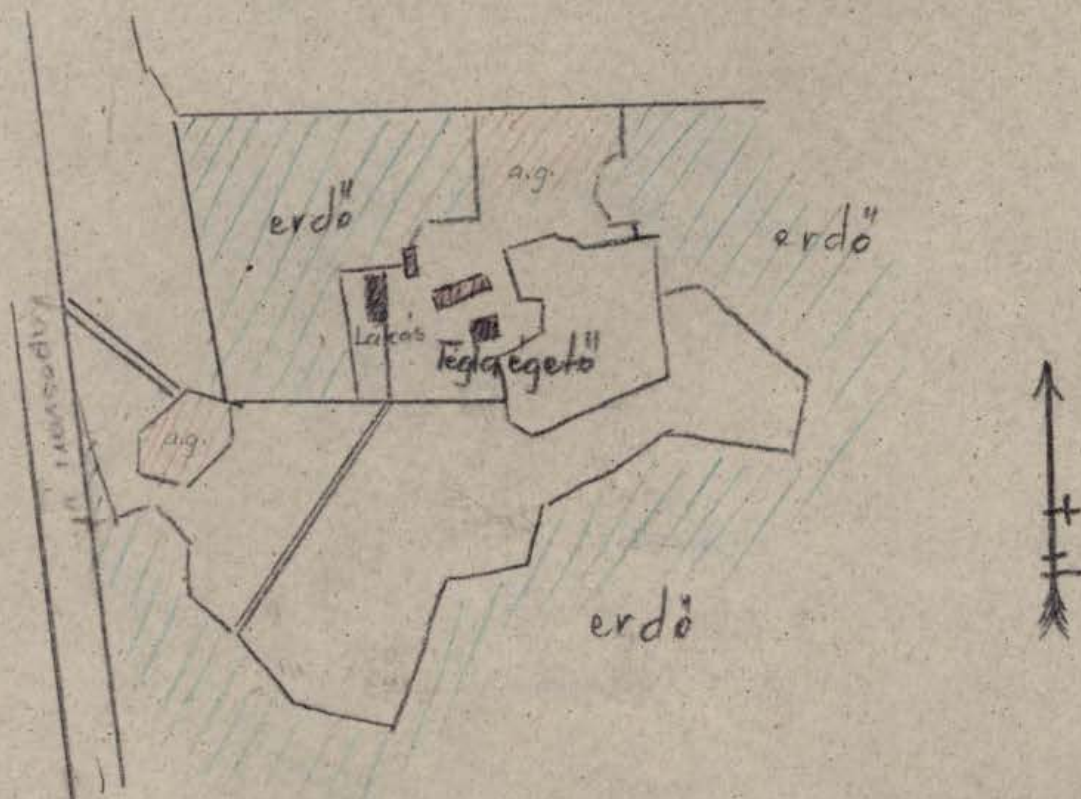
A téglamérete kb olyan méretű lehetett, mint amilyeneket 1840 körül Tóth Mihály mester a köröshegyi téglagyárban égetett. Bizonyíték erre a Nyitrai féle ház mellett lévő romház, a régi temető sírboltjai, ahonnan kikerült téglák hasonlítanak a régi vágóhidnál talált téglamérethez.

1912 után Fernbach János, 1914-19-ig Közi Imre és Marek Ferenc, majd később Kucserka György, Hatyka József voltak itt a mesterek. Az utolsó mester, aki 1953-ban halt meg Tiger Fülöp volt. Az 1912-től a mai napig a tégláégető átlag termelése kb 100.000 téglá, tehát kb 3 kemence.

Tiger Fülöp halála óta még nem töltötték be a téglamesteri állás s azóta szünetel. Eddig munkaerőhiány miatt nem tudták betölteni a mesteri állást, pedig a kormányprogram után a Balaton parti építkezéseket még a mai fokozott téglatermelés sem tudja kielégíteni.-

A téglá égető alaprajza.

Mérték: 1:2880.

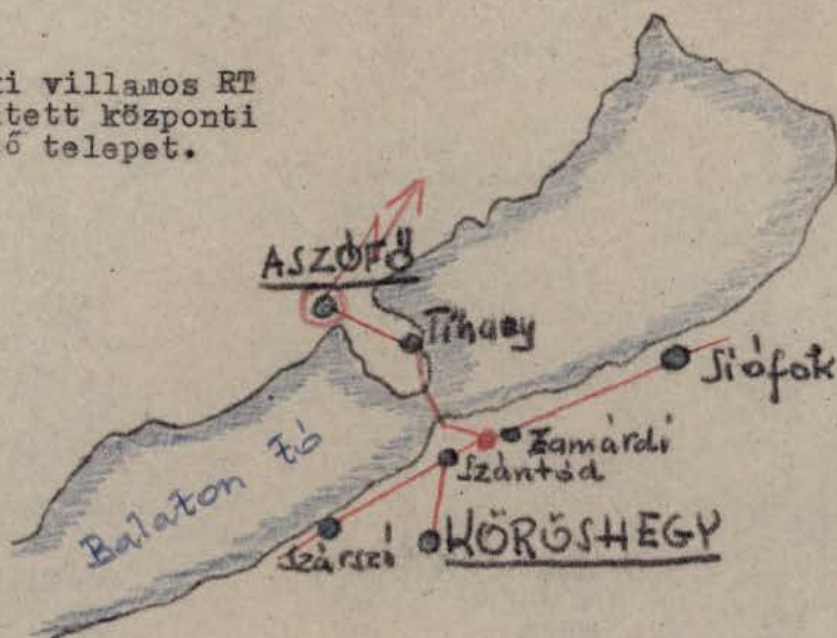

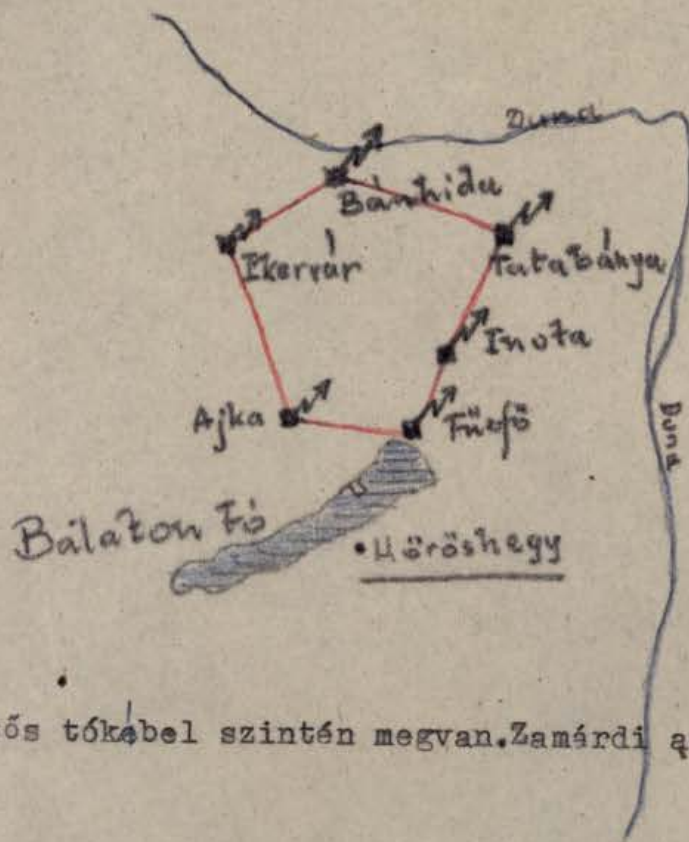
Villany. Kőröshegy község villamosítás foka és energiafogyasztásról pár évtizede beszélhetünk csak.

A Balatonvidéki RT villamosítási akciójának keretében 1922-ben került a község villamosítására sor. Bekapcsoláskor mintegy 80 fogyasztóval indult a villamosenergia használása. Az elektromos áramot ASZÓFÓRól - Tihany-Szántódon keresztül tókébelén táplálták. Ez a vezeték még ma is megvan, amelyet 1911-ben lefektettek.

Balatonvidéki villamos RT
1913-ban épített központi
áramfejlesztő telepet.

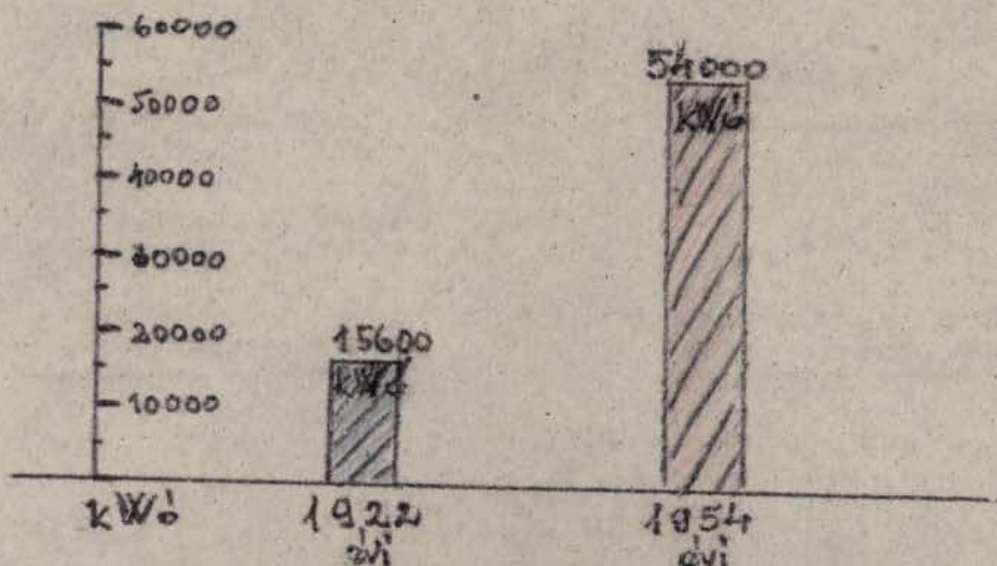

Ma az áramot a DÉL-DUNÁNTULI erőművek telepeinek kiadására.
Körhálózatba az alábbi telepek tartoznak:

Ma kettős tókébel szintén megvan. Zamárdi az áramelosztó telep.

1922-42-ig a község villanyfogyasztása kb 1200-1400 kW⁶ havonta.
Ma Köröshegy község fogyasztása 4500 kW⁶ kb havonta.

A község villamysfogyasztói állandóan szaporodtak a község belső utcahálózatából. 1927-ben, mint számottevő ipari áramfogyasztó lépett Siferer-féle gépesített asztalos m^hhelye, majd 1942-ben Horváth-féle asztalos üzem. Kisebb fogyasztók a szikvizgyár, és a községben egyre több és több épülő vízvezetékes lakás kért ipari áramot. Ma a gépállomás 38• V-os árammal működő villanyhegesztője is Köröshegyen működik. (Cselényi házban.) Téli ipari fogyasztó a mozi volt.

A fejlődés a fogyasztókra nézve mutatja az alábbi szükségesség, melyet 1954. tavaszán hajtottak végre Köröshegy község villamosítás jobb kielégítése végett.

1922-54-ig Köröshegy Szántód felől kapta szekundár vezetéken áramát. Ma ez gyengének bizonyult. Szántódnál lekapcsolt vezeték helyett Bföldvár-Kereki-Pusztaszemes felé vezető primár hálózatból a Hosszuréti dűlön át vezetik ma a transzformátorhoz. Így Köröshegy község közvetlen magasfeszültségi, elsődleges áramtápláláshoz jutott, amely megengedheti, hogy jelenlegi kb 80 %-os villamosítást közeljövőben (1954. negyedik negyedében) sorra kerülő és község periferiáján lakóknak régi sérelme orvoslásra találjon: villamos áramhoz jusson Kaposvári és Bercsényi ut. Ugyancsak szükségesség volna és égető fontosságú a további fejlődésre nézve a B. földvári uton (Dózsa György utca) villamosítása is. Ezzel 100 %-os lenne a község villamosítása illetve villanyenergiával való ellátása.

Megemlítjük még, hogy a Szántódi áramtáplálás lekapcsolásával: egy csapásra megoldódott Somos-i település villanykérdése, akik előtt húzódtott el 1922 óta Köröshegyre vezető hálózat s ők nem élvezhették.

Valamikor Balatonvidéki Villamosítási RT-től államosítás után ma a DÉLDUNANTULI ÁRAMSZOLGÁLTATÓ V. PÉCS a gazdánk. Siófokon felügyelőség, Zamárdiban kapcsolótelep, áramelosztó telep van.

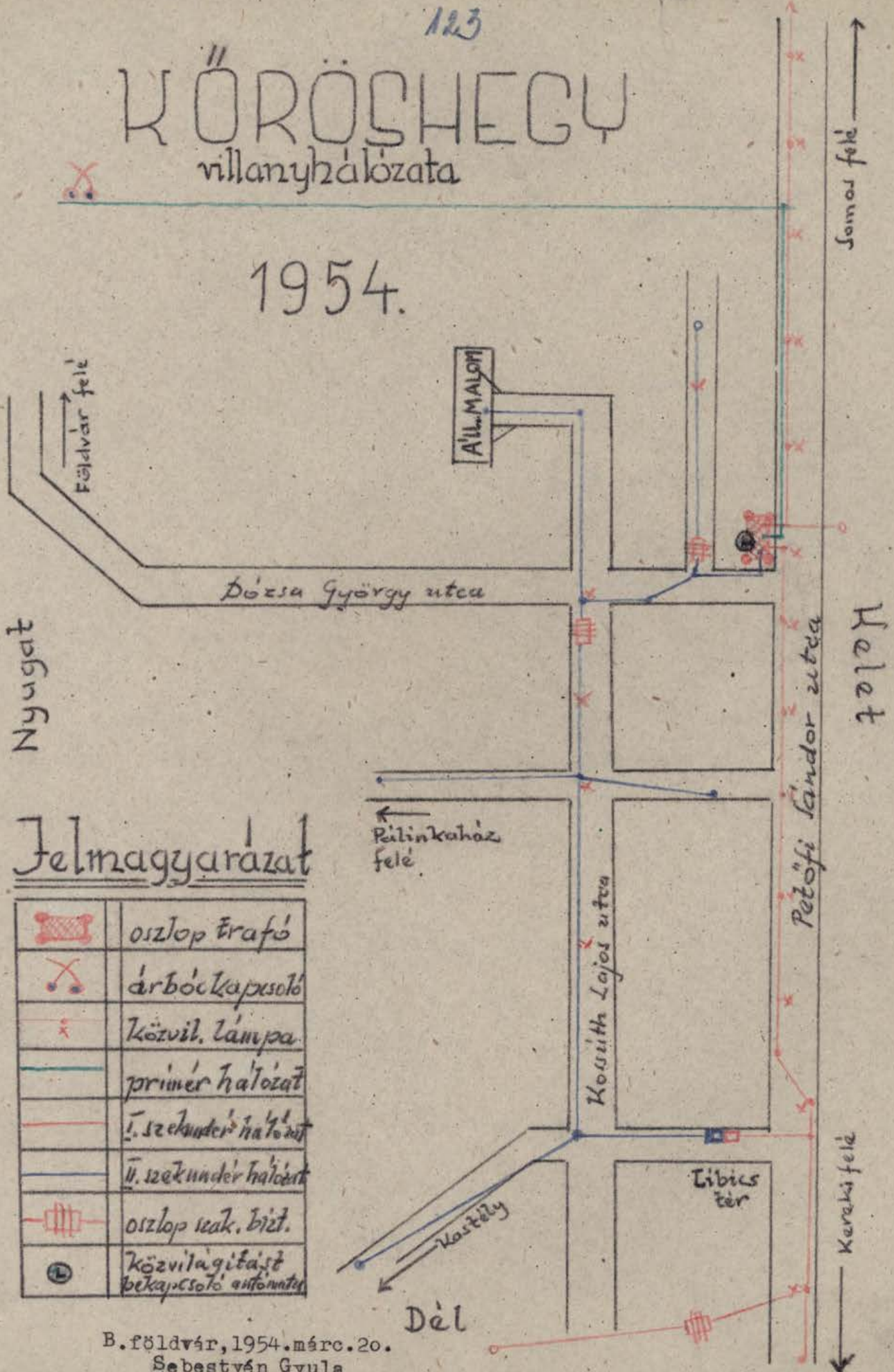
Következő oldalon közöljük a község villamosítási tervpépt.

Köröshegy, Kereki, Pusztaszemes, Bálványos, és B. földvár egy vill. szereléség felügyeletébe tartozik. Részleg irodája B. földváron van

KÖRÖSHEGY

villanyhálózat

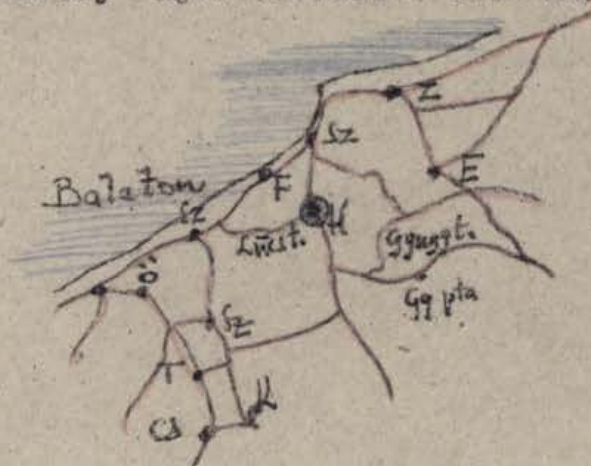
1954.

Jelmagyarázat

	oszlop árafó
	árbóc kapcsoló
	közvil. lámpa
	primer hálózat
	I. szekunder hálózat
	II. szekunder hálózat
	oszlop szek. bizt.
	közvilágítást bekapcsoló automata

Közlekedés. Kőröshegy község régi település a Séd terrasán. A déli tájak felé: a kőröshegy-pusztaszemesi völgy a 190 m magas vízfásztól áthaladva a Koppány- majd a Kaposvölgybe vezetett. Az erdőségekkel borított Lucs és Gyugytető völgyében, a Séd mocsaras térszine mellett, a Séd terrasza volt a lápok közt vezető szilárd út. A szegény jobbágy nép számára - régen - a Balaton tó csak akadályul ékelődött a közlekedésbe. A hatalmas víztűkre nem összehozta, hanem elválasztotta a partjain élőket. Ma a Balaton éppen összehozza a dolgozók társadalmait. Átkelőhely Szántód-Tihanyközi révjárat volt. Legfontosabb átkelőhely volt, forgalmát talán a révsárda bizonyítaná. Télen a Balaton egész jégén javult a közlekedés. (Szekérrel, számmal, gyalogosan igyekeztek át rajta). A forgalom nagyobb volt, mint nyáron. 1776-ból van az első márnkileg készült pontos térkép a Balaton és környékéről. 1907-ből (Lóczy Lajos tervezete szerint) a következő utvonalak voltak.

Érdekes, hogy Lucs-tetőn (217 m) keresztül vezetett Szárszóra ut, amelyet ma már nem használnak.

1861-ben Budapest - Nagykanizsa közötti vasút épült.

1900 években a balatonon kultusz makédám utakat követelt.

1931-ben pedig műutak létesültek.

Ugyanezen években megépült a Kőröshegy-Földvár közti községi kövesut is, amely a községet téglagyár, Földvári pusztát illetve már kiépült Földvár fürdőt, Vágóhid közelebbi uton bebiztosította a forgalom számára. 193 -ban Bálványos felé is kövesutal gyarapodott a körzeti uthálózat.

Közutaink alapjai jók, de javításra szorulnak (háboru népvándorlás a tulstrapálta), és ma egészségügyileg a hatalmas forgalom lebonyolításához portalanításra volna szükség, vagy a régi terv megalkotására: Kaposvár felé vezető műut megépítését véghezvinni.

Kőröshegy a Balaton felé orientálódik (piac, fürdő B. földvár, állomás Szántód, igazgatás Süőfok, kereskedelem Szfehárvár, Brest, Kaposvár, esetleg Tab).

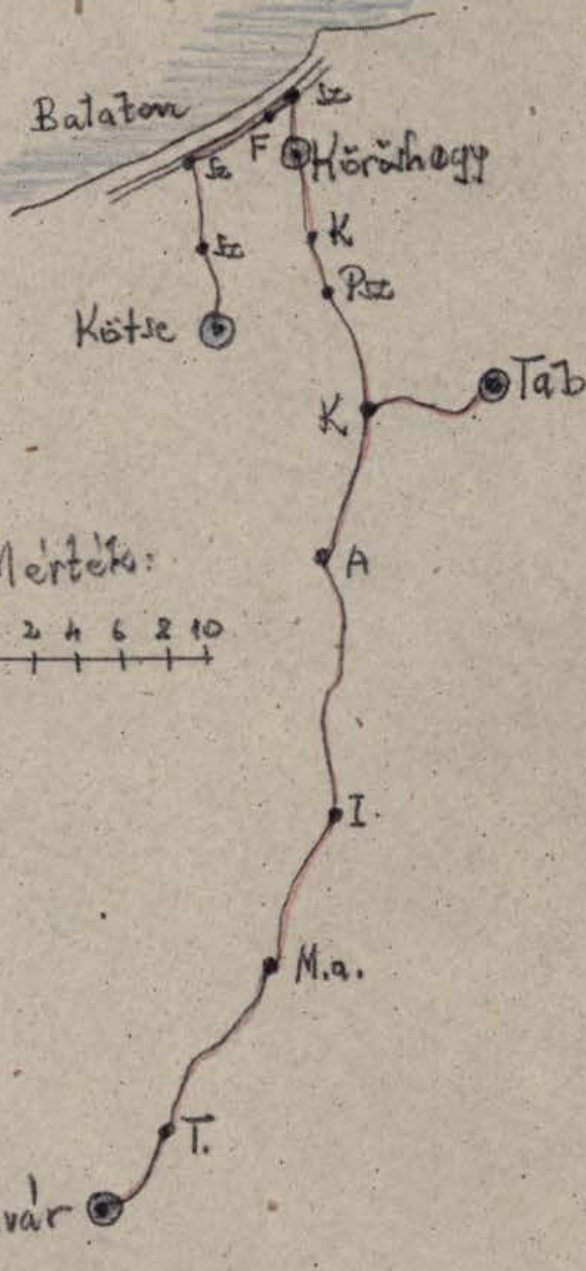
1945 után autóbuszjárat is megindult Kaposvár illetve Tab induló állomással Kőröshegyen keresztül a Balatonmellékre.

A vasút lehetőségekkel egész ország vérkeringésébe kapcsolodunk be. Nyáriedi hajó illetve kompjáratl pedig a Balaton zalai partját köti össze Somogyal.

Uttest: műut (Balatonmentán), I. rendű ut (Szántód-Kaposvári, II. rendű ut pedig Kőröshegy-Földvár és Kőröshegy -Bálványos.

Közlekedési eszközök: kerékpár, szekér, kocsi, cséza, autó, autóbusz, vagon és hajó. (vintali, traktor, motorkerékpár).

Szellemi közlekedési eszközök: posta, telefon helyben, - távörda Balatonföldvár.

Gazdasági, de kulturális életünk érvényesülésének alapja ma a forgalom. A gazdasági forgalom éltető eleme; a nagyobb tömegek mozgását lehetővé tevő, biztos, gyors és olcsó szállítását megvalósító közlekedés. A termelt javak, s így az értékek kicserélését kizárólag közlekedés révén tudjuk elérni.

Szárazföldi közlekedésből számunkra mind közuti és vasuti kedvez. A közuti forgalomba (1945 után) 3 táj (Balatonmellék, Koppányvölgye és Kaposvölgye) népét köti össze az állandó buszjárat. Együttal megyénk székhelyével is közvetlen vonalat teremt. Ott van politikai, gazdasági és kulturális-egészségügyi bázisunk.

Egy autóbusz járat KAPOSVÁR-TAB-KÖTSE utirányban halad, amely a közvetlen délutáni órákban indul a megyeszékhelyről. KÖTSE-TAB-KAPOSVÁRra viszont hajnali órában indul és kb 8 órára érkezik Kaposgyérra.

Ezenkívül helyi jellegű autóbuszjárat TAB-KÖTSE között és viszont ellenjárata is, amely a déli és déli-északi illetve déli órákban bonyolódik le. Csak munkanapon közlekedik a MAVAUT járat.

Nyári szezonban vasárnap és ünnepnap TAB-BALATONFÖLDVÁR közvetlen fürdő járat van, amely a reggeli órákban indul és esti órákban tér vissza.

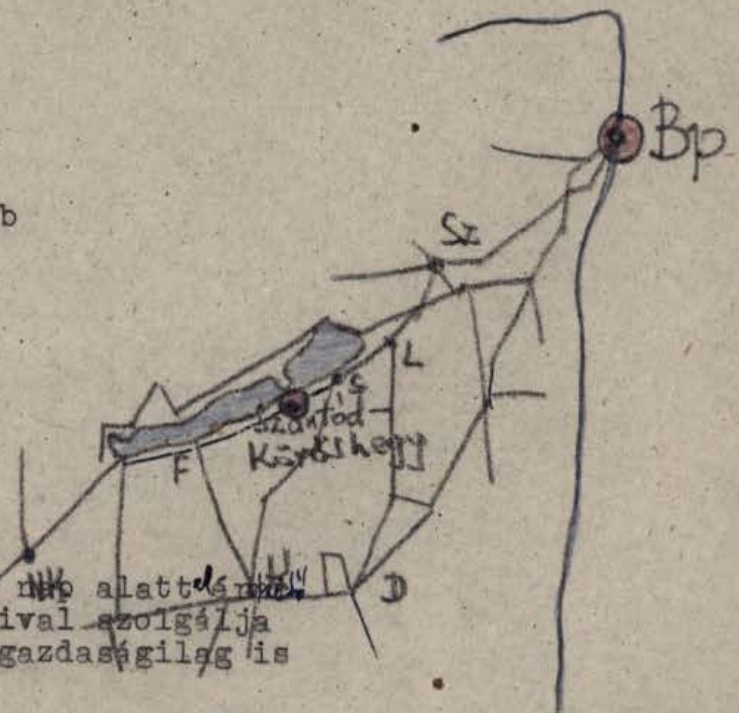
Kaposvár 63 km, Tab 18 km, Szántód 3 km, Földvár 5 km buszon.

Egész társadalmi életünk, mezőgazdasági és ipari valamint kulturális termelésünk legnagyobb és legolcsóbb mozgatóját a MÁV vonalai biztosítják.

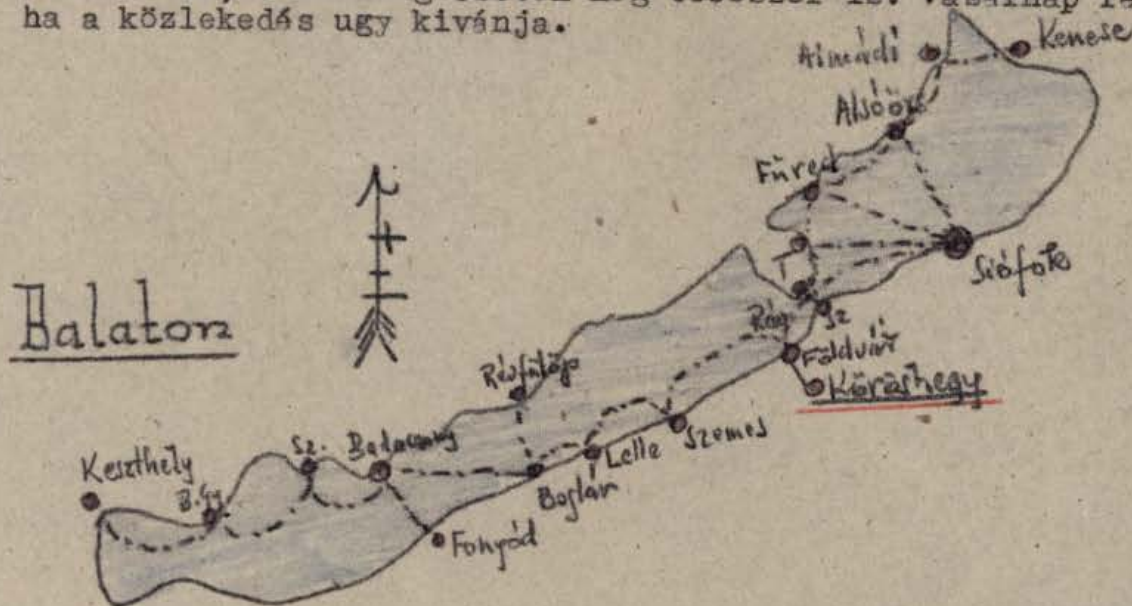
Nyáron 8 személyvonatpár, 5 sebesvonatpár és egy gyors vonatpár köti össze az ország vérkeringésével. Téli időszakban kb hat vonatpár és gyors vonatpár is.

Budapest 130 km-re, Kaposvár TONYÓDON át 90 km-re van.

Az ország bármely pontja egy nap alatt elérhető. A MÁV vonalai bőséges vonalaival szolgálja tájunkat, amely egyben nemzetgazdaságilag is fontos.

Viziközlekedés lehetőségei szomszédosak. Kőröshegytől B.földvári hajóállomás mintegy 3.5 km-re van. Szántódi rév pedig 6 km kereken. Legnagyobb és legrégibb egyszersmind a Balatonon a leggyorsabb átkelőhely mindig is a Szántó-Tihanyi rév volt. Ma is az. Kb óránként közlekedik, de szükség esetén még többször is. Vasárnap félóránként, ha a közlekedés úgy kívánja.

A révjáraton kívüli hajózást kőröshegyiek főként - mint az ország idekivánczó üdülői - általában szórakozás céljából használják. Tég lehetőség nyílik Siófoktól akár Keszthelyig a hajózái. Nyári évadban kettő hajópár van (délelőtt és délután). Ezenkívül rendszeresen meghirdetett sétahajózás kötöttebb hajókirándulási formában.

Ma a Balaton hajójárat a széles dolgozó népé.

Telefon. Község postahivatala egyuttal a telefonközpont is. 8 előfizető van. Idetartozik Kereki és Pusztaszemes község is (volt körjegyzőséghez tartozó kisközségek). Tanácsaparátusunk mindhárom községben hivatalból előfizető. Orvos, állatorvos, Terményváltó forgalmi Vállalat, Földm. Szövetkezet mindhárom községben és gyógyszerár kapcsolódik a telefon-előfizetők sorába. Mindhárom posta hivatal illetve két "gynökségnek szintén nyilvános telefonja van.

Távirda. Legközelebbi távirda Balatonföldvári pótán van. Távirati közlések telefonon Földvárig, vagy Siófokig történnek. Ugy szintén a felvett (érkezett) közléseket telefonon továbbítják a kőröshegyi hivatalnak.

Légiforgalom. A háboru előtt a Balatonon hidroplán járat is volt. Főként a Balaton körüljárának bemutatása volt a célja.

A háboru után BUDAPEST-SIOFOK-PÉCS légijárat létesült. Több éven át forgalmat bonyolított le közvetlen járási székhelyünk és főváros között. Az 1954. éves év nyarán ez a járat szünetelt.-

Kereskedelem. Általános emberi és közgazdasági érdek, hogy a mezőgazdaság által termelt javak a szükség szerint oszoljanak szét és jussanak el a termelőtől a fogyasztóig, Ugy szintén kerüljenek az ipari áruk a gyárrakból a faluig.

A balatoni nyaralók Földváron nagyfogyasztású napi piacon veszik át közvetlen az őstermelőtől az izlésnek megfelelő árut. A gazdáknak is ez nagyobb ösztönzést jelent.

Községünkben évente kétszer (tavasszal és ősszel) országos vásárt (kirakodó és állatvásárt) hirdetnek. Mai időnkben jelentéktelenek. Elsősorban a kőröshegyi vásárok tavasszal is és nyáron is legrosszabb időben tartják. A felhozatal is gyenge.

Földművelésszövetkezet. Amit régen 4-5 községbeli kereskedő bonyolított le, azt van és egyúttal felvásárlást lebonyolítani a szövetkezet különböző ágazataival:

- kettő bolt,
- termény felvásárló,
- baromfi és tojás felvásárló,
- tejbegyűjtő,
- mütrágya értékesítő,
- kocsmá

s mindezek munkáját a Földm.szöv.vezetőségi irodája fogja össze, és irányítja. (1948-tól működik a szövetkezet).

Évi forgalma Ft értékben: 2.440.000 Ft.

Az árut a különböző nagykereskedelmi vállalatok szállítják, így:

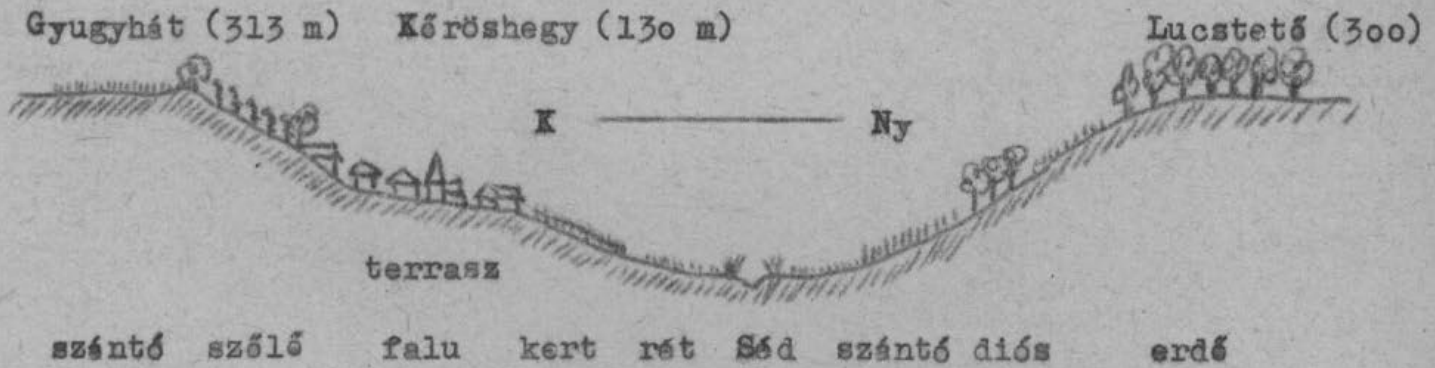
dohány, fűszer	Siófokról	18 km	turakocsin
pamut, szövet stb	Kaposvárról	64 km	teherautón
petroleum, kenőcs	Siófokról	18 km	kocsin
	(Áfort)		

Az eddigi tapasztalat alapján: pamut, harisnya téren, patkó, sarok, vasáruban, élelmiszer (liszt), terén akadtak nehézségek, főként helytelenül ütemezett és szállítási módokból eredtek.-

A község dolgozóinak vásárlóereje megnövekedett: jobb termés folytán, adóengedmény (10 % és szőlő szorzószám eltörlésével).

Ezt az összeget a dolgozók elvásárolják, tehát újabb kereslet van.

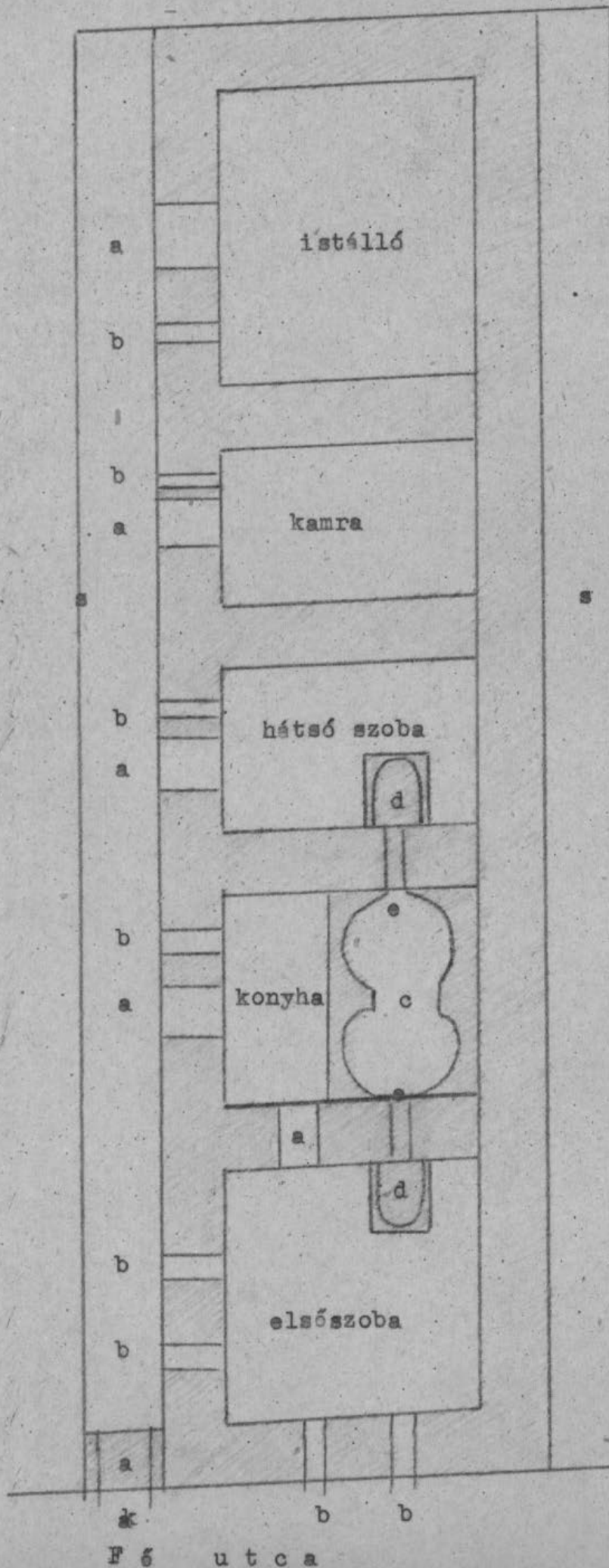
Települési viszonyok. Kőröshegy község a Gyugyhát és Lucs tető völgyében folyó Séd patak terrasznán fekszik.

Település típusa láncfalú. Kertes házakból áll. A település mind a Séd terrasznához, éshát domborzathoz, mind a vízhálózat (párhuzamos) irányát figyelembe vette. (Fő ut és Séd vonal). A külső települések szorta k (bokor települések). A lakóházak és gazdasági épületek anyaga kő, téglá. Csak az öreg házaknak van tömésfaluk. Tetőzet balatoni nád, cserép és pala. Alig van százévesnél idősebb házrész a kastélyon kívül. A régi lakóházakra jellemző építkezési és berendezési feljegyzéseinket a következő oldalon közöljük.

A község elégg összetelepült, pár üres, beépítetlen házhely vár még családiházra.

Utcák a következők: Fő utca kb 2,5 km hosszú, szélessége 12-24 m, Belső utca Kaposvári ut és vele párhuzamos Bercsényi utca, Ujabbán fejlődött; Szántódi, Földvári és József Attila utca.

Köröshegyi régi ház
alaprajza.

Mérték 1:110.

Pozsvay László féle
örökségből ház,
amely mestergerendá-
ján K.G.K.1848 állt.

E házat 1949-ben bon-
tották le és építették
ujjára. (Steiner János
féle ház. Fő utca 76 sz)

Adatok: szoba 5x5m-es,
fűtőkonyha 4x5m-es,
hátsó szoba 3x5m-es,
kamra 3x5m-es,
istálló 7x5m-es
alapterület volt.

- a/ ajtó kb 95x160 cm.
- b/ ablak kb 40x60 cm.
- c/ nyílt tűzhely
- d/ buboskályhák
- e/ buboshoz fűtőajtók
- s/ siska: tetőszéle
(kb 120 cm eresz)

A szobában és helysége-
kben jobbról és balról
2-2 vakluk (rakodópole)
volt.

A falak anyaga tömés.
Sarkoknál fafonással.

Csak a bubos szájánál
voltak 35x18x9 cm pár
tégla beépítve. (A tég-
lákban P.D. monogram.)

Bubos 10-12 dm alapu.

Ajtók befelényilők.
Ablakok szimplán.
Lakás padlója: tömés
Falak fehérre meszelve.

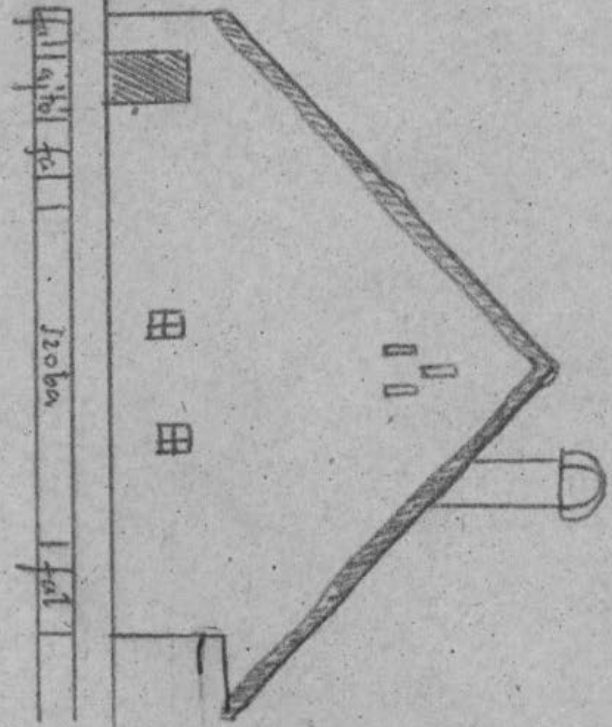
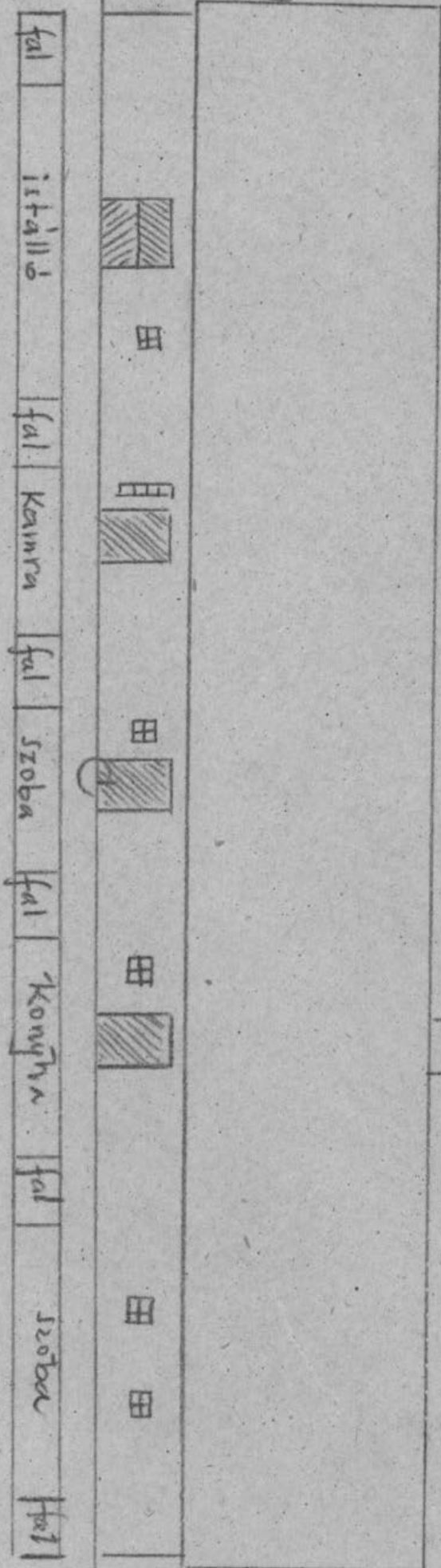
A ház alapja is tömés.

Érdekesség, hogy épi-
téspél nem törődtek
a négyzet illetve téglal-
ap alaku szobák meg-
alkotására. Minden ke-
resztfal ugyanolyan
szögben (háttal E-nak)
építették.

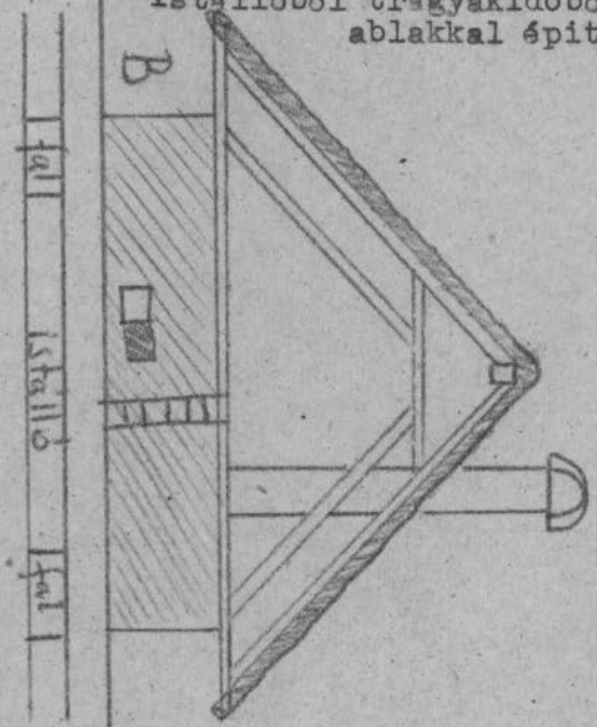

Kőroshegyi régi típusu ház
 Pozsvay féle örökség
 (106 éves)

Épült 1848-ban. Nédfedeles,
 tűzfalas ház. Lakás belső
 magassága 168 cm, tető 480cm.

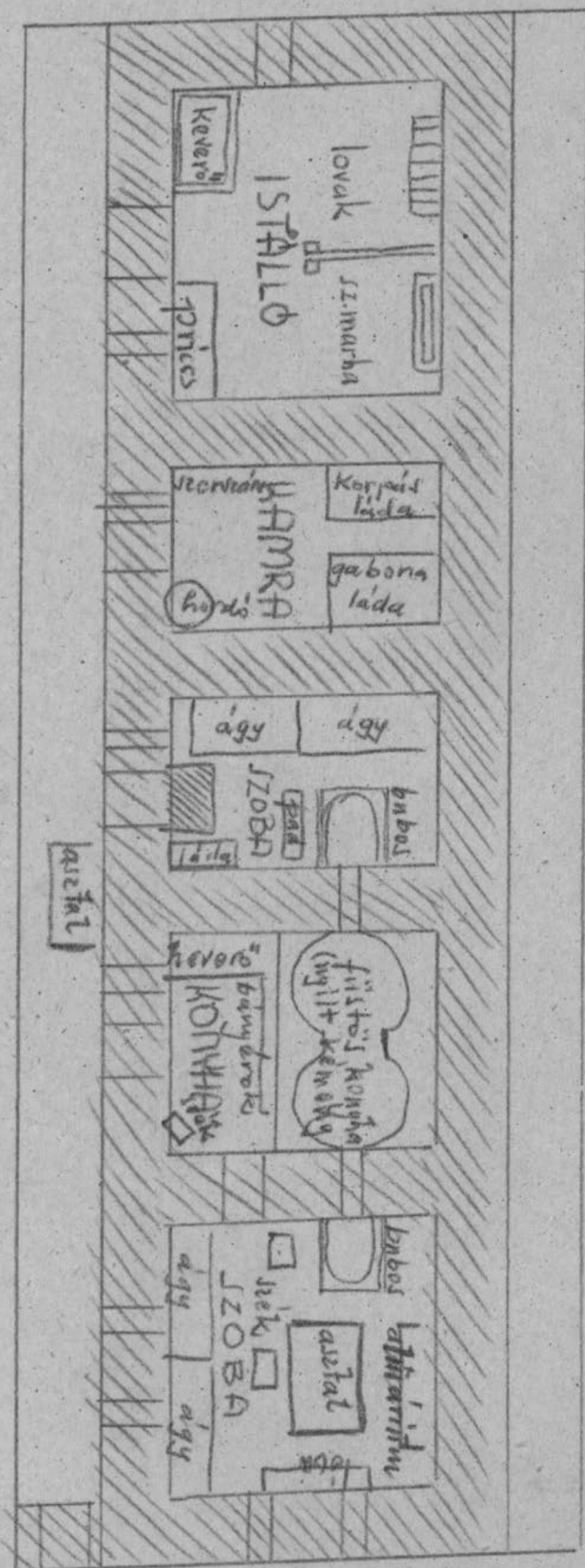

Utcáról kiskapubejáróval.
 Kémény négykalapos ivvel.
 Istállóból trágyakidobó
 ablakkal építve.

A./ Előlnézet (Fő utca)
 B./ Hátulnézet (udvarból)
 C./ Oldalnézet (udvarból)

Fő 2

Köröshegyi régi ház
berendezése.

Pozsvay fái ház 1949-
ben.

Istálló: abrakkeverő, priccs.

Kamra: gabonásláda, korpásláda,
hordó, szerszámok stb hely
lyei. (nyílt ablakkal)

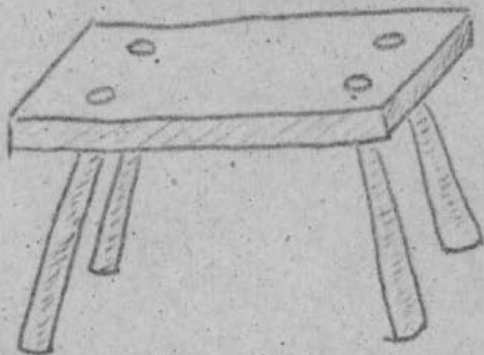
Hátsó szoba: bubos, ágy, lóca
(négylábú), tulipános
lédaszerréség.

Füstökonyha: heverő, szék,
falon tányértartón di-
szes tálak. Nyílt kémény
innen fűthető mindkét
bubos kemence.

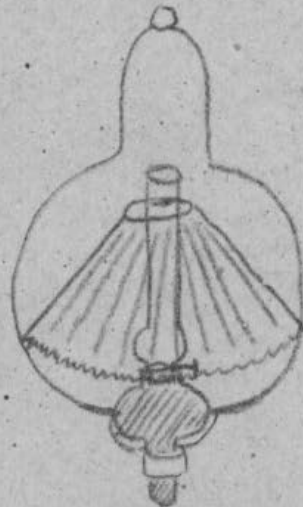
Utcai szoba: bubos, ágy, almá-
rium (fiókos), asztal,
négylábú támlanélküli
szék.

Siska alatt egy asztal.

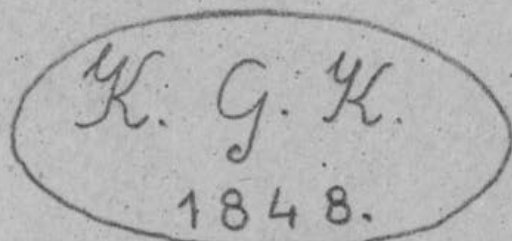
A régi házak építése és berendezéseinek készítése kisiparos vezetésével (céh tagja a mester) vagy ennélkül történik.

A szobai berendezések egyike a négylábu szék, amelyet egy faragó széken könnyen elkészítettek. Hasonló kivitelezésben készült a pad (lóca), támlás lóca, asztal, fejtőszék stb.

Az első szoba gerendáján lógott a papirernyős kiemelhető petróleumlámpa. Általában körégős lámpák. Másutt kocsi lámpával, gyertyával világítottak.

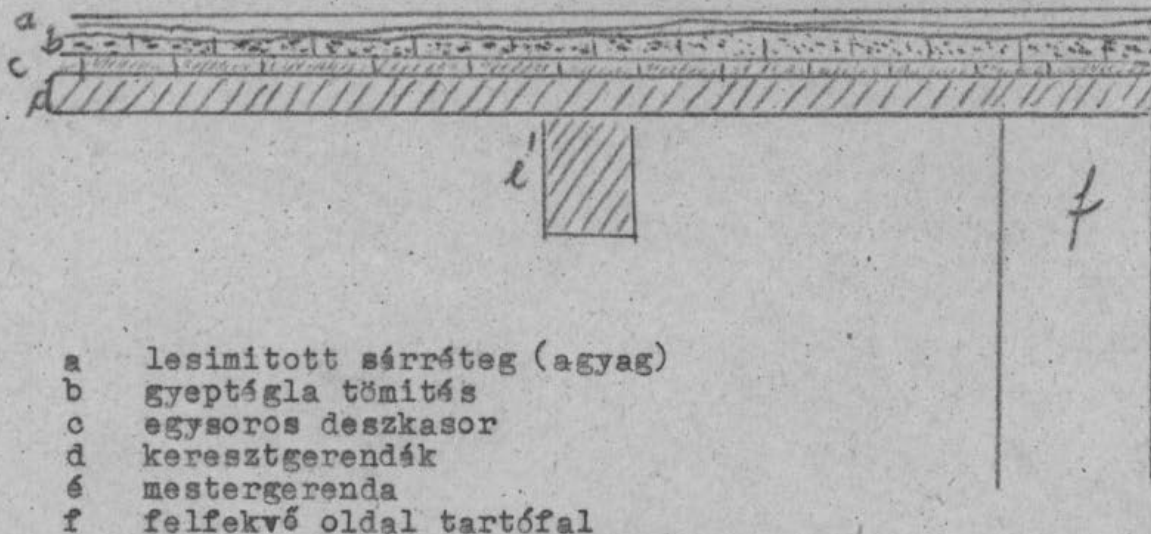

Ezen a mester gerendán függött a lámpa, amelyen a fenti monogram látható K.G.K. 1848. (Kis G. Károly, építette 1848-ban).

A mestergerendán kapott helyet a szobában az "nnepi pipa, zacskó, pipaszurkáló stb eszközök is.

Az aláéreszkedő hatalmas mestergerendán keresztirányban a gerendák foglaltak helyet.

A padlás felrakása szimpla deszkakerakással, majd gyeptéglázással, amit lesározás követett. A padlásra a siska alól kis nyíláson vagy kevés helyen a nyitott hátsó padlárészen lehetett feljutni.

- a lesimitott sárréteg (agyag)
- b gyeptégla tömités
- c egysoros deszkasor
- d keresztgerendák
- e mestergerenda
- f felfekvő oldal tartófal

Lakásviszonyok. Országos viszonylatban nézve kielégítők. Falusi szempontból figyelve érdemleges megemlíteni, hogy egyre több a vízvezeték, fürdőszobás lakás. A lakások és épületek többsége elszigetelő réteggel, alapincézéssel, téglából épült száraz lakások. Somogyban kevés ilyen jó építkezett parasztközség van. A lakások szárazak, világosak. Padlózás 75 %-os. Nagyjátlagban kettő szobás konyhás lakás, bő gazdasági beépült telekkel. Átlagban egy-egy házra 4-5 személy jut, az egy szobára eső személyek száma kb kettő.

Középületek. Középületek megállják helyüket. Legszebb egyik épülete a tanácsház, amely 1945-ben leégett és a terévekben állami és községi segítséggel újonnan felépült. Itt foglal helyett a községi tanács, és a párthelyiség. Megemlíthetjük a nagyméretű kulturotthon, amely 1952-ben létesült (kocsmból kialakítással készült), az ált. iskola a helységben és tanítói lakások ugyancsak három helyütt vannak. A kastély ez évben épült át az ÁMGépállomás részére.

Emlékművek. 52 hős emléktérzi Kopits Jenő szobrászművész: "rohamra induló harcos" márványszobra, mely iskola-előtt, a templom és bolt közti utcatorkolatnál áll.

gr Széchenyi Imre emléktérzi 1945-ig földvári Balaton parton bronzszobor és segítőtjé: Kvassai Jenő érdemeit - (a földvári fürdő és vízépítési rendezések) - arcképével díszített emlékműve a róla elnevezett Kvassay-sétányon láthatjuk.

Hévös László sikerült műve: "szent Kristóf" szobra a szántódi műút kanyarban látható.

A szántódi révcserda falán pedig Csillag Jenő művészi bronzrelifje: Csokonai Vitéz Mihály emléke: A "Tibanyi Echohoz" márványtábla hirdeti.

Balatonföldvárak Sztálin 70. születés napja alkalmából emléktáblát helyeztek el a Kistext üdülő előtt.

A Balatonföldvár környéki felszabadító harcok eseteinek emléktérzi vöröscsillagos obeliszk térzi.

Egészségügy. Kőröshegy levegője páratelt, szélsőséges. Különösképp a felsőbb légutak hurutos megbetegedésére kedvezőtlen hatású a levegő.

Majd állandó E-D irányú szél fúj. Építkezésnél úgy védekeznek, hogy K-Ny-i irányban, háttal az E-nak építkeznek.

Az ivóvíz kemény, teljes jó hiány jellemzi. Furt kutja a községnek csak egy van, amely a Szövetkezeti Iroda előtt áll. A második talajrétegből fakad, nem ártézi, de, de teljes, fertőző mentes és vize ivásra alkalmas, jó.

A község vízellátottsága rossz. Főképp a község déli részén.

Az utak súlyos kifogás alá esnek. A nagy forgalom, amely itt Kaposvár Budapest között bonyolódik le, nagyfokú por és szennyeződést ad a levegőnek.

Több ízben tervbe vették az ut burkolást (műút) és olajzást. De eddig csak terv maradt. A lakosság élelmezési ellátása rossz ütemzéssel csak zökenővel látják el. Az élellem biztosítása nem arányos. Középületek egészségügye kielégítő.

Egészségügyi ellátottság megoldódott. Egy orvos mintegy 5200 lélekre jut. (Bálványos, Kereki, P. szemes). Kőrörvos.

Gyógyszerellátás kb 50-60 éve van. Jól szervezett, kielégítő.

Valamikor kőröshegyi orvos Balatonendrétől Lelláig kezelte a betegeket.

Egészségügyi tervek. Községrendezés. Aszfalt ut, járdaburkolás (közeljövő zenéje!) Parkosítás. Közutak építése a falu déli részén. Napköziotthonos ovoda korszerűsítése.

Egészségügyi eredmények. Az elhalálozás kitolódott az öregkor felé. Átlagkor 65 év. Csecsemőhalálozás 3 % alatt van. Összehasonlítva 1945 előtti eredményekhez, amikor 15-20 %-os sem volt ritka, - óriási fejlődést jelent egészségügy terén.

Melléklet:

XXXXXXXXXXXXXX Egy XIX. szd.-beli megyei orvosi körlevél.
Szó szerinti másolat az eredeti körlevél kiadványáról:

B É K E S S É G M I N N Y Á J U N K A L I

Az Emberi természetbe van az óltva, hogy ha egészsége, élete veszedelembé forog, segédelmet keres, és ahhoz ragaszkodik, a kit legközelebb ér. Innen van az, hogy akárhol is találkoznak a nép között olyanok, kikhez bizodalnok közönségessé lesz. És ez magában ártatlan dolog, de a tapasztalás, kivált mi nálunk azt mutatja, hogy illy tudatlanok a Nép bizodalnával vissza élnek, és azt könnyen pénz tsalásra, vakmerőségre használják! - Ez az eset a Javésoknál: kik, hogy egyebet itt ne említsek, a dühös állatok marása után következtethető veszetség (dühösség) ellen gyógyítgatnak. - Hol vették volna ők azt a Tudományt, a mi sok tanulás, és vizsgálódás után is nehéz? Körös bogarat adnak ezek az Amítók, vagy kell, vagy nem az olly szerentsételeknek, melly minden Embernél nehéz, sőt véres vizellést okoz, s ámitanak, hogy a veszetség véres bogár formába ment el.

Polgárok! Embertársaim! tartsátok meg a mit véletek közlök, s reájok nem szorultok, a rélatok gondoskodó Felső-s égnek eleget tesztek, és életeteket is kotzkára nem teszitek. Külömben el veszitek azt a drága időt, mellyben a bajnak elejét lehetett volna venni. Sokszor nem is dühös az állat, melly harapott, s a félénkség dühösnek kiáltotta ki, ilyenkor mindjárt tudatlan kézből erős, vagy mérges orvossággal élni, mitsoda boldogtalanság! Azért jegyezzétek meg ezeket:

Mihelyt a Kutya (erről szökök, mivel a több házi állatok között leg-inkább ezen kezdődik a dühösség) keveset, vagy éppen semmit s em eszik, nem iszik, azonnal vigyázni kell, sőt bé kell zárni: mert, ha más betegsége mitszen nintsen, ez a dühösség kezdete.

Ha pedig a Kutya ezen fellül szomorú, haragos, okédik, elbuvik, szemei könnyeznek, fülei függenek, farkát le botsátja, s ritkán, és mintegy bé rekedve ugat, már ekkor a Kutyát meg kell ölni; különben el készül a veszedelem. Ugyar is minden Órában nő a dühösség: ezután a kutyának fel tátott szájából foly a habos vastag nyál, nyelvét ki veti, szőre fel borzasodik, farkát többnyire lába közé tartván, s már ekkor el szalad a mások ártalmára.

Az illy Kutyát szaladásáról meg lehet esmérni: mert az említett jeleken kívül az illy Kutya rendetlenül szalad, majd egyenesen, majd görbén, némellykor egy egy kitsint vissza fordul, s aztán ismét előre szalad, ha vizet, vagy más fényest lát, azt kerüli. Ha az illy kutyát meg nem ölik valami véle szembe jön, mindent meg mar, és mind addig futkos, mig kinnyába magát a földhöz tsapkodja s meg döglök.

Megtörténik némellykor, hogy Róka, vagy gyakrabban Farkas marja meg az Embereket: hogy ez dühös, e ki tetszik abból, ha ez az állat, melly különben vad, - az Emberektől nem fél, Marha nyájokat, Pásztorokat támad meg, kóborol, és Helvségekre is bé ront.

Már akármelly ilyen állat harapott meg valakit, az a dühösség mérgét azon seb által az Emberrel közlötta. Soha sem kell pedig a veszedelmet a seb nagyságától, vagy kitsinységétől mérni, a szájjal való sértés, ha olly kitsiny is, hogy a bőr alig van meg sértve, már okozhat veszetséget. (Más az, ha a sebesítés tsak a körömmel történik) Azért, mihelyt illyen dühös állat Embert, vagy házi barrot meg mar, azonnal arra kell törekedni, hogy a sebből a méreg ki irtasson, s így a testbe tovább ne terjedjen. - Erre a tzélra leg-jobb a sebet tüstént lágy meleg sós etzettel, vagy sós vízzel olly erőss en ki mosni, hogy az eleinte ugyan nagyobbban vérezzen, mint a harapáskor, de azután a mosásra szünnyön.

Ha az Ember a Mezőn van, siessen haza ezt tenni, de addig is vízelettel (hugy) jó ki mosni a Sebet, vagy tsak sóval, paprikával, sőt ha ez sints, port kell az uton fel markolni, és azzal kell ki-

dörgölni a' Sebet. A' Barmoknál kivált, ha a' seb nem főbb részen van, leg-jobb tűzes vassal is meg égetni a' mossa után; sőt jónak találják az Orvosok a' meg mart részt éles késsel ki vágni.

Igy a' méregnek a' testbe való bé hatása, a' vérrel való egyesülése meg akadályoztatik, és semmi Javósra szükség nints.

Azonban kinek kinek kötelessége a' Helység Birájánál az ese tet bé jelenteni, ki az Orvost tudositani el nem mulatja, hogy cz a' szerentsétlen meg vizsgálására s ha szüksége a' Ts.Ns. Vármegyének e folyó 1827 Esztendőben Julius 2-ikán tartatott N. Gyűlése Jegyző könyvének 1122 szám alatt Költ kegyes végzése következtében vagy a' beteg, vagy az orvos lak-helyén a' Környállásokhoz képest ingyen teendő orvoslására intézetet tehessen.

Irta Csorba József.m.k.

F.N.Somogy Vgye.Ord. Physicussa.

Ma legkorszerűbb és legfejlettebb orvostudomány őrzi a dolgozók millióit, s falusi körorvosok is állandó továbbképzésben részesülnek, hogy rájuk bízott lakosságért egészségügyileg felelősenek.

Fürdője a községnek nincs. Nyári lehetőség a 2,5 km-re lévő Balaton tó gyógyító vize ad. Balatonföldvárrott a következő 5 éves tervbe központi téli fürdő építését vették tervbe. Ez annál is inkább szükséges, mert Földváron rendszeresítik a téli üdülést is.

Az első világháboruban Földváron kórház létesült, majd elpusztult. 1943-ban a Gönyű tetőn ultramodern 120 ágyan kórház épült, sajnos a háború ismét elpusztította. Környéknek kórház vagy Kaposvárrott, Nagykanizsa vagy Székesfehérvárrott van.

Meg kell még említeni azt a jelenséget, hogy 1945 után a születési arányszámok csökkenő tendenciát mutatnak. (Kb 8-10 szüléssel kevesebb.) A községnek szülésszűje van, védőnő nincs.

Állatgyógyászatot biztosított. Körállatorvos helyben van illetve a Földvári uton (Balatonföldvár 2 km). Az állatorvosi szolgáltatások ingyenesek. A legelők egészségtelen voltáról tettünk már említést. Sertés-és baromfi-vészt 1947-es állami kötelező oltás bevezetése ~~ezt~~ szüntette meg.

Kulturális intézmények. Ovoda, napközi.

Kőröshegy községi képviselőtestületi jkv-ben olvashatjuk, Bodor M. B. endréd-i lakos állandó napközis ovoda létesítést kér, amelyet 1938. november 28-án tartott gyűlésen - helység ~~kiadására~~ és fedezet hiányában - elutasít.

1954. nyarán állami támogatással kőröshegyi kisgyermekeknek is megvalósították, azt, amit 1938-ban nem sikerült. Ez évtől kezdve rendszeres ovoda indul, ovonői vezetéssel.

Iskola.

Iskolánk elődjéről, államosításáról irtunk. Most egy-két törzskönyvi adatot állítunk ki a ma iskolájáról:

Általános adatok.

	Tanuló- létszám	VIII.o. elvégző	Tanuló- csoport	Tanerők száma	1 tanerőre jutó tanuló száma
1950/51.év:	247	16	6	6	41
1951/52.év:	244	13	8 7	8	30
1952/53.év:	250	11	7	9	31
1953 /54.v:	242	26	8	10	24
1954/55.év:	228	22	8	10	22

Általános tanulmányi eredmény.

	kitűnő	jeles	jó	közepes	elégséges	bukott
1952/53.év:	29	28	48	60	68	14
1953/54.év:	31	25	39	58	57	31

Ma az iskola 10 nevelővel (ebből 6 szaktanár) működik.

4 tanterem és egy tornaterem szolgálja a tanítást.

Az iskola különböző szemléltetési eszközökkel és nevelő, ifjúsági könyvtárral, ~~szépen tartott~~ biológiai kerttel, több szakkörrel működik.

Szakoktatással - a régi polgári iskolai színvonalat meghaladva - folyik a munka: a község dolgozó gyermekeinek oktatása, nevelése.

Művelődés. Első említésre méltó kulturális létesítmény Kőröshegyen az uri kaszinó, amely az 1880-as években alakult. A kaszinó helye a mai kulturotthon egyik épületrészében volt elhelyezve, mellette a kocsmá, két helyiséggel odébb a Hangya fogyasztási és szövetkezeti üzletboltja volt.

Tagjai voltak papok, tanítók, jegyzők, (vidéki jegyzők is), zsidók és intézők. Tehát a falu módosabb (tőkés) emberei és az értelmiség. Tagja volt még a körorvos, ezenkívül még egy Pékozdi nevű földműves is, aki több tizholdas vagyonával jöhetett számításba.

De nehiyjük, hogy minden értelmiség tagja volt a kaszinónak. Pl Tekál tanítót sem fogadták körükbe. Tudniillik ide elég nehéz volt bejutni. A kaszinónak választmánya volt. Két tag meglévő tagnak kellett ajánlani illetve javasolni az új tag felvételét.

Szórakozásuk kártya, billiárd. Volt a kaszinónak egy - falun ritkaság számba menő - 700 kötetes könyvtára, amely 1945 iskola padlására volt elraktározva és ott is pusztult el.

A 40-es évek eleén demokratikusabb jelleget öltött a volt kaszinó és polgári körré alakult.

A 20-as évek elején komoly kulturélet nem folyt. A 30-as években a két egyház szervezte a műkedvelő előadásokat. Ezek eléggé látogatottak voltak. (Verekedés sohasem volt.)

Népművelési előadásokat is tartottak. (Többek között az 1930-as évi statisztika szerint,) baromfitenyésztésről, tejtermelésről, selyemhernyó tenyésztésről, kertészet, zöldség termesztésről és fűzfónásról.

A helyi tűzoltók önkéntes csapata szerencsés összetétele folytán - jó műkedvelőgárdával több jó sikerűt előadást szerveztek. Ennek kar is működött. -

Kulturélet 1945. után.

A felszabadulás után a helyi ifjuság többször összefogott és műkedvelő előadással szórakoztatták a falu lakosságát. Többek között előadták prózai és kisebb operetteket is. Mindaddig, amíg a kulturotthon nem létesült - nem volt szervezett a kulturélet és helység sem állt rendelkezésre.

1952-ben megváltozott ebből a szempontból a helyzet. A régi kocsmahelyiséget 40.000 Ft költséggel átalakították. Az átalakítás után még a kulturotthon egy előcsarnokból, egy játéktér, egy színpaddal beépített előadó terem, színpadi öltözők, játékszoba és könyvtár illetve olvasó szoba létesült. A belső berendezés kb 12 000 Ft-ba került. 1952-es évből nincs érdemleges adatunk. 1953. november és december hónapról, valamint 1954. I-VIII. hónapig megfelelő anyag illetve statisztika áll rendelkezésünkre, amit leközlünk:

	1953. XI-XII. hó.	1954. I-VIII. hó.
Sz.F.T. Előadás	5	5
műsoros ünnepség	4	14
békegyűlés	1	1
egyéb gyűlés	4	5
színház, faluszínház	1	4
cirkusz	3	-
diavetítés	4	4
bál, táncest	2	9
ankét	-	1
hangverseny	-	1
mesedélután	-	1
rádió hallgatás	-	4
sport délután	-	6
lakodalom	1	2

A kulturotthon fennállása után gyakran keresik fel a község dolgozóit a FALUSZINHÁZ művészgárdája. Telt ház mellett tartották eddig minden előadásukat.

A kulturotthon, mondhatjuk szép fejlődésével új forradalmi szakaszt nyitott a község művelődési életében.

Nyári időszakban Kőröshegy lakossága szívesen látogatja a földvári mozi változatos műsorát és a szabadtéri színpad vidám előadásait.

Mozi.

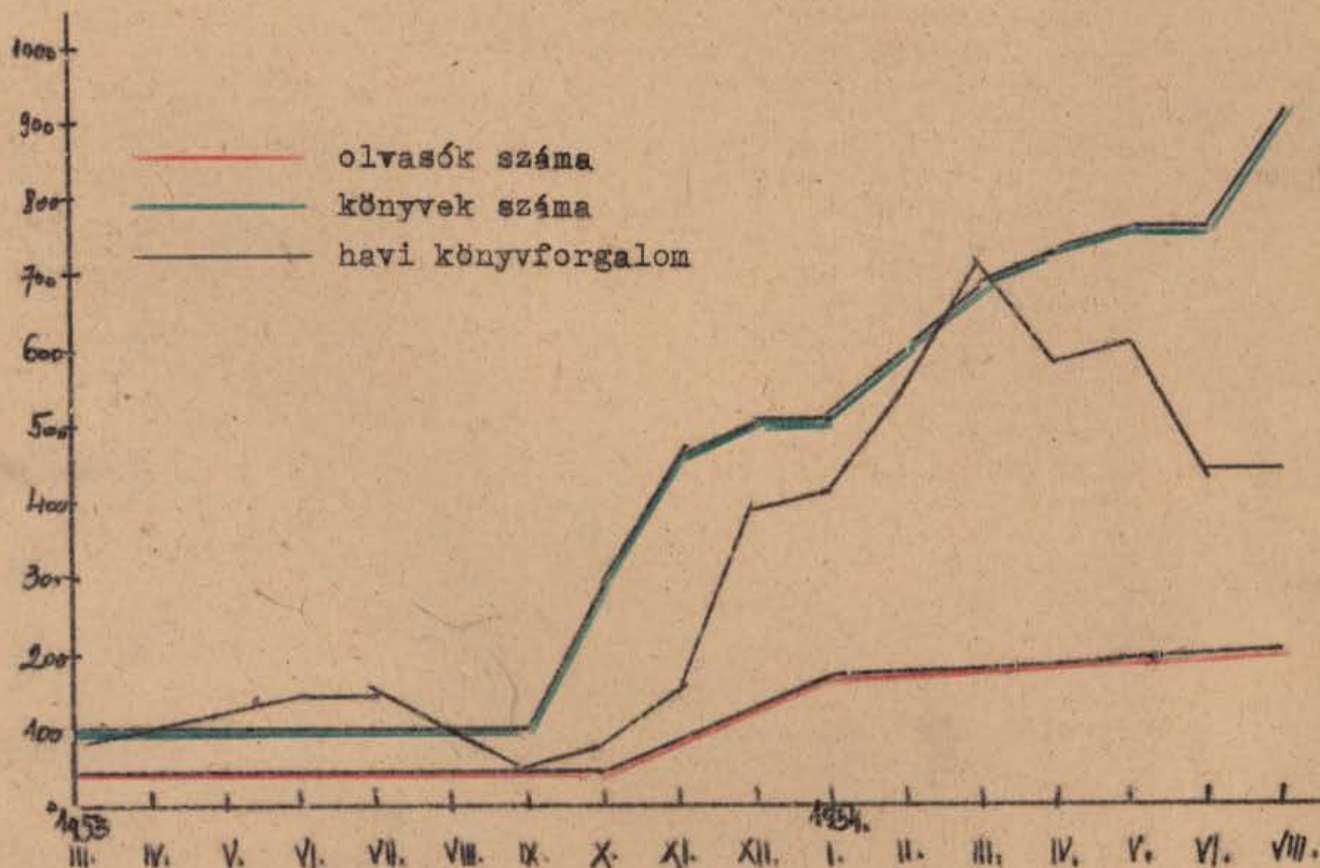
Téli időszakban, az év egyik felében szombat-vasárnap mozielőadás szórakoztatja a falu dolgozóit. Ez a mozi kb 40-es évek elején épül. A község igényeit teljesen kielégítő berendezésű helység.

Könyvtár.

A kőröshegyi népkönyvtárról 1953 március hónap óta van adatunk. Ekkor még a könyvek száma csupán 100 körül volt, az olvasók száma pedig 50-et sem ért el. A forgalom minimális volt.

Álljon a könyvtár fejlődésére a következő grafikon.

Mielőtt azonban a mai könyvtárhelyzetet vizsgálnánk, nézzük meg mult száz végi és a század elei könyvtár állapotot. 1887-ben 40 könyve volt a községnek, 1896-ban pedig 46. 1912-13-ból van egy adatunk, mely szerint az ifjúsági könyvtárnak 20 olvasója és egész évben 52 könyvet olvastak el. A legjobb olvasó Bartos Erzsé volt, aki 5 könyvet olvasott el egész évben.-

A fenti grafikon mindent elmond az olvasónak.

Ma nem ritka ifjúsági olvasó akad, aki havonta is többet olvas, mint ezelőtt 40-50 évvel. Egy évben még ~~annyit~~ még többet, mint amennyi az akkori egész könyvtár állomány volt. Ma egy olvasó könyven kiolvashatta volna a mult könyvtárát.

Kőröshegy község dolgozói eljutnak a közeli muzeumokba is, ahol elsősorban a Keszthelyi Balatoni Muzeumban kőröshegyi tajról több értékes leletet őriznek. Közeli muzeumok: Siófoki vízrajzi muzeum, Zalai Zichy muzeum, és B. Fűredi Jókai muzeum könnyen megközelítő távolságra van.

A kultúra mindennapi szükségleteit a község 182 rádiója biztosítja, amellyel közvetlen az ország szívével van minden ház közvetlen kapcsolatban, mint hallgató.

A faluba összesen 243 ujság jár. Ebből mintegy 160 példányban a falu lapja : a Szabad Föld hetilap is jár. A kulturotthonnak rendszeresen kb 40 fajta ujság, folyóirat jár, amelyet a dolgozók könyvtári órán, vagy esténként forgathatnak.

Község nagy többségének kedvelt vasárnapi szórakozása: a sport.

Sportlétesítmények. Az első világháború után megindult, a társadalmi alapon a sport. Hasztalan működtek, amikor jóformán érdemes sportpályát nem kapott a csapat községtől.

1945 utáni idők termékenyebbé tették a község újjáéledt csapatát és sportkörét.-

1948-ban a községi előljáróság a párt és tömegszervezetek, valamint a község lakossága által támogatott alapon: sportpálya létesítéséhez fogtak.

Az új sportpálya területét a Vásártér területéből szakították ki. Széleskörű társadalmi munka révén kb 60.000 köbméter föld megmozgatásával a mai sportpálya felét feltöltötték és egyengették. Felszerelés, kapu, kerítés, háló stb mind-mind társadalmilag készült. A kőröshegyi falusi sportkör azóta is szép eredménnyel működik.

Alapforrás ai:

- minden évben megrendezendő sportbál,
- és a mérkőzések rendezésének bevételei.

Jelenleg a megyei és járási versenyeket vesz részt, játszik.

A sportkörnek négy szakosztálya működik:

- Labdarugó (két csapattal: I. és ifi)
- asztali tenisz,
- röplabda és
- atletikai szakosztállyal.

A megyei és járási versenyen kb közepes eredménnyel vesz részt. Eddig 5 villámtorna verseny első helyezette, zászló szerzés, József Attila kupa három év egymásutáni nyertese, vagyis örökös birtokosa.

Atletikai csapat több ízben járási versenyen (Spartakiád) első helyet vívott ki.

Több más versenyen is szép eredményt ért el.

Az 1948. május elsején avatott sportpálya és a községi társadalmi alapon működő sportkör sok szép eredményt ért el és fog még elérni.

Sportkör további terve:

- 15.000 Ft-os megyei támogatással új öltöző építése.
- sportpálya kisebb-nagyobb rendezése, korszerűsítése.

A kőröshegyi tűzoltócsapat elismert gárdája a járási kultur tűzoltóversenyen három egymásutáni évben győztesként került ki.

A siófoki járásban elsőnek kőröshegyi tűzoltócsapat kapott nagymotoros tűzoltó-fecskendőt - a jó munka jutalmául.-

A tűzoltó szerház a község központjában van. Nyári tűzszolgálat idején a ref. templom erkélyes tornya nyújt tűzmegfigyelői helyet. Felszerelések: motorfecskendő, kézfecskendő, kiséfencskendő és tűzoltólajt.

Népszokások. Népviselet, népművészete sajnos nincs. Ha volt is valami a közeli Balatonföldvár illetve Balaton hatására ~~szűnt meg~~ minden eredetiségét elvesztette.

A régi szokások, hagyományok maradványait a következőkben ismer-tetjük.

PINCESZERZÉS. Régi szokásai közül ma már kivált kép csak a pince-szerzés divik. Ez abból áll, hogy a szőlősgazdák, rokonok stb üres óráikban meg-meglátogatják egymást a présházban illetve pincében és ott borozgatás mellett latolgatják a tegnapot és a máit.

Érdekes, hogy a pinceszerezés (szerezés) megörököltette a szerez tele-pülés formáját.-

A téli idény főmellékfoglalkozása: az erdőirtás (fakitermelés). Ez szoros kapcsolatban van a "szerzéssel", de nem a fa szerzéssel, hanem a pinceszerezéssel. T.i. a napi munka után az egy "bandába" vágók egymás pincéjébe hívják egymást.

A nyáron, amikor a részesaratók munkájukat befejezték, aratási koszorút vittek a gazdának, akik áldomással viszonzták a jókiván-ságokat.

Osszel, ugy szüret után a gazda a bográcsos gulyással vendégelte meg a szüretelőket. Ilyenkor és kézadáskor (kézfogás vagy eljegy-zés) előkerült a citera és az ifjuság zeneszó mellett táncolt.-

ÜNNEPEKKEL KAPCSOLATOS SZOKÁSOK.

Lucázás.

Betlehemezés. (Lásd a következő lapon a kőröshegyi módon.)

Karácsonyesti kolompolás. Ilyenkor a kanász kürttel, a tehenes os-torral, a gyerekek pedig kolomppal hangos énekes zsivajjal köszön-tik falut és háznépét. Ez alkalommal a feleségük is elkísérte fér-jüket és ő volt az adományok gyűjtője. Egy-egy háznál általában kalácsot és egy-egy pint bort kaptak.

Szokások még: az aprószenteki körbácsolások és a husvétii locsolás.

LAKODALMI SZOKÁSOK:

A sirató arra való, hogy a hivatlan vendégeket borral, kuglóffal, táncal megkinálják.

Kocsikerék kiesése - az ujházásoknak szerencsét jelent.

*) Mennyasszonyi cipő lelopása vacsoraközben. Kiváltása borsós ár a yölegény részéről.

+) Eladó a mennyasszony. Ejjfélkor a mennyasszonyi il-letve menyecske tánc alkalmával történik.

Csengő. A rosszmájúak csengőt kötnek az ifju háza-sok ágyára.

Születésekkel kapcsolatosan a komatál szerepel. (Elsőnapii ujszülött anyjának ajándék, sütemény stb jár.)

Régen szokásban volt a halotti tor. (Néha még táncra is perdültek.)

+) A yölegény háromágu gyertytartót tart kezében, és egy tányért. A zene csárdást játszik. Több-izben felhangzik "Eladó a mennyasszony"...aki pénzt ad, az forgatja amennyasszonyt.

Gazdasági élettel kapcsolatos szokások.

A kukorica törést régen a mezán, a fosztást a háznál végezték. A kukorica fosztást aztán este lányok, legények meseszómnóta, csók, pipice-mécses hallvány lángja mellett folyt.

A tollfosztás is szokásos volt, inkább idősebbek (öregasszonyok) társaság végezte, beszélgetés közben.

Kendernyomó. A kender tilolása után a tiprás következett. Rendsze-rint a z udvarban a kerítés mellett hosszú deszkákon mezitláb vá-gezték a tipró lányok. Természetesen legények odagyűltek, nótáz-tak, nevetgéltek, szórakoztak.

Handwritten notes in the left margin:
Jelen népi szokások
Gazdasági szokások
Családi szokások
Tudomány

Tonóba is eljártak lányok, menyecskek. A kendert dolgozták fel. Legények is ellátogattak. Összejövésnek legtöbbször tánc, bál volt a vége. Zene: citera szolgáltatotta.

Disznóöléskor nem maradhatott el a nyársvivés. (A nyárs egy több águ lekoppasztott gally.) Ha disznótoros házba benyújtott nyársra kolbászt, hurkát aggattak, akkor a nyársot vivőket meghívták. Azok maszkban (rendesen fiuk leánynak, leányok fiuknak öltözve mentek párosan, vagy többen, zenész is akadt köztük /citerás, harmonikás/), zenével szórakoztatták a háznépét. - Ha viszont a nyársra zsigert, vagy disznóvégbélet akasztottak, ez visszautasítást jelentett. Legtöbbször bosszuállás követte.

Mondókák, kiszámolók.

- Lementem a pincébe vaját evegetni,
Utánam jött az apám pofon veregetni.
Nád közé bujtam, nád sipot fujtam
Az én sipom így szólt: i, á, u,
Te vagy az a nagyszáju.
2. Elment apám répát szedni
Elfelejtett zsákot vinni.
Mondd meg te
Hány zsák kell?!
3. Ábi-Bábi de beteg
Nem eheti a levest
Mert a leves paprikás
Ábi-Bábi heptikás.
Te se szólj, te se szólj
Álljon meg nálad a szó!
4. Uj kő ut,
körös körül ut.
Körös-körül
fireg-forog
Sárgalábu,
kurta-farku
tarka tyuk!
5. Lap, lap, lap, - levelező lap.
Rá van írva nagy betűkkel:
Hogy te számár vagy!
6. Ó, ó, ó, - tündérművész,
akire jut a százkettszáz
az lesz a hunyó.
12, 22, 32, 42, 52, 62, 72, 82, 92, 102!
7. E, ke, há, né, ő, ha, hé, nyo, kile, ti,
tie, tike, tihá, tiné, tiő, tiha, tihé, tinyo, tikile, hu,
hue, huke, kuhá, huné, huő, huha, huhé, hunyó!
8. Egytelendő, kéttelendő,
háromtelendő, négytelendő,
öttemelendő, hattelendő,
nyolctelendő, kilenctelendő,
tisztelendő!
9. Egyár, kétár, négyár, ötár,
határ, hétár, nyolcár, kilencár, tízár,
tizenegyar, tizenkettőár, tizenháromár, tizennégyár, tizenötár,
tizenhatár, tizenhétár, tizennyolcár, tizenkilencár, huszár!
10. Piros kendő pi-pi-pi,
Az alatt van valami.
Két kis egér, két kis nyul,
Kimehet az ifju ur!
11. Sarkon volt egy bolt, Abban minden volt,
Te, cérna, papír is, Menjen ki az a vén is.
(Te, cérna, papiros, menjen ki a kistaknyos.)

12. An-dan-dé-nusz mo-re-ke-ti-ke-tü-ka
Bam-busz-ka vi-gyen el a kram-pusz-ka.

13. Ekete, pelete, pompolydó,
Ábel, fábel, dominé,
Csiszliá, esiszlié
Csiszli-csoszli
pompolydó!

14. Egér ki a házból
Most jöttem a kávéházból.
Aki háromra ki nem fut,
Az lesz a fogó.
Egy, kettő három...

15. Kis utcában süt a nap,
be haraggozott a pap.
Gyertek gyerekek iskolába,
öltözzetek papruhába.
Inc, pinc
Te vagy oda kint.

Népijáték-gyermekjáték.

Kiskanászozás. (Játszák többen.)

Először körben lyukakat vájnak a gyerekek. Annyi lyuk kell, ahányan játszanak. A középső lyuk nagyobb méretű a többinél. A középső lyukba kerül a labda. A játékosok bottal a kezükben körüljárják a középső labdás lyukat és ezt mondják:

"Lyukról-lyukra, kapuról-kapura,
Aki lyukra nem talál, az lesz a kis-kanász!"

vagy: "Csőr egy, csőr kettő, csőr három, csőr négy, csőr öt,
csőr, hat, csőr, hét, csőr nyolc, csőr kilenc, csőr tíz."

/Ezzel a mondókával: csörkőzés-nek nevezik!/
/

A mondóka végéig szétugrik társaság és mindenki botjával lyukat foglal. Minden lyukba csak egy bot kaphat helyet, tehát egy játékos lyuk nélkül marad, aki kanásza lesz a labdának. (őrzője)

Most kezdődik a változat. A labdát a középső lyukból, amelyet a kis kanász őriz és véd, a játékosok igyekeznek kiűzni helyéből. Közben állandó figyelemmel kíséri a játékos a saját lyukát, nehogy cselezéssel elveszítse.

Újabb változat elé kerül a játék, amikor a labda a körön kívül kerül. Ilyenkor a kanásznak, a labdát az középső lyukba kell "terelni", ami nehezen sikerül, mert a társai botjukkal vissza-visszaütik.

Ha a labda "visszaterelődött" a középső lyukba, úgy előlről kezdődik a játék.

Csülkőzés. (Játszák többen.)

Minden játékosnak van egy botja, és ezt függőleges a lábfejükre állítják és elrugják. Aki közel rugja az a kanász.

Utána egy vonalba állanak. A kanász pedig szembe velük 15 méterre egy háromlábú csülök mellé. Azután mindenki botjával dob. Igyekeznek a csülköt elborítani (feldöntei, eldobni). Ha mindenki dobott, akkor elszaladnak a botért. Közben a kanász feladata, gyorsan felállítani a csülköt. Amikor ez meg van, igyekszik megérinteni vagy botjával megérinteni egy olyan játékos, aki botjéért szalad, vagy botjával eredeti helyére megy. Akit érint az az új kanász.

Gyermekjáték

Betlehemes játékok.

Angyal: (bemegy, énekel) Mennyből az angyal, le jött hozzátok!
Pásztorok, pásztorok, hogy Betlehembe
sietve menvén lássátok, lássátok.

I. pásztor (bemegy) Szerencsés jóestét kívánok a házigazdának. Nem meg paran-
csoltam, hogy fehér abrosszal terítsék le az asztalokat, mert be-
jönnek az ősz szakállas pásztorok és meglepik az ő házát.

II. pásztor: (bemegy) Áldásos jóestét kívánok a házigazdának. Ime hol jártam?
Elvesztettem öregapám nyáját. Mielőtt keresésére indulok, felhajtom
kulacson, s megkóstolom kőröshegyi jó borom. Kulu, kulu, de nincs benne.

Öregpásztor: (bemegy) Szerencsés jóestét kívánok a házigazdának és nektek is
szerelmes fiam. Adok én nektek bottal kulacsot, hátatokból kilenc
szíjsallangot hasítok.

I. pásztor: Engedj öreg, engedj. Tíz köböli sörke lepje meg a szakáladat.

Öregpásztor: Nem az szerelmes fiam, hanem ígyünk egyet. Kulu, kulu, de nincs
benné, majd ha adnak lesz benne.

II. pásztor: Igyál öreg, igyál. Szent Gellért hegyén a forgószél vesse ki a
gyomrodból.

Öregpásztor: Innám, innám szerelmes fiam, de üres csutorából nehéz kinyelni szá-
raz kortyokat.

I. pásztor: Nem mi nyeltük ki, hanem a régi szőrtarisznyából elfolyott.

Öregpásztor: Nem az fiam, hanem már éjjélre jár az idő. Inam reszket, testem
viszket, szemeim álomra gerjednek.

II. pásztor: Vessünk az öregnek vasdurungból ágyat, had pihenjen a vén dög teste
(lefekszenek).

Angyal: (énekel) I-tennek fia, aki született
Jászolyban, jászolyban.
Ő leszen néktek, üdvözítőtek
valóban, valóban.

Angyal: (csenget) Glória!

I. pásztor: Hallod pajtás? Angyal szól.

II. pásztor: Nem az, hanem a tavalyi gulyás kurjogat az utcán.

Angyal: (csenget) Glória!

II. pásztor: Hallod öreg? Angyal szól.

Öregpásztor: Hallgass gyerek, csizmaszárban az eszed!

Angyal: (csenget) Glória!

Öregpásztor: Hallod gyerek? Angyal szól.

I. pásztor: Nem az, hanem álmodtam.

II. pásztor: Mit álmodtál?

I. pásztor: Én, azt álmodtam, hogy gömbölyű volt és gurult. Hát te pajtás mit-
álmodtál?

II. pásztor: Azt álmodtam, hogy a gazdaasszony egy tarisznya pénzt adott. Hát
te öreg mit álmodtál?

Öregpásztor: Azt álmodtam, hogy megszületett a kis Jézus.

Pásztorok (fölkelnek, énekelnek) Pásztorok keljünk fel.

Hamar induljunk el.

Betlenem városába.

Rongyos istállócskába.

Siessünk, ne késsünk,

hogy még ezen éjjel

oda érhessünk.

Mi Urunknak tiszteletet tehessünk. (kimennek)

Ezt a játékot édesapámtól tanultam két éve, ő meg nagyapámtól gyermekkorába
Kőröshegy, 1954. januárjában. Lejegyezte: Kovács István 14 éves kőröshegyi
iskolásgyermek.

I.

1. A Köröshegy szép helyen van
Körös-körül szőlőhegy van
Ott terem a tulipiros
Az én rózsám barna piros.

II.

Besoroztak katonának
Három évre közhuszárnak
Egyet töltök a hazámér
Kettőt a kedves babámér.

2. Kerekre lehajlik a rozmaring ága,
Ennek a kis barna lánynak hajlik a vállára.
Tulipános keszkenőjét visszaadom néki,
Ötöt is, hatot is éd nékem a régi.

3. Piros alma lesett a nagy sárba
Ki felveszi nem az bajára
Piros almát, ha fölveszem, tyuhaj megmosom.
Szép a babám, azt ölelem, csókolom.

Köta mellékletet pótlólag küldjük!

Anekdoták. Disznóölés-kutyapörkölés.

Az úgy szokott lenni Kőröshegyen, hogy a komák összeszoktak segíteni. Korán, hajnalban fogtak a disznóöléshez. S miután leölték a disznót kivitték a perzselőhelyre, leterítették szalmával, miközben a gazda invitálja sógorát komáját: *Sógorat!*

-Menjünk be sógor egy kupica pálinkára.

A szomszédjának, - *ki* rendszerint a magyar ember, mindig haragba szokott lenni, - akkor döglött meg a kutyája.

Az idő alatt, amíg odabent gazduramék pálinkáztak, a jó szomszéd kicserélte a disznót kutyájával. A disznót a gyepűbe rejtették, a kutyát gondosan szalmával terítette le.

Jöttek a gazduramék s mit sem sejtve el kezdték pörkölni. Lángolt. Ilyenkor a gyermekek is ott szoktak legyeskedni. Amikor az első terítés leégett róla, akkor mondja az apa a fiának:

-Kermüld fiam, kermüld!

-Édesapám nem kutya ez? -- kérdi a fiu, mire az apa egyre erősíti:

-Nem hát, csak kermüld!

-De édesapám, ez vicсорit!

-A ros sebet vicсорit, csak kermüld! - noszogatta az apa, míg a gazduram és komája tudatára nem ébredtek a dolognak és a leölt disznót a gyepűben meg nem találták. -

Esküvői bor.

Szokás volt, hogy vasárnap délután kiballagtak a hegyre a gazdák a pincéhez. Akkor történt, hogy a rég nem látott komájával találkozott éppen össze a gazda. Tüstént meghivta egy pohár borra. De egyből kettő, s majd végig kostolták a jobbnál-jobb borokat. Már eléggé jó állapotban voltak, amikor azt mondja a gazda:

-Komám, mivel téged annyira szeretlek, van még egy hordó borom, amit a lányom esküvőjére tettem el. Megkostoljuk azt is.

Természetesen az eltett boroshordó - jó gazda módjára le is volt pecsételve. Felüti a pecsétet. Beledugja a régi kobakhébert, s nagy meglepetésére nem jött bor a héberbe. (Vagyis nem érte el)

-Te koma, ebből vettek ki!

-De hogyan, mikor le volt pecsételve?

-Te koma, biztos itt az alsó akonánál vettek ki!

-A rossebet sógor, hát föllürrü hiányzik!

Választáson történt.

A régi képviselőválasztáson szokás volt a nagy kortes dinom-dánom. Az egyik balpárti atyafival történt, hogy annyira berugott, hogy a kocsmaközön elnyulott, majd az aznap bevett mennyiségnek egy részét kitette. - Amikor odamegy hozzá egy nagy kutya és fölnyalja a nagy mennyiséget, majd a komának a száját is nyalogatja. Erre az illuminált megszólalt:

-Hiába csókolgatsz, hiába nyalogat, ugy se leszek jobbparti!

Lakodalmi sirató.

Szokás volt és még ma is az, hogy az esküvő után a lakodalmas háznál megjelenik a falu apraja-nagyja, ahol táncra perdülnek, majd a felnőtteknek bort osztogathak, míg a gyermekeknek kuglófot és kalácsot szoktak osztogatni.

Jancsi utolsóelőttinek, Pista meg utolsóinak került a sorba. A kuglóf osztogatás éppen a két testvér előtt fogyott el.

Édesanyjuk odahaza megkérdi:

-Milyen volt a sirató? Kaptatok-e kuglófot?

Mire Jancsi nagy bölcsen felelt:

-En nem, de Jancsi majdnem!

*Anekdoták
Esküvői bor*

Disznóölés-kutyepörkölés.

Az ugy szokott lenni Kőröshegyen, hogy a komák összeszoktak segíteni. Korán, hajnalban fogtak a disznóöléshez. S miután leölték a disznót kivitték a perzsekőhelyre, leterítették szalmával, miközben a gazda invitálja a sógorát. Menjünk be sógor egykupica pálinkára.

A szomszédjának, mivel rendszerint a m gyar ember, mindigharagba szokott lenni, akkor rendszerint dőglött meg a kutyája. Az idő alatt, míg odabent gazduremék pálinkáztak, a jó szomszéd kiesserélte a disznót kutyájával. A disznó a gyepüberejtette a kutyát, gondosan szalmával terítette le. Jöttek a gazduremék s mit sem sejtve el kezdték pörölni. Lángolt terítés le égett róla, akkor mondja az apa a fiának:

„Kerüld fiam, kerüld!”

-Édesapám ne kutya ez?-kéri a fiadó, mire az apa egyreerősíti,

-D^ó édesapám, ezecvicserit!

- A ros sebet vicserit csak kerüld!- noszogatta a z apa míg a gazdurem éskomája nem ébrennek a dolognak és a leölt disznót a gyepübe nem találták. -

Esküvői bor.

Szokás volt, hogy vasárnap délután kivallagtak a hegyre a gazdák a pincéhez. Ekkor történt, hogy a rég nem látott komájával találkozott éppen össze a gazda. Tüstént meghívta egy pohár borra. DE egyből kettő, s majd végig kestolták a jobbnál-jobb borokat.

1945.után. A felszabadulás lehetővé tette a község dolgozóinak számára a politikai életet. Pártba, tömeg- és szakszervezetekbe tömörülve fogtak a község, a járás és ország újjáépítéséhez.

A földosztás során összesen 440 k.hold földet osztottak ki, 97 házhelyet, amely felszabadító lehdületet adott a régi földvégyat elégitette ki a dolgozók körében.-

A forint, mint stabilizáló új lehdületet adott a gazdasági életnek a B.földvár, valamint Szántódon, mint fürdőkultusz újjáéledése sok kenyérkereseti forrást jelentett a község dolgozói számára. (fuvar, szakmunka, segédmunka, időszakimunkás, stb).

A 3 éves terv keretén belül a leégett községhez épült újjá. Társadalmi uton sportpálya épült.

Iskolafejlesztés történt. Telefonközpont újjáépítése.

Helyreállt a gazdasági élet. Megkezdődött az újjáépítés.

Az 5 éves tervek még több lehetőségeket hozott.

Megalakultak a régi körjegyzőségek helyén a községi tanácsok. S most már a nép irányította politikai, gazdasági és kulturális életét.

Gazdasági eredmények:

Kb 15 új ház épült, 23 ház kibővült, átépült, újjáépült.

Tanácsház jó berendezést kapott, tanácsterem.

Hangoshiradót szereltek a tanácsház homlokzatára.

Kulturotthon épült illetve átépült 40.000 Ft államsegéllyel.

Az ált.iskola 10 tanerős lett. Tornatermet kapott, berendezést.

Ovoda létesült, nyáron napközi étkeztetéssel.

Földművelőszövetkezet felvásárló és fogyasztói üzemággal látja el a község forgalmát.

Az állattenyésztés terén a méntelep a kiemelendő. Kb 30 %-kal több a ló, mint a háboru előtt. Hidegvérű lótenyésztés folyik.

Termelő Szövetkezet alakult 12 taggal 120 hold földön. Ma 37 tagja és kb 382 k.hold földje van. A nagyüzemi gazdálkodást a kerek gépállomás gépesítik.

TSz államhitellel beruházásokat hozott létre (istállóépítés stb).

Kulturális téren új lehetőségek nyíltak.

Borankétot 1947, 1949 és 1954 -ben tartottak.

A község szőlő és növényvédőszerekben központi elárusító és minőségi helyezést kapott: az ország bormonográfiába jegyezték.

Sportkörre több ízben járási és villámtorna elsője. József A.kupa örökös tulajdonosa.

A tüzoltók nagymotorfecskenédöt érdemeltek ki munkájukkal.

A kulturotthonban számos gyűlés, ankét, mozi (dia) vetítés, természettudományos és irodalmi, stb előadás keretében művelődhetik.

900 kötetes népkönyvtára van. Kb 40 fajta folyóirat jár.

Faluzsinház is elhozza az új világ színjátzását.

Busz járat létesült és ezzel a Balaton vidék-Koppány völgy- és Kaposvölgye népe közelebb jutott egymáshoz.

A Vásártéren egészségügyi szempontból WC épült.

Kb 6 kismotort vettek a község gazdái, dolgozói.

Telefon ma 8 van a községben, 182 rádió és 243 ujság jár.

A község fiataljai közül egyre többen járnak az új siófoki gimnáziumba, valamint egyetemre.

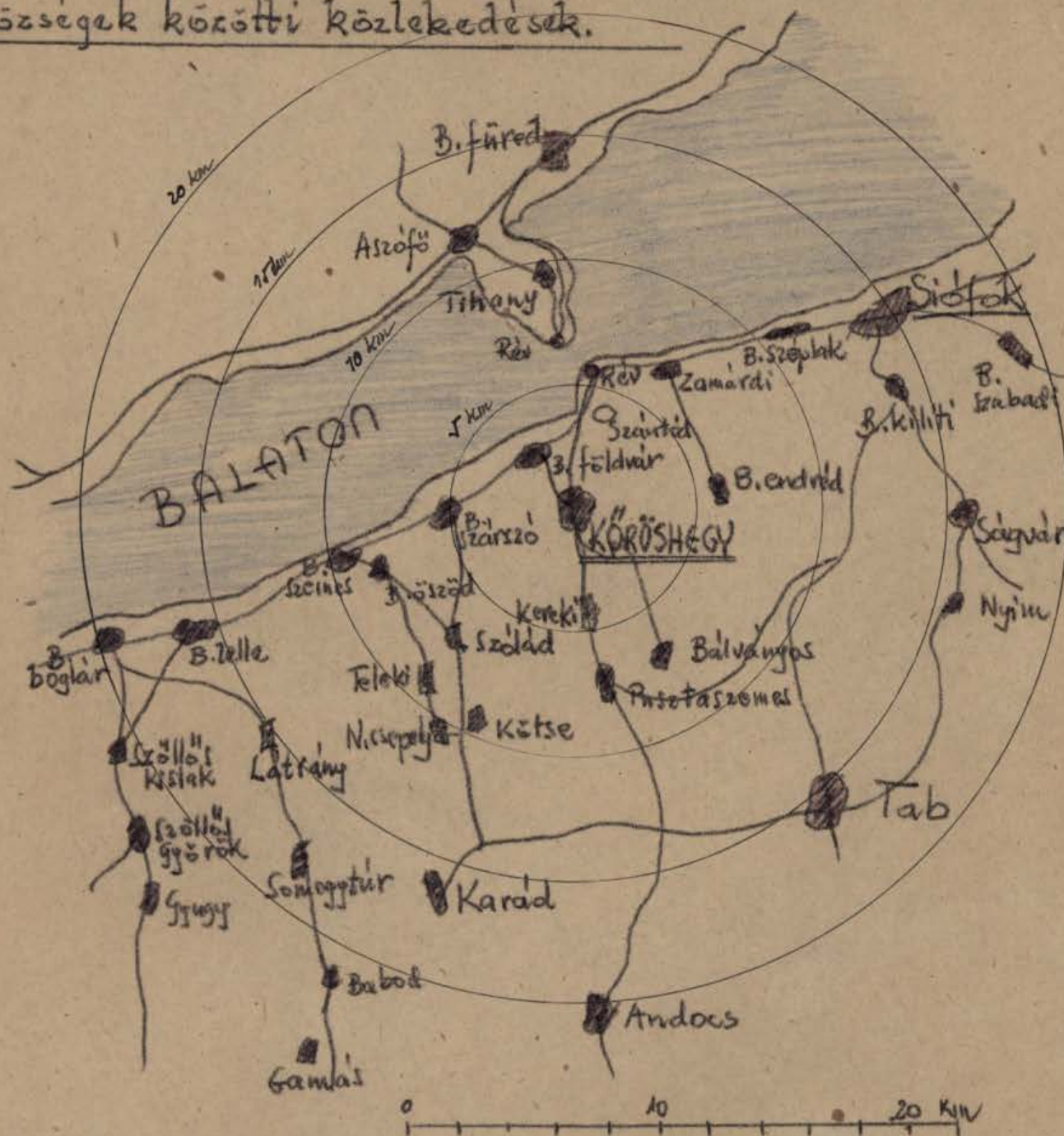
A kultúra fénye: a villany pedig mind több házba kerül.

A téglagyár, gépállomás, földművelő szövetkezet, üdülők stb számos munkalehetőséget biztosítanak a község dolgozóinak és így biztosítja viszont a nem földművelésből élőknek az alkotmányadta munkához való jogot illetve a megélhetési lehetőséget.

Balatonföldvár a maga fejlettségében pedig üdülést, fürdést, pihenést, szórakozást nyújt mindazoknak, akik vele élni akarnak.-

Összefoglalva a községben politikai élet irányításával, gazdasági és kulturális, valamint egészségügyi adottságok megvannak ahhoz, hogy hazánk egyik községében felszabadult, égő életet élhessen.-

Községek közötti közlekedések.

Kőröshegy község valaha ismertebb volt, mint ma. Érdekessége a Balaton melletti községeknek, hogy kb 4-5 község kivételével 2-4 km-re települt a Balatontól. Ez is multjára jellemző, régi település igazolója.

Ma ugyisintén politikai, gazdasági és kulturális vonalon bekapcsolódik az egész ország lüktető életébe. Megannyi szél - s talán a sok között ma épp híres borával, ezeréves multjával - kapcsolódik az egész Balaton kultuszhoz, Dunántul és hazánk szerves egységéhez. A szűkebb haza: a szőlőföld így egészíti ki s teszi egyetemesség drága hazánkat és egész dolgozó népünk áldozatos munkája vissza hat községünk és környéke gazdasági és kulturális rohamos fejlődésére.

Tipus, jellem. Dr Jankó János: Balaton melléki magyar típusok c. művében tiz idevaló gazdát választ ki és ír le, mint típusos magyar. Ha a mérések adatait összehasonlítjuk, egy egy uralkodóan jellemző, átlagos típust kapunk, amely a következőképpen fest.

A haj színe: gesztenyebarna,
 a bajusz színe: gesztenyebarna,
 a szem színe: kék,
 az orr: sasorr,
 a termet: 166 cm,
 a fej kerület: 560 mm.

A külső jellemzés nagyon találó, de nézzük a belső jellemvonásokat. Arégi kőröshegyi ember egészséges, eszes. Az ősmagyar virtus - mint Somogy többi táján - itt alig mutatkozott. Temperamentuma: Szilaj és vakmerő. *

A kőröshegyi ember gondolatvilága azonos az ősmagyaréval itt letelepedett őskével. Hasonló az alföldi és erdélyi emberhez. Szeret anekdotázni. E néplélek - a történelem adta okok miatt -- természetesen óvakodott mindig az idegen hatásoktól, faji keveredéstől. Ez az óvakodás a konzervativizmusig nemesedett ki a kőröshegyi emberben.

Ez volt a törkhódoltság mellett másik legfőbb oka annak, hogy Kőrös-hegy és az egész Somogy megye az elmúlt századokban nem tudott olyan arányban fejlődni, mint a többi falvak, nagy megyék.

A fejlődésnek a múlt századokban való lassu menete ammiatt is késlekedett, mert a megye területén és a közvetlen Kőröshegy környékén is feltűnően sok a nagybirtok.

Olyan lett a nép is, mint a földesura, tartózkodó, elzárkozó.

A mai kőröshegyi emberre a technika fejlődése nyomán Bpest közelsége, valamint a Balaton fellendülése rányomja bélyegét. Az alapjában meglévő vonásokat kiegészítette, ránevelte: higgattá, megfontolttá, és a kínálkozó konjunkturát kihasználva - a fürdés tartama alatt - elég borsos áron értékesítette és értékesíti áruját. Élelmes.

Az ember értékét - még a közelmúltban is - a föld szabta meg. Mondhatjuk a föld szerelmese. Pl. egy ízben ~~szék~~ aratás után mondta az egyik kőröshegyi gazda: "Tessék nézni, hogyan megfosztották a határt az ékességétől". T. i. a buza a magyar ember élete, mindene, - a hullámzó buzatengernál nincsen szebb - és így mind gazdaságilag, mint esztétikai szempontból szereti.

Annak ellenére, hogy vérbeli szőlőttermelő, mégis józan, szorgalmas, takarékos és vallásos. A földműves embernél a vallás bizonyos tisztesség dolga, tradíció inkább, de nem mindenkinél egy egész életre kiható belső meggyőződés. Ezt a legjobban bizonyítja, hogy ~~szék~~ a kőröshegyi egyház történetében alig találunk olyan esetet, hogy egyház és vallási célokra adakozott volna Kőröshegy lakossága - pár esetet kivéve (harangvétel, templomépítéshez munkáhozjárulás). Ennek a káros vallási közömbösségnek következményei közé tartozik, amely csunya magyar erkölcsi betegség: a káromkodás elterjedése. A családi életet a századfordulótól mindjobban és jobban mätelyezi egy bűn, s ez a szaporodás korlátozása. (erkölcsnélki vallásosság!) Az egyke. A vallási közömbösséggel függ össze a temetők nagy elhanyagoltsága is, amely visszahat a szülők emléke iránt kegyeletnek a csökkenésére. A gyengébb vallásosság mélyreható oka a másfél százados török uralomra vezethető vissza, amely lelkeszségeket tett tönk-re, elpusztultak a templomok, továbbá a pogánnyal az örökös harc, és a békében pedig az azzal való keveredés nagymértékben eldurvította a lelkeket. A két világháború legvégül pedig az általános népműveltség és mezőgazdasági szaktudás továbbfejlesztése elé gördített áthidalhatatlan akadályt és az erkölcs általános lazulásához vezetett.

Mindezek magukban hordják az elkövetkezendő építési időszak erkölcsi térre háruló feladatokat.

Káromkodás. Visszatérve a cáromkodásra, föltétlen idézni kell Eötvös Károly sorait (Utazás a Balaton körül), amely Ibrahim aga és Pisky tihanyi várur levelével van kapcsolatban.

T. i. Ibrahim aga híres tihanyi levele egyébként is nevezetes levél, mert tele van csufoló illetve csufolódó szavakkal és cáromkodással.

A magyar nép cáromkodó nép. Annyira, mint a szerb, horvát, délszláv és török nép. Sokan azt hiszik, hogy e szomszéd népek a magyartól tanulták a cáromkodást.

En pedig ezt nem hiszem.

Miért nem tanulta el a magyartól a cseh, morva, szlezák, pólyák, kucséber, német a cáromkodást? Hiszen ezekkel régibb szomszédságban vagyunk, mint a törökkel. E népek, ha cáromkodnak, csak az ördögöt, poklot, baglyot, keresztet és szakramentet emlegetik. Ez nem magyar cáromkodás.

A magyar, ha cáromkodik a szenteket, a Jézus Krisztust, a szűz Máriát és az Atyaistent emlegeti, mint a szerb és mint a török. Azokon a részeken, ahol egykor a török lakott, mindenütt nagyon elterjedt a cáromkodás. A Balaton zalai mellékén s belső zalában, Göcsejben nem cáromkodó a magyar nép. Itt sohasem lakott a török magyar nép. Nem igen cáromkodnak a Rába mellékén és Csallóközben se. Itt se lakott török. Olvastam is, hallottam is, de hiszem is, hogy őseink a töröktől tanulták el a huszáros cáromkodást. Igaz, hogy a huszárok és a bakák azóta is gondosan terjesztik ezt az erkölcsöt.

Ha eredeti magyar szokás volna a cáromkodás: akkor szűz Máriát nem emlegetné a nép. Jobban becsülő a magyar a nőt, mint sem cáromló szónak használná.

A szent lelket se emlegeti a cáromkodó soha. Ez is török eredetre vall. A keresztyének istenképéből a török megértette az atyát és a fiút, de a szentlelket nem. Azért azt nem is vagdalta az ellenség hátához. Nem teszi a magyar se.

Furcsa dolog a cáromkodás, ha komolyan megy. A tesz is kiizzadja az értalmas nedveket, a lélek is kiizzadja az értalmas indulatokat.

A léleknek ez az izzadása a cáromkodás.

Közel áll az átokhoz, de mégse az. A hajdankor nagy népei tudtak átkozni, de nem tudtak cáromkodni. Homér látta vak szemével az átok istennét s nő alaknak látta. A cáromkodás ő előtte bizonyára férfialaku isten lett volna. Az egyház is százféle átkot ismer, de cáromkodást nem ismer. Az átok egyházi intézmény, a cáromkodás vétek.

A pokol és a tüz a tüz is átok. Akiket Dante itt talált, azoknak csak jajgatását és fogcsikorgatását hallotta. Aki csak jajgatni és fogcsikorgatni tud: annak irtóztatós büntetés a pokol. A magyar ember nem igen fél a pokoltól, mert is ő ott is huszárosan kikáromkodja magát s tudja, hogy ezáltal nagyot könnyít lelkén. Az ördög, ha cáromkodni tudna, nem vinne el annyi embert. Mert skit jól összeszednek: annak aztán békét hagyna.

Csunya dolog a cáromkodás, de ime, haszna is van.

A cáromkodás nagymértékben azzal függ össze, hogy a független, szabad magyar ember nem szívesen és ritkán öntudatosan engedelmeskedik.

Régen csak akkor engedelmeskedtek, ha azt cáromkodással erőszakolták ki, ami az egyes alkalmazottakban, különösen a mezőgazdaságban a felelőség érzetének csökkenésével jár és ez a mezőgazdaságban nagyon nagy baj, mert ott a gépeknek a kezelése és az állatokkal való bánás nagy felelőség érzetet igényel.

Ezzel függ össze aztán az állatokkal való rossz bánásmód is, ami Kőröshegyen meglepően nem szokás, amely ősmagyar jellemvonásokat mutat.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE.

- dr Kogutowicz: Dunántul és a Kis-Alföld. 1930.
 Madarász Andor: A Balaton világa. 1953.
 Somogy megye adattára. 1937.
 Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül. 1905.
 Keresztül-kasül szép hazánk tájain. 1952.
 Utazás a Balaton körül (dr Lukács Károly. 1947.) I. és II. kötet.
 A Balaton leírása. 1907.
 Kovács József: A Balatonvidék multja és regevilága. 1944.
 Szeghalmy Gyula: Dunántuli vármegyék. 1939.
 Magyarország helységnevtára. 1933 és 1937. Legújabb 1952.
 Haller László: A somogy megyei Kőröshegy falu és környékének földrajza. 1934.
 Balatoni kikötők. (Lampel-Pataky. 1938.)
 dr Csányi Dezső: Somogy megye monográfiája. 1913.
 Mille Géza dr: Gyakorlati gazdalexikon. 1927. I és II.
 Bánó Dezső: A Balaton értékei és reformjai. 1930.
 Dömjén József szerkesztése: Somogy megye a Trianon után.
 Szabó Károly: Magyar vezérek. 1869.
 Köznevelés 1954. június 1.
 Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon, 1711-1790-ig.
 Mérey Gyula: Magyar nép története 1711-90-ig. 1953.
 Hivatalos menetrend. 1953. 1954.
 Szőnyi Ottó dr: A kőröshegyi középkori templom. 1924.
 Szőnyi Ottó dr: Régi magyar templomok. 1933.
~~Időforgalmi évkönyv 1942. (Vendégforgalmi évkönyv.)~~
 Somogy vármegye és Kaposvár megyei város ált. ismertetője és cím-tára. 1932.
 Eperjessy Kálmán: A magyar falu település története.
 Lukács Károly: A Balaton.
 Dr Margittai Rikárd: A Balatonpart vár és templomromjai. & Balaton-Endréd a 900 éves község.
 A református egyház anyakönyvei 1650.
 A református egyház anyakönyvei 1726-1818-ig.
 A református egyház iskolai évkönyvei. 1832-1840.
 1840-1854.
 1859-1895/96-ig.
 Kőröshegy község képviselőtestületi jegyzőkönyvei. 1920-1948-ig.
 A ref. egyház jegyzőkönyvei. 1834-40.
 A rkat egyház anyakönyvei. 1795-1845-ig.
 Rkat egyház anyakönyvei 1760-1794.
 1794-1845.
 1846-1886.
 Kőröshegy község anyakönyvei 1896-tól 1954-ig.
 Tikos István kőröshegyi plébános feljegyzései. 1815.
 Nádújfalvy József: Somogyvármegye szociális és gazdasági helyzetképe. 1930.
 Statisztikai évkönyv. 1881.

Ezúton mondunk köszönetet azoknak, akik adatszolgáltatásokkal segítettek Kőröshegy község monográfiájának összeállítását.

Apáthy József, adm.	Apáthy László tanuló.
Alexy Rezső tanár.	Abrahám Magdolna TSz könyvelő.
Aranyás Jenő fm.	Balogh Lajos nádarató.
Bartos Lajos fm.	Bödők Géza fm.
Bende István tanuló.	Bóka Irén tanuló.
Csizmeg János áll.fed.állomás vezető	
Csató Antal vízmű ig.	Csák István agronómus.
Dankházi János borbély.	Dankházi Sándor fm.
ifj Dankházi Sándor tanuló.	Dankházi Ibolya tanuló.
Emmer Károly méhészt.	Ezer József tanító.
Falusy József kertész.	Falusy Lujza tanuló.
Földi János ellenőr.	Guttman János TSz elnök.
Gáspár István fm.	dr Hardig Gábor rk.káplán.
Hartmann István kisbíró.	Hartmann István term.begyűjtő.
Hutter Imre fm.	Hutter József keresk.dolg.
Hosztin István hajós.	Fejes János fm.
Hummel Márta tanuló.	Kanyar József megyei levéltáros.
Kesztyűs Mihály vill.felügy.	Kovács János MDP elnök.
Kovács János járási könyvtáros.	Kovács Mihály apaállat gondozó.
Kovács András fm	Kocsonya György fm.
Kese Jenő dr vb titkár.	Kozma D.Béla ref. lelkész.
Lénárd Pál mérnök.	Kis Jenő tanuló.
Molnár Imre állatorvos.	Kovács István tanuló.
Makkai Endre ny.jegyző.	Magyar János üzemág vezető.
Molnár Imre ny.körjegyző.	Pados Erzsébet tanító.
Princz Aladár állomásfőnök ny.	Pál István TSz alapszervi titkár.
B.Papp Gyula fm.	Papp Lajos postás.
Pálotai József fm.	Papp József községi alapszervi titkár.
Nagy Albert postamester.	Papp László tanuló.
Kese Zoltán tanuló.	Rajki Sándor fm.
Rajki Mária tanuló.	Simon Ferenc halászmester.
Schermann István agronómus.	Steiner János asztalos.
dr Szabó Sándor tanár.	Szabó József vb elnök.
dr Szabó Jenő orvos.	R. Szabó Mihály fm.
Szelényi József ig.tanító.	Széchényi Gyula mérnök.
Vargha János ig.tanító.	Várkonyi Imre m.okt.oszt.h.vezető
Szijártó László tanul.felügy.	Mátyás Dezső okt.csop.vezető
Lőrincz György számadó ig.	Zuggó János csemetekert vezető

A volt Balaton-öböl tómedszelvénye.

- T = A kerédeses platóteraszok.
- Ö = A hajdani Balaton-öböl.
- K = Köröshegy.
- BF = Balatonföldvár.
- TA = Alsó halastó.
- TF = Felső halastó.
- TV = Tótaljai völgy.
- L = Lössszokadékok.
- Z₁ Z₂ = Turzóv. s.

Köröshegy környékének vázlatos tómedszelvénye.

- KH = Köröshegy
- Ki = Kerekhegy
- F = Füstárzemes.
- Rf = Radványos.
- Sz = Szőlő.
- Szo = Szőlőd.
- T₁ = Alsó halastó.
- T₂ = Felső halastó.
- S = Séd.
- T = Tótaljai völgy.
- NM = Nagy major.
- KV = Kátonavár.
- K = Karikavölgy.
- L = Lössszokadékok.

- MP = Földvárri magaspárt.
- Szt = Szántód.
- Rt = Bolkairtás.
- Ny = Nyés-pusztá.
- Gy = Gyógy-pusztá.
- Cs = Csíkmező erdő.
- CK = Csíkmező erdő.
- 1-12 = tektonikus szálbarázdák.
- 13-17 = leveles törések mentén.
- 18 = Gyógyhát.
- 19 = Öregerdő.
- 20 = Csillago.

